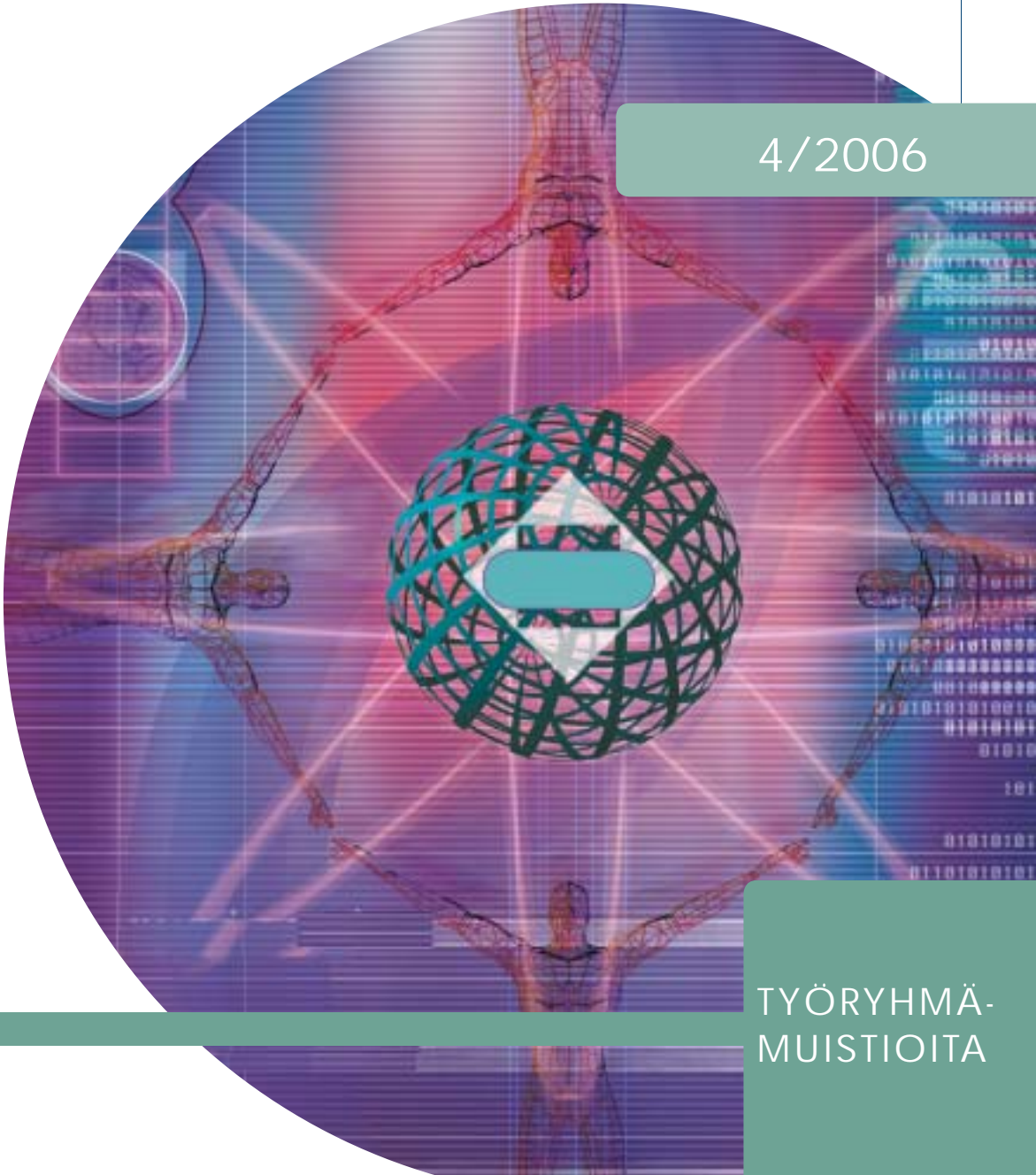

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

VEROTUS, TILINPÄÄTÖS JA YHTIÖOIKEUS

4/2006

TYÖRYHMÄ-
MUISTIOITA

VEROTUS, TILINPÄÄTÖS JA
YHTIÖOIKEUS

Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005

4/2006

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
VERO-OSASTO

TYÖRYHMÄ-
MUISTIOITA

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Snellmaninkatu 1 A
PL 28
00023 VALTIONEUVOSTO

Puhelin

(09) 160 01

Telefaksi

(09) 160 33123

Internet

www.vm.fi

Julkaisun tilaukset

Puh. (09) 160 33165

Taitto

VM/Viestintä

ISSN 0788-6322

ISBN 951-804-588-7 (nid.)

ISBN 951-804-589-5 (PDF)

Edita Prima Oy

HELSINKI 2006

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtiovarainministeriö, maaliskuu 2006		
Tekijät	Puheenjohtaja Lasse Arvela. Jäsenet Tarja Jääskeläinen, Matti Halén, Terhi Järvikare, Virpi Virkkunen, Sirpa-Liisa Venesjärvi, Kari S. Tikka, Heikki Niskakangas ja Jukka Mähönen. Sihteeri Terhi Järvikare		
Julkaisun nimi	Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus - Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005		
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot	Julkaisu on saatavissa Internetistä osoitteesta www.vm.fi/julkaisusarjat		
Asiasanat			
Julkaisusarjan nimi ja numero	TYÖRYHMÄMUISTIOITA, 4/2006		
Julkaisun tunnistetiedot	ISSN 0788-6322	ISBN 951-804-588-7 (nid.) 951-804-589-5 (PDF)	
	Sivuja 232	Kieli Suomi	Hinta 23 euroa + alv
Julkaisun myynti/jakaja	Valtiovarainministeriön vero-osasto, puh (09) 160 33165		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2006		
Tiivistelmä	<p>Työryhmän tarkoituksena on ollut yritysverotuksen kehittäminen siten, ettei verojärjestelmä muodostuisi esteeksi IFRS-standardien mukaisen tilinpäätöksen laatimiselle. Työryhmä on lisäksi arvioinut osakeyhtiölainsäädännön uudistamisedotuksen aiheuttamia tarpeita verolainsäädännön kehittämiseen. Työryhmän tavoitteena on ollut sellaisten ratkaisuehdotusten hahmottaminen, joita voidaan pitää perusteltuina hyvän verojärjestelmän tavoitteiden, kansainvälisen verokilpailun ja eurooppaoikeuden näkökulmasta.</p> <p>Työryhmä katsoo, että keskeisin Suomen kilpailukykyyn vaikuttava tekijä on alhainen yhteisöverokanta, mikä puolestaan edellyttää tiivistä veropohjaa yritysverotuksessa. Veropohjan kattavuus korostuu myös yhtiöveron hyvitysjärjestelmään liittyneen vähimmäisverovaatimuksen poistuttua vuonna 2005. Työryhmä on pitänyt tärkeänä mahdollisuuksien mukaan verotuksen ja kirjanpidon tuloksenlaskennan yhteensovittamista, mikä helpottaa käytännössä yritysten ja verohallinnon työtä.</p>		

Työryhmä ehdottaa, ettei kirjanpidossa syntyneitä realisoitumattomia arvonnousuja luettaisi pääsäännön mukaan veronalaiseksi tuloksi. Veronalaista tuloa olisivat kuitenkin lähinnä kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä rahoitusvälineistä syntyvät realisoitumattomat arvonnousut. Tällaisiin rahoitusvälineisiin kohdistuvat realisoitumattomat arvonalenemiset olisivat vastaavasti vähennyskelpoista menoaa.

Työryhmän tavoitteena on ollut varmistaa voiton verotuksen toteutuminen yhtiötasolla. Tämä tapahtuisi tiivistämällä veropohjaa ja estämällä realisoitumattomista arvonnousuista kertyneiden varojen jakaminen osakkaille. Työryhmä ehdottaa, että irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenon vähentämisessä siirryttäisiin taloudellisen pitoajan mukaisiin poistoihin. Verotuksessa vähennettäisiin kirjanpidon suunnitelman mukaiset poistot. Mahdollisuuksia yksinkertaistaa suunnitelman mukaisten poistojen käsittelyä pienten yritysten kirjanpidossa tulisi selvittää. Realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden varojen jakaminen ehdotetaan estettäväksi yhtiöoikeudellisella säännöksellä.

Työryhmä on tarkastellut eri vaihtoehtoja osakeyhtiölakiehdotukseen sisältyvien eri varojenjakotapojen johdonmukaiseksi verokohteluksi. Työryhmä toteaa, että osakeyhtiölainsäädännön kehittämisessä omaksuttu linjaus, joka hämärtää voitonjaon ja yhtiöpanosten palauttamisen eroa, on vaikeasti yhteen sovitettavissa verolainsäädännön periaatteiden kanssa. Työryhmä ehdottaa, että osinkoverotusta koskevia säännöksiä sovellettaisiin lisäksi varojen jakamiseen vapaan pääoman rahastosta.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare och datum	Finansministeriet, mars 2006.		
Författare	Ordförande Lasse Arvela. Medlemmarna Tarja Jääskeläinen, Matti Halén, Terhi Järvikare, Virpi Virkkunen, Sirpa-Liisa Venesjärvi, Kari S. Tikka, Heikki Niskakangas och Jukka Mähönen. Sekreterare Terhi Järvikare		
Publikationens titel	Beskattning, redovisning och bolagsrätt - Betänkande av arbetsgrupp 2005 för att utveckla företagsbeskattning		
Publikationens andra versioner	Publikationen finns tillgänglig på Internet, på webbsidan www.vm.fi/julkaisusarjat		
Nyckelord			
Publikationsserie och nummer	ARBETSGRUPPSPROMEMORIOR, 4/2006		
Publikationens kännetecknen	ISSN 0788-6322	ISBN 951-804-588-7 (hft.) 951-804-589-5 (PDF)	
	Sidor 232	Språk Finska	Pris 23 euro + moms
Beställningar/distribution	Finansministeriet, skatteavdelningen, tfn (09) 160 33165		
Tryckeri/tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2006		
Sammandrag	<p>Arbetsgruppens syfte har varit att utveckla företagsbeskattningen så att skattesystemet inte utgör ett hinder för upprättandet av bokslut enligt IFRS-standarder. Arbetsgruppen har dessutom utvärderat behoven av att utveckla skattelagstiftningen till följd av reformförslaget i fråga om lagstiftningen om aktiebolag. Arbetsgruppens syfte har varit att skissera upp sådana förslag till lösningar som kan anses motiverade med tanke på målen med skattesystemet, den internationella skattekonkurrensen och europarätten.</p> <p>Arbetsgruppen anser att den viktigaste faktor som påverkar Finlands konkurrenskraft är en låg samfundsskattesats vilken i sin tur kräver en tät skattebas i företagsbeskattningen. Skattebasens omfattning framhävs även av att det minimiskattekrav som ingick i systemet med gottgörelse för bolagsskatt slopades 2005. Arbetsgruppen har ansett det viktigt att i mån av möjlighet kunna sammanjämka beskattningens och bokföringens uträknande av resultat, vilket i praktiken underlättar företagets och skatteförvaltningens arbete.</p>		

Arbetsgruppen föreslår att orealiserade värdestegringar i bokföringen enligt huvudregeln inte skall räknas som skattepliktig inkomst. Som skattepliktig inkomst räknas dock orealiserade värdestegringar som föranleds av finansiella instrument som innehas närmast för handel. Orealiserade värdeminskningar på sådana finansiella instrument räknas på motsvarande sätt som avdragsgill utgift.

Arbetsgruppens mål har varit att säkerställa beskattningen av vinsten på bolagsnivå. Detta sker genom att man koncentrerar skattebasen och förhindrar utdelning av sådana medel till delägarna, som influtit av orealiserade värdestegringar. Arbetsgruppen föreslår att man i fråga om avdrag för anskaffningsutgiften för lösa anläggningstillgångar övergår till avskrivningar enligt den ekonomiska livslängden. I beskattningen görs avskrivningarna i enlighet med bokföringsplanen. Möjligheterna att förenkla behandlingen av planenliga avskrivningar i bokföringen för små företag bör utredas. Det föreslås att utdelning av medel som influtit av orealiserade värdestegringar förhindras genom en bolagsrättslig bestämmelse.

Arbetsgruppen har granskat olika alternativ till konsekvent skattemässig behandling av de sätt att dela ut medel som ingår i förslaget till lag om aktiebolag. Arbetsgruppen konstaterar att den linje som följts vid utvecklandet av lagstiftningen om aktiebolag är svår att kombinera med principerna i skattelagstiftningen eftersom den fördunklar skillnaden mellan vinstutdelning och återbäring av bolagsinsatser. Arbetsgruppen föreslår att bestämmelserna om dividendbeskattning även tillämpas på utdelning av medel ur fonden under fritt kapital.

FACT SHEET

Publisher and date	Ministry of Finance, March 2006.		
Author (s)	Chairman Lasse Arvela. Members Tarja Jääskeläinen, Matti Halén, Terhi Järvikare, Virpi Virkkunen, Sirpa-Liisa Venesjärvi, Kari S. Tikka, Heikki Niskakangas and Jukka Mähönen. Secretary Terhi Järvikare		
Title of publication	Taxation, Financial Reporting and Company Law - Report of the working group 2005 for developing business taxation		
Parts of publication/ other versions released	The publication is available on Internet at the website www.vm.fi/julkaisusarjat		
Keywords			
Publications series and number	WORKING PAPERS, 4/2006		
Identifications	ISSN 0788-6322	ISBN 951-804-588-7 (paperback) 951-804-589-5 (PDF)	
	No. of pages 232	Language Finnish	Price 23 e + VAT
Sales distribution	Ministry of Finance, Tax Department, tel. +358 9 160 33165		
Printing place and year	Edita Prima Ltd, Helsinki 2006		
Abstract	<p>The purpose of the Working Group was to develop the corporate taxation system in such a way that the taxation system will not act as an impediment to companies when preparing their financial statements in compliance with IFRS. The Group also examined the possible need to develop Companies legislation as a result of the proposal to reform the legislation. The aim of the Working Group was to identify proposals, which will carry forward the tax legislation in accordance with the objectives of a good tax system, and not conflict with international tax competition and European Community law considerations.</p> <p>The Working Group holds the view that the single most important factor affecting Finland's competitiveness is a low corporate income tax rate, which in turn requires a solid corporate tax base. The importance of the scope of the tax base was also highlighted when the minimum tax obligation associated with imputation system of corporation tax was abolished in 2005. The Working Group considered it important to make taxation and accounting compatible where feasible, which will in practice facilitate the work of both companies and the Tax Administration.</p>		

The Working Group proposes that the unrealised gains arising from accounting treatments should not, in principle, be treated as taxable income. However, unrealised gains arising mainly from financial instruments held for trading would be treated as taxable income. By the same token, unrealised losses associated with such financial instruments would be treated as tax deductible expenses.

The objective of the Working Group was to ensure that the appropriate taxation of corporate profits takes place. This could be brought about by tightening the tax base and by preventing the distribution to shareholders of profits arising from unrealised gains. The Group proposes that when deducting the costs of fixed assets, depreciation should be applied according to the assets' useful lives. For taxation purposes, planned depreciation would be applied. Possibilities for simplifying the treatment of planned depreciation in the accounts of small companies ought to be analysed. We propose that the distribution of profits arising from unrealised gains be prevented by amendments to corporate regulation or legislation.

The Working Group has examined different alternatives for the consistent tax treatment of the various profit distribution methods contained in the proposal to reform the Finnish Companies Act. The Group states that the approach adopted in the development of Companies legislation, which blurs the difference between profit distribution and the refund of company investments, is ill-suited to the principles of current tax legislation. The Group proposes that regulations governing the taxation of dividends be also applied to the distribution of funds from unrestricted shareholders' equity.

Valtiovarainministeriölle

Valtiovarainministeriö asetti 19.5.2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida, mitä muutostarpeita tilinpäätössääntelyn ja osakeyhtiölainsäädännön alalla tapahtuvasta kehityksestä aiheutuu yritysverotukseen. Erityisesti tuli tarkastella verotuksen ja kirjanpidon suhdetta, verotuksen poistojärjestelmään kohdistuvia muutospaineita, realisoitumattomien arvonnousujen ja -alennemisten kohtelua verotuksessa sekä erilaisten varojenjakotapojen verokohtelua.

Työryhmän tuli ottaa huomioon kansainvälinen, erityisesti Euroopan unionin alueella tapahtuva kehitys toimeksiannon piiriin kuuluvissa asioissa. Työryhmän tuli lisäksi kiinnittää huomiota tuloverotukselle asetettuun tuottotavoitteeseen sekä hallinnollisiin näkökohtiin. Työryhmän tuli kuulla työskentelyn kuluessa asiantuntijoina Elinkeinoelämän keskusliittoa, Suomen Yrittäjiä ja Keskuskauppakamaria sekä muita tahoja tarpeen mukaan.

Työryhmän puheenjohtajana toimi ylijohtaja Lasse Arvela ja jäseninä hallitusneuvos Tarja Jääskeläinen, hallitusneuvos (sittemmin ma. hallintoneuvos korkeimmassa hallinto-oikeudessa) Matti Halén ja neuvotteleva virkamies Terhi Järvikare valtiovarainministeriöstä, tilinpäätösasiantuntija Virpi Virkkunen Rahoitustarkastuksesta, johtava veroasiantuntija Sirpa-Liisa Venesjärvi Konserniverokeskuksesta, professori Kari S. Tikka Helsingin yliopistosta, professori Heikki Niskakangas Helsingin kauppakorkeakoulusta ja professori Jukka Mähönen Turun yliopistosta. Työryhmän sihteerinä toimi Terhi Järvikare.

Työryhmä järjesti kuulemistilaisuuden 20.6.2005 ja 6.2.2006. Kuulemistilaisuuksissa olivat edustettuina Elinkeinoelämän keskusliitto ry, Keskuskauppakamari, KHT-yhdistys ry, Perheyrittysten liitto ry, Suomen Pankkiyhdistys ry, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ry, Suomen Yrittäjät ry sekä Veronmaksajain Keskusliitto ry.

Saatuaan tehtävänsä suoritetuksi työryhmä luovuttaa mietintönsä valtiovarainministeriölle.

Helsingissä 16 päivänä maaliskuuta 2006

Lasse Arvela

Matti Halén

Terhi Järvikare

Tarja Jääskeläinen

Jukka Mähönen

Heikki Niskakangas

Kari S. Tikka

Sirpa-Liisa Venesjärvi

Virpi Virkkunen

Sisällys

1	JOHDANTO.....	13
2	YRITYSVEROTUKSEN KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT	15
	2.1 Hyvän verojärjestelmän ominaisuudet.....	15
	2.2 Yritysverotuksen yleiset periaatteet.....	18
	2.3 Verolainsäädännön yleisistä vaatimuksista.....	23
	2.4 Verotuksen ja kirjanpidon suhde.....	24
3	SÄÄNTELYSSÄ TAPAHTUNEET MUUTOKSET JA TYÖRYHMÄN PERIAATELINJAUS	27
	3.1 Kansainväliset tilinpäätösstandardit ja tilinpäätösdirektiivien muutokset ...	27
	3.2 Kirjanpitolainsäädännön muutokset	28
	3.3 IFRS-standardien ja kirjanpitolain keskeiset eroavuudet.....	29
	3.4 Osakeyhtiön ja osakkaan verotuksesta.....	31
	3.5 Kirjanpitolainsäädännön ja osakeyhtiölainsäädännön muuttumisen vaikutus varojen jakokelpoisuuteen	35
	3.6 Verottamattomista varoista tapahtuvan varojenjaon estäminen	38
4	REALISOITUMATTOMIEN ARVONNOUSUJEN JA -ALENEMISTEN KÄSITTELY VEROTUKSESSA	43
	4.1 Rahoitusvälineet.....	43
	4.1.1 Rahoitusinstrumenttien käsittely IFRS-tilinpäätöksessä.....	43
	4.1.2 Rahoitusvälineiden käsittely kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan.....	48
	4.1.3 Rahoitusvälineiden käsittely verotuksessa ja tarvittavat muutokset .	51
	4.1.4 Suojauslaskenta	66
	4.2 Biologiset hyödykkeet	73
	4.3 Sijoituskiinteistöt	76
	4.4 Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden uudelleenarvostus	80
5	VEROTUKSEN POISTOJÄRJESTELMÄ JA IFRS-TILINPÄÄTÖS	83
	5.1 Nykyinen poistojärjestelmä	83
	5.2 Verotuksen poistojärjestelmän muutostarve	90
	5.3 Vapaaehtoiset varaukset	100
	5.4 Vuokrasopimukset.....	104
	5.4.1 Vuokrasopimusten käsittely IFRS-tilinpäätöksessä	104
	5.4.2 Vuokrasopimusten käsittely kansallisen kirjanpitokäytännön mukaan	107
	5.4.3 Vuokrasopimusten käsittely verotuksessa ja tarvittavat muutokset ...	107

6	MUITA VEROTUKSEEN JA IFRS-TILINPÄÄTÖKSEEN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ	113
6.1	Yritysjärjestelyt	113
6.1.1	Yritysjärjestelyjen käsittely IFRS-tilinpäätöksessä	113
6.1.2	Yritysjärjestelyjen käsittely kirjanpitolain mukaan	114
6.1.3	Yritysjärjestelyjä koskevat verosäännökset ja niiden muutostarpeet ..	116
6.2	Konserniverotuksen uudistamistarpeet	122
6.3	Työsuhde-etuudet	125
6.4	Liittymismaksut	126
6.5	Tuotot	130
6.6	Vaihto-omaisuus.....	132
6.7	Valuuttakurssierot	135
6.8	Omien osakkeiden hankkiminen ja luovuttaminen yhtiön verotuksessa ...	137
6.9	Työsuhdeoptioista aiheutuva kulukirjaus	142
7	OSAKEYHTIÖLAKI JA VEROTUS	145
7.1	Yleistä	145
7.2	Osakeyhtiön varojenjaon verotus	148
7.2.1	Osingonjako ja muu varojenjakoa nykyisin	148
7.2.2	Osakeyhtiölakiehdotuksen muutokset varojenjakoa koskeviin säännöksiin	158
7.2.3	Varojenjaon verotusta koskevien säännösten muutostarve.....	162
7.3	Suosivan menettelyn verovaikutukset.....	172
7.3.1	Suosiva osingonjako.....	172
7.3.2	Muu suosiva menettely.....	178
7.4	Laittoman jaon ja peiteltyyn osingonjaon verotus	179
7.4.1	Peitelty osinko ja ehdotetun osakeyhtiölain laitonta jakoa koskevat säännökset.....	179
7.4.2	Laittoman jaon vaikutus verotukseen.....	181
7.4.3	Varojen jako muun kuin tilikauden tilinpäätöksen perusteella	185
7.4.4	Peitelty osinko	187
7.4.5	Osakaslaina	188
	TIIVISTELMÄ	191
	SAMMANDRAG	195
	SUMMARY	199
	LIITE 1 IFRS-tilinpäätöksen ja verotuksen sidonnaisuudesta eräissä maissa.....	203
	LIITE 2 Käyttöomaisuuden poistot eräissä Euroopan maissa	207
	LIITE 3 Arvio irtaimen käyttöomaisuuden poistojärjestelmän uudistamisen vaikutuksista verotuottoon ja kone- ja laiteinvestointien tuottovaatimukseen ..	223
	VUODEN 2006 AIKANA SARJASSA ILMESTYNEET JULKAISUT.....	231

1 JOHDANTO

Työryhmä on arvioinut tilinpäätössääntelyssä ja osakeyhtiölainsäädännössä tapahtuneen kehityksen aiheuttamia muutostarpeita yritysverotukseen. Työryhmän tarkoituksena on ollut luoda myös verosäännösten osalta mahdollisuus laatia tilinpäätös kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan. Sen mukaisesti työryhmä on tarkastellut verotuksen ja kirjanpidon suhdetta, verotuksen poistojärjestelmään kohdistuvia muospaineita sekä realisoitumattomien arvonnousujen ja -alenemisten kohtelua verotuksessa.

Työryhmän tavoitteena on ollut varmistaa jaetun voiton verotuksen toteutuminen yhtiötasolla myös siinä muuttuneessa tilanteessa, jossa kirjanpitoon sisältyy realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneita verottamattomia varoja, jotka ovat jaettavissa osakkeille. Osakeyhtiön varojenjaon osalta työryhmä on pyrkinyt hahmottamaan sellaisen ratkaisun, joka kohtelisi eri varojenjakotapoja johdonmukaisesti.

Työryhmä on ottanut huomioon kansainvälisen, erityisesti Euroopan unionin alueella tapahtuvan kehityksen toimeksiannon piiriin kuuluvissa asioissa. Työryhmä on kiinnittänyt huomiota myös tuloverotukselle asetettuun tuottotavoitteeseen sekä hallinnollisiin näkökohtiin.

Työryhmän painopiste on ollut IFRS-tilinpäätöksestä välittömästi aiheutuvien kysymysten ratkaisemisessa, kuten realisoitumattomien arvonnousujen sekä verotuksen poistojärjestelmän tarkastelussa. Myös eduskunnassa parhaillaan käsiteltävänä olevaan osakeyhtiölakiehdotukseen sisältyviä säännöksiä eri varojenjakotavoista on käsitelty yksityiskohtaisesti.

Yritysjärjestelyjen osalta työryhmä on tarkastellut vain IFRS-standardien tuomia muutostarpeita yritysjärjestelyiden verokohteluun. Yritysjärjestelyistä annettua neuvoston direktiiviä on muutettu ja muutokset on implementoitava vuoden 2007 alkuun mennessä. Muutettu direktiivi sisältää säännökset esimerkiksi osittaisjakautumisesta. Direktiivin aiheuttamat elinkeinoverolain muutokset valmistellaan erillisenä hankkeena. Samassa yhteydessä on tarkoitus tarkastella osakeyhtiölakiehdotukseen sisältyvien uusien yritysjärjestelymuotojen verokohtelua.

Tässä yhteydessä työryhmä ei ole erityisesti tarkastellut IFRS-tilinpäätösten tekemisen vaikutusta vakuutusyhtiöiden verotukseen, koska vakuutusyhtiöt eivät toistaiseksi voi laatia IFRS-tilinpäätöstä. Vakuutusyhtiöiden verokohtelu vaatii oman tarkastelunsa.

Osakeyhtiöiden verotukseen ehdotetut muutokset koskisivat pääsääntöisesti myös osuuskuntia. Osuuskuntiin liittyviä erityiskysymyksiä ei ole ollut mahdollisuutta tarkastella. Myöskään maatalousverotukseen liittyviä erityiskysymyksiä ei ole käsitelty.

2 YRITYSVEROTUKSEN KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Hyvän verojärjestelmän ominaisuudet

Yleistä

Veropolitiikalla on monia tavoitteita. Keskeiset tavoitteet liittyvät julkisen sektorin perustehtäviin, jolle julkinen sektori hankkii rahoituksen. Verotuksen olennaisin tavoite onkin fiskaalinen: tulojen kerryttäminen julkiselle sektorille. Sen lisäksi verotukselle voidaan asettaa talouspoliittisia ja muita yhteiskuntapoliittisia tavoitteita.

Hyvän verojärjestelmän vaatimukset liittyvät verotuksen kokonaistaloudellisiin vaikutuksiin, verorasituksen jakautumiseen sekä verotuksen kustannuksiin. Verotuksen taloudellisten vaikutusten tulisi vastata verotukselle asetettuja talous- ja yhteiskuntapoliittisia tavoitteita. Verorasituksen tulisi jakautua oikeudenmukaisesti ja verotuksesta tulisi aiheutua verohallinnolle ja verovelvollisille mahdollisimman vähän kustannuksia.

Yhteiskunnassa vallitsevat arvoerimielisyydet heijastuvat kuitenkin myös verotusta koskeviin mielipiteisiin. Esimerkiksi käsitys siitä, mikä on oikeudenmukaista verotusta, vaihtelee ja se käy ilmi myös hyvää verojärjestelmää koskevissa kannanotoissa.

Neutraalisuus

Veropolitiikassa keskeinen linjanveto liittyy näkemykseen siitä, missä määrin verotuksen tulisi olla neutraalia ja missä määrin ohjaavaa. Neutraalilla verotuksella tarkoitetaan sitä, ettei verotus vaikuta suhteellisten hintojen rakenteeseen. Neutraali verotus ei myöskään muuta verovelvollisen valintoja siitä, mitä ne olisivat verottomassa taloudessa eikä näin ollen vääristä yritysten tai kotitalouksien päätöksiä.

Verotuksen ohjaava rooli korostui Suomessa kuten monissa muissakin maissa 1960-luvulta 1980-luvun loppupuolelle saakka. Sen jälkeen tehdyillä verouudistuksilla pyrittiin verotuksen neutraalisuuteen. Yksi neutraalisuuden korostamiseen johtaneista tekijöistä oli se, ettei verotuksen ohjausvaikutusta pidetty tosiasiallisesti kovin tehokkaana keinona ei-

kä verotuksella kyetty saavuttamaan sille asetettua ohjausvaikutusta. Sen sijaan ohjaavan verotuksen vääristävä vaikutus suhteellisten hintojen rakenteisiin saattoi olla merkittävä. Vaikutusta lisäsivät 1990-luvun alkupuolelle voimassa olleet korkeat yritysverokannat.

Viime vuosien keskusteluissa on ollut taas nähtävissä pyrkimystä ohjaavan verotuksen lisääntymiseen. Suomen yritysverotuksessa nykyinen, matala yhteisöverokanta kuitenkin pienentää ohjausvaikutuksen merkitystä. Lienee selvää, että verotukselle tullaan aina asettamaan myös yhteiskuntapoliittisia tavoitteita, jotka johtavat poikkeamaan verotuksen neutraalisuudesta.

Oikeudenmukaisuus

Hyvän verojärjestelmän omaisuutena pidetään sitä, että verorasitus kohdistuu oikeudenmukaisesti eri talousyksiköihin. Oikeudenmukaisuutta voidaan hahmottaa kolmesta eri näkökulmasta. *Etuperiaatteen* mukaan kansalaisten ja muiden talousyksiköiden tulisi maksaa veroa sen mukaan, miten suuren hyödyn he saavat julkisista menoista. Periaatteen painoarvo on nykyisin vähäinen, koska se soveltuu huonosti nykyjärjestelmään, jossa suuri osa verotuloista käytetään tulonsiirtoihin. Kiinteistöverotuksessa ja autoverotuksessa sillä on kuitenkin merkitystä. *Maksukykyisyysperiaatteen* mukaan kansalaisten ja muiden talousyksiköiden tulee maksaa veroa maksukykyensä mukaan. Periaatteen toteuttaminen edellyttää maksukyvyyn mittaamista. Yleensä maksukyvyyn mittarina käytetään henkilön saamaa nettotuloa eli tuloa, josta on vähennetty sen hankkimisesta johtuneet menot. Edelleen maksukykyisyyteen liitetään yleensä vaatimus realisointiperiaatteen noudattamisesta. Kolmanneksi oikeudenmukaisuutta voidaan tarkastella *pienimmän uhrauksen periaatteen* näkökulmasta. Sen mukaan verorasitus tulisi jakaa siten, että veroista aiheutuisi mahdollisimman pieni uhraus yhteiskunnan jäsenille. Tulon rajahyöty oletetaan mallissa alenevaksi eli tulojen kasvaessa niistä saatava hyöty alenee. Periaatteen mukaan saman rahamäärän ottaminen suuremmasta tulosta merkitsee pienempää uhrausta kuin sen ottaminen pienemmästä tulosta. Tämä periaate puoltaa verotuksen progressiivisuutta: suurista tuloista voidaan ottaa suhteellisesti enemmän veroa kuin pienistä.

Myös yritysverotusta voidaan arvioida oikeudenmukaisuusnäkökohdilla ja tällöin puhua yrityksen maksukyvyistä. Yrityksen vuosituloksen (nettotulon) määrittäminen tapahtuu yleensä kirjanpidossa ja kirjanpidollista tulosta pidetään yrityksen taloudellisessa mielessä oikean tuloksen ilmentäjänä. Myös verotuksessa yrityksen tuloksen laskenta pohjautuu pitkälti kirjanpidolliseen tulokseen. Liiketaloustieteessä kehitetty meno-tulo -teoria otettiin käyttöön yrityksen nettotulon määrittämisessä säädettäessä elinkeinotulon verottamisesta annettua lakia (360/1968, jäljempänä elinkeinoverolaki, EVL). Yritysten tuloksenlaskenta kirjanpidossa on sittemmin kehittynyt neuvoston neljännen yhtiöoikeudellisen direktiivin (78/660/ETY; jäljempänä tilinpäätösdirektiivi) ja seitsemännen yhtiöoikeudellisen direktiivin (83/349/ETY; jäljempänä konsernitilinpäätösdirektiivi) voimaan

saattamisen myötä sekä kansainvälisten tilinpäätösstandardien vaikutuksesta. Tällä hetkellä olennaisin ero kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan lasketun tuloksen ja kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan lasketun tuloksen välillä on arvostamisperiaatteissa. Kansainvälisissä tilinpäätösstandardeissa korostetaan omaisuuserien arvostamista ja omaisuuserien käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvat realisoitumattomat arvomuutokset voivat muodostaa merkittävän osan yhtiön tuloksesta.

1990-luvun alkupuolella toteutetuissa uudistuksissa yritysten verotettava tulo saatettiin lähemmäs niiden kirjanpidollista tulosta, kun verovapaiden tulojen määrää vähennettiin ja toisaalta luovuttiin pääosin varausmahdollisuuksista. Näin päästiin tilanteeseen, jossa yritysverotuksella kerättävä tuotto jakautui yritysten kesken niiden vuositulosten mukaisesti ja lisättiin verotuksen oikeudenmukaisuutta yrityssektorin sisällä. Kirjanpidollisen tulo-käsitteen muuttuessa kansainvälisten tilinpäätösstandardien myötä on ratkaistava, miten verotuksessa suhtaudutaan muuttuneeseen tilanteeseen.

Oikeusvarmuus ja ennustettavuus

Oikeusvarmuudella tarkoitetaan sitä, että veroratkaisu on lainmukainen ja että verovelvollinen on voinut ennustaa ratkaisun sisällön. Veropäätösten ennustettavuus on olennainen osa oikeusvarmuutta. Oikeusvarmuuden toteutumiseen vaikuttaa merkittävästi lainsäädäntötekniikka. Yksityiskohtaisten säännösten katsotaan yleensä parantavan verotuksen ennustettavuutta, kun taas yleisluontoisten periaatteiden varaan luodut säännökset aiheuttavat tulkintaongelmia ja vähentävät siten ennustettavuutta. Toisaalta myös yksityiskohtaiset säännökset voivat johtaa tietyissä tilanteissa lopputuloksiin, jotka eivät vastaa säännöksen alkuperäistä tarkoitusta. Joka tapauksessa verolainsäädännön tulisi oikeusvarmuuden näkökulmasta kattaa ainakin merkittävimmät käyttäytymisen muodot. Oikeusvarmuuden kannalta olennaista on myös toimiva oikaisu- ja muutoksenhakujärjestelmä.

Ennustettavuuteen kuuluu laajassa mielessä myös tulevien verosäännösten ennustettavuus. Erityisesti tällä on merkitystä arvioitaessa pitkävaikutteisten toimien verotuksellisia seuraamuksia, kuten lainarahoituksella tehdyn sijoituksen korkojen vähennysoikeutta tulevaisuudessa. Lainsäädännön ennustettavuus edellyttääkin verolainsäädännöltä jatkuvuutta. Muutoksia ei tule tehdä vähäisin perustein. Toisaalta tietyt verolainsäädännön muutokset on pakko toteuttaa yllätyksellisesti, jotta muutos ei aiheuttaisi käyttäytymismuutoksia verovelvollisissa ja tekisi lain tarkoitusta ennalta tyhjäksi.

Hallinnollinen tehokkuus

Verojärjestelmään kohdistuu vaatimus hallinnollisesta tehokkuudesta. Verotus on hallinnollisesti tehokasta silloin, kun lainmukainen verotus toimitetaan matalalla kustannustasolla. Hallinnollisen tehokkuustavoitteen piiriin kuuluu myös se, että verolainsäädännön

käytännön toteuttaminen aiheuttaisi mahdollisimman vähän kustannuksia verovelvollisille. Kustannustason alhaisuus edellyttää verojärjestelmältä selkeyttä ja yksinkertaisuutta sekä tietynasteista pysyvyyttä. Viimeksi mainittu tarkoittaa, ettei verotusta toistuvasti muuteta siten, että se aiheuttaa hallinnollista hankaluutta. Aineellisen lainsäädännön lisäksi kustannusten minimointi asettaa vaatimuksia verotusmenettelylle ja verotusorganisaatiolle.

2.2 Yritysverotuksen yleiset periaatteet

Taustana meno-tulo -teoria

Säädettäessä elinkeinoverolakia vuonna 1968 yritysten verotettavan tulon määrittämisen perustaksi omaksuttiin liiketaloustieteessä kehitetty meno-tulo -teoria, jolle myös vuoden 1973 kirjanpitolaki perustui. Sitten elinkeinoverolakiin ja etenkin kirjanpitolakiin tehdyt muutokset ovat pienentäneet meno-tulo-teorian merkitystä lakien teoreettisena taustamallina, mutta edelleenkin elinkeinoverolaissa on tiettyjä piirteitä meno-tulo-teoreettisesta ajattelusta.

Meno-tulo-teorian mukaan tulos syntyy menojen ja tulojen välisenä erotuksena eikä varallisuuden arvossa tapahtuneita muutoksia oteta lähtökohtaisesti huomioon. Menot aiheutuvat tuotannontekijöiden hankkimisesta ja tulot saadaan suoritteiden myynnistä. Maksetut osingot, korot ja verot ovat voitonjakoeria.

Yrityksen totaalikauden tulos muodostuu kaikkien tulojen ja menojen erotuksena. Koska tulos joudutaan määrittämään vähintään vuosittain, on ratkaistava, miten tulot ja menot jaksotetaan eri laskentakausille. Tulot jaksotetaan tuotoksi realisointiperiaatteen mukaan eli kohdistetaan siihen tilikauteen, jonka aikana ne ovat realisoituneet. Menot puolestaan kohdistetaan kuluksi siihen laskentakauteen, jonka tuloja ne ovat olleet kerryttämässä.

Edellä esitetyn jaksottamisongelman ratkaisu perustuu meno tulon kohdalle -periaatteeseen: menot kirjataan kuluiksi sitä mukaa kun ne kerryttävät tuottoja. Periaate heijastuu elinkeinoverolaissa edelleen poistojen kohdalla. Irtaimen käyttöomaisuuden menojäännöspoistojärjestelmä, jossa poisto tehdään yhtenä eränä hyödykkeiden yhteenlasketusta hankintamenosta ja jossa poiston määrä voi vaihdella nolasta 25 prosenttiin, perustui aikanaan juuri meno-tulo -teorian mukaiseen ajatteluun kulun kohdistamisesta sille tilikaudelle/verovuodelle, jonka aikana tuottoja syntyi riittävästi poistokirjauksen tekemiseen. Kirjanpidon poistojärjestelmä on muuttunut jo 1990-luvulla suunnitelman mukaisiksi poistoiksi, joissa poistoaika määräytyy hyödykkeen taloudellisen käyttöajan mukaan.

Jaksottamisongelman lisäksi verotettavaa tuloa laskettaessa joudutaan ratkaisemaan laajuusongelma, arvostamisongelma ja kohdistamisongelma.

Kohdistamisongelma

Verotettavaa tuloa laskettaessa tulot ja menot joudutaan kohdistamaan oikeille verovelvollisille. Yritysverotuksessa ongelmia saattaa tulla esimerkiksi kulujen kohdistamisessa konserniin kuuluvien yritysten välillä tai rajanvedossa osakeyhtiön ja sitä hallitsevan osakkaan välillä. Oikean verovelvollisen lisäksi kohdistamisongelma voi tulla ratkaistavaksi oikean tulolähteen määrittämisessä, mikä vaikuttaa verotuksessa sovellettavan lain valintaan. Edelleen kohdistamisongelmasta on kyse tulolajia ratkaistaessa, mikä nousee esiin ainoastaan luonnollisten henkilöiden ja kuolinpesien verotuksessa.

Laajuusongelma

Laajuusongelmalla tarkoitetaan sitä, mitkä tulot ovat veronalaisia ja mitkä menot vähennuskelpoisia. Elinkeino- ja verolain tulokäsite on perinteisesti ollut lähellä kirjanpitolain tulokäsitettä. Tiettyjen erien kohdalla tulojen veronalaisuuden piiri on kirjanpitolain tulokäsitettä suppeampi, mutta toisaalta tiettyissä tilanteissa verotetaan tuloista, jotka eivät ole kirjanpidollisia, vaan ainoastaan laskennallisia. Laskennallisia tuloja voidaan verottaa lähinnä peiteltyä osinkoa, yksityiskäyttöä tai veronkiertoa koskeissa tilanteissa. Yrityksen veronalaiset tulot muodostuvat yleensä suoritteiden myynnistä saadusta tulosta, jonka lisäksi yritykset saavat tuloja sijoituksistaan, luovutusvoitoista ja rahoitusomaisuuden tuottamista voitoista.

Vaikka kirjanpitolain tulokäsitteen voidaan sanoa olevan edelleen lähellä elinkeino- ja verolain tulokäsitettä, siinä on tapahtunut tiettyjä muutoksia. Muutokset heijastavat kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IAS- ja IFRS-standardien sekä niitä koskevien SIC- ja IFRIC- tulkintojen) tuotokäsitettä. IFRS-standardien¹ tilinpäätöksen laatimista ja esittämistä koskeissa yleisissä periaatteissa (kappale 70) tuotot määritellään tilikauden aikana tapahtuvaksi taloudellisen hyödyn lisäykseksi, joka toteutuu varojen lisääntymisenä tai arvonnousuna taikka velkojen vähentymisenä ja johtaa oman pääoman lisäykseen, joka on muuta kuin omistajien tekemistä oman pääoman sijoituksista johtuvaa. Edelleen kappaleissa 74 – 77 todetaan, että tuottojen määritelmä kattaa sekä varsinaiset tuotot että voitot. Voittoihin kuuluvat esimerkiksi pitkäaikaisista varoista saadut luovutusvoitot. Tuottojen määritelmä kattaa myös realisoitumattomat voitot, joita syntyy esimerkiksi markkinakelpoisten osakkeiden arvostamisesta tai pitkävaikutteisten varojen kirjanpitoarvojen lisäyksistä.

¹ IFRS-standardeilla tarkoitetaan tässä mietinnössä IAS- ja IFRS-standardeja ja niistä annettuja tulkintoja.

Myös tilinpäätösdirektiiviä on muutettu kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaiseksi siten, että realisoitumattomien voittojen merkitseminen tilinpäätökseen on mahdollista. Kirjanpitolain muutoksessa, joka tuli voimaan vuoden 2004 lopussa, käypään arvoon arvostamiseen ja sen mukanaan tuomiin realisoitumattomiin eriin suhtauduttiin kuitenkin pidättyvästi. Kirjanpitolain mukaan käypään arvoon voidaan arvostaa ainoastaan rahoitusvälineet. Luotto- ja vakuutuslaitoksia koskevassa kirjanpitolainsäädännössä käypään arvoon arvostaminen on sallittu laajemmin.

Realisoitumattomien voittojen luonnetta osana tuottoja korostaa se, että osa realisoitumattomista voitoista merkitään tuloslaskelmaan ja ne ovat tuloksen osana voitonjakokelpoisia varoja. Osa realisoitumattomista voitoista merkitään taseen oman pääoman käyvän arvon rahastoon ja uudelleenarvostusrahastoon, jotka on hallituksen esityksessä uudeksi osakeyhtiölainsäädännön (HE 109/2005 vp) ehdotettu kuuluviksi sidottuun omaan pääomaan. Aikaisemmin kirjanpitolain mukaisessa tilinpäätöksessä oli mahdollista tehdä vain arvonkorotuksia, jotka merkittiin sidottuun omaan pääomaan kuuluvaan arvonkorotusrahastoon. Luotto- ja vakuutuslaitokset ovat voineet merkitä realisoitumattomia tuottoja tilinpäätökseen laajemmin jo aikaisemman kirjanpitosäätelyn nojalla.

Elinkeinoverolaisissa realisoitumattomia tuloja ei ole katsottu veronalaiseksi tuloksi lukuun ottamatta vakuutusyhtiöiden sijoitusomaisuuden arvonkorotuksia ja luottolaitosten niin sanotun kaupankäyntivaraston arvonnousuja. Muiden kuin realisoitumattomien tulojen osalta myös elinkeinoverolain tulokäsitemäärittely on laaja, vaikkakin tulojen yleiseen veronalaisuuteen on säädetty tiettyjä poikkeuksia. Verovapaaksi tuloksi on säädetty osakeyhtiön ulkomailta saamat suorasisjoitusosingot ja suurelta osin myös kotimaiselta osakeyhtiöltä saadut osingot. Myös osakeyhtiön myymien käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot on säädetty verovapaaksi tuloksi. Lisäksi verovapaata tuloa ovat siirto- tai palautuskelpoiset liittymismaksut.

Elinkeinoverolain menon vähennyskelpoisuuden käsite vastaa pitkälti kirjanpidon menokäsitettä. Lähtökohtaisesti kuitenkin vain veronalaisen tulon hankkimisesta aiheutuvat menot ovat vähennyskelpoisia, tosin tästä muodostavat poikkeuksen esimerkiksi verovapaasti luovutusvoittoihin tai osinkoihin kohdistuvat menot. Vähennyskeltottomia menoja verotuksessa ovat lähinnä sakot ja muut rangaistusluonteiset maksut, puolet edustusmenoista sekä käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappiot.

Jaksottamisongelma

Kuten jo edellä on todettu, veronalaiset tulot ja vähennyskelpoiset menot jaksotetaan verotuksessa verovuosien tuotoiksi ja kuluiksi. Elinkeino toiminnan tulos lasketaan tuottojen ja kulujen erotuksena. Käytännössä jaksottaminen tapahtuu jo kirjanpidossa. Toisaalta jaksottamisratkaisuiden hyväksyttävyyttä verotuksessa saattaa vaikuttaa myös kirjanpidossa tehtyihin ratkaisuihin.

Lähtökohtaisesti jaksottamisessa tulon ja menon voidaan katsoa syntyvän joko suoriteperusteisesti tai maksuperusteisesti. Suoriteperusteen mukaan meno syntyy silloin, kun tuotannon tekijä vastaanotetaan ja tulo silloin, kun suorite luovutetaan. Maksuperusteen mukaan ratkaisevaa tulon ja menon syntymisessä on maksuhetki. Elinkeinoverolaissa samoin kuin kirjanpitolaissa pääsäännöksi on valittu suoriteperuste. Maksuperusteinen jaksottaminen hyväksytään vain vähäisten tulo- ja menoerien kohdalla sekä ammatinharjoittajan kirjanpidossa ja verotuksessa tietyssä laajuudessa.

Jaksottamisongelman ratkaisemiseen on verotuksessa perinteisesti liittynyt realisointiperiaate: tuloja on verotettu vasta, kun ne ovat realisoituneet ja menot ovat olleet vähennyskelpoisia vasta niiden realisoituessa. Tulopuolella periaate on näkynyt realisoitumattomien arvonnousujen verottamatta jättämisenä ja toisaalta menopuolella siinä, että esimerkiksi kirjanpidon pakolliset varaukset eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia, vaan meno on vähennyskelpoinen sen realisoituessa. Jaksottamisongelman ratkaisuun on toisaalta etenkin kirjanpidossa vaikuttanut olennaisesti varovaisuuden periaate: tuottoina on esitetty vain toteutuneet voitot, kun taas kuluina on vähennetty myös arvonalennukset sekä päättyneeseen tai aikaisempiin tilikausiin liittyvät ennakoitavissa olevat vastuut ja mahdolliset menetykset. Varovaisuuden periaatteella on ollut merkitystä myös verotuksessa esimerkiksi arvonalentumistappioiden kohdalla.

Realisointiperiaatteen mukaisesta jaksottamisesta on toisaalta poikettu verotuksessa menojen kohdalla. Irtaimen käyttöomaisuuden menojäännöspoistojärjestelmä sallii omaisuuden hankintamenon vähentämisen verotuksessa kuluna huomattavasti nopeammin kuin se tulisi vähentää taloudellisen käyttöön mukaisina poistoina. Poistojärjestelmä antaa yrityksille veroluottoa kuten myös varausmahdollisuudet, joiden määrää kuitenkin vähennettiin olennaisesti 1990-luvun alkupuolella tehdyissä uudistuksissa. Nykyiset jaksottamissäännökset antavat näin mahdollisuuden vuosituloksen tasaamiseen.

Edellä laajuusongelman yhteydessä käsiteltiin realisoitumattomien voittojen kuulamista tuottokäsitteen piiriin. Realisoitumattomia voittoja ja tappioita voidaan pohtia myös jaksotuskysymyksenä: milloin tulon ja menon katsotaan syntyvän? Monien hyödykkeiden kohdalla arvonnousu realisoituu joka tapauksessa jollakin aikavälillä hyödykkeen myynnin yhteydessä, ja silloin arvonnousun verottaminen voidaan katsoa jaksotuskysymykseksi. Jos hyödykettä ei kuitenkaan ole aikomus myydä, mutta sen arvonnousu on jaettavissa osinkoina, on pohdittava, voidaanko asiaa enää ratkaista pelkästään realisointiperiaatteen avulla jaksotuskysymyksenä. Realisoitumaton arvonnousu ei tule välttämättä koskaan verotetuksi, jos verottamisen ehdoksi laitetaan realisoitumisvaatimus. Toisaalta IFRS-standardit eivät sisällä samanlaista varovaisuuden periaatetta kuin kirjanpitolaki. Kun kirjanpitolain varovaisuuden periaate edellyttää, että vain tilikaudella toteutuneet voitot saadaan kirjata, IFRS-standardien yleisten periaatteiden sisältämä varovaisuus edellyttää, että epävarmuustilanteissa varoja tai tuottoja ei saa arvioida liian suuriksi.

Arvostamisongelma

Arvostamisongelma on ollut keskeinen erityisesti varallisuusverotuksessa. Varallisuusverotuksen poistuttua siinä noudatetulle arvostamiselle jää kuitenkin merkitys yritystulon ja noteeraamattomasta yhtiöstä saadun osingon pääomatulo-osuuden määrittämisessä. Yritysten verotuksessa arvostamisongelmasta voidaan puhua hyödykkeiden ja saamisten arvon määrittämisen kohdalla.

Vaihtoehtoisina arvostamistasoina mainitaan tuloverotuksen puolella yleensä seuraavat: verotuksessa poistamaton hankintameno, alkuperäinen hankintameno ja käypä arvo. Verotuksessa poistamatonta hankintamenoa käytettäessä aikaisemmat vähennykset, kuten poistot, eivät tuloudu. Verotuksessa poistamatonta hankintamenoa käytetään yleensä sellaisissa tilanteissa, joissa katsotaan perustelluksi soveltaa jatkuvuusperiaatetta. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi yritysjärjestelyt, joissa sovelletaan arvojen jatkuvuutta, sekä hyödykkeen siirto verovelvollisen liiketoiminnassa käyttöomaisuudesta vaihto-omaisuuteen.

Alkuperäistä hankintamenoa käytettäessä tehdyt poistot ja muut vähennykset palautuvat, mutta arvonnousua ei eroteta. Alkuperäistä hankintamenoa käytetään siirtohintana esimerkiksi otettaessa hyödyke liiketoiminnasta yksityiskäyttöön sekä siirrettäessä hyödyke vaihto-omaisuudesta käyttöomaisuuteen.

Käypää arvoa käytettäessä tehtyjen poistojen ja muiden vähennysten lisäksi mahdollinen arvonnousu purkautuu verotettavaan tuloon. Käypää arvoa käytetään hinnoittelunormina muun muassa vaihdon yhteydessä. Käyvällä arvolla on huomattava merkitys myös siirtohinnoittelun hyväksyttävyydessä. Tuloutettavan hinnan määrittämisen lisäksi käyvän arvon periaatteella on merkitystä verovelvollisen poistopohjaa määritettäessä. Esimerkiksi verovelvollisen saadessa perintönä tai lahjana yksittäisen käyttöomaisuushyödykkeen, sen vähennyskelpoiseksi hankintamenoksi katsotaan hyödykkeen todennäköinen hankintameno saannon hetkellä. Käyvällä arvolla on merkitystä myös arvonalennuspoistoja tehtäessä. EVL 42.1 §:n mukainen arvonalennuspoisto voidaan tehdä muun muassa muista arvopapereista kuin osakkeista, jos arvopaperin käypä arvo on verovuoden päättyessä sen hankintamenoa olennaisesti alempi.

IFRS-standardit sallivat laajasti omaisuuserien arvostamisen käypään arvoon ja joidenkin erien kohdalla se on ainoa sallittu arvostamistaso. Käyvän arvon käyttäminen johtaa siihen, että myös arvonnousu purkautuu yrityksen tulokseen tai omaan pääomaan ennen realisoitumista. Käypää arvoa käytetään kansainvälisissä tilinpäätösstandardeissa siksi, että myös realisoitumattomien voittojen katsotaan kuuluvan tuottokäsitteen piiriin sekä siksi, että käyvän arvon käyttämisen katsotaan antavan oikeamman kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta. Yrityksen tuloverotuksen näkökulmasta käyvällä arvolla ei ole niinkään merkitystä taloudellisesta asemasta saatavan informaation kannalta. Sen sijaan tuottokäsitteen laajuudella on vaikutusta myös verotuksessa, etenkin kun myös realisoitumattomat tuotot ovat tietyiltä osin jakokelpoisia varoja.

2.3 Verolainsäädännön yleisistä vaatimuksista

Perustuslain 81 §:n mukaan valtion verosta säädetään lailla, joka sisältää säännökset verovelvollisuuden ja veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Lainsäädäntövaltaa käyttää perustuslain 3 §:n mukaan eduskunta, joka päättää myös valtionaloudesta. Lainsäädäntövaltaa ei näin voida siirtää alemmille tahoille, vaan verolainsäädännön tulee sisältää esimerkiksi veron suuruuden perusteisiin liittyvät säännökset. Perustuslain 80 §:n mukaan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriöt voivat kuitenkin antaa asetuksia laissa säädetyn valtuuden nojalla sellaisista asioista, jotka eivät kuulu perustuslain mukaan lain alaan. Myös muu viranomainen voidaan valtuuttaa lailla antamaan oikeussääntöjä määrätyistä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä säätämistä lailla tai asetuksella. Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Verolainsäädännön osalta lain säätämistasolla on erityistä merkitystä. Verovelvollisuuden ja veronsuuruuteen vaikuttavista asioista tulee aina säätää lailla. Jos veron perusteista on säädetty lailla, valtuuden nojalla voidaan antaa myös alemmanasteisia säännöksiä tietyin rajoituksin. Verotuksessa viimeksi mainittuja muun viranomaisen antamia oikeussääntöjä ovat lähinnä Verohallituksen päätökset, jotka sisältävät joko hallinnollisia määräyksiä tai esimerkiksi vuosittain vahvistettavien luontoisetujen verotuksessa käytettävät arvot.

Elinkeinoverolaki sisältää yrityksen verotettavan tulon laskemista varten täydellisen tuloksenlaskentanormiston. Verotettavan tulon laskemista ei ole siten jätetty kirjanpidolainsäädännön tai kirjanpidossa muotoutuneen hyvän kirjanpidotavan varaan. Eri asia on, että tiettyjen erien kohdalla, esimerkiksi hankintamenon määrittämisessä ja osatuloutuksen kohdalla elinkeinoverolaissa on säädetty, että kirjanpidossa valittua kuluksikirjaamis- tai tulouttamistapaa noudatetaan myös verotuksessa. Näistäkin on kuitenkin säädetty erikseen elinkeinoverolaissa ja jos verovelvollinen on valinnut kirjanpidossa tietyn menettelytavan, sitä on noudatettava myös verotuksessa. Selvää lienee, ettei verotettavan tulon laskentaa voida jatkossakaan jättää kirjanpidosäännösten varaan, vaan veron suuruuteen vaikuttavista tekijöistä tulee aina säätää verolaissa.

Verovelvollisten yhdenvertaisuus edellyttää, että samanlaisia taloudellisia ilmiöitä tulisi kohdella verotuksessa samalla tavalla. Kirjanpidossa samanlaisia liiketapahtumia saatetaan kuitenkin kohdella eri tavalla johtuen eri kirjanpidonormistojen vaatimasta käsitteilytavasta. IFRS-standardien arvostamissäännökset poikkeavat merkittävästi kirjanpidolain arvostamissäännöksistä ja IFRS-standardit painottavat esimerkiksi sisältöpainotteisuutta enemmän kuin kirjanpidolaki. Erilaisen kirjanpidokäsittelyn ei tulisi kuitenkaan vaikuttaa tapahtuman käsittelyyn verotuksessa, vaan verolakien tulisi kohdella verovelvollisia yhdenmukaisesti.

2.4 Verotuksen ja kirjanpidon suhde

Suomen yritysverojärjestelmä ei lainsäädännöllisellä tasolla tukeudu suoraan kirjanpitosäännösten ja hyvän kirjanpitotavan mukaiseen tilinpäätökseen, vaan se sisältää oman tuloksenlaskentanormiston. Lainsäädännön erillisyydestä huolimatta käytännössä yrityksen verotettavan tulon laskennassa lähtökohtana on kirjanpidollinen tulos. Sitä oikaistaan lisäys- ja vähennyserillä, joilla otetaan huomioon vuosituloksen ja verotettavan tulon väliset eroavuudet. Tuloslaskennallinen yhteys on ilmennyt myös verovuoden sitomisesta tilikauteen tai siihen tai niihin tilikausiin, jotka ovat päättyneet kalenterivuonna. Lisäksi kirjanpito ja verotus on erityisesti kytketty toisiinsa poistojen, varausten ja tiettyjen kulukirjausten sekä tuloutusten osalta. Voimakkain säännös kytkennästä on EVL 54 §, joka säätelee sekä tulojen jakamista että kulukirjauksia. Sen mukaan muun muassa poistoina ei saa vähentää enempää kuin mitä verovelvollinen on vähentänyt kirjanpidossaan verovuonna tai aikaisemmin.

Kirjanpidon ja verotuksen päämäärät ovat erilaiset. Veronsaajien intressinä on asettaa tietyt normit tuloksen alarajalle, jotta verotukselle asetettu fiskaalinen tavoite toteutuisi. Kirjanpidossa taas varovaisuuden periaate ja velkojien intressi ovat vaatineet, ettei yritys saa näyttää liian suurta jakokelpoista voittoa.

Tilinpäätösdirektiivi sisältää vaikutteita keskieuropalaisesta tilinpäätöskäytännöstä, jossa taseen merkitys on korostunut verrattuna aiempaan suomalaiseen tuloslaskelmalähtöiseen kirjanpitolainsäädäntöön. Tämä näkyy esimerkiksi laajemmassa arvonkorotusmahdollisuudessa ja niistä tehtävissä poistoissa. Direktiivin implementoinnin myötä myös kirjanpitolakiin tuli enemmän tasetta korostavia piirteitä. Direktiivi jättää kuitenkin jäsenvaltioille kohtuullisen paljon liikkumavaraa sen suhteen, miltä osin direktiivin säännökset on otettava mukaan kansalliseen lainsäädäntöön.

Kirjanpitolainsäädännön muuttuminen on asettanut paineita verotuksen muuttumiselle sekä verotuksen ja kirjanpitolainsäädännön kytkennälle. On myös esitetty, että verolainsäädäntö estää oikeiden ja riittävien tietojen antamista yhtiön taloudellisesta tilanteesta. Tähän saakka eroavuudet on ratkaistu pääsääntöisesti siten, että verotuksesta johtuvat ylimääräiset kulukirjaukset, kuten poistoeron ja varausten muutos, on eristetty tuloslaskelmassa liikevoiton alapuolelle erillisiin eriin ja taseessa tilinpäätössiirtojen kertymään. Näin verotuksen vaikutus tilinpäätösinformaatioon on selkeästi nähtävissä. Tilinpäätössiirtoihin sisältyvä piilevä verovelka on konsernitilinpäätöksissä pitänyt esittää merkittävällä poistoero ja vapaaehtoiset varaukset jaettuna omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan.

Verotettavan tulon ja kirjanpidollisen tuloksen välinen ero on viime vuosina pienentynyt. Yhtiöt eivät ole enää välttämättä pyrkineet alhaiseen tilikauden tulokseen mahdollistaakseen riittävän osingonjaon. Listatuissa yhtiöissä tilikauden tulos on tärkeä myös osakkeen arvonmuodostuksen kannalta. Verotettavan tuloksen näyttämiseen on puolestaan kannustanut yritysverotuksen alhaisen verokannan ja laajan veropohjan järjestelmä,

jossa yritykset eivät ole juuri voineet jakaa osinkoja verottamattomista varoista. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmään kuuluva vähimmäisverovaatimus piti vuoteen 2004 saakka huolen siitä, että jaettuihin osinkoihin kohdistui aina yrityksen puolella verotus. Täydennysveron välttämiseksi yhtiöiden oli tarkoituksenmukaista näyttää verotettavaa tuloa aina vähintään osingonjaon verran.

Realisoitumattomia voittovaroja ei ole kirjanpidossa tähän mennessä pääsääntöisesti esiintynyt. Toisaalta verotuksen kirjanpitoa suuremmat kulut, kuten poistot, on voitu vähentää myös kirjanpidossa. IFRS-standardien rakenne ja ajattelutapa poikkeavat kuitenkin olennaisesti nykyisestä kirjanpitolaista. Esimerkiksi verotuksessa tehtäviä varauksia ei voida merkitä IFRS-tilinpäätökseen kirjanpitosidonnaisuuden toteuttamiseksi, vaan IFRS ottaa verotuksen ja kirjanpidon väliset erot huomioon laskennallisten verovelkojen ja -saamisten esittämisen kautta. Koska IFRS-tilinpäätöksessä ei voida toteuttaa kirjanpitosidonnaisuutta nykyiseen tapaan, kirjanpidon ja verotuksen suhdetta on arvioitava uudelleen.

3 SÄÄNTELYSSÄ TAPAHTUNEET MUUTOKSET JA TYÖRYHMÄN PERIAATELINJAUS

3.1 Kansainväliset tilinpäätösstandardit ja tilinpäätösdirektiivien muutokset

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto antoivat heinäkuussa 2002 asetuksen (EY) N:o 1606/2002 kansainvälisten tilinpäätösstandardien soveltamisesta (jäljempänä IAS-asetus). IAS-asetuksen mukaan listattujen yhtiöiden on laadittava konsernitilinpäätöksensä 1 päivänä tammikuuta 2005 tai sen jälkeen alkavilta tilikausilta kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti. Niille yrityksille, joilla on listattuna vain velkainstrumentteja, jäsenvaltiot voivat antaa siirtymäaikaa 1 päivään tammikuuta 2007 asti. Pakollisen soveltamisalan lisäksi jäsenvaltiot voivat sallia tai vaatia, että kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja noudatetaan myös listattujen yhtiöiden yhtiökohtaisissa tilinpäätöksissä ja/tai muiden kuin listattujen yhtiöiden yhtiökohtaisissa tilinpäätöksissä ja/tai konsernitilinpäätöksissä.²

Kansainvälisillä tilinpäätösstandardeilla tarkoitetaan IAS-asetuksessa IAS- ja IFRS-standardeja sekä niitä koskevia tulkintoja. IFRS (International Financial Reporting Standard) -standardit antaa IASB (International Accounting Standard Board), joka on kansainvälisistä johtavista tilinpäätösasiantuntijoista koostuva yksityisoikeudellinen toimielin. Ennen vuotta 2003 annetut standardit olivat nimeltään IAS (International Accounting Standard) -standardeja. Standardien lisäksi IASB:n alainen pysyvä tulkintakomitea (International Financial Reporting Interpretation Committee) on antanut aiemmin SIC- ja nykyisin IFRIC-tulkintoja.

Jotta kansainväliset tilinpäätösstandardit tulisivat sovellettaviksi yhteisössä, Euroopan komission on ne hyväksyttävä. IAS-asetuksen mukaan standardit hyväksytään osaksi yhteisön oikeutta niin sanotussa komitologiamenettelyssä, jossa komissiota avustaa jäsenvaltioista koostuva tilinpäätöskysymysten sääntelykomitea.

² Jäljempänä yhtiön tilinpäätöksellä tarkoitetaan aina yhtiökohtaista tilinpäätöstä eli erillistilinpäätöstä.

Jo aiemmin eli syyskuussa 2001 Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat direktiivin 2001/65/EY neljännen ja seitsemännen yhtiöoikeudellisen direktiivin sekä pankkien ja muiden rahoituslaitosten tilinpäätösdirektiivin (jäljempänä pankkien tilinpäätösdirektiivi) muuttamisesta tilinpäätöksen laadinnassa noudatettavien arvostussääntöjen osalta (ns. fair value -direktiivi). Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on sallittava tai vaadittava kaikkien yhtiöiden osalta, että rahoitusvälineet, mukaan lukien johdannaiset, arvostetaan taseessa käypään arvoon. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin rajoittaa käypään arvoon arvostamisen koskemaan vain yhtiöiden konsernitilinpäätöksiä. Direktiivi oli implementoitava 1 päivään tammikuuta 2004 mennessä.

Tämän lisäksi Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät kesäkuussa 2003 direktiivin (2003/51/EY) neljännen ja seitsemännen yhtiöoikeudellisen direktiivin sekä pankkien ja rahoituslaitosten ja vakuutusyhtiöiden tilinpäätöksistä ja konsolidoiduista tilinpäätöksistä annettujen direktiivien muuttamisesta siten, etteivät niiden säännökset ole ristiriidassa IFRS-standardien kanssa (ns. modernisointidirektiivi). Tarkoituksena oli varmistaa, että niillä EU:n yrityksillä, jotka eivät laadi tilinpäätöstään tai konsernitilinpäätöstään IAS-asetuksen mukaisesti, on käytettävissään IFRS-standardien mukaisia vaihtoehtoisia kirjanpito menetelmiä.

3.2 Kirjanpitolainsäädännön muutokset

Edellä mainittu tilinpäätösnormiston kehitys aiheutti muutoksia kirjanpitolainsäädäntöön myös Suomessa. Kirjanpitolakiin (1336/1997, KPL) otettiin säännökset IFRS-standardien soveltamisesta listattujen yhtiöiden tilinpäätöksissä sekä muiden kuin listattujen yhtiöiden tilinpäätöksissä ja konsernitilinpäätöksissä. Myös tilinpäätösdirektiivien muutokset pantiin täytäntöön.

Kuten edellä on todettu, niiden kirjanpito velvollisten, joiden liikkeeseen laskemat arvopaperit ovat julkisen kaupankäynnin tai sitä vastaavan kaupankäynnin kohteena Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion lainsäädännön alaisessa arvopaperipörssissä, tulee laatia konsernitilinpäätöksensä IFRS-standardeja noudattaen suoraan IAS-asetuksen nojalla. Sen lisäksi nämä kirjanpito velvolliset saavat KPL 7 a luvun 3.1 §:n mukaan laatia tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan. Jos edellä tarkoitettu listattu yhtiö ei ole kirjanpitolain mukaan velvollinen laatimaan konsernitilinpäätöstä, sen on KPL 7 a luvun 2.2 §:n mukaan laadittava tilinpäätöksensä IFRS-standardeja noudattaen.

Jos kirjanpito velvollisen liikkeelle laskemista arvopapereista julkisen kaupankäynnin kohteena on ainoastaan velkakirjoja, IFRS-standardien pakollinen soveltaminen koskee vasta 1 päivänä tammikuuta 2007 tai sen jälkeen alkavaa tilikautta.

Listattujen yhtiöiden lisäksi kirjanpito velvollinen, jonka tilinpäätös on tarkastettava tilintarkastuslain mukaisesti ja tarkastusta suorittamaan on valittu tilintarkastuslain 2 §:ssä tarkoitettu hyväksytty tilintarkastaja, saa laatia tilinpäätöksensä ja konsernitilinpäätöksensä

sä IFRS-standardien mukaan (KPL 7 a luvun 3 §). Kirjanpitolain mukaan kaikilla yrityksillä, joilla on hyväksytty tilintarkastaja (KHT- tai HTM-tilintarkastaja), on siten mahdollisuus laatia sekä tilinpäätös että konsernitilinpäätös IFRS-standardien mukaisesti.

Fair value -direktiivi saatettiin voimaan KPL 5 luvun 2 a §:llä, jonka mukaan kaikki kirjanpitovelvolliset voivat arvostaa rahoitusvälineet käypään arvoon tilinpäätöksessä ja konsernitilinpäätöksessä. Tarkemmat säännökset rahoitusvälineiden arvostamisesta sekä merkitsemisestä tilinpäätökseen ja konsernitilinpäätökseen sisältyvät kauppa- ja teollisuusministeriön antamaan asetukseen (1315/2004). Pakollista rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostaminen on ainoastaan luottolaitoksille luottolaitostoiminnasta annetun lain (jäljempänä luottolaitoslaki, LLL) 36 §:n mukaan.

Modernisointidirektiivi sisälsi myös useita muita muutoksia tilinpäätösdirektiiviin. Periaatteellisesti tärkeä muutos oli käypään arvoon arvostamisen salliminen muidenkin omaisuuserien kuin rahoitusvälineiden kohdalla. Kirjanpitolain muutoksessa tilinpäätösdirektiivin sallimaan käyvän arvon käyttämiseen suhtauduttiin kuitenkin pidättyvästi, eikä sitä sallittu muiden kuin rahoitusvälineiden kohdalla. Poikkeuksen tähän muodostavat luotto- ja vakuutuslaitokset, joiden kirjanpitolainsäädännössä käyvän arvon käyttäminen on laajemmin sallittu.

Muutokset tulivat voimaan 31 päivänä joulukuuta 2004. Uusia säännöksiä sai soveltaa jo sillä tilikaudella, joka oli kulumassa, kun laki tuli voimaan.

Vaikka IFRS-tilinpäätösten tekeminen on ollut sallittua tietyin edellytyksin kaikille yrityksille, käytännössä niitä ei ole esiintynyt. Suurimpana syynä tähän lienee se, ettei verosäännöksiä ole sopeutettu muuttuneeseen tilanteeseen. Tämän työn tarkoituksena on luoda realistiset mahdollisuudet IFRS-tilinpäätöksen tekemiseen myös verosäännösten osalta. Yhtiökohtaisia IFRS-tilinpäätöksiä ei esiinny monissa muissakaan Euroopan maissa johtuen siitä, etteivät kyseiset jäsenvaltiot ole ottaneet käyttöön IAS-asetuksen antamaa mahdollisuutta IFRS-tilinpäätösten laatimiseen. IFRS-tilinpäätösten laatimisen kieltämisen yhtenä syynä ovat juuri ne vaikeudet, joita syntyy IFRS-standardien ja verotuksen yhteensovittamisesta.

3.3 IFRS-standardien ja kirjanpitolain keskeiset eroavuudet

Kirjanpitolaki ja -asetus uudistettiin viimeksi kokonaan vuonna 1997. Muutoksella saatettiin voimaan tilinpäätösdirektiivi ja konsernitilinpäätösdirektiivi. Tilinpäätösdirektiivin voimaansaattamisen myötä kirjanpitolain periaatteena olleen meno-tulo-teorian merkitys pieneni ja kirjanpitolakiin tuli enemmän tasetta korostavia piirteitä. Kirjanpitolakiin 1990-luvulla tehtyjä muutoksia on otettu mahdollisuuksien mukaan huomioon myös verotuksessa. Tavoitteena on ollut välttää sellaisten erojen syntyminen kirjanpidon ja vero-

tuksen välille, joilla ei ole suurta aineellista merkitystä, mutta jotka lisäävät yritysten ja verohallinnon työmäärää. Esimerkkinä tästä voidaan mainita kiinteiden menojen lukeminen hyödykkeen hankintamenoon sekä pitkäaikaishankkeiden tulouttaminen.

IFRS-standardien taustalla olevat yleiset periaatteet korostavat tilinpäätösinformaation tuottamisessa tasetta, mistä johtuen painotetaan omaisuuserien oikeaa arvostamista. Tästä johtuen IFRS sallii laajasti omaisuuden arvostamisen hankintamenoon asemasta käypään arvoon. Tuloslaskelman merkitys on IFRS-standardeissa vähäisempi. Tulos nähdään oman pääoman muutoksena, joka kuvastaa toiminnan tuloksen lisäksi omaisuuserien arvoissa tapahtuneita muutoksia.

Käypään arvoon on arvostettava tietyt rahoitusinstrumentit ja biologiset hyödykkeet. Vapaaehtoista käypään arvoon arvostaminen on sijoituskiinteistöjen sekä aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden kohdalla. Siirryttäessä IFRS-tilinpäätöksen laatimiseen arvonne muutokset merkitään suoraan omaan pääomaan aloittavaan IFRS-taseeseen. Biologisten hyödykkeiden, sijoituskiinteistöjen ja käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusinstrumenttien juoksevat arvonne muutokset merkitään tuloslaskelmaan, aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden sekä myytävissä olevien rahoitusinstrumenttien arvonne muutokset taseeseen omaan pääomaan.

IFRS-tilinpäätökseen sisältyy näin kahdenlaisia realisoitumattomia eriä. Ensinnäkin omaan pääomaan sisältyy siirtymähetkellä merkittyjä arvostuseroja. Toiseksi omaan pääomaan merkitään hyödykkeiden käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvia juoksevia arvonne muutoksia. Näistä arvonne muutoksista osa kirjataan tulosvaikutteisesti ja ne sisältyvät omassa pääomassa tilikauden voittoon tai kertyneisiin voittovaroihin. Osa juoksevista arvonne muutoksista merkitään suoraan omaan pääomaan.

Kuten jaksossa 3.2 todetaan, kirjanpitolain mukaan tehtävässä tilinpäätöksessä on mahdollista arvostaa käypään arvoon vain rahoitusvälineet. Siirtymähetken arvostusero merkitään kirjanpitolautakunnan lausunnon mukaan omaan pääomaan kertyneisiin voittovaroihin. Juoksevista arvonne muutoksista suoraan omaan pääomaan merkittävät arvonnousut merkitään käyvän arvon rahastoon. Tulosvaikutteisesti kirjattavat arvonnousut sisältyvät oman pääoman tilikauden voittoon tai kertyneisiin voittovaroihin.

Toinen merkittävä ero IFRS-standardien ja kirjanpitolain välillä on se, ettei IFRS salli vapaaehtoisten varausten eikä muiden verotuksesta aiheutuvien kulukirjausten tekemistä. Nykyisen kaltaista vaatimusta verotuksessa vähennyskelpoisten varausten vähentämisestä myös kirjanpidossa ei voida siten IFRS-tilinpäätöksessä toteuttaa. Tämän vuoksi poistojen kirjanpitosidonnaisuuden säilyttäminen ei ole IFRS-tilinpäätöksessä mahdollista.

3.4 Osakeyhtiön ja osakkaan verotuksesta

Osakeyhtiön verotukselle oli ennen 1980-luvun loppupuolella alkaneita verouudistuksia tyypillistä korkea verokanta ja kapea veropohja. Yhtiöiden yhteenlaskettu verokanta valtion- ja kunnallisverotuksessa oli vielä 1980-luvun puolivälissä keskimäärin 60 prosenttia. Korkean nimellisen verokannan vastapainona oli huomattava määrä omaisuuden aliarvostamismahdollisuuksia, varauksia ja muita vähennyksiä. Yhtiöiden efektiiviset verokannat olivatkin merkittävästi nimellistä verokantaa alempia.

Vuosina 1988 – 1991 toteutettiin kokonaisverouudistus, jossa pääasiallisena tavoitteena oli veropohjan laajentaminen ja verokantojen alentaminen. Lisäksi yhdenmukaistettiin eri pääomatulojen verotusta. Luovutusvoittojen omistusaikaan sidottua verovapautta kavennettiin ja vuonna 1990 voimaan tulleella yhtiöveron hyvitysjärjestelmällä siirryttiin osinkojen yhdenkertaiseen verotukseen. Myös yritysten harkintaverotus kunnallisverotuksessa poistettiin.

Kokonaisverouudistuksen jälkeenkin pääomatulojen verotus oli kuitenkin epäyhtenäistä ja sitä leimasivat korkeat marginaaliverokannat. Vuonna 1993 toteutettiin pääomaverouudistus, joka muutti merkittävästi verotuksen rakenteita. Pääomaverouudistuksen myötä siirryttiin eriytettyyn tuloverojärjestelmään, jossa pääomatulojen ja ansiotulojen verotus eriytettiin ja pääomatulojen verotus yhtenäistettiin. Pääomatuloja alettiin verottaa suhteellisen verokannan mukaan. Luonnollisten henkilöiden pääomatuloverokanta asetettiin samaksi kuin yhteisöverokanta eli 25 prosentiksi.

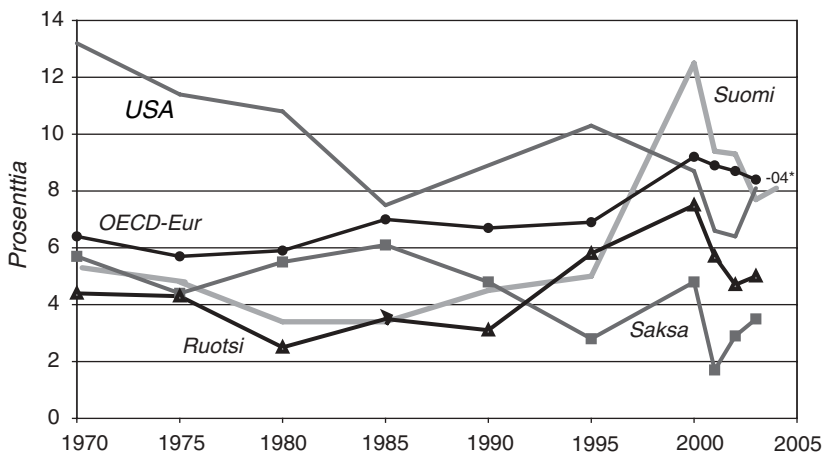
Osinkojen verotukseen sovellettiin yhtiöveron hyvitysjärjestelmää. Muusta kuin pörs-siyhtiöstä saadut osingot jaettiin pääoma- ja ansiotulo-osuuteen. Pääomatulo-osuus määritettiin osakkeen matemaattiselle arvolle lasketun kaavamaisen pääoman tuoton perusteella loppuosan ollessa ansiotuloa. Osingosta menevä vero laskettiin pääomatulona käsiteltävän osingon osalta pääomatuloverokannan mukaan, josta vähennettiin yhtiöveron hyvityksenä yhtiön osingosta maksama vero. Koska pääomatuloverokanta ja yhtiön maksama yhteisöverokanta olivat yhtä suuret, pääomatulona verotettavat osingot olivat osakastasolla käytännössä verovapaita. Ansiotulo-osuutena käsiteltävän osuuden osalta osinko verotettiin ansiotuloverokannan mukaan. Myös tästä verosta vähennettiin yhtiön maksama vero, joten osakas joutui maksamaan verona yhteisöverokannan ja oman ansiotuloverokantansa välisen erotuksen. Luonnolliset henkilöt saivat yhtiön maksamaa veroa myös palautuksena, jos ansiotuloverokanta jäi yhteisöverokantaa alemmaksi. Ansiotulona verotettavan osingon lopullinen veroseuraamus määräytyi näin osakkaan ansiotuloverokannan perusteella.

Yhteisöverokannan alentamisen vastapainoksi veropohjaa laajennettiin merkittävästi. Yleiset tuloksentasausvaraukset, kuten varaston aliarvostusmahdollisuus, investointivaraus ja toimintavaraus poistettiin yhteisöiltä kokonaan ja käyttöomaisuuden osittaisista luovutusvoittojen verovapauksista luovuttiin. Näin yhteisöjen verotuksessa siirryttiin matalan verokannan ja laajan veropohjan järjestelmään.

Yhteisöveron tuotto nousi merkittävästi 1990-luvulla, kun yritysten kannattavuus parani laskusuhdanteen jälkeen. Kattavasta veropohjasta johtuen yrityksillä ei enää ollut mahdollisuuksia verotettavan tulon keinotekoiseen alentamiseen ja toisaalta matala verokanta vähensi tarvetta pienentää verorasitusta veropohjan avulla. Huomattava merkitys oli myös yhtiöveron hyvitysjärjestelmällä, joka kannusti yritystä näyttämään tulosta vähintään sen verran kuin se aikoi jakaa osinkoina. Osinkojen jakaminen verottamattomista voittovaroista johti järjestelmässä täydennysveron määräämiseen yhtiölle.

Myös yhteisöveron osuus valtion ja kuntien saamista verotuloista lisääntyi. Yhteisöjen maksamien tuloverojen osuutta kokonaisverotulosta kuvaa oheinen taulukko:

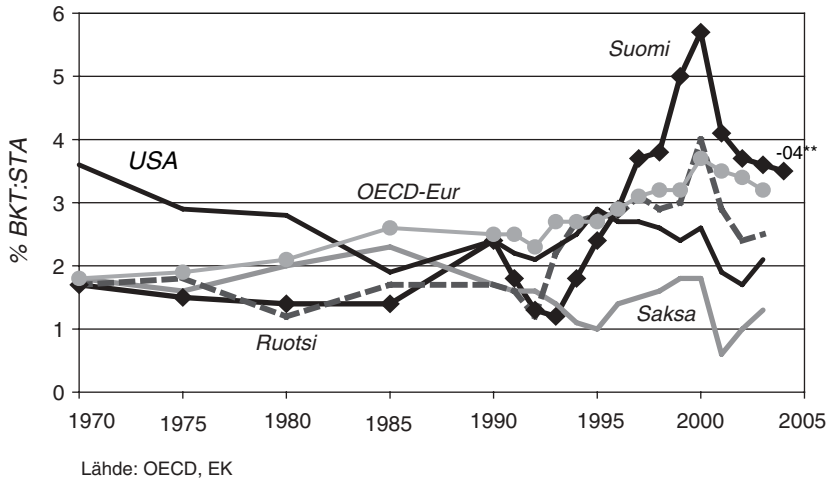
Yhteisöjen maksamat tuloverot, % kokonaisverotulosta

Lähde: OECD Revenue Statistics

Taulukosta voidaan havaita, että yhteisöveron tuotto Suomessa oli vuodesta 1970 aina 1990 luvun puoleen väliin saakka selvästi alle OECD:n eurooppalaisten jäsenvaltioiden keskiarvon, mutta sen jälkeen yhteisöveron tuotto Suomessa on ylittänyt edellä mainittujen valtioiden keskiarvon. Samansuuntainen, mutta vielä selvempi muutos on nähtävissä taulukossa, joka kuvaa yhteisöveron osuutta BKT:sta.

Yhteisöjen maksamat tuloverot

Matala verokanta ja kattava veropohja johtivat siihen, että verosuunnittelun merkitys yrityksissä väheni huomattavasti. Suurimmaksi epäkohdaksi jäi pääoma- ja ansiotuloverokantojen merkittävä ero, joka johti pyrkimykseen muuttaa ansiotuloa pääomatuloksi.

Pääoma- ja ansiotuloverokantojen eroa pyrittiin pienentämään nostamalla pääomatuloverokantaa kahteen otteeseen. Myös ansiotuloverotuksessa toteutetut kevennykset kaventivat eroa. Korkeimmillaan pääomatulo- ja yhteisöverokanta olivat vuosina 2000 – 2004, jolloin verokanta oli 29 prosenttia. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä luopuminen loi edellytyksiä luonnollisten henkilöiden pääomatuloverokannan eriyttämiseen yhteisöverokannasta. Verokantojen eriyttäminen puolestaan mahdollisti yhteisöverokannan voimakkaamman alentamisen ilman, että pääoma- ja ansiotuloverokantojen ero kasvoi liian suureksi. Vuodesta 2005 lähtien luonnollisten henkilöiden pääomatuloveroprosentti on ollut 28 ja yhteisöverokanta 26 prosenttia.

Ansiotuloverotuksen keventämisellä lisättiin työhön hakeutumisen ja työnteon kannustavuutta ja vastattiin kansainväliseen verokilpailuun. Ansiotuloverotusta on kevennetty vuosina 1996 – 2006 yhteensä 7,65 miljardilla eurolla. Vuoden 2007 osalta päätetyn ansiotuloverotuksen kevennyksen määrä on noin 550 milj. euroa. Ansiotuloverotuksen keventämiselle on luonut tilaa yhteisöveron kasvanut tuotto. Verorasitusta on pystytty näin siirtämään pois työn verotuksesta, mikä on ollut tarpeen työvoimakustannusten nousun estämiseksi. Ansiotuloverotuksen keventämisellä on voitu pienentää palkankorotuksiin kohdistuvaa painetta.

Tarve yhteisöverokannan alentamiseen johtui kasvaneesta kansainvälisestä verokilpailusta. Jotta voitiin varmistaa Suomen yritysverotusjärjestelmän kilpailukyky, yhteisöverokantaa alennettiin edellä mainitulla tavalla 29 prosentista 26 prosenttiin ja samalla yhteisöjen saamat käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot säädettiin verovapaiksi. Käyttöomaisuusosakkeiden verovapaudesta oli tullut viime vuosien aikana merkittävä kilpailutekijä yhtiöiden sijoittautumisessa ja toisaalta luovutustappiot pyrittiin kohdistamaan sellaisiin valtioihin, joissa luovutusvoittojen verovapautta ei ollut ja luovutustappiot olivat vähennyskelpoisia. Tästä on ollut seurauksena, että yhteisöjen veropohja ei ole enää yhtä tiivis kuin ennen vuonna 2004 toteutettua uudistusta.

Merkittävä muutos yhtiötasolla tapahtuvaan verotukseen oli myös yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä luopuminen. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmässä yhtiölle laskettiin verotettavan tulon perusteella vertailuvero ja jaettavien osinkojen perusteella tuloveron vähimmäismäärä. Jos vertailuvero oli tuloveron vähimmäismäärää pienempi, yhtiölle maksuunpantiin täydennysvero. Päinvastaisessa tapauksessa yhtiölle kertyi veroylijäämää. Tuloveron vähimmäismäärä varmisti sen, että yhtiö on aina maksanut osingoista sen veron, joka hyvitetään osakkaan verotuksessa. EY:n tuomioistuin katsoi kuitenkin asiassa C-319/02 (Manninen) tekemässään ratkaisussa, että yhtiöveron hyvityksen myöntäminen vain suomalaisen yhtiön maksamista osingoista oli yhteisöoikeuden vastaista. Tuomioistuimen ratkaisua ennakkoiden osinkoverojärjestelmää muutettiin jo ennen ratkaisun antamista.

Eriytetyn tuloverojärjestelmän rakenne säilyi vuonna 2005 voimaantulleessa uudistuksessa. Osinkojen verotuksessa siirryttiin kuitenkin osittain kahdenkertaiseen verotukseen. Listatusta yhtiöstä saaduista osingoista 70 prosenttia verotetaan luonnollisen henkilön pääomatulona 30 prosentin ollessa verovapaata tuloa. Listatun yhtiön jakamaan osinkoon kohdistuva kokonaisverorasitus muodostuu siten yhtiön maksamasta 26 prosentista lisätynä osakkaan maksamalla osinkoverolla ja on yhteensä 40,5 prosenttia.

Listamattomasta yhtiöstä saadut osingot jaetaan verotettavaksi ansio- ja pääomatulona kaavamaisen tuottoprosentin perusteella kuten aikaisemmin. Pääomatuloverotuksen piiriin osingosta katsotaan kuuluvan osakkeen matemaattiselle arvolle laskettua yhdeksän prosentin vuotuista tuottoa vastaava osuus. Loppuosa osingosta kuuluu ansiotuloverotuksen piiriin. Osingon veronalaisuuteen on kuitenkin listaamattoman yhtiön jakamien osinkojen osalta tehty merkittävä poikkeus. Pääomaverotuksen piiriin kuuluva osinko on kokonaan verovapaata tuloa osakkohtaiseen 90 000 euron rajaan saakka. Sen ylittävältä osalta 70 prosenttia osingosta on veronalaista pääomatuloa ja 30 prosenttia verovapaata tuloa. Ansiotuloverotuksen piiriin kuuluva osinko on 70 prosenttisesti veronalaista ansiotuloa ja 30 prosenttia on verovapaata.

Kahdenkertaista verotusta lieventää kaikkien osinkojen kohdalla oleva 30 prosentin verovapaa määrä. Koska listaamattomasta yhtiöstä saadut osingot ovat lisäksi laajasti verovapaita, osinkojen osittainen kahdenkertainen verotus toteutuu käytännössä vain rajal-

lisesti. Uusi osinkoverojärjestelmä onkin johtanut osinkojen epäyhtenäiseen verotukseen: listatusta yhtiöstä saadut osingot ovat ankarammin verotettuja kuin listaamattomasta yhtiöstä saadut pääomatuloverotuksen piiriin kuuluvat osingot.

Yhteisön Suomesta saamat osingot eivät EVL 6 a §:n mukaan pääsääntöisesti ole veronalaista tuloa. Osingonsaajalle verovapaata tuloa ovat listaamattoman yhtiön jakamat osingot sekä listatun yhtiön toiselle listatulle yhtiölle jakamat osingot aina silloin, kun osingonjaon perusteena olevat osakkeet eivät kuulu osingonsaajan sijoitusomaisuuteen. Myös listaamattoman yhtiön listatusta yhtiöstä saama osinko on verovapaata tuloa, kun listaamaton yhtiö omistaa osinkoa jakavan listatun yhtiön osakepääomasta vähintään 10 prosenttia. Mikäli omistusehto ei täyty, on listaamattoman yhtiön saamasta osingosta 75 prosenttia veronalaista tuloa ja 25 prosenttia verovapaata tuloa.

Lisäksi yhtiön osittain veronalaista tuloa on EVL 11 §:n mukaiseen sijoitusomaisuuteen kuuluvista osakkeista saatu osinko. Myös tällainen osinko on 75 prosenttisesti veronalaista ja 25 prosenttisesti verovapaata tuloa.

Yhteisön EU-valtiosta saama osinko on yhteisölle yleensä verovapaata tuloa. Listatusta yhtiöstä saadusta osingosta on kuitenkin listaamattomalle yhtiölle verovapaata tuloa 25 prosenttia ja veronalaista 75 prosenttia silloin, kun osingonsaaja omistaa jakajayhtiön osakepääomasta alle 10 prosenttia. EU:n ulkopuolella asuvasta yhtiöstä saatu osinko on kokonaan veronalaista tuloa, jos Suomen ja kyseisen valtion välillä ei ole verosopimusta. Jos sen sijaan Suomen ja osinkoa maksavan yhtiön valtion välillä on voimassa oleva osinkotuloihin sovellettava verosopimus, saadusta osingosta on Suomen sisäisen lainsäädännön perusteella verovapaata tuloa 25 prosenttia ja veronalaista 75 prosenttia. Näistäkin valtioista Suomeen maksettujen osinkojen veronalaisen osuuden kohtelu määräytyy kuitenkin verosopimusten perusteella.

3.5 Kirjanpitolainsäädännön ja osakeyhtiölainsäädännön muuttumisen vaikutus varojen jakokelpoisuuteen

Kirjanpitosääntely on ollut vuoden 2005 alkuun saakka tuloksen määrittelyn kannalta melko yhteneväinen verolainsäädännön kanssa. Kirjanpidon tuotot ja kulut ovat pääosin olleet myös yritysverotuksessa veronalaisia tuloja ja vähennyskelpoisia menoja. Sekä kirjanpidossa että verotuksessa on nojaututtu eräin rajoituksin realisointiperiaatteeseen ja sen mukaisesti vain realisoituneet tulot ja menot on otettu huomioon. Realisoitumattomat arvonorotukset ovat olleet kirjanpitolain mukaan mahdollisia vain tietyistä kulumattomista pysyviin vastaaviin kuuluvista hyödykkeistä eikä arvonorotuksilla ole ollut tulosvaikutusta, vaan ne on merkitty taseeseen arvonorotusrahastoon.

Myös osakeyhtiölain varojen jakokelpoisuutta koskevat säännökset ovat sopineet yhteen sekä kirjanpidon tulokäsitteen että verotuksen verotettavan tulon käsitteen kanssa.

Osakeyhtiölain mukaan arvonkorotusrahasto on ollut sidottua omaa pääomaa, joten tilinpäätökseen merkittävät realisoitumattomia arvonkorotuksia ei ole voinut jakaa osinkoina. Toisaalta verotuksessa vähennyskelpoiset varaukset ja taloudellisen kulumisen ylittävät poistot on pitänyt vähentää kuluna myös kirjanpidossa, mikä on pienentänyt kirjanpidon tulosta ja jakokelpoista omaa pääomaa. Kirjanpidon tilikauden tulos on siten vastannut pääosin verotuksen verotettavaa tuloa ja suunnilleen sama määrä on ollut myös jakokelpoista osakeyhtiölain mukaan.

Kirjanpitolakia muutettiin vuoden 2005 alusta siten, että tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen laatiminen IFRS-standardien mukaisesti on tietyn edellytyksin mahdollista kaikille kirjanpitovelvollisille. Lisäksi kirjanpitolakiin lisättiin mahdollisuus arvostaa rahoitusvälineet käypään arvoon. IFRS-tilinpäätöksessä käypään arvoon arvostaminen on huomattavasti laajempaa kuin kirjanpitolain mukaan laaditussa tilinpäätöksessä. Käyvän arvon käyttäminen on pakollista tiettyjen hyödykkeiden arvostamisen kohdalla. Realisoitumattomat arvonmuutokset merkitään tilinpäätökseen joko tulosvaikutteisesti tai suoraan omaan pääomaan hyödykkeestä riippuen.

Realisoitumattomien arvonnousujen merkitseminen tuloslaskelmaan tai taseeseen lisää yrityksen tilikauden tulosta tai muuta omaa pääomaa. Myös omaan pääomaan merkityt realisoitumattomat arvonnousut ovat jakokelpoista vapaata omaa pääomaa siltä osin kuin niitä ei merkitä rahastoihin, jotka yhtiöoikeudellisesti ovat sidottua omaa pääomaa.

IFRS-tilinpäätöksessä vapaan oman pääoman määrää pienentää kuitenkin realisoitumattomista arvonnousuista tilinpäätökseen merkittävä laskennallinen verovelka. Laskennallinen verovelka merkitään taseeseen velaksi ja laskennallisen verovelan muutos kuluksi tuloslaskelmaan. Laskennallinen verovelka tai -saaminen on merkittävä tilinpäätökseen IAS 12 -standardin mukaan kaikista verotuksen ja kirjanpidon väliaikaisista eroista, pysyvistä eroista laskennallista verovelkaa tai -saamista ei synny. Laskennallisten verovelkojen ja -saamisten käsittely on epäsymmetristä. Laskennalliset verovelat on aina kirjattava tilinpäätökseen, mutta laskennallisten verosaamisten kirjaamisessa korostuu varovaisuus ja vain todennäköiset laskennalliset verosaamiset voidaan kirjata tilinpäätökseen.

Osakeyhtiölain uudistamista tarkastelleen työryhmän³ mukaan lähtökohtana oli, ettei varojen jakokelpoisuutta rajoiteta realisoitumattomien erien osalta. Hallituksen esityksessä uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi (HE 109/2005 vp) kuitenkin ehdotetaan, että realisoitumattomia arvonnousuja sisältävät käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto olisivat sidottua omaa pääomaa. Toisaalta käyvän arvon rahaston ja uudelleenarvostusrahaston säätäminen sidotuksi omaksi pääomaksi ei estä niiden realisoitumattomien arvonnousujen jakamista, jotka kirjataan tulosvaikutteisesti, eikä siirtymähetkellä omaan pääomaan merkittyjen realisoitumattomien arvostuserojen jakamista. Edelleen käyvän arvon rahaston säätäminen sidottuun omaan pääomaan kuuluvaksi ei estä realisoitumattomi-

3 Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2003:4.

en arvonnousujen jakamista siltä osin kuin IFRS-tilinpäätöksen tekevä yritys ei merkitse omaan pääomaan merkittäviä arvonnousuja edellä mainittuun rahastoon. IFRS-standardeissa ei oteta kantaa siihen, mihin oman pääoman erään myytävissä olevien rahoitusvarojen juoksevat arvonnousut tulee merkitä. Uudelleenarvostusrahasto sen sijaan on IFRS-standardien tuntuma käsite.

Yhtiöveron hyvitysjärjestelmän voimassa ollessa yhtiöt eivät voineet jakaa osinkoa verottamattomista varoista, koska täydennysverojärjestelmä piti huolen siitä, että yhtiötason vero tuli aina maksetuksi. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmän voimassa ollessa yhteisöveron tuotto nousikin merkittävästi, mihin tosin vaikutti osinkoverojärjestelmän lisäksi kattava veropohja. Aikaisemmasta verojärjestelmästä saadut hyvät kokemukset puoltavat työryhmän käsityksen mukaan sitä, että jaetun voiton verotuksen toteutuminen yhtiötasolla tulee pyrkiä varmistamaan myös jatkossa.

Eri näkökohdin voidaan puoltaa sitä, ettei realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden varojen jakamisen tulisi olla sallittua. Verotuksen lisäksi yleiset maksukykyisyyteen ja velkojensuojaan liittyvät seikat puoltavat sitä, että vain realisoituneet voitot tulee voida jakaa osakkeenomistajille osinkoina. Osakeyhtiön osakkaat vastaavat yhtiön veloista vain sijoittamallaan pääomalla. Osakkaiden rajoitetun velkavastuun vastapainona osakeyhtiöissä on pidettävä huoli velkojensuojan toteutumisesta siten, ettei voitonjako vaaranna yhtiön mahdollisuuksia suoritua veloistaan. Veronsaajan asema velkojana on usein merkittävä niissä yhtiöissä, jotka ovat joutuneet maksuvaikeuksiin.

Realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuuden estäminen on työryhmän näkemyksen mukaan erityisen tärkeää nykyisen osinkoverotuksen epäyhdenäisyyden vuoksi. Listaamattomien yhtiöiden kohdalla realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden verottamattomien varojen jakaminen saattaa johtaa siihen, että jaettu voitto jäisi kokonaan verottamatta, koska listaamattoman yhtiön jakamat osingot ovat laajasti verovapaita. Osinkoverotukseen kohdistuvat rajoitukset osakastasolla korostavat tarvetta varmistaa verotuksen toteutuminen yhtiötasolla.

Toisaalta on esitetty, ettei realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuus vaarantaisi yhtiötasolla tapahtuvaa verotusta, koska yhtiöt eivät muutenkaan jakaisi sellaisia arvonnousuja, joista niille ei ole kertynyt vastaavaa kassavirtaa. Lisäksi realisoitumattomista arvonnousuista joudutaan IFRS-tilinpäätökseen aina merkitsemään laskennallinen verovelka. Arvonnousut tulevat verotuksen piiriin sitten, kun hyödyke luovutetaan ja arvonnousu realisoituu.

Osakemarkkinoilla on vahvistunut pyrkimys osakkeenomistajan omistuksen arvon lisäämiseen. Osakkeen arvolla on merkitystä muun muassa yritysjärjestelytilanteissa. Myös osakkeenomistajien osingonjakoon kohdistuvat vaatimukset ovat kasvaneet. Suomalaiset yhtiöt ovat perinteisesti olleet maltillisia osingonjakajia, mutta viime vuosina osingonjakoon käytetyt määrät ovat selvästi nousseet. Osingonjako voidaan rahoittaa myös velalla, joten realisoitumattoman arvonnousun jakaminen osinkoina on mahdollista, vaikka vas-

taavaa kassavirtaa ei ole yhtiöön kertynytkään. Pääoman tuottovaatimusten tehostaminen on johtanut siihen, ettei yrityksessä haluta pitää ylimääräistä pääomaa. Myös tämä näkyy kasvaneina osingonjakoina, omien osakkeiden ostoina sekä viime aikoina yleistyneinä ylikurssirahastojen ja vararahastojen alentamisina ja pääoman palautuksina osakkeenomistajille. Kun yhä suurempi osuus voitosta käytetään varojenjakoon, saattaa olla vaarana, että yhtiön maksukyky ei jossain vaiheessa riitä yhtiön velvoitteiden hoitamiseen ja jaettu voitto jää lopullisesti yhtiötasolla verottamatta.

Jaetun voiton verotuksen ajoittumisella on myös yleisempää merkitystä. Realisoitumattoman arvonnousun verotuksen lykkääntyessä sen seuranta saattaa olennaisesti hankaloitua yritysjärjestelyiden sekä muiden toiminnassa tapahtuvien muutosten vuoksi. Senkään vuoksi realisoitumattoman ja verottamattoman arvonnousun jakamisen ei tulisi lähtökohtaisesti olla mahdollista.

3.6 Verottamattomista varoista tapahtuvan varojenjaon estäminen

Realisoitumattomia arvonnousuja sisältyy taseessa tilikauden voiton ja kertyneiden voittovarojen lisäksi myös muihin oman pääoman eriin. IFRS-tilinpäätökseen on kuitenkin aina merkittävä verotuksen ja kirjanpidon väliaikaisista eroista aiheutuva laskennallinen verovelka tai -saaminen. Laskennallinen verovelka pienentää jaettavissa olevan realisoitumattoman arvonnousun määrää. Laskennallinen verovelka on kuitenkin vain yhteisöverokannan mukainen osuus realisoitumattomasta arvonnoususta ja sen merkitseminen tilinpäätökseen on vapaaehtoista muille kuin IFRS-tilinpäätöksen tekijöille. Työryhmä katsoo, että omaan pääomaan sisältyvien realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden verottamattomien varojen jakaminen olisi estettävä kokonaisuudessaan.

Realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden verottamattomien varojen jakamista voidaan pyrkiä estämään kolmella tavalla. Ensimmäisenä vaihtoehtona on estää verottamattomien varojen syntyminen yritykseen. Toisena vaihtoehtona on estää verottamattomien varojen jakaminen verolainsäädännön avulla. Kolmantena vaihtoehtona työryhmä on tarkastellut realisoitumattomien, verottamattomien varojen jakamisen estämistä yhtiölainsäädäntöön sisältyvän säännöksen avulla.

1. Selkein ja varmin tapa estää realisoitumattomien ja verottamattomien arvonnousujen jakaminen olisi estää niiden syntyminen säätämällä realisoitumattomat arvonnousut veronalaiseksi tuloksi. Tällöin verotuksen tulokäsite noudattaisi kirjanpidon uudistunutta tulokäsitettä. Verolainsäädännön yleisenä lähtökohtana olevan maksukykyisyyden on kuitenkin katsottu edellyttävän, ettei realisoitumattomia tuloja tule verottaa. Etenkin pitkäikäisen ja epälikvidin omaisuuden realisoitumattomien arvonnousujen verottaminen voisi aiheuttaa yrityksille maksuvaikeuksia ja saattaisi johtaa

siihen, että yrityksen on luovuttava omaisuudesta veronmaksuvelvollisuuden täyttämiseksi. Realisoitumattomien arvonnousujen säätäminen veronalaiseksi tuloksi saataisi myös tosiasiallisesti luoda esteen IFRS-tilinpäätöksen laatimiselle.

Toisaalta hyvin likvidien rahoitusvälineiden kohdalla instrumenttien erillisseuranta olisi hankalaa ja aiheuttaisi lisäkustannuksia sekä verovelvollisille että verohalinnolle. Etenkin kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvälineiden kiertonopeus on suuri eikä aikaviive realisoitumattoman ja realisoituneen arvonnousun välillä ole pitkä. Tällaisten rahoitusvälineiden kohdalla myös realisoitumattomien arvonnousujen säätäminen veronalaiseksi tuloksi saattaisi olla perusteltua.

2. Toisena vaihtoehtona työryhmä on pohtinut realisoitumattomien ja verottamattomien arvonnousujen jakamisen estämistä verolainsäädännön avulla. Periaatteessa realisoitumattomien arvonnousujen jakamisen estämisestä tulisi työryhmän mielestä säätää verolainsäädännössä. Tällöin kyseeseen voisi tulla yhtiöveron hyvitysjärjestelmässä käytetyn täydennysveron kaltainen vero tai jokin muu osingonjaon perusteella yhtiössä maksuunpantava vero. Työryhmä on miettinyt myös realisoitumattomasta arvonnoususta verotuksessa muodostettavaa varausta, joka purkautuisi, jos arvonnousu jaetaan osinkoina. Myös varauksen kohdalla vero maksuunpantaisiin osingonjaon perusteella.

Neuvoston eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhtiöihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä annettu direktiivi (90/435/ETY, jäljempänä emo-tytäryhtiödirektiivi) vaatii tytäryhtiön jäsenvaltiota vapauttamaan tytäryhtiön emoyhtiölle tai sen kiinteälle toimipaikalle toiseen jäsenvaltioon jakaman voiton lähdeverosta siltä osin kuin kyse on suorasisjoitusosingoista. Sen vuoksi voitonjakoon yhtiössä kohdistettavat veroseuraamukset olisivat erittäin todennäköisesti emo-tytäryhtiödirektiivin vastaisia edellä mainittujen yhtiöiden suorasisjoitusosinkojen osalta. Tämä käy ilmi EY-tuomioistuimen tekemästä ratkaisusta C-294/99 (Athinaiki Zythopoiia AE), jossa kreikkalainen tytäryhtiö jakoi voittoa ulkomaiselle emoyhtiölleen. Tuomioistuin katsoi emo-tytäryhtiödirektiivin vastaiseksi verojärjestelmän, jossa tytäryhtiön jakaessa voittoja emoyhtiölleen tytäryhtiön veronalaiseen tuloon luettiin sellaisia tuloja, jotka eivät olisi tytäryhtiöön jätettäessä olleet veronalaisia.

Emo-tytäryhtiödirektiiviä sovelletaan vain toiseen jäsenvaltioon maksettaviin osinkoihin sekä vain yhtiöiden välillä tapahtuvaan voitonjakoon. Edelleen direktiivin soveltaminen edellyttää, että kyse on suorasisjoitusosingoista. Suorasisjoitusosingoiksi katsotaan emo-tytäryhtiödirektiivin mukaan tällä hetkellä sellaisesta yhtiöstä saadut osingot, joiden osakepääomasta omistetaan vähintään 20 prosenttia. Suorasisjoitus-

osinkojen määrittelyssä käytettyä omistusrajaa on laskettava vuodesta 2007 alkaen 15 prosenttiin ja vuodesta 2009 lähtien 10 prosenttiin osakepääomasta.

Emo-tytäryhtiödirektiivi ei näin kiellä osingonjaon verottamista Suomessa jaettujen osinkojen osalta. Myös luonnollisten henkilöiden, sekä suomalaisten että ulkomaisien, saamiin osinkoihin voitaisiin kohdistaa yhtiötasolla verotus direktiivin estämättä. Edelleen direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jäävät portfoliosijoitukset eli sijoitukset, joissa omistusosuus jää alle 10 prosentin. Työryhmä ei pidä verotuksen neutraalisuuteen liittyvistä syistä perusteltuna sitä, että verottamattomien varojen jakaminen aiheuttaisi yhtiötasolla veroseuraamuksen vain kotimaahan jaettujen osinkojen osalta. Tämä saattaisi johtaa pyrkimykseen siirtää yhtiön omistus ulkomaille. Edellä esitetyn perusteella työryhmä katsoo, ettei verottamattomien varojen jakamisen estämistä voida toteuttaa verolainsäädännön keinoin.

3. Kolmantena vaihtoehtona työryhmä on tarkastellut realisoitumattomien ja verottamattomien arvonnousujen jakamisen estämistä yhtiöoikeudellisin keinoin. Hallituksen esityksessä uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi ehdotetaan realisoitumattomia arvonnousuja sisältävien käyvän arvon rahaston ja uudelleenarvostusrahaston säätämistä sidotuksi omaksi pääomaksi. Realisoitumattomia arvonnousuja sisältyy taseessa kuitenkin myös muihin oman pääoman eriin kuin edellä mainittuihin rahastoihin. Osa arvonnousuista merkitään tilinpäätökseen tulosvaikutteisesti, joten ne sisältyvät omassa pääomassa tilikauden tulokseen tai kertyneisiin voittovaroihin. IFRS-tilinpäätöksessä suoraan omaan pääomaan merkittävät arvonnousut voidaan merkitä myös muuhun oman pääoman erään kuin käyvän arvon rahastoon. Siirtymähetken arvostusero merkitään myös suoraan omaan pääomaan.

Osakeyhtiölain varojen jakokelpoisuutta koskevia säännöksiä rajoittaa julkisten yhtiöiden osalta neuvoston toinen yhtiöoikeudellinen direktiivi (77/91/ETY, jäljempänä pääomadirektiivi). Pääomadirektiivissä säädetään niistä vähimmäisvaatimuksista, joita pääoman pysyvyydelle tulee asettaa. Direktiivin 15 artiklassa määritellään yhtiön voitonjakokelpoiset varat niin sanotun tasetestin mukaisesti yhtiön taseen vapaan oman pääoman perusteella. Direktiivi ei estä jäsenvaltioita säätämästä varojen jakokelpoisuudelle tiukempia rajoituksia. Ehdotuksessa uudeksi osakeyhtiölaiksi varojenjakoa rajoittaa tasetestin lisäksi yhtiön maksukyky (13 luku 2 §).

Työryhmän näkemyksen mukaan realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuuden rajoittaminen yhtiöoikeudellisen erityissäännöksen nojalla on tarkoituksenmukaisin vaihtoehto. Realisoitumattomien arvonnousujen jakamisen estäminen olisi lähtökohdiltaan samansuuntainen edellä mainitun maksukykyisyydestä koskevan

ehdotuksen kanssa. Myös maksukykyisyydestin tarkoituksena on varmistaa yhtiön maksukyvyyn säilyminen varoja jaettaessa. Edellä esitettyjen syiden vuoksi työryhmä on jäljempänä muistiossa pääasiallisena linjauksenaan päätenyt siihen, että

realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden verottamattomien varojen jakaminen tulisi estää yhtiöoikeudellisen säännöksen nojalla.

Osakeyhtiölakiin ehdotetulla säännöksellä kielletäisiin yhtiön vapaaseen omaan pääomaan sisältyvien realisoitumattomien, verottamattomien arvonnousujen jakaminen. Realisoitumattomia arvonnousuja voi sisältyä IFRS-tilinpäätökseen tiettyjen rahoitusinstrumenttien, sijoituskiinteistöjen ja biologisten hyödykkeiden käypään arvoon arvostamisen seurauksena. Myös IFRS-tilinpäätökseen siirryttäessä realisoitumattomat arvostuserot merkitään omaan pääomaan. Tarkemmin näiden hyödykkeiden kohteluun palataan jäljempänä. Kirjanpitolain mukaan tehtyyn tilinpäätökseen voi sisältyä rahoitusvälineistä aiheutuvia realisoitumattomia arvonnousuja. Luottolaitoksilla realisoitumattomia arvonnousuja voi rahoitusvälineiden ohella aiheutua myös sijoituskiinteistöistä.

Yrityksillä tulisi työryhmän käsityksen mukaan olla velvoite selvittää, mikä osa vapaasta omasta pääomasta koostuu edellä mainituista realisoitumattomista arvonnousuista. Jotta jakokelvottomaksi säädettävä määrä kävisi ilmi tilinpäätöksestä tai toimintakertomuksesta, työryhmä ehdottaa, että

realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden verottamattomien varojen määrä vapaassa omassa pääomassa tulisi ilmoittaa toimintakertomuksessa tai tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Toimintakertomukseen tuleva ilmoittamisvelvollisuus edellyttäisi osakeyhtiölain muuttamista siten, että siinä edellytetään kyseisen erän ilmoittamista. Ilmoittamisvelvollisuus koskisi myös IFRS-tilinpäätöksen tekeviä yhtiöitä, koska IFRS-standardit eivät sisällä toimintakertomusta koskevia ohjeita. Toisena vaihtoehtona on säätää asiasta valtioneuvoston asetuksella. KPL 7 a luvun 5 §:n nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää sellaisten lisätietojen antamisesta, joiden esittämiseen IFRS-standardit eivät velvoita. Toimintakertomuksessa tai tilinpäätöksen liitetiedoissa esitetynä erä olisi myös tilintarkastuksen kohteena.

Jakokelvottomaksi säädettävän määrän laskemisessa voidaan käyttää hyväksi tilinpäätökseen merkittyä laskennallista verovelkaa. Jakokelvottomaksi säädettävää määrää ei kuitenkaan sidottaisi suoraan laskennallisen verovelan määrään, kos-

ka laskennallinen verovelka joudutaan laskemaan monista sellaisistakin verotuksen ja kirjanpidon välisistä eroista, joilla ei ole merkitystä voitonjakokelpoisten varojen määrittämisen kannalta. Lisäksi laskennallisen verovelan merkitseminen kirjanpitolain mukaan laadittuun tilinpäätökseen on vapaaehtoista.

Jakokelvottoman erän jakaminen olisi ehdotetussa osakeyhtiölaissa tarkoitettua laitonta jakoa, josta seuraisi palautusvelvollisuus osakkaan tai velkojan sitä vaatiessa. Työryhmä katsoo, että jakokelvottoman erän jakamisesta osakeyhtiölaissa säädetyt sanktiot ovat kuitenkin riittämättömiä varmistamaan erän jakamatta jättäminen. Tästä syystä työryhmä on pohtinut verotuksen keinoja asettaa jakokelvottoman erän jakamiselle sanktioita jäljempänä luvussa 7.3.

4 REALISOITUMATTOMIEN ARVONNOUSUJEN JA -ALENEMISTEN KÄSITTELY VEROTUKSESSA

4.1 Rahoitusvälineet

4.1.1 Rahoitusinstrumenttien käsittely IFRS-tilinpäätöksessä

Rahoitusinstrumenttien tilinpäätöskäsittelystä ohjeistetaan IAS 39 Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen ja arvostaminen -standardissa. Rahoitusvarat ja -velat arvostetaan ensimmäistä kertaa kirjanpitoon merkittäessä sen käypään arvoon. Jos on kyse instrumentista, jota ei myöhemmin arvosteta käypään arvoon tulosvaikutteisesti, myös instrumentin hankinnasta tai liikkeeseen laskemisesta välittömästi aiheutuneet kustannukset lisätään käypään arvoon.

Myöhempiä arvostamista varten rahoitusvarat ja -velat jaotellaan seuraavasti:

- 1) käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat;
- 2) eräpäivään asti pidettävät sijoitukset;
- 3) lainat ja muut saamiset;
- 4) myytävissä olevat rahoitusvarat; ja
- 5) muut kuin käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat.

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvaroihin ja -velkoihin kuuluvat erät arvostetaan käypään arvoon ilman kaupankäyntikustannusten vähentämistä. Arvostamisesta aiheutuvat voitot ja tappiot (=käyvän arvon muutokset) on kirjattava tulosvaikutteisesti.

Käypä arvo on se rahamäärä, johon omaisuuserä voitaisiin vaihtaa tai jolla velka voitaisiin suorittaa asiaa tuntevien, liiketoimeen halukkaiden, toisistaan riippumattomien osapuolten välillä. Käyvän arvon käyttäminen edellyttää aina, että käypä arvo on luotettavasti määritettävissä. Sen vuoksi käypään arvoon ei voi arvostaa sijoituksia sellaisiin oman pääoman ehtoihin instrumentteihin, joilla ei ole markkinoilla noteerattua arvoa ja joiden käypää arvoa ei voida luotettavasti määrittää eikä sellaisia johdannaisia, jotka on sidottu tällaiseen oman pääoman ehtoiseen instrumenttiin ja jotka täytyy selvittää luovuttamalla tällainen instrumentti.

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin ja -velkoihin kuuluvat erät, jotka luokitellaan **kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi** tai jotka yritys **luokittelee käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi** alkuperäisen arvostamisen yhteydessä käyvän arvon option perusteella. Rahoitusvaroihin ja -velkoihin kuuluva erä luokitellaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi, jos se on

- 1) hankittu tai syntynyt pääasiallisesti myynti- tai takaisinostotarkoituksessa,
- 2) osa sellaista salkkua, jota on todistettavasti käytetty viime aikoina lyhyen aikavälin voiton tavoitteluun, tai
- 3) johdannainen.

Viimeksi mainitussa ryhmässä poikkeuksena ovat johdannaiset, jotka on nimenomaisesti määritetty suojausinstrumenteiksi ja jotka ovat sellaisina tehokkaita. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokiteltuja rahoitusinstrumentteja ei voi siirtää myöhemmin muihin rahoitusvarojen tai -velkojen ryhmiin.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat voivat tavanomaisessa liiketoiminnassa olla esimerkiksi ylimääräisen tulorahoituksen ja kassavarojen lyhytaikaista sijoitustoimintaa. Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä rahoitusveloista tyypillinen esimerkki on osakkeiden lyhyeksi myynti. Tavanomaista liiketoimintaa harjoittavilla yrityksillä ei yleensä ole mittavia kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvaroja tai -velkoja.

Vuoden 2006 alusta tuli voimaan niin sanottu käypään arvoon arvostamismahdollisuus (käyvän arvon optio), jonka perusteella yritys voi luokitella rahoitusinstrumentin käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi rahoitusinstrumentiksi. Luokittelu on tehtävä, kun rahoitusinstrumentti kirjataan kirjanpitoon ensimmäistä kertaa eikä luokittelua voi tämän jälkeen muuttaa. Optiota sai soveltaa jo vuodelta 2005 tehtävässä tilinpäätöksessä.

Käyvän arvon option nojalla rahoitusinstrumentti voidaan luokitella käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi, kun se poistaa tai merkittävästi vähentää käypään arvoon arvostamiseen liittyvää epäjohdonmukaisuutta, jota muutoin syntyisi varojen ja velkojen arvostamisesta tai niistä johtuvien voittojen tai tappioiden kirjaamisesta erilaisilla arvostusperusteilla. Käyvän arvon optiota voidaan käyttää myös silloin, kun rahoitusvarojen, rahoitusvelkojen tai niiden molempien muodostamaa ryhmää hallinnoidaan ja sen tulokellisuutta arvioidaan käyvän arvon pohjalta dokumentoidun riskienhallinta- tai sijoitusstrategian mukaisesti ja instrumenttien arvostaminen käypään arvoon tuottaisi parempaa informaatiota. Kolmanneksi käyvän arvon optiota voidaan käyttää sellaisten yhdistelmäinstrumenttien kohdalla, joissa rahoitusinstrumentti sisältää sekä rahoitusinstrumentin että johdannaisen ja joissa niin sanottu kytketty johdannainen tulisi IAS 39:n mukaan erottaa pääsopimuksesta.

Käyvän arvon option käyttö voi olla suojauslaskennan vaihtoehto, jonka avulla sekä suojaavat rahoitusvälineet että suojausinstrumentit arvostetaan käypään arvoon. Käyvän arvon option perusteella myös esimerkiksi pääomasijoitustoiminnassa omistetut osakkeet, joiden perusteella on syntynyt huomattava vaikutusvalta tai niiden luonne vastaa yhteisyritysosuuksia, voidaan arvostaa käypään arvoon tulosvaikutteisesti. Käyvän arvon optiota ei voi käyttää sellaisiin oman pääoman ehtoiisiin instrumentteihin, joilla ei ole toimivilla markkinoilla noteerattua markkinahintaa ja joiden käypä arvo ei ole määritettävissä luotettavasti.

Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset ovat sellaisia johdannaisvaroihin kuulumattomia rahoitusvaroja, joihin liittyvät maksusuoritukset ovat kiinteitä tai määritettävissä, jotka erääntyvät määrättyinä päivinä ja jotka yrityksellä on vakaa aikomus ja kyky pitää eräpäivään asti. Eräpäivään asti pidettäväksi ei kuitenkaan luokitella sellaisia rahoitusvaroja, jotka yhteisö alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä määrää kirjattaviksi käypään arvoon tulosvaikutteisesti tai jotka yhteisö luokittelee myytävissä oleviksi taikka niitä, jotka vastaavat lainojen ja muiden saamisten määritelmää. Jos edellytykset luokitella sijoitus eräpäivään asti pidettäväksi lakkaavat, sijoitus on siirrettävä myytävissä oleviin rahoitusvaroihin.

Eräpäivään asti pidettävien rahoitusvarojen määritelmä merkitsee sitä, että kyseessä ovat lainainstrumentit, esimerkiksi joukkovelkakirjalainat. Eräpäivään asti pidettävä sijoitus edellyttää sopimuksellista järjestelyä, jossa velkapaperin haltijalle määritellään korko- ja lyhennysmaksujen määrät ja ajankohdat. Tähän ryhmään voi kuulua esimerkiksi vaihtuvakorkoinen lainainstrumentti tai arvopaperistamisen yhteydessä hankittu osuus toisen yrityksen laina- tai saamiskannasta. Osakkeita ei voida luokitella tähän ryhmään kuuluviksi, koska niillä ei ole eräpäivää. Yrityksen myöntämät lainat eivät myöskään kuulu tähän ryhmään.

Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset arvostetaan alkuperäisen kirjaamisen jälkeen jaksotettuun hankintamenuon sisäisen korkokannan menetelmää käyttäen. Jaksotettuun hankintamenuon taseeseen merkittävistä rahoitusvaroista johtuva voitto tai tappio merkitään tulosvaikutteisesti, kun kyseinen erä kirjataan pois taseesta tai kun sen arvo alentuu sekä yli- ja alikurssin jaksotuksia tehtäessä.

Yrityksen ei pidä luokitella mitään rahoitusvaroja eräpäivään asti pidettäväksi, jos yritys on tilikaudella tai kahden edellisen tilikauden aikana myynyt eräpäivään asti pidettäviä sijoituksia tai muuttanut niiden luokittelua ennen eräpäivää siten, että näiden erien määrä on ollut vähämerkityksellisistä suurempi. Poikkeuksena ovat sellaiset myynnit tai uudelleenluokittelut, jotka tapahtuvat niin lähellä eräpäivää tai lunastuspäivää, että markkinakoron muutoksilla ei ole ollut merkittävää vaikutusta rahoitusvaroihin kuuluvan erän käypään arvoon. Poikkeuksena ovat myös sellaiset myynnit tai uudelleenluokittelut, jotka toteutuvat sen jälkeen, kun yhteisö on jo saanut rahoitusvaroihin kuuluvan erän alkuperäisen pääoman olennaisilta osin takaisin sopimuksenmukaisina maksuina tai ennakkomaksuina tai jotka johtuvat sellaisesta yksittäisestä tapahtumasta, joka ei ole yhteisön määräysvallassa, joka on kertaluonteinen ja jota yhteisö ei olisi voinut kohtuudella ennakoita.

Lainat ja muut saamiset ovat johdannaisvaroihin kuulumattomia rahoitusvaroja, joihin liittyvät maksusuoritukset ovat kiinteitä tai määritettävissä olevia ja joita ei noteerata toimivilla markkinoilla. Lainoihin ja muihin saamisiin ei kuitenkaan lueta rahoitusvaroja, jotka on tarkoitus myydä välittömästi tai lyhyellä aikavälillä, jolloin ne luokitellaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviksi eikä rahoitusvaroja, jotka on alun perin luokiteltu edellä mainitun käyvän arvon option perusteella. Lainoihin ja saamisiin eivät kuulu myöskään rahoitusvarat, jotka on alun perin luokiteltu myytävissä oleviksi tai joista niiden haltija ei mahdollisesti saa alkuperäistä sijoitustaan olennaisilta osin takaisin muun syyn kuin luoton laadun heikentymisen vuoksi. Viimeksi mainitut rahoitusvarat on luokiteltava myytävissä oleviksi.

Lainat ja muut saamiset arvostetaan alkuperäisen kirjaamisen jälkeen jaksotettuun hankintamenuun sisäisen korkokannan menetelmää käyttäen. Jaksotettuun hankintamenuun taseeseen merkittävistä rahoitusvaroista johtuva voitto tai tappio merkitään tulosaikutteisesti, kun kyseinen erä kirjataan pois taseesta tai kun sen arvo alentuu sekä ylijä alikurssin jaksotuksia tehtäessä.

Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi myönnettyt rahalainat, myyntisaamiset ja tavaramalainat. Jos yritys aikoo kuitenkin myydä antamansa rahalainan tai myyntisaamisen välittömästi tai lyhyellä aikavälillä, näin syntyneitä rahoitusvaroja ei luokitella yrityksen myöntämiin lainoihin ja muihin saamisiin. Jos lainoihin ja saamisiin luokitellun erän käyttötarkoitus muuttuu kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi, se on siirrettävä käypään arvoon tulosaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin.

Myytävissä olevat rahoitusvarat ovat sellaisia johdannaisvaroihin kuulumattomia rahoitusvaroja, jotka on luokiteltu myytävissä oleviksi tai joita ei ole luokiteltu lainoiksi ja muiksi saamisiksi, eräpäivään asti pidettäviksi sijoituksiksi eikä käypään arvoon tulosaikutteisesti kirjattaviksi rahoitusvaroiksi.

Alkuperäisen arvostamisen jälkeen myytävissä olevat rahoitusvarat arvostetaan käypään arvoon ilman kaupankäyntikustannusten vähentämistä. Kuitenkin sijoitukset sellaisiin oman pääoman ehtoihin instrumentteihin, joilla ei ole toimivilla markkinoilla noteerattua markkinahintaa ja joiden käypä arvo ei ole luotettavasti määritettävissä, on arvostettava hankintamenuun. Hankintamenuun on arvostettava myös johdannaiset, joiden kohde-etuutena ovat tällaiset noteeraamattomat oman pääoman ehtoiset instrumentit ja jotka on toteutettava luovuttamalla tällaisia noteeraamattomia oman pääoman ehtoisia instrumentteja.

Myytävissä olevasta rahoitusvaroihin kuuluvasta erästä johtuva käyvän arvon muutos kirjataan suoraan omaan pääomaan oman pääoman muutoslaskelman kautta lukuun ottamatta arvonalentumistappioita ja valuuttakurssimuutoksia. Kun erä poistetaan kirjanpidosta, aikaisemmin omaan pääomaan merkitty kertynyt voitto tai tappio kirjataan kyseisellä tilikaudella tulosaikutteisesti. Kuitenkin sisäisellä korkokannalla laskettu korko merkitään tuloslaskelmaan, samoin kuin osingot, jotka yritys saa myytävissä olevista oman pääoman ehtoisista sijoituksista.

Myytävissä olevien rahoitusvarojen suhdetta muihin rahoitusvaroihin voidaan kuvata siten, että muut ryhmät lainoja ja saamia lukuun ottamatta ovat selkeämmin sijoitustoimintaan kuuluvia ryhmiä. Myytävissä olevien rahoitusvarojen ryhmä puolestaan sisältää rahoitusvaroja, joiden käyttöön liittyy joustavuus ilman systemaattista lisäansioiden hankintalogiikkaa. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin voi kuulua esimerkiksi osakesijoituksia sekä sijoituksia joukkovelkakirjalainoihin ja korkoinstrumentteihin. Jos sijoitusportfolion osilla käydään kauppaa voittojen saamiseksi, se luokitellaan aina kokonaisuudessaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviin rahoitusvaroihin. Jos myytävissä oleviin rahoitusvaroihin luokitellun erän käyttötarkoitus muuttuu kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi, se on siirrettävä käypään arvon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin.

Tavanomaisessa liiketoiminnassa rahoitusvarojen ryhmistä esiintyy pääasiassa yrityksen myöntämiä lainoja ja muita saamia sekä myytävissä olevia rahoitusvaroja. Näihin rahoitusvarojen ryhmiin kuuluvat erät voivat olla joko pitkä- tai lyhytaikaisia ja ne esitetään taseessa IAS 1:n mukaan joko pitkä- tai lyhytaikaisina varoina.

Kaikkien rahoitusvaroihin kuuluvien erien, lukuun ottamatta käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavia eräitä, täytyy olla arvonalentumistarkastelun kohteina.

Rahoitusvelat arvostetaan alkuperäisen kirjauksen jälkeen jaksotettuun hankintameno- sisäisen korkokannan menetelmää käyttäen lukuun ottamatta käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavia rahoitusvelkoja. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat, mukaan lukien johdannaiset, arvostetaan käypään arvoon lukuun ottamatta sellaista johdannaissopimukseen perustuvaa velkaa, joka on sidottu noteeraamattomaan oman pääoman ehtoiseen instrumenttiin, jonka käypä arvo ei ole määritettävissä luotettavasti ja joka on selvitettävä luovuttamalla tällainen oman pääoman ehtoinen instrumentti. Tällainen johdannaissopimukseen perustuva velka arvostetaan hankintameno.

Voitto tai tappio rahoitusvelkoihin kuuluvasta erästä, joka on luokiteltu käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi, on kirjattava tulosvaikutteisesti. Jaksotettuun hankintameno taseeseen merkittävistä rahoitusveloista johtuva voitto tai tappio merkitään tulosvaikutteisesti, kun kyseinen erä kirjataan pois taseesta tai yli- ja alikurssin jaksotuksia tehtäessä.

Suojauskohteiksi määritetyt rahoitusvarat ja -velat arvostetaan suojauslaskentaa koskevien vaatimusten mukaan, joita käsitellään jäljempänä kohdassa 4.1.4.

Siirtymäkausi

Kun yritys siirtyy tekemään tilinpäätöksensä IFRS-standardien tilinpäätösperiaatteiden mukaan, sen on kirjattava siirtymävaiheessa syntyvät muutokset aina oikaisemalla vapaa- ta omaa pääomaa. Käytännössä oikaisu tehdään edellisten tilikausien voitto/tappio -erään. Tämän aloittavaan IFRS-taseeseen merkityn rahoitusvarojen ja -velkojen kirjanpitoarvon tulee olla IFRS-standardien mukainen.

4.1.2 *Rahoitusvälineiden käsittely kansallisen kirjanpitolain-säädännön mukaan*

Kirjanpitolaki

Kirjanpitolaki sallii rahoitusvälineille kaksi vaihtoehtoista kirjanpitokäsittelyä. Ensimmäisenä vaihtoehtona on arvostaa rahoitusvälineet hankintameno- tai nimellisarvopohjaisesti. Tällöin KPL 5 luvun 2 §:n mukaan saamiset merkitään taseeseen nimellisarvoon, kuitenkin enintään todennäköiseen arvoon. Rahoitusomaisuuteen kuuluvat arvopaperit ja muut sellaiset rahoitusvarat merkitään taseeseen hankintameno suuruusina tai, jos niiden todennäköinen luovutushinta tilinpäätöspäivänä on sitä alempi, tämän määräisinä. Velat merkitään nimellisarvoon tai, jos velka on indeksiin taikka muuhun vertailuperusteeseen sidottu, muuttuneen vertailuperusteen mukaiseen nimellisarvoa korkeampaan arvoon.

Toisena vaihtoehtona kaikilla kirjanpitovelvollisilla on kuitenkin KPL 5 luvun 2 a §:n mukaan mahdollisuus arvostaa rahoitusvälineet käypään arvoon sekä tilinpäätöksessään että konsernitilinpäätöksessään. Käyvän arvon muutos merkitään joko tuotoksi tai kuluksi tuloslaskelmaan tai taseen omaan pääomaan sisältyvään käyvän arvon rahastoon. Tarkemmat säännökset käyvän arvon mukaisen arvostuksen edellytyksistä, käyvän arvon määrittämisestä, käyvän arvon muutosten merkitsemisestä tuloslaskelmaan ja taseeseen sekä rahoitusvälineistä annettavista liitetiedoista ja toimintakertomuksessa annettavista tiedoista sisältyvät kauppa- ja teollisuusministeriön asetukseen.

KPL 5 luvun 2 a § teki mahdolliseksi rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisen myös niiden yhtiöiden tilinpäätöksissä, jotka eivät muutoin laadi tilinpäätöstään IFRS-standardien mukaan. Säännös perustuu tilinpäätösdirektiiviin, johon lisättiin fair value -direktiivillä rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamista koskevat 42 a – 42 d artiklat. Tilinpäätösdirektiivin 42 a artiklan mukaan jäsenvaltioiden on sallittava tai vaadittava, että rahoitusvälineet, mukaan lukien johdannaiset, arvostetaan käypään arvoon. Tilinpäätösdirektiivin rahoitusvälineitä koskevat säännökset puolestaan perustuvat pääosin aikaisempaan IAS 39 -standardiin vuodelta 2000.

Arvostettaessa rahoitusvälineet KPL 5 luvun 2 a §:n mukaan käypään arvoon säännökset ovat miltei samat kuin edellä on esitetty IAS 39 -standardista. Poikkeuksena on kuitenkin käyvän arvon option käyttö, jota tilinpäätösdirektiivi ei vielä tunne ja jonka käyttöä ei sen vuoksi sallita kirjanpitolakiin perustuvassa rahoitusvälineiden arvostamisessa. Käypään arvoon tulovaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden luokkaan voi siten kuulua vain kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvälineitä ja johdannaisia. Toisena erona on tytär- ja omistusyhteysosakkeiden arvostaminen. Kirjanpitolakiin perustuva rahoitusvälineiden arvostaminen ei salli tytär- ja omistusyhteysosakkeiden arvostamista käypään arvoon IAS 39 -standardin mukaisesti, mikä taas on sallittua IFRS-tilinpäätöksessä. Lisäksi kirjanpitolain mukaisessa arvostamisessa määritellään käyvän arvon rahaston sisältö. IFRS-standardit eivät tunne tällaista erityistä rahastoa, vaan niiden mukaan ne erät,

jotka kirjanpitolain mukaan tulee kirjata omassa pääomassa olevaan käyvän arvon rahastoon, tulee kirjata vain omaan pääomaan oman pääoman muutoslaskelman kautta. Oman pääoman muutoslaskelmassa on eriteltävä, mistä eri lähteistä omaan pääomaan on kirjattu rahoitusvälineiden käyvän arvon muutoksia.

Siirtymäkausi

Kirjanpitolautakunta antoi lausunnon 2005/1750 tilinpäätösperiaatteiden muutosten käsitteystä tilinpäätöksessä. Lausunnon mukaan tilinpäätösperiaatteiden muutokset tulee tehdä omaan pääomaan (Edellisten tilikausien voitto/tappio) oikaisemalla. Kirjanpitolautakunta piti hyvän kirjanpitotavan edellyttämänä menettelynä myös sitä, että tilikauden verotettavaan tuloon perustuvat verot ja laskennalliset verot kirjataan vastaavalla tavalla suoraan kertyneiden voittovarojen oikaisuiksi.

Luottolaitoslaki

Luottolaitoksille ja sijoituspalveluyrityksille rahoitusvälineiden käypään arvostaminen on ollut pakollista vuodesta 2005 lähtien LLL 36 §:n mukaan.

Myös luottolaitosten kohdalla rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamista koskevat säännökset perustuvat tilinpäätösdirektiiviin. Tilinpäätösdirektiivin perustuessa aikaisempaan IAS 39 -standardiin vuodelta 2000 myös luottolaitoslain käypään arvoon arvostamista koskevat säännökset poikkeavat nykyisestä IAS 39 -standardista. Näitä poikkeuksia ovat käyvän arvon optio, jonka käyttöä ei nykyisessä luottolaitoslaissa sallita sekä tytär- ja omistusyhteysosakkeiden osakkeet, joita ei voi arvostaa käypään arvoon IAS 39:n mukaisesti.

Luottolaitoslain mukaan saamiset ja johdannais sopimukset sekä kirjanpitovelvollisen omistamat osakkeet, osuudet ja muut taseen vastaaviin merkityt rahoitusvälineet merkitään tilinpäätökseen tilinpäätöspäivän käypään arvoon lukuun ottamatta seuraavia:

- 1) luotot ja niihin rinnastettavat rahoitussopimukset, joita ei pidetä kaupankäyntitarkoituksessa;
- 2) saamistodistukset, jotka pidetään eräpäivään saakka;
- 3) tytär- ja omistusyhteisyriyten osakkeet ja osuudet sekä kirjanpitovelvollisen oman pääoman ehdoin liikkeeseen laskemat rahoitusvarat;
- 4) Rahoitustarkastuksen määräämät muut rahoitusvarat, joita KPL 7 a luvun 1 §:n tarkoittamien kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti ei ole arvostettava käypään arvoon.

Käypään arvoon arvostettavia rahoitusvaroja ovat näin ollen kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat (mukaan lukien johdannaiset) sekä myytävissä olevat rahoitusvarat. Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset sekä muussa kuin kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät lainat ja saamiset arvostetaan hankintamenoon tai jos erän arvon todetaan tilinpäätöspäivänä arvonalentumisen johdosta olevan alempi kuin hankintameno, tällä arvonalentumistappiolla vähennettyyn hankintamenoon.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien käypään arvoon arvostettavien rahoitusvarojen käyvän arvon muutokset kirjataan tilikauden tuotoksi tai kuluksi. Myytävissä olevien rahoitusvarojen eli muiden kuin kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien käypään arvoon arvostettavien rahoitusvarojen arvomuutokset merkitään taseeseen käyvän arvon rahastoon. Arvonmuutos kirjataan käyvän arvon rahastoon myös silloin, kun kyseessä on suojauslaskentamenettelyssä käytetyn rahoitusvälineen kirjaus, jolla koko arvomuutoksen tai sen osan kirjaamatta jättäminen tuloslaskelmaan mahdollistetaan tai kun arvomuutos aiheutuu luottolaitoksen ulkomaiseen yhteisöön tekemiin nettoinvestointeihin sisältyvän ulkomaan rahan määräisen erän kurssimuutoksesta.

Tilinpäätöspäivän käypään arvoon arvostetaan lisäksi velat, jotka ovat osa kaupankäyntisalkkua tai jotka ovat johdannaissopimuksia. Käyvän arvon muutokset kirjataan tilikauden tuotoksi tai kuluksi. Muut velat merkitään tilinpäätökseen nimellisarvon suuruisina.

Edellä esitetystä poiketen rahoitusvälineet, joita pidetään suojauskohteina suojauslaskentamenettelyä koskevien edellytysten mukaisesti, voidaan merkitä tilinpäätökseen suojauslaskennan mukaiseen arvoon. Suojauslaskentamenettelyä koskevien edellytysten mukaisesti suojausvälineeksi määritelty johdannaissopimus saadaan arvostaa hankintamenoon silloin, kun suojauksen kohteena oleva rahoitusväline arvostetaan hankintamenoon.

Käyvän arvon muutokseen sisältyvä laskennallinen verovelka tai -saaminen merkitään taseeseen erityistä varovaisuutta noudattaen. Käyvän arvon rahastoa on oikaistava, kun rahoitusväline eräännytty tai luovutetaan. LLL 38 §:n mukaan käyvän arvon rahasto on vaapa omaa pääomaa.

Siirtymäkauden oikaisu kirjataan myös luottolaitosten kohdalla tilinpäätökseen siten kuin edellä kirjanpitolautakunnan lausunnossa on todettu.

Luottolaitoslakia ollaan parhaillaan uudistamassa, ja kokonaisuudistusta koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle kevään 2006 kuluessa. Uudistuksessa on tarkoitus säätää käyvän arvon rahasto sidottuun omaan pääomaan kuuluvaksi kuten osakeyhtiölakiuudistuksessakin. Myös käyvän arvon optio on tarkoitus tehdä luottolaitoksille mahdolliseksi.

Vakuutuslaitosten kirjanpitosääntely

Vakuutusyhtiöt, vakuutusyhdistykset, eläkesäätiöt ja vakuutuskassat saavat arvostaa rahoitusvälineet käypään arvoon. Vakuutusyhtiöiden osalta asiasta säädetään vakuutusyhtiölain (1062/1979, VYL) 10 luvun 4 c §:ssä. Tarkemmat säännökset muun muassa käyvän arvon määrittämisen pääperiaatteista sekä käyvän arvon muutosten merkitsemisestä tuloslaskelmaan ja taseeseen annetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella ja Vakuutusvalvontavirasto antaa tarkempia määräyksiä rahoitusvälineiden luokittelusta ja suojauslaskennasta. Sosiaali- ja terveysministeriön asetukseen sisältyvät säännökset rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisesta vastaavat tilinpäätösdirektiivin säännöksiä. Koska työryhmä ei aikataulurajoitteiden vuoksi pysty ottamaan kantaa vakuutusyhtiöiden erityiskysymyksiin, rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamista vakuutuslaitosten osalta ei käsitellä tässä yhteydessä tarkemmin.

4.1.3 Rahoitusvälineiden käsittely verotuksessa ja tarvittavat muutokset

Elinkeinoverolain mukaan rahoitusvarojen arvostaminen määräytyy pääsääntöisesti niiden omaisuuslajin perusteella. Rahoitusvarat voivat kuulua omaisuuslajijaottelussa käyttö-, sijoitus-, vaihto- tai rahoitusomaisuuteen. Näiden lisäksi yrityksellä voi olla rahoitusvaroihin kuuluvia eriä, jotka eivät kuulu elinkeinotoiminnan tulonlähteeseen, vaan muodostavat niin sanotun henkilökohtaisen tulonlähteen ja ovat tuloverolain mukaan verotettavia (TVL-omaisuus).

Käyttöomaisuus

Käyttöomaisuutta ovat EVL 12 §:n mukaan elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitetut hyödykkeet, kuten maa-alueet, arvopaperit, rakennukset, koneet ja kalusto. Käyttöomaisuuden kriteeriksi on asetettu, että hyödykkeen tulee palvella käyttöarvolla verovelvollisen elinkeinotoimintaa. Käyttöomaisuus eroaa pitkäaikaisista sijoituksista siten, että käyttöomaisuuden hankintameno kohdistuu verovelvollisen varsinaiseen suoritustuotantoon ja on sen kannalta hyödyllinen tai välttämätön. Jos verovelvollisen varsinainen liiketoiminta on hyödykkeestä riippumaton, kyseessä on yleensä pitkäaikainen sijoitus. Arvopapereiden on katsottava kuuluvan käyttöomaisuuteen muun muassa silloin, kun verovelvollinen on hankkinut ne lisätäkseen, turvatakseen tai helpottaakseen suoritteidensa menekkiä taikka tehdäkseen tuotannontekijän hankkimisen edullisemmaksi tai varmemmaksi. Käyttöomaisuutta ovat myös arvopaperit, joilla pyritään turvaamaan liikkeen tarvitsemat palvelukset ja muut aputoiminnot. Myös liikkeen kilpailukyvyyn parantamiseksi tai liiketoiminnan

laajentamiseksi hankitut arvopaperit ovat käyttöomaisuutta. Käyttöomaisuutta voivat siis olla muun muassa sellaisen osakeyhtiön osakkeet, joka myy verovelvollisen suoritteita tai hankkii verovelvollisen tarvitsemia tuotannontekijöitä taikka joka toimii samalla alalla kuin verovelvollinen tai lähialalla.

Rahoitusvälineistä käyttöomaisuuteen voivat kuulua lähinnä osakkeet. Esimerkiksi tytäryhtiö- ja omistusyhteysosakkeet on yleensä katsottu verotuksessa käyttöomaisuudeksi silloinkin, kun tytäryhtiö toimii toisella toimialalla. Käyttöomaisuuteen kuulumattomat osakkeet ja muut pitkäaikaiset rahoitusvarat kuuluvat elinkeinotoiminnan tulolähteen asemasta muun toiminnan tulolähteeseen. Koska osakkeiden määrittelyllä käyttöomaisuuteen tai muuhun omaisuuteen kuuluvaksi ei ollut verotuksessa juuri vaikutusta viime vuosina ennen käyttöomaisuusosakkeiden verovapaaksi säätämistä, rajanveto käyttöomaisuuden ja TVL-omaisuuden välillä ei aiheuttanut merkittäviä ongelmia. Käyttöomaisuusosakkeiden verovapaus on selvästi lisännyt rajanvedon tarvetta ja siihen liittyviä soveltamisongelmia.

Käyttöomaisuuteen kuuluvat rahoitusvarat arvostetaan hankintamenoon eikä arvonnokrotuksia sallita. Muista arvopapereista kuin osakkeista voi tehdä arvonalennuksen EVL 42 §:n mukaan. Arvonalennuksen voi tehdä, jos verovelvollinen osoittaa, että arvopaperin käypä arvo on verovuoden päättyessä sen hankintamenoa tai tämän säännöksen perusteella aiemmin tehdyillä poistoilla vähennettyä hankintamenoa olennaisesti alempi. Poistamatta oleva hankintameno saadaan tällöin alentaa käyvän arvon suuruiseksi.

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot säädettiin tietyin edellytyksin verovapaiksi ja tappiot vähennyskelvottomiksi vuoden 2005 verouudistuksen yhteydessä. Uusia säännöksiä sovellettiin 19 päivänä toukokuuta 2004 tai sen jälkeen tehtyihin luovutuksiin. Tässä yhteydessä käyttöomaisuusosakkeeksi katsotaan muun kuin pääomasijoitustoimintaa harjoittavan osakeyhtiön vähintään vuoden ajan omistamat osakkeet, jotka ovat oikeutaneet vähintään kymmenen prosentin osuuteen luovutettavan yhtiön osakepääomasta. Säännöstä ei sovelleta asunto- tai kiinteistöosakeyhtiön osakkeisiin.

On kuitenkin huomattava, että laadittaessa tilinpäätös kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan tytär-, osakkuus- ja omistusyhteisyritysten osakkeita ei arvosteta käypään arvoon tilinpäätösdirektiivin 42 a artiklan mukaisesti, joten näissä tilinpäätöksissä suurin osa verotuksessa käyttöomaisuudeksi luokiteltavista osakkeista jää käypään arvoon arvostamisen ulkopuolelle. Toisin on IFRS-tilinpäätöksissä, joissa käypään arvon arvostaminen on mahdollista myös tytär- osakkuus- ja omistusyhteisyritysten osakkeiden kohdalla. Myös muiden osakkeiden kohdalla yrityksen on mahdollista valita käypään arvoon arvostaminen käyvän arvon option perusteella.

Kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan laadituissa tilinpäätöksissä pitkäaikaisien rahoitusvarojen puolelta käypään arvoon voidaan arvostaa vain niin sanotut myytävissä olevat rahoitusvarat, jotka eivät ole tytär-, osakkuus- tai omistusyhteisyritysten osakkeita. Ristiriitaa verotuksen ja kirjanpidon arvostamissäännösten välillä on pitkäaikaisella puolella siten lähinnä muiden pitkäaikaisien sijoitusten osalta, ei niinkään käyttöomaisuuteen kuuluvien rahoitusvarojen osalta.

Muut pitkäaikaiset sijoitukset, jotka eivät kuulu käyttöomaisuuteen, verotetaan tuloverolain mukaan. Arvostaminen tapahtuu tällöin hankintamenoon eikä arvонkorotuksia sallita. Arvonalentumispoistoa ei saa tehdä. Jos kyseessä on raha-, vakuutus- tai eläkelaitos, pitkäaikaiset sijoitukset voivat olla verotuksessa myös sijoitusomaisuutta.

Sijoitusomaisuus

Sijoitusomaisuutta ovat EVL 11 §:n mukaan raha-, vakuutus- ja eläkelaitosten varojen sijoittamiseksi tai sijoitusten turvaamiseksi hankkimat arvopaperit, kiinteistöt ja muu sellainen omaisuus. Vastaavanlainen sijoitusomaisuuden määritelmä on vakuutusyhtiölaissa, sen sijaan luottolaitoslaissa ei ole sijoitusomaisuuden käsitettä.

Sijoitusomaisuus arvostetaan myös pääsääntöisesti hankintamenoon, joka kirjataan kuluksi sen verovuoden aikana, jona sijoitusomaisuus luovutetaan tai menetetään. EVL 29 §:n mukaan verovuoden kuluksi kirjataan kuitenkin se osa, jolla hankintameno ylittää todennäköisen hankintamenon tai luovutushinnan. Arvotuksessa sovelletaan niin sanottua alimman arvon periaatetta.

Poikkeuksen hankintamenoon perustuvaan arvostamiseen muodostavat vakuutusyhtiöiden, vakuutusyhdistysten, vakuutuskassojen ja muiden niihin rinnastettavien vakuutuslaitosten sekä eläkesäätiöiden sijoitusomaisuuden kirjanpidossa tehdyt arvonkorotukset, jotka ovat EVL 5 §:n 6 kohdan mukaan veronalaista tuloa. Vastaavasti arvonkorotuksen peruutus on vähennyskelpoista menoa muun hankintamenon tavoin, jos sijoitusomaisuuden hankintameno arvonkorotuksilla lisättyä ylittää hankintaan todennäköisesti tarvittavan hankintamenon tai todennäköisen luovutushinnan.

Jos kirjanpidossa käypään arvoon arvostettavat rahoitusvarat kuuluvat verotuksessa vakuutusyhtiön sijoitusomaisuuteen, kirjanpidon ja verotuksen arvostamissäännösten välillä ei ole juurikaan eroa. Kirjanpidossa tehty arvonkorotus on verotuksessaakin veronalaista tuloa.

Käyvän arvon laskiessa kirjanpidossa tehdään arvonalennus. Jos rahoitusväline on kaupankäyntitarkoituksessa pidettävä, arvonalennus merkitään aina tulosvaikutteisesti. Jos rahoitusväline kuuluu myytävissä oleviin rahoitusvaroihin, arvonalennus merkitään tulosvaikutteisesti siltä osin kuin arvo alenee alkuperäisen hankintamenon alle.

Verotuksessa veronalaiseksi tuloksi katsottu sijoitusomaisuuden arvonkorotus peruutetaan vähentämällä se verotettavasta tulosta, kun hankintameno lisättyä aikaisemmilla arvonkorotuksilla ylittää todennäköisen hankintamenon tai luovutushinnan. Jos kirjanpidossa omaan pääomaan merkitty arvonkorotus katsotaan verotuksessa veronalaiseksi tuloksi, myös sen peruutuksen tulee olla vähennyskelpoinen. Koska sijoitusomaisuuden arvostamisessa noudatetaan alimman arvon periaatetta, arvonalennus on aina vähennyskelpoinen, kun hankintameno ylittää todennäköisen hankintamenon tai luovutushinnan.

Kuten edellä on todettu, luottolaitoslaissa ei ole sijoitusomaisuuden käsitettä. Myöskään elinkeinoverolaissa ei ole luottolaitoksille vastaavaa sijoitusomaisuuden arvostamista koskevaa säännöstä kuin vakuutuslaitoksille. Luottolaitosten kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvälineiden arvonnousut ovat veronalaista tuloa, mitä käsitellään seuraavassa vaihto-omaisuuden yhteydessä.

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuutta ovat EVL 10 §:n mukaan elinkeinotoiminnassa sellaisinaan tai jalostettuina luovutettaviksi tarkoitetut kauppatavarat, raaka-aineet, puolivalmisteet ja muut hyödykkeet. Rahoitusvarat voivat olla verovelvollisen vaihto-omaisuutta vain silloin, kun niiden myyminen kuuluu yrityksen tavanomaiseen liiketoimintaan. Oikeuskäytännössä vaihto-omaisuudeksi on katsottu muun muassa talletustodistukset talletuksiin liittyvine korkoineen, kun ne olivat talletustodistusten myyntiä, ostoa ja välitystä harjoittavan yhtiön omistuksessa. Pankin hankkimat lisäosuudet osuuskunnan lisäosuusannissa katsottiin vaihto-omaisuudeksi, koska pankki hankki ne käydäkseen niillä kauppaa. Myös rakennusliikkeen omistamat, muun muassa ravintola- ja majoitustoimintaa harjoittavan sekä huoneistotilojen osakkeita omistaman yhtiön osakkeet olivat rakennusliikkeen vaihto-omaisuutta.

Vaihto-omaisuus arvostetaan verotuksessa hankintamenoon, joka on hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta johtuneiden muuttuvien menojen määrä. Jos vaihto-omaisuuden hankintameno on luettu kiinteitä menoja KPL 4 luvun 5 §:n perusteella, kiinteät menot luetaan hankintamenoon myös verotuksessa. Vaihto-omaisuuden hankintameno on sen verovuoden kulu, jonka aikana se on luovutettu, kulutettu tai menetetty. Verovuoden kulu on kuitenkin aina se osa, jolla hankintameno ylittää vastaavan vaihto-omaisuuden hankintaan tarvittavan todennäköisen hankintamenon tai siitä saatavan luovutushinnan. Myös vaihto-omaisuuden arvostukseen sovelletaan alimman arvon periaatetta.

Vaihto-omaisuuden arvonnousu ei ole verotuksessa verotettavaa tuloa muuten kuin luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten niin sanotun kaupankäyntivaraston kohdalla. Luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten veronalaista tuloa on EVL 5 §:n 6 a kohdan mukaan luottolaitostoiminnasta annetun lain 36 §:n 1 momentissa tarkoitetuista, kaupankäyntitarkoituksessa pidetyistä rahoitusvälineistä kirjanpitoon mainitun pykälän 5 momentin tai vastaavan ulkomaisen lainsäädännön nojalla tuotoiksi kirjatut arvonnousut. Vastaavasti vähennyskelpoista menoa ovat EVL 8 §:n 1 momentin 2 a kohdan mukaan luottolaitostoiminnasta annetun lain 36 §:n 1 momentissa tarkoitetuista, kaupankäyntitarkoituksessa pidetyistä rahoitusvälineistä kirjanpitoon mainitun pykälän 5 momentin tai vastaavan ulkomaisen lainsäädännön nojalla kuluiksi kirjatut arvonalenemiset.

Verotuksessa vaihto-omaisuuteen luettavia rahoitusvaroja voivat olla lähinnä kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja johdannaiset. Verotuksen nykyiset säännökset poikkeavat arvonnousujen käsittelyn osalta selvästi kirjanpidon käyvän arvon

säännöksistä lukuun ottamatta luottolaitoksia ja sijoituspalveluyrityksiä, joiden kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvälineet arvostetaan verotuksessakin käypään arvoon. Toisaalta kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvaroja ei luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten lisäksi ole juuri muilla kuin arvopaperikauppaa harjoittavilla yrityksillä. Johdannaisia sen sijaan esiintyy yrityksillä melko yleisesti.

Rahoitusomaisuus

Rahoitusomaisuutta ovat EVL 9 §:n mukaan rahat, pankki- ja tilisaamiset, saamavekselit sekä muut sellaiset rahoitusvarat. Tällaisia muita rahoitusvaroja ovat esimerkiksi kassareservinä olevat arvopaperit ja muu omaisuus, johon liiketoimintaa varten tarvittavat varat on tilapäisesti sijoitettu sekä omaisuus, joka on saatu sijaisuurituksena suoritteesta. Ratkaisevaa omaisuuslajiryhmittelyssä on se, mihin tarkoitukseen omaisuus on hankittu, eikä se, missä muodossa omaisuus on. Jos varat on hankittu elinkeinotoiminnassa, vahvana lähtökohtana on pidettävä niiden kuulumista elinkeinotoimintaan silloinkin, kun ne on sijoitettu väliaikaisesti esimerkiksi pörssiosakkeisiin.

Rahoitusomaisuus arvostetaan verotuksessa nimellisarvoon. EVL 17 §:ssä säädetään erikseen vähennyskelpoisiksi myyntisaamisten arvonalentumiset sekä muun rahoitusomaisuuden lopullisiksi todetut arvonalentumiset. Elinkeinooverolaki ei siten tunne rahoitusomaisuuden arvonkorotuksia, ja arvonalennuksetkin ovat myyntisaamisia lukuun ottamatta vähennyskelpoisia vasta lopullisina.

IAS 39 -standardissa tarkoitetuista rahoitusvaroista verotuksen rahoitusomaisuuteen voi kuulua saamisten lisäksi se osa myytävissä olevista rahoitusvaroista, joka luokitellaan lyhytaikaiseksi omaisuudeksi. Myös johdannaiset voivat kuulua rahoitusomaisuuteen. Edelleen yritys voi päättää arvostaa jonkin verotuksessa rahoitusomaisuuteen kuuluvan erän käypään arvoon käyvän arvon option perusteella.

Rahoitusvälineitä koskevan verolainsäädännön muutostarpeesta

Elinkeinooverolain nykyinen omaisuuslajijaottelu sopii huonosti yhteen IFRS-tilinpäätöksen rahoitusinstrumenttien ja kirjanpitolainsäädännön salliman rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisen kanssa. Esimerkiksi myytävissä olevat rahoitusvarat voivat kuulua käyttö- tai rahoitusomaisuuteen taikka TVL-omaisuuteen riippuen yrityksestä, sijoituksen tarkoituksesta tai aikajänteestä. Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat kuuluvat yleensä verotuksessa vaihto-omaisuuteen, jonka arvostamissäännökset poikkeavat kirjanpidossa noudatetusta käypään arvoon arvostamisesta. Johdannaisten käsittelystä verotuksessa ei ole muita säännöksiä kuin optioiden premioita koskeva EVL 27 d §. Rahoitusvälineen verotuskohtelun riippuessa omaisuuslajista kirjanpidossa samalla tavalla arvostetut rahoitusvälineet voivat tulla verotuksessa kohdelluksi eri tavalla.

Kirjanpidon ja verotuksen välistä arvostamistapojen eroa ei voi rahoitusvälineiden kohdalla ratkaista muuttamalla verotuksen omaisuuslajien arvostamisessa noudatettuja periaatteita, koska rahoitusvälineiden luokittelu kirjanpidossa ei noudata samoja periaatteita. Toimivampi ratkaisu onkin irrottaa rahoitusvälineiden verotuskohtelu omaisuuslajista silloin, kun rahoitusvälineet arvostetaan käypään arvoon.

Siirtyminen kirjanpidossa käyvän arvon käyttämiseen kerryttää yritykseen realisoitumattomia, verottamattomia varoja. Realisoitumattomat arvonnousut merkitään joko tilikauden tulokseen tai suoraan omaan pääomaan. Tulosvaikutteisesti kirjataan arvonmuutokset käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista rahoitusvaroista ja -veloista, joita ovat kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusinstrumentit ja käyvän arvon option perusteella käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusinstrumentit. Myytävissä olevien rahoitusvarojen arvonmuutokset merkitään taseen omaan pääomaan käyvän arvon rahastoon.

Kuten edellä luvussa 3 on todettu, työryhmän näkemyksen mukaan verottamattomien varojen jakamista ei tule sallia. Voitonjako verottamattomista varoista voitaisiin estää siten, että säädetään kirjanpitoon merkityt arvonnousut veronalaiseksi tuloksi, jolloin eroja verotuksen ja kirjanpidon välille ei synny. Vastaavasti realisoitumattomat arvonalenemiset olisivat vähennyskelpoista menoa. Toisena vaihtoehtona on estää realisoitumattomien varojen jakaminen yrityksestä yhtiöoikeudellisten säännösten nojalla. Seuraavassa tarkastellaan ryhmäkohtaisesti rahoitusvälineiden käsittelyä ja mahdollisia verolainsäädännön muutostarpeita.

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusinstrumentit

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavia rahoitusinstrumentteja ovat IFRS-tilinpäätöksen tekevillä yhtiöillä kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja –velat sekä käyvän arvon option perusteella käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusinstrumentit. Niille verovelvollisille, jotka arvostavat rahoitusvälineet käypään arvoon KPL 5 luvun 2 a §:n antaman mahdollisuuden perusteella tai LLL 36 §:n perusteella, käyvän arvon option käyttö ei ole mahdollista. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden realisoitumattomat arvonnousut merkitään tuloslaskelmaan ja ne sisältyvät taseessa tilikauden voittoon tai kertyneisiin voittovaroihin, jotka ovat vapaata omaa pääomaa.

Tällaisten realisoitumattomien ja verottamattomien arvonnousujen jakaminen olisi mahdollista estää yhtiöoikeudellisin säännöksin. Verotuksen ja kirjanpidon välillä olevia väliaikaisia eroja joudutaan joka tapauksessa seuraamaan laskennallisen verovelan selvittämistä varten. Työryhmä kuitenkin katsoo, että verotuksen ja kirjanpidon eriyttäminen näiden rahoitusvälineiden osalta aiheuttaisi sekä verovelvollisille että verohallinnolle paljon hallinnollista työtä. Laskennallisen verovelan sekä jakokelvottoman määrän selvittä-

minen olisi työlästä verrattuna asian useissa tapauksissa vähäiseen taloudelliseen merkitykseen. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden kirjanpitoon merkityt realisoitumattomat arvonnousut olisivat veronalaista tuloa ja realisoitumattomat arvonalenemiset vähennyskelpoista menoaa.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvaroja ja -velkoja on harvoilla yhtiöillä. Lähinnä kyseeseen tulevat luottolaitokset ja sijoituspalveluyritykset sekä arvopaperikauppaa harjoittavat yhtiöt. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvälineisiin kuuluvat kuitenkin myös johdannaiset, mikä saattaa nostaa ryhmään kuuluvien rahoitusinstrumenttien määrää ja laajentaa käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavia rahoitusinstrumentteja koskevan säännöksen soveltamisalaa verotuksessa muihinkin kuin edellä mainittuihin yhtiöihin. Tavanomaista liiketoimintaa harjoittavat yhtiöt hankkivat johdannaisia pääasiassa suojaustarkoituksessa. Suojausinstrumenteiksi hankittuja johdannaisia ei pidetä IAS 39 -standardin mukaan kaupankäyntitarkoituksessa hankittuina, jos ne ovat suojausinstrumentteina tehokkaita. Sen sijaan suojauksessa tehottomiksi osoittautuvat johdannaiset ja muussa kuin suojaustarkoituksessa hankitut johdannaiset kuuluvat tähän ryhmään. Johdannaisten verokohteluun liittyy monia kysymyksiä. Sen vuoksi työryhmä katsoo, että ennen lopullista päätöksentekoa olisi selvitettävä, voidaanko tähän ryhmään kuuluvia johdannaisia kohdella verotuksessa edellä esitetyn ehdotuksen mukaisesti.

IFRS-tilinpäätöksen laatijoilla käyvän arvon optio voi myös lisätä tähän ryhmään kuuluvien instrumenttien määrää. Kun rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostaminen on kuitenkin vapaaehtoista muille kuin luottolaitoksille, sijoituspalveluyrityksille ja IFRS-tilinpäätöksen laatijoille, säännös tulisi todennäköisesti koskemaan lukumääräisesti pientä joukkoa yrityksistä etenkin, kun IFRS-tilinpäätöksen laatiminen on vapaaehtoista.

Ehdotetun säännöksen piiriin tulevista yhtiöistä rahoitusvälineiden volyyymi olisi merkittävin luottolaitoksissa ja sijoituspalveluyrityksissä. Luottolaitokset ja sijoituspalveluyritykset ovat arvostaneet tietyt vaihtuviin vastaaviin kuuluvat varat tilinpäätöksessään käypään arvoon jo useiden vuosien ajan pankkien tilinpäätösdirektiivin perusteella. Tällaisia varoja ovat olleet saamistodistukset, arvopaperimarkkinain 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettut muut arvopaperit ja niihin rinnastettavat ulkomaiset arvopaperit, joilla luottolaitos käy kauppaa, sekä muussa kuin suojaamistarkoituksessa tehdyt johdannaissopimukset. Näiden osalta realisoitumattomat arvonnousut ovat olleet myös veronalaista tuloa ja realisoitumattomat arvonalennukset vähennyskelpoista menoaa. Vuodesta 2005 lähtien LLL 36 § on muutettu vastaamaan tilinpäätösdirektiivin rahoitusvälineiden arvostamista koskevia sanamuotoja, joita sovelletaan pankkien tilinpäätösdirektiivin mukaan myös luottolaitoksiin ja sijoituspalveluyrityksiin. Myös EVL 5 §:n 6 a kohtaa sekä 8.1 §:n 2 a kohtaa muutettiin

luottolaitoslakiin tehdyn muutoksen vuoksi, mutta realisoitumattomien arvonnousujen veronalaisuus ja arvonalenemisten vähennyskelpoisuus rajoitettiin edelleen koskemaan vain kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvälineiden arvonneutoksia.

Luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten osalta käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden realisoitumattomien arvonnousujen veronalaisuus ja arvonalenemisten vähennyskelpoisuus ei olisi kovinkaan merkittävä muutos. Suuri osa arvonneutoksista otetaan verotuksessa huomioon jo nykyisten säännösten perusteella. Muutoksella olisi suurin merkitys sellaisissa yhtiöissä, joilla on kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvälineitä ja jotka alkavat arvostaa rahoitusvälineet käypään arvoon KPL 5 luvun 2 a §:n nojalla tai tekevät IFRS-tilinpäätöksen.

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusvälineiden kierto on yleensä hyvin nopeaa. Arvopaperisalkku voi kiertää tilikauden aikana useaan kertaan, ja aikaviive rahoitusvälineen realisoitumattoman arvonnousun kirjaamisen ja arvonnousun realisoitumisen välillä on lyhyt. Useissa tapauksissa arvonnousu ehditään realisoida jo saman tilikauden aikana myymällä instrumentti eikä ajoituseroa realisoitumattoman arvonnousun verottamisen ja instrumentin myymisen välillä synny. Niissä tapauksissa, joissa realisoitumaton arvonnousu kirjataan tilinpäätökseen ja luetaan sen myötä verotettavaan tuloon, veronmaksuvelvollisuus realisoitumattoman arvonnousun osasta syntyy vasta verotuksen valmistuttua (yhteisöillä 10 kuukauden kuluttua tilikauden päättymisestä). Tällöinkin yhtiöllä on yleensä mahdollisuus realisoida arvonnousu, koska kyse on hyvin likvidistä omaisuudesta. Realisoitumattomien arvonnousujen verottamista ei siten tällaisten rahoitusvälineiden kohdalla voida nähdä maksukykyisyyteen vaikuttavana tekijänä. Toisaalta ehdotettu säännös mahdollistaisi myös realisoitumattomien arvonalenemisten vähentämisen verotuksessa, mikä aikaistaisi arvonalenemisten vähentämistä verotuksessa nykytilanteeseen verrattuna.

Yhtiöillä, joilla on käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavia rahoitusinstrumentteja, niiden määrä on usein suuri. Lukumäärän ja tiheän vaihtuvuuden vuoksi verotuksen ja kirjanpidon välisten erojen seuraaminen olisi näiden instrumenttien kohdalla työlästä. Käytännön syyt puoltavatkin vahvasti näiden rahoitusvälineiden yhtenäistä käsittelyä verotuksessa ja kirjanpidossa. Yhtiöt vapautuisivat laskennallisten verovelkojen ja -saamisten seuraamiselta eikä niiden tarvitsisi seurata kahdenlaisia arvoja. Myös verotuksen toimittaminen yksinkertaistuisi. Lisäksi luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten kohdalla saadut kokemukset realisoitumattomien arvonneutosten samanlaisesta käsitte-lystä verotuksessa ja kirjanpidossa puoltavat työryhmän esittämää vaihtoehtoa.

Pieniä yhtiöitä ehdotus ei yleensä koskisi johtuen näiden rahoitusvälineiden luonteesta. Lisäksi pienet yhtiöt voivat välttyä realisoitumattomien arvonneutosten huomioon ottamiselta verotuksessa sillä, etteivät valitse kirjanpitolain sallimaa rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamista eivätkä käytä kirjanpitolain antamaa mahdollisuutta laatia IFRS-tilinpäätös.

Elinkeinoverolakiin tehdyn lainmuutoksen seurauksena laissa määritetyt yhteisöjen saamat käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot ovat olleet verovapaita ja luovutustappiot vähennyskelvottomia.⁴ Tällaisen käyttöomaisuusosakkeen realisoitumattomat arvomuutokset olisivat verotukseen vaikuttamattomia eriä siitä huolimatta, että yritys olisi määritellyt osakkeen käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi.

Siirryttäessä arvostamaan rahoitusvälineet käypään arvoon arvostusero merkitään aloittavaan IFRS-taseeseen omaan pääomaan. Myös siirryttäessä arvostamaan rahoitusvälineet käypään arvoon KPL 5 luvun 2 a §:n tai LLL 36 §:n nojalla siirtymähetkellä muodostuva arvostusero merkitään vapaaseen omaan pääomaan. Tilinpäätökseen juoksevasti kirjattava käyvän arvon nousu tai aleneminen lasketaan tämän siirtymähetken arvon perusteella. Jos siirtymähetkellä tapahtunutta arvonnousua ei verotettaisi, se ei voisi olla myöskään vähennyskelpoista hyödykkeen realisoinnin yhteydessä, vaan verotuksen piiriin tulisi ottaa luovutushinnan ja instrumentin alkuperäisen hankintamenon erotus. Jotta verovelvollisille ei tulisi tarvetta seurata siirtymähetkellä omaan pääomaan merkittäviä arvomuutoksia ja jotta verotettavaksi tuloksi voitaisiin katsoa sama määrä kuin kirjanpidossa, työryhmä ehdottaa, että

käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista rahoitusvälineistä siirtymähetkellä omaan pääomaan merkittävä arvonnousu olisi veronalaista tuloa.

Vastaavasti siirtymähetkellä omaan pääomaan merkittävä arvonaleneminen olisi vähennyskelpoista menoja. Siirtymähetken arvonalenemisiä esiintyy käytännössä kuitenkin harvoin.

Jos yhtiö arvostaa rahoitusvelat käypään arvoon ja yhtiön liikkeeseen laskelman velkakirjan luottoluokitus heikkenee, se merkitsee tämän instrumentin käyvän arvon laskua. Velkakirjan käyvän arvon laskiessa yhtiölle syntyy tuloa ja kirjanpidollinen tulos paranee. Yhtiön liikkeeseen laskema velkakirja arvostetaan käypään arvoon yleensä käyvän arvon option perusteella, ja tämän option soveltamisessa tarkastellaan useimmiten yhdessä sekä rahoitusvarojen että -velkojen käypien arvojen muutosten yhteisvaikutusta tulokseen. Verotuksen kohteena on tämä yhteisvaikutus, joten positiivinen tulosvaikutus tulee otetuksi huomioon tämän yhteisvaikutuksen osana. Jos velkakirja on kaupankäyntitarkoituksessa pidettävä, yhtiöllä on yleensä enemmän tällaisia rahoitusvälineitä, ja niiden tulosvaikutukset kumoavat toisiaan. Vaikka yhtiöiden velkakirjojen luottoluokituksen aleneminen on merkki yhtiön taloudellisen aseman heikkenemisestä, työryhmä katsoo, ettei käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvälineiden kohteluun ole syytä tehdä tältä osin poikkeusta.

⁴ Lainmuutos koskee 19 päivänä toukokuuta 2004 ja sen jälkeen tehtyjä luovutuksia.

Myytävissä olevat rahoitusvarat

Myytävissä olevien rahoitusvarojen ryhmään kuuluu sijoituksia, joiden käyttöön liittyy joustavuus ja joilla ei käydä kauppaa voittojen saamiseksi. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin voi kuulua oman tai vieraan pääoman ehtoisia markkinakelpoisia arvopapereita, esimerkiksi osakkeita tai sijoituksia joukkovelkakirjalainoihin tai korkoinstrumentteihin. Tähän ryhmään ei voi kuulua lainoja eikä saamisia, kun tilinpäätös laaditaan KPL 5 luvun 2 a §:n perusteella. IFRS-tilinpäätöksen laatijat voivat luokitella alkuperäisen kirjaimisen yhteydessä myös lainoja ja muita saamisia tähän ryhmään.

Myytävissä olevat rahoitusvarat arvostetaan käypään arvoon. Käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvat realisoitumattomat voitot ja tappiot kirjataan suoraan omaan pääomaan käyvän arvon rahastoon lukuun ottamatta arvonalentumistappioita ja valuuttakurssimuutoksia. Kun erä poistetaan kirjanpidosta, aikaisemmin omaan pääomaan merkitty kertynyt voitto tai tappio kirjataan kyseisellä tilikaudella tulosvaikutteisesti. Sisäisellä korkokannalla laskettu korko merkitään kuitenkin tuloslaskelmaan, samoin kuin osingot, jotka yritys saa myytävissä olevista oman pääoman ehtoisista sijoituksista.

Hallituksen esityksessä uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi käyvän arvon rahasto on ehdotettu säädettäväksi sidottuun pääomaan kuuluvaksi. Luottolaitoksista osakeyhtiöläkettä noudattavat kuitenkin vain osakeyhtiömuotoiset luottolaitokset. Muiden luottolaitosten oman pääoman jakautumisesta sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan säädetään luottolaitoslaissa, jonka 38 §:n mukaan käyvän arvon rahasto on vapaata omaa pääomaa. Luottolaitoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä käyvän arvon rahasto on tarkoitus säätää kuuluvaksi sidottuun omaan pääomaan kuten osakeyhtiölaissakin. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle kevään 2006 kuluessa.

IFRS-standardeissa ei ole erityisesti nimetty käyvän arvon rahastoa, koska niiden mukaan myytävissä olevien rahoitusvarojen käyvän arvon muutokset kirjataan omaan pääomaan oman pääoman muutoslaskelman kautta. Vaikka nimenomaista mainintaa rahastosta ei standardeissa ole, on kirjanpitolain käyvän arvon rahasto sisällöllisesti määritelty standardien vaatimusten perusteella, ja siten myös IFRS-standardien perusteella tilinpäätöksensä laativien osakeyhtiöiden kohdalla voidaan selkeästi nimetä, mitkä erät ovat sidottua omaa pääomaa.

Myös myytävissä olevien rahoitusvarojen arvostaminen käypään arvoon kerryttää yhtiöön realisoitumattomia voittovaroja. Näiden voittovarojen jakaminen omistajille ei olisi kuitenkaan osakeyhtiölakiehdotuksen mukaan mahdollista. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

myytävissä olevista rahoitusvaroista omaan pääomaan merkityt realisoitumattomat arvonnousut eivät olisi veronalaista tuloa eivätkä realisoitumattomat arvonalenemiset vähennyskelpoista menoa.

Myytävissä olevista rahoitusvaroista aiheutuvat arvonalentumistappiot ja valuuttakurssimuutokset kirjataan kuitenkin tilinpäätökseen tulosvaikutteisesti. Myytävissä olevien rahoitusvarojen arvonalentumistappiot olisivat verotuksessa vähennyskelpoisia nykyisten säännösten mukaan. EVL 42 §:n mukaan muista arvopapereista kuin osakkeista saa tehdä arvonalentumispoiston. Osakkeiden kohdalla arvonalentumispoiston vähentäminen ei ole mahdollista. Valuuttakurssimuutosten kohtelua verotuksessa käsitellään jäljempänä kohdassa 6.7.

Myytävissä olevista rahoitusvaroista saatavat korot olisivat veronalaisia nykyisten säännösten mukaan. Myytävissä olevista sijoituksista saadut osingot olisivat veronalaisia nykyisten osingon veronalaisuutta koskevien säännösten mukaisesti.

Siirryttäessä arvostamaan rahoitusvälineet käypään arvoon arvostusero merkitään aloittavaan IFRS-taseeseen omaan pääomaan. Arvostusero merkitään omaan pääomaan kertyneisiin voittovaroihin myös silloin, kun yritys siirtyy arvostamaan rahoitusvälineet käypään arvoon KPL 5 luvun 2 a §:n perusteella. Luottolaitokset, jotka arvostavat rahoitusvälineet käypään arvoon luottolaitoslain nojalla, merkitsevät myytävissä olevista rahoitusvaroista aiheutuvan arvonnousun käyvän arvon rahastoon. Koska työryhmä on edellä katsonut, että myytävissä olevien rahoitusvarojen realisoitumattomat arvonnousut eivät olisi veronalaista tuloa eivätkä arvonalenemiset vähennyskelpoista menoa, työryhmä ehdottaa, että

myytävissä olevista rahoitusvaroista siirtymähetkellä omaan pääomaan merkitävä realisoitumaton arvonnousu ei olisi veronalaista tuloa.

Kun myytävissä oleviin rahoitusvaroihin kuuluva erä myydään, aiemmin käyvän arvon rahastoon merkitty arvonnousu tuloutuu kirjanpidossa. Muuhun omaan pääomaan siirtymähetkellä merkittyä arvonnousua ei kuitenkaan merkitä tulosvaikutteisesti tilinpäätökseen luovutettaessa rahoitusvaroihin kuuluva erä. Verotuksessa myytävissä olevan rahoitusvaroihin kuuluvan erän hankintamenona on kuitenkin edelleen alkuperäinen hankintameno. Jos verotuksessa katsottaisiin verotettavaksi tuloksi erän luovutushetkellä vain käyvän arvon rahastosta tulosvaikutteisesti kirjattava erä, siirtymähetkellä omaan pääomaan merkittävä arvostusero jäisi verottamatta. Luovutettaessa myytävissä oleviin rahoitusvaroihin kuuluva erä veronalaista tuloa olisi luovutushinnan ja alkuperäisen hankintamenon erotus.

Siirtymähetkellä vapaaseen omaan pääomaan, käytännössä kertyneisiin voittovaroihin merkittävä erä on jakokelpoista omaa pääomaa toisin kuin käyvän arvon rahasto, johon merkitään myytävissä olevista rahoitusvaroista aiheutuvat myöhemmät arvonnousut. Tämän realisoitumattoman ja verottamattoman erän ei tule työryhmän käsityksen mukaan olla jakokelpoista omaa pääomaa. IFRS-tilinpäätöksen laativa yhtiö joutuu seuraamaan verotuksen ja kirjanpidon väliaikaisia eroja ja merkitsemään niistä aiheutuvat laskennalliset verovelat ja -saamiset tilinpäätökseen. Myös myytävissä olevien rahoitus-

varojen siirtymähetken arvostuserosta aiheutuu tilinpäätökseen laskennallinen verovelka, jos erää ei veroteta. Kuten työryhmä on esittänyt luvussa 3, realisoitumattomien ja verotamattomien arvonnousujen jakaminen tulisi estää yhtiöoikeudellisen säännöksen nojalla kokonaan. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

vapaaseen omaan pääomaan myytävissä olevista rahoitusvaroista siirtymähetkellä merkittyjen realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuutta tulisi rajoittaa osakeyhtiölakiin ehdotettavalla voitonjaon rajoitussäännöksellä.

Säännös koskisi vain vapaaseen omaan pääoman merkittyjä siirtymähetken arvonnousuja, joten sen soveltamisen ulkopuolelle jäisivät ne luottolaitokset, jotka merkitsevät siirtymähetken muutoksen käyvän arvon rahastoon.

Koska IFRS-tilinpäätöksen tekevät yhtiöt joutuvat merkitsemään tilinpäätökseen laskennallisen verovelan myös tästä erästä, yhtiö voi hyödyntää sitä laskiessaan myytävissä olevien rahoitusvarojen siirtymäerästä johtuvaa jakokelvotonta määrää. Niillä kirjanpitovelvollisilla, jotka arvostavat rahoitusvälineet käypään arvoon KPL 5 luvun 2 a §:n nojalla, ei kuitenkaan ole velvollisuutta merkitä tilinpäätökseen laskennallista verovelkaa. LLL 36 a §:n mukaan käyvän arvon muutokseen sisältyvä laskennallinen verovelka merkitään taseeseen erityistä varovaisuutta noudattaen. Myytävissä olevien rahoitusvarojen siirtymäerästä aiheutuva jakokelvoton osuus tulee pystyä selvittämään siitä riippumatta, onko laskennallista verovelkaa merkitty tilinpäätökseen vai ei. Jos laskennallista verovelkaa ei ole merkitty, jakokelvottomaksi vapaasta omasta pääomasta määritettävä osuus on verojen määrän verran suurempi kuin niillä, jotka ovat merkinneet laskennallisen verovelan tilinpäätökseen.

Myytävissä olevien rahoitusvarojen käyvän arvon muutokset merkitään siirtymän jälkeen käyvän arvon rahastoon, joka tulee olemaan sidottua omaa pääomaa. Tähän perustuen työryhmä on päätenyt siihen, etteivät arvonnoukset olisi veronalaista tuloa tai vähennyskelpoista menoa. Uuden osakeyhtiölain tullessa voimaan yritysjärjestelytilanteissa oman pääoman rakenteessa voi tapahtua kuitenkin suuria muutoksia. Esimerkiksi sulautumisessa sulautuvan yhtiön oman pääoman jaottelu ei siirry sellaisenaan vastaanottavaan yhtiöön, vaan vastaanottava yhtiö voi kirjata osakepääoman korotuksen kokonaan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Käyvän arvon rahasto voi näin muuttua kokonaan sidotusta pääomasta vapaaksi pääomaksi. Erityisen tärkeää realisoitumattomien arvonnousujen seuraaminen olisi kirjanpitolain mukaisen tilinpäätöksen tekevissä yhtiöissä, koska näillä ei ole velvollisuutta merkitä tilinpäätökseen laskennallista verovelkaa. Työryhmä katsoo, että

käyvän arvon rahastoon merkittyjen realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuutta tulisi rajoittaa osakeyhtiölakiin ehdotettavalla voitonjaon rajoitussäännöksellä, jos käyvän arvon rahastoon merkitty määrä muuttuu yritysjärjestyksessä vapaaksi omaksi pääomaksi.

Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin voi kuulua myös EVL 6 b §:ssä tarkoitettuja käyttöomaisuusosakkeita, joiden luovutushinta ei ole veronalaista tuloa eikä osakkeiden hankintameno vähennyskelpoista menoa. Verovapauden edellytyksenä on, että verovelvollinen on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan vähintään kymmenen prosentin osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta. Luovutuksen kohteena olevan yhtiön tulee olla kotimainen tai emo-tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa tarkoitettu yhtiö taikka yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on oltava verosopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon. Luovutuksen kohteena oleva yhtiö ei saa olla kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiö.

EVL 6 b §:n soveltamisalaan kuuluvat myös tytär- ja osakkuusyhtiöosakkeet, jotka arvostetaan KPL 5 luvun 2 a §:n ja luottolaitoslain mukaisessa rahoitusvälineiden käypään arvoon arvostamisessa aina hankintameno. IFRS-tilinpäätöksessä myös tytäryhtiöosakkeet voidaan arvostaa IAS 39 -standardin mukaisesti käypään arvoon, joskin hankintamennon arvostaminen lienee käytännössä yleisempää.

Käyttöomaisuusosakkeen luovutusvoitto olisi EVL 6 b §:ssä tarkoitettulla tavalla verovapaata ja luovutustappio vähennyskeltvotonta silloinkin, kun osakkeet kuuluvat myytävissä oleviin rahoitusvaroihin. Yhtiö ei vielä osakkeet hankkiessaan välttämättä tiedä, miten pitkän ajan se omistaa osakkeet. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin kuuluvien osakkeiden realisoitumattomat arvonnousut merkitään käyvän arvon rahastoon eikä työryhmä ehdota niiden säätämistä veronalaiseksi tuloksi. EVL 6 b §:n piiriin kuuluvien osakkeiden osalta arvonnousu olisi verovapaata tuloa myös osakkeiden luovutushetkellä.

Käyvän arvon rahastoon merkitty arvonaleneminen puolestaan olisi työryhmän ehdotuksen mukaan vähennyskeltvotonta, ja EVL 6 b §:ssä tarkoitettujen osakkeiden osalta se olisi vähennyskeltvotonta myös luovutushetkellä. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin kuuluvien osakkeiden arvonalentumistappiot kirjataan kuitenkin tulosvaikutteisesti siltä osin, kun arvo alenee alkuperäisessä kirjaamisessa käytetyn arvon alle. Tällaiset arvonalentumistappiot olisivat vähennyskeltvottomia EVL 42 §:n mukaan kuten nykyisinkin. Jos arvonalentumistappio on kirjattu ja vähennetty myös verotuksessa ennen kuin osakkeiden arvonalentumistappiot säädettiin vähennyskeltvottomiksi, osakkeen luovutushinta on veronalaista tuloa siltä osin kuin luovutusvoitto aiheutuu aiemmin vähennetystä arvonalentumistappiosta EVL 6 b §:ssä säädetyllä tavalla.

Jos verovelvollinen siirtyy arvostamaan rahoitusvälineet käypään arvoon ja sen myytävissä oleviin rahoitusvaroihin kuuluu EVL 6 b §:ssä tarkoitettuja käyttöomaisuusosakkeita, niistä aiheutuvat arvonnousut ovat verovapaata tuloa ja arvonalenemiset sekä arvonalentumistappiot vähennyskeltvotonta menoa. Koska ero verotuksen ja kirjanpidon

välillä on pysyvä, siitä ei tule kirjata tilinpäätökseen laskennallista verovelkaa. Koska kyseessä on erikseen verovapaaksi säädetty erä, työryhmä katsoo, ettei EVL 6 b §:ssä verovapaaksi säädettyistä käyttöomaisuusosakkeista siirtymähetkellä omaan pääomaan kirjatavan arvonnousun jakokelpoisuutta ole syytä rajoittaa.

Edellä on todettu, että osakkeiden arvonalentumistappiot ovat verotuksessa vähennyskeltottomia. Sen sijaan muista arvopapereista kuin osakkeista saa tehdä EVL 42 §:n mukaisen arvonalentumispoiston. Tämä säännöksen muuttamiseen ei olisi tarvetta.

Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset

Eräpäivään asti pidettävät rahoitusvarat ovat lainainstrumentteja, esimerkiksi joukkovelkakirjalainoja. Myös arvopaperistamisen yhteydessä hankittu osuus toisen yrityksen lainatai saamiskannasta voi kuulua tähän ryhmään. Joukkovelkakirjalainat voivat olla kiinteä-, vaihtuva- tai nollakorkoisia. Joukkovelkakirjalainat ovat esimerkiksi obligaatiolainat, debentuurilainat sekä vaihtovelkakirjalainat.

IFRS-tilinpäätöksessä eräpäivään asti pidettävät sijoitukset arvostetaan jaksotettuun hankintamenuon efektiivisen korkokannan menetelmää käyttäen. Efektiivinen korko on se sisäinen korko, jolla rahoitusinstrumentin tulevaisuuden arvioidut vastaiset maksut tulevat täsmälleen yhtä suureksi rahoitusvaroihin tai -velkoihin kuuluvan erän kirjanpitoarvon kanssa. Vastaiset maksut sisältävät kaikki sopimusosapuolten väliset palkkiot ja korkopisteet, jotka ovat osa kiinteää korkoa. Näiden lisäksi otetaan huomioon transaktiomenot sekä kaikki muut yli- ja alikurssit. Jaksotettuun hankintamenuon taseeseen merkittävistä rahoitusvaroista johtuva voitto tai tappio merkitään tulosvaikutteisesti, kun kyseinen erä kirjataan pois taseesta tai kun sen arvo alentuu sekä yli- ja alikurssin jaksotuksia tehtäessä.

Verotuksessa joukkovelkakirjalainoja koskevia erityisiä säännöksiä ei ole. EVL 23 §:n mukaan korko ja vuokra samoin kuin muu sellainen meno on sen verovuoden kulua, jolta se suoritetaan. Tämä koskee joukkovelkakirjan liikkeeseenlaskijan verotusta, jolloin kyseessä on rahoitusvelka. Samaa periaatetta on kuitenkin sovellettu myös joukkovelkakirjalainan merkitsijän verotuksessa, mikä näkyy korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuisa. Ratkaisussa KHO 1986 II 519 nollakorkolaina, jonka emissiokurssi oli 50 prosenttia, laskettiin liikkeeseen elokuussa 1985 ja lunastettiin takaisin yhdellä kertaa 15.7.1991 nimellisarvostaan. KHO katsoi, että velkakirjan lunastushinnan ja merkintähinnan erotuksesta kertyvä tuotto oli velkakirjoja merkinneen rahoitusyhtiön veronalaista korkotuloa, joka oli jaksotettava vuosittain jokaisen laina-aikana päättyvän tilikauden korkotuloksi.

Kun yritys merkitsee joukkovelkakirjalainan, sen käypä arvo hankintahetkellä merkitään kirjanpitoon. Käypä arvo saattaa poiketa lainan nimellisarvosta, jos markkinakorot eivät vastaa sopimuskorkoa. Kirjanpidossa lainan käyvän arvon (nykyarvon) ja nimellisarvon erotus kirjataan tuotoksi/kuluksi efektiivisen koron menetelmällä. Vastaisuudessa

kirjanpitoon merkitään tulosvaikutteisesti saadut korkomaksut sekä jaksotuksesta aiheutuva voitto tai tappio. Työryhmä ehdottaa, että

kirjanpitoon merkityt realisoitumattomat tuotot tai kulut, jotka aiheutuvat eräpäivään asti pidettävän sijoituksen arvostamisesta efektiivisen koron menetelmällä, eivät olisi veronalaista tuloa eivätkä vähennyskelpoista menoa.

Verotuksessa lainan arvona on nimellisarvo. Lainasta saadut korkotuotot ovat veronalaista tuloa sinä verovuonna, jona ne saadaan. Jos joukkovelkakirjalaina lasketaan liikkeeseen nimellisarvoa alempaan hintaan, verotuskäytännössä velkakirjan merkintähinnan ja lunastushinnan välinen erotus on katsottu velkakirjan merkitsijän veronalaiseksi korkotuloksi, joka on pitänyt jaksottaa laina-ajalle. Työryhmä katsoo, että myös vastaisuudessa alihintaan liikkeeseen lasketun lainan merkintähinnan ja lunastushinnan välinen erotus on katsottava lainan merkitsijän veronalaiseksi korkotuloksi, joka jaksotetaan laina-ajalle. Muut eräpäivään asti pidettävistä sijoituksista saatavat tulot ja niistä aiheutuvat menot ovat veronalaista tuloa ja vähennyskelpoista menoa sen verovuoden aikana, jona tulo saadaan tai menon suoritusvelvollisuus syntyy.

Lainat ja muut saamiset

Lainat ja muut saamiset arvostetaan alkuperäisen kirjaamisen jälkeen pääsääntöisesti jaksotettuun hankintameno sisäisen korkokannan menetelmää käyttäen. Hankintamenoon alkuperäisen laskun mukaisesti voidaan arvostaa sellaiset lyhytaikaiset saamiset, joihin ei liity sopimusta koron kertymisestä. Tällaisia eriä ovat esimerkiksi myyntisaamiset ja maksetut ennakot. Jos laskennallisen koron merkitys olisi huomattava, myös saamiset tulisi laskea jaksotetun hankintameno mukaisesti.

Lainat, jotka eivät ole kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvaroja, arvostetaan sen sijaan aina jaksotettuun hankintameno. Jaksotettuun hankintameno taseeseen merkittävistä rahoitusvaroista johtuva voitto tai tappio merkitään tulosvaikutteisesti, kun kyseinen erä kirjataan pois taseesta tai kun sen arvo alentuu sekä yli- ja alikurssin jaksotuksia tehtäessä.

Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi myönnettyt rahalainat, myyntisaamiset ja tavara-lainat. Jos yritys aikoo kuitenkin myydä antamansa rahalainan tai myyntisaamisen välittömästi tai lyhyellä aikavälillä, näin syntyneitä rahoitusvaroja ei luokitella yrityksen myöntämiin lainoihin ja muihin saamisiin.

Yrityksen myöntämien lainojen ja saamisten arvona on verotuksessa nimellisarvo. Lainalle tai muulle saamiselle maksettavat korot ovat sen verovuoden veronalaista tuloa, jolta ne saadaan. Myyntisaamisten todennäköiset arvonalenemiset ovat vähennyskelpoisia, mutta muiden rahoitusomaisuuteen kuuluvien saamisten sekä lainojen arvonalenemisten

vähennyskelpoisuus edellyttää lopullisuutta. Luotto-, vakuutus- ja eläkelaitoksilla on tietyn edellytyksin oikeus muodostaa saamisista luottotappiovaraus. Luottotappiovarausta ja siihen kohdistuvia muutostarpeita käsitellään tarkemmin luvussa 5.3. Työryhmän näkemyksen mukaan yrityksen myöntämien lainojen ja saamisten verokohtelun muuttaminen ei ole tarpeen. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

kirjanpitoon merkityt realisoitumattomat tuotot tai kulut, jotka aiheutuvat lainan tai saamisen arvostamisesta efektiivisen koron menetelmällä eivät olisi veronalaista tuloa eivätkä vähennyskelpoista menoä.

Muut kuin kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvelat

Muut kuin käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat arvostetaan alun perin kirjanpitoon merkittäessä käypään arvoon, johon lisätään kyseisen erän hankinnasta tai liikkeeseenlaskusta välittömästi johtuvat transaktiomenot. Alkuperäisen kirjauksen jälkeen tällainen rahoitusvelka arvostetaan jaksotettuun hankintamenoön sisäisen korkokannan menetelmää käyttäen. Jaksotettuun hankintamenoön taseeseen merkittävistä rahoitusveloista johtuva voitto tai tappio merkitään tulosvaikutteisesti, kun kyseinen erä kirjataan pois taseesta tai kun sen arvo alentuu sekä yli- ja alikurssin jaksotuksia tehtäessä. Työryhmä ehdottaa, että

kirjanpitoon merkityt realisoitumattomat tuotot tai kulut, jotka aiheutuvat velan arvostamisesta efektiivisen koron menetelmällä, eivät olisi veronalaista tuloa eivätkä vähennyskelpoista menoä.

Velat arvostetaan verotuksessa nimellisarvoon. EVL 23 §:n mukaan korko on sen verovuoden kulu, jolta se suoritetaan. Myös joukkovelkakirjalainan liikkeeseen laskijan myöntämä alennus lainan nimellisarvosta liikkeeseenlaskuhetkellä on lainasta maksettavaa korkoa, joka on jaksotettava kuluksi laina-ajalle. Työryhmä katsoo, ettei nykyistä verokohtelua tule korkojen osalta muuttaa. Myös muut rahoitusvelasta aiheutuvat menot ovat vähennyskelpoista menoä sen verovuoden aikana, jona menon suoritusvelvollisuus syntyy.

4.1.4 Suojauslaskenta

Suojauksesta ja suojauslaskennasta yleisesti

Suojauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa yritys sen riskinhallintastrategian mukaisesti suojaa tiettyyn tase-erään, positioon tai kassavirtaan liittyvää riskiä. Suojaus voi olla taloudellista tai kirjanpidollista. Kirjanpidollisesta suojauksesta käytetään nimitystä suojauslaskenta.

Suojauslaskenta on laskentametodi, jonka tarkoituksena on sovittaa yhteen suojattavan erän (suojauskohteen) ja suojaavan instrumentin (suojausinstrumentti) tuloslaskelma-vaikutukset yrityksen kirjanpidossa ja pienentää näin tuloksen ja oman pääoman vaihtelua. Suojauslaskennan soveltaminen on yrityksessä vapaaehtoista. Myös suojauslaskennan edellytykset ovat IAS 39 -standardissa tiukat: yritys voi suojautua rahoitusriskeiltä ilman, että se täyttää nimenomaiset IAS 39 suojauslaskennan kriteerit. Tällöin suojausinstrumenttia ja suojauskohdetta käsitellään toisistaan riippumattomina IFRS:n rahoitusinstrumentteja koskevien vaatimusten mukaan.

Suojausinstrumentti on pääsääntöisesti johdannainen, lukuun ottamatta valuuttariskin suojausta, jonka suojaamiseen voidaan käyttää myös sellaista rahoitusvaraa tai -velkaa, joka ei ole johdannainen. Suojausinstrumenteiksi voidaan katsoa vain sellaiset instrumentit, joihin sisältyy raportointiyksikön ulkopuolinen osapuoli.

Suojauskohde voi olla

1. taseeseen merkitty omaisuuserä tai velka;
2. kirjanpitoon merkitsemätön kiinteäehtoinen sitoumus;
3. erittäin todennäköinen ennakoitu liiketoimi (johon ei ole lopullisesti sitouduttu) tai
4. nettosijoitus ulkomaiseen yksikköön.

Suojauskohteena voi olla yksittäinen erä tai riskiominaisuuksiltaan samanlaisten kohteiden ryhmä. Toisin kuin yrityksen myöntämät lainat ja saamiset, eräpäivään asti pidettävät sijoitukset eivät voi olla suojauskohteena, paitsi niiden riskien osalta, jotka aiheutuvat valuuttakurssien muutoksista ja luottoriskistä. Myös suojauskohteiksi voidaan suojauslaskennassa määrittää vain sellaiset erät, joissa on yhteisön ulkopuolinen vastapuoli.

Suojauslaskennassa suojauskohde on nimenomaan määritettävä suojauksen kohteeksi. Sen vuoksi suojauslaskenta ei koske tilanteita, joissa suojauksen kohteena on nettopositio. Nettopositiossa samantyyppiset omaisuus- ja velkaerät suojaavat toisiaan eikä IAS 39 koske näiden niin sanottujen luonnollisten suojausten suojauslaskentaa. IAS 39 kuitenkin sisältää niin sanotun korkoriskin portfolion käyvän arvon suojausta koskevan ohjeistuksen, jossa suojauskohteeksi ei määritetä nimenomaista tase-erää tai niiden ryhmää, vaan rahamäärää.

Suojauskohteena olevat omaisuuserät ja velat ovat useimmiten rahoitusvaroihin tai -velkoihin kuuluvia eriä. Nämä voivat olla suojauksen kohteena myös vain osittaisen kasvavirtaan tai käypään arvoon kohdistuvan riskin osalta, kunhan suojauksen tehokkuus on mitattavissa. Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset voivat olla suojauksen kohteena muulta kuin korkoriskiltä, esimerkiksi valuuttariskiltä.

Jos suojauskohde on joko omaisuuserä tai velka, mutta ei kuulu rahoitusvaroihin tai -velkoihin, se voidaan ottaa suojauskohteeksi vain valuuttariskiltä suojauduttaessa. Esimerkkinä tästä ovat ulkomaisen tytäryhtiön osakkeet. Jos rahoitusvaroihin tai -velkoi-

hin kulumaton erä kuitenkin on sellainen, ettei voida osoittaa sen yksittäisen hintatekijän muutoksen vaikutusta omaisuuserän tai velan arvoon, se voidaan ottaa suojauskohteeksi kokonaisuudessaan suojattaessa sitä kaikilta riskeiltä. Tällöin suojausinstrumentti on aina johdannainen, koska rahoitusvaroihin tai -velkoihin kuuluvaa erää voidaan käyttää suojausinstrumenttina vain suojauduttaessa valuuttariskiltä.

Suojauslaskenta ja suojaussuhteet

Suojauslaskentaa sovellettaessa kirjataan suojausinstrumentin ja suojauskohteen käypien arvojen nettomuutos.

Suojaussuhteita on kolmen tyyppisiä:

1. *käyvän arvon suojaus*: suojautuminen taseeseen merkityn omaisuuserän tai velan tai taseeseen merkitsemättömän kiinteäehtoisen sitoumuksen taikka näiden yksilöidyn osan käyvän arvon muutoksilta, jotka johtuvat tietystä riskistä ja jotka saattavat vaikuttaa voittoon tai tappioon.
2. *rahavirran suojaus*: suojautuminen rahavirtojen vaihtelulta, joka i) johtuu taseeseen merkittyyn omaisuuserään tai velkaan taikka erittäin todennäköiseen ennakoituun liike-toimeen liittyvästä riskistä ja ii) saattaa vaikuttaa voittoon tai tappioon.
3. IAS 21:ssä määritellyn *ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojaus*.

Jotta suojaussuhteeseen voitaisiin soveltaa suojauslaskentaa, sen on täytettävä IAS 39:n vaatimat edellytykset. Näitä ovat muun muassa suojauksen dokumentaatiovaatimukset sekä suojauksen tehokkuus, jonka täytyy olla myös luotettavasti mitattavissa.

Suojauksen tehokkuudella tarkoitetaan sitä, miten hyvin suojausinstrumentin ja suojauskohteen käypien arvojen muutokset kumoavat toisensa. Tehokkaassa suojauksessa näiden tulee kumota toisensa 80 – 125 prosenttisesti. Suojauksen tehokkuuden tulee olla tällä välillä, jotta yritys voi ylipäättään arvostaa suojauskohteen suojauslaskennan periaatteiden mukaisesti eli käypään arvoon. Jos suojauksen tehokkuus alittaa tai ylittää nämä rajat, kyseessä ei ole enää suojauslaskenta, vaan yritys joutuu arvostamaan suojauskohteen yleisten IFRS:n periaatteiden mukaan ja vain suojausinstrumentti, joka on yleensä johdannainen, arvostetaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti. Näin tulokseen kirjautuu vain toiseen suuntaan menevä vaikutus aiotusta suojaussuhteesta. Samaan tilanteeseen voidaan päätyä silloinkin, kun yritys ei muuten täytä suojauslaskennan edellytyksiä, esimerkiksi dokumentointivaatimuksia, eikä voi sen vuoksi noudattaa suojauslaskennan periaatteita.

Tehokkaaksi määritellyssäkään suojaussuhteessa suojauskohteen ja suojausinstrumentin käyvän arvon muutokset eivät kuitenkaan kumoa toisiaan yksi yhteen, koska vaatimuksena on 80 – 125 prosentin tarkkuus. Tässäkin tapauksessa tehoton osuus eli määrä, jolla

suojausinstrumentin muutos joko ylittää tai alittaa suojauskohteen käyvän arvon muutoksen, kirjataan tulosvaikutteisesti eikä suojaus eliminoi täysin suojattavan riskin tulosvaikutuksia.

Käyvän arvon suojaus ja sen kohtelu verotuksessa

Jos käyvän arvon suojaus täyttää suojauslaskennan vaatimat ehdot, se on käsiteltävä seuraavasti:

- a) suojausinstrumentin käyvän arvon muutoksesta aiheutuva voitto tai tappio merkitään aina tuloslaskelmaan; ja
- b) suojauskohteen suojattavasta riskistä aiheutuva voitto tai tappio merkitään tuloslaskelmaan. Jos kyseessä on muuten hankintamenuon arvostettava erä, myös kohteen kirjanpitoarvoa oikaistaan tällä voitolla tai tappiolla. Jos suojauskohde on myytävissä oleviin rahoitusvaroihin kuuluva erä, sen arvo ei muutu, koska se arvostetaan käypään arvoon joka tapauksessa, vain suojattavasta riskistä johtuva voitto tai tappio kirjataan tulosvaikutteisesti käyvän arvon rahaston sijaan.

Käyvän arvon suojauksessa suojausinstrumentti ja suojauskohde arvostetaan aina tulosvaikutteisesti käypään arvoon. Suojauslaskenta muuttaa kirjanpitoa kohtelua yleensä suojauskohteen osalta: suojauslaskentaa soveltamalla yritys voi arvostaa muuten hankintamenuon arvostettavan erän käypään arvoon.

Jos suojauskohteena on jaksotettuun hankintamenuon arvostettava rahoitusinstrumentti, suojauksesta johtuva kirjanpitoarvoon tehtävä oikaisu on jaksotettava tulosvaikutteisesti. Jaksottaminen voidaan aloittaa heti, kun oikaisu on kirjattu, tai viimeistään silloin, kun suojauskohdetta ei enää oikaista suojattavasta riskistä johtuvilla käyvän arvon muutoksilla. Oikaisu perustuu jaksotuksen alkamispäivänä uudelleen laskettuun efektiiviseen korkokantaan. Oikaisu on kirjattava kokonaisuudessaan tulosvaikutteisesti eräpäivään mennessä.

Kun suojauskohteena on taseen ulkopuolinen kiinteäehtoinen sitoumus, suojattavasta riskistä johtuva kiinteäehtoisen sitoumuksen käyvän arvon myöhemmin kertyvä muutos merkitään taseeseen omaisuuseräksi tai velaksi ja vastaava voitto tai tappio kirjataan tulosvaikutteisesti.

Jos suojauskohteena on myytävissä oleviin rahoitusvaroihin kuuluva erä, suojauslaskenta muuttaa kirjanpito käsittelyä siten, että suojauskohteen käyvän arvon muutos kirjataan tulosvaikutteisesti käyvän arvon rahaston asemasta.

Suojauslaskenta ei muuta suojattavan erän kirjanpito käsittelyä silloin, kun kyseessä on käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin kuuluva erä. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat kirjataan joka tapauksessa tilinpäätökseen käypään arvoon riippumatta suojauksen onnistumisesta. Käyvän arvon optio-

ta voidaankin käyttää suojauslaskennan vaihtoehtona ja saada sen avulla sekä suojausinstrumentin että suojauskohteen käyvän arvon muutos kirjattua tulosvaikutteisesti. Myös johdannainen kuuluu käyvään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin eriin, joten arvonnousu kirjataan senkin osalta aina tulosvaikutteisesti.

Käyvän arvon suojauksessa voidaan suojautua joko taseeseen merkityn omaisuuserän tai velan taikka taseeseen merkitsemättömän kiinteäehtoisen sitoumuksen käyvän arvon muutoksilta. Taseeseen merkityt omaisuuserät tai velat ovat lähtökohtaisesti myös verotukseen vaikuttavia eriä. Sen sijaan jos sitoumusta ei ole merkitty taseeseen, se ei ole realisoitunut verotuksessa vielä siten, että se olisi kerryttänyt yritykselle veronalaista tuloa tai vähennyskelpoista menoä.

Työryhmä on tarkastellut suojauslaskennan huomioon ottamista verotuksessa lähinnä edellä mainitun jaon perusteella. Työryhmä katsoo, että suojauslaskennan huomioon ottaminen verotuksessa voisi olla perusteltavissa niiden tilanteiden osalta, joissa suojataan taseeseen merkittyä omaisuuserää tai velkaa. Tällöin verotuksessa voitaisiin ottaa huomioon molempien erien, suojauskohteen ja suojausinstrumentin käyvän arvon muutokset. Käyvän arvon muutokset voitaisiin katsoa verotuksessa veronalaiseksi tuloksi ja vähennyskelpoiseksi menoksi siltä osin kuin ne kumoavat toisensa. Onnistuneen suojauksen tehoton osuus jätettäisiin verotuksen ulkopuolelle ja vähennettäisiin vasta sen realisoituessa. Toisena vaihtoehtona on ottaa käyvän arvon muutokset huomioon verotuksessa kokonaisuudessaan, jolloin myös suojauksen tehoton osuus tulisi verotuksessa vähennyskelpoiseksi tai veronalaiseksi.

Ne tilanteet, joissa suojataan taseeseen merkitsemätöntä kiinteäehtoista sitoumusta, tulisi työryhmän näkemyksen jättää lähtökohtaisesti verotuksen ulkopuolelle. Sitoumukselta aiheutuvat tuotot ja kulut tulisivat verotuksen piiriin niiden realisoituessa. Myös suojausinstrumentin käyvän arvon muutokset otettaisiin verotuksessa huomioon vasta niiden realisoituessa.

Suojauslaskennan käsittely verotuksessa on erittäin monitahoinen asia ja vaatii lisäselvitystä. Erityisesti johdannaisten kohtelua verotuksessa tulee tarkastella laajemmin ja yksityiskohtaisemmin. Kuten työryhmä on edellä todennut, myös muiden kuin suojausinstrumenttina käytettävien johdannaisten verokohtelua on selvitettävä tarkemmin. Sen vuoksi työryhmä pidättäytyy ottamasta tässä vaiheessa lopullista kantaa suojauslaskennan verokohteluun.

Rahavirran suojaus ja sen kohtelu verotuksessa

Jos rahavirran suojaus täyttää suojauslaskennan vaatimat ehdot, se on käsiteltävä seuraavasti:

- a) se osa suojausinstrumentista aiheutuvasta voitosta tai tappiosta, joka aiheutuu tehokkaasta suojauksesta, on kirjattava suoraan omaan pääomaan; ja
- b) suojausinstrumentin voiton tai tappion tehoton osuus on kirjattava tulosvaikutteisesti.

Rahavirran suojauksessa suojauskohde, rahavirta, ei ole itsessään tase-erä, vaan tase-erään liittyvä tulevaisuuden rahavirta. Sen vuoksi suojauskohteen käyvän arvon muutosta ei rahavirran suojauksessa merkitä taseeseen. Sen sijaan suojausinstrumentin käyvän arvon muutos kirjataan taseeseen siltä osin kuin suojaus on ollut tehokas eli kumonnut tulevan rahavirran käyvän arvon muutoksen. Kirjanpitolain mukaisissa tilinpäätöksissä tämä rahavirran tehokkaan suojauksen osuus on kirjattava käyvän arvon rahastoon. Suojausinstrumentista aiheutuvan voiton tai tappion tehoton osuus kirjataan tulosvaikutteisesti.

Rahavirran suojausta on ennakoituun liiketoimeen liittyvän rahavirran suojaus, josta esimerkkinä ovat sitovat ulkomaanvaluutan määräiset liiketoimet. Rahavirran suojauksia ovat myös taseeseen merkittyyn omaisuuserään tai velkaan liittyvien rahavirtojen suojaukset, joista tyypillisin esimerkki on vaihtuvakorkoiset sijoitukset ja lainat.

Rahavirran suojauksessa on kyse tulevaisuudessa saatavan rahavirran käyvän arvon muutosten eliminoinnista. Koska tulo tai meno ei ole vielä realisoitunut, ei sitä katsota tässä vaiheessa veronalaiseksi tuloksi tai vähennyskelpoiseksi menoksi. Työryhmä on edellä käyvän arvon suojauksen kohdalla lähtenyt siitä, että suojauslaskennan huomioon ottaminen verotuksessa voisi olla perusteltua niiden tilanteiden kohdalla, joissa sekä suojauskohde että suojausinstrumentti ovat verotuksen piirissä. Rahavirta tulee verotuksen piiriin vasta sitten, kun se on realisoitunutta tuloa tai menoa. Sen vuoksi työryhmä on lähtökohtaisesti sitä mieltä, ettei rahavirran suojauksessa käytettävän suojausinstrumentin kaan tule olla verotukseen vaikuttava erä etenkin, kun sen tehokas osuus merkitään suoraan omaan pääomaan.

Suojausinstrumentin realisoitumattomilla arvomuutoksilla ei olisi vaikutusta verotukseen, koska suojauskohde on verotuksen ulkopuolella. Arvomuutokset vaikuttaisivat verotukseen vasta realisoituessaan. Myös rahavirran suojausta on kuitenkin selvítettävä lisää jatkovalmistelun yhteydessä.

Itsenäiseen ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojaus ja sen kohtelu verotuksessa

Ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojaukset on käsiteltävä kirjanpidossa samoin kuin rahavirran suojauksia. Tehokkaasta suojauksesta aiheutunut suojausinstrumentin voitto tai tappio on kirjattava suoraan omaan pääomaan. Tehoton osuus on kirjattava tulosvaikutteisesti.

Esimerkki itsenäiseen ulkomaiseen yksikköön tehdystä nettosijoituksesta on tytäryritys, jonka toiminta on emoyhtiöstä riippumatonta ja jonka toiminta tapahtuu pääasiassa sijaintimaan valuutassa. Suojausinstrumentti voi olla joko samassa valuutassa otettu velka tai johdannainen.

Myös ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojauksen kohdalla työryhmä on lähtökohtaisesti katsonut, ettei suojausinstrumentin realisoitumattoman käyvän arvon muutoksen tulisi olla verotukseen vaikuttava erä, koska suojauskohteen realisoitumatto-

mia käyvän arvon muutoksiakaan ei oteta verotuksessa huomioon. Myös ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojausta olisi tarkasteltava lähemmin jatkovalmistelun yhteydessä.

Johdannaisten verokohtelu taloudellisessa suojauksessa, jossa suojauslaskennan edellytykset eivät täyty

Jos suojaus ei täytä suojauslaskennan tehokkaan suojauksen edellytyksiä tai muita suojauslaskennalle asetettavia vaatimuksia, yritys ei voi arvostaa suojauskohdetta ja suojausinstrumenttia suojauslaskennan periaatteiden mukaisesti. Tällöin suojauskohde ja suojausinstrumentti arvostetaan IAS 39 yleisten periaatteiden mukaan.

Käyvän arvon suojauksessa suojauslaskennan osoittautuminen tehottomaksi johtaa siihen, että vain suojausinstrumenttina yleensä oleva johdannainen arvostetaan tällöin tulosvaikutteisesti käypään arvoon. Taseeseen merkitty suojauskohde arvostetaan yleisten periaatteiden mukaan, mikä yleensä tarkoittaa suojauskohteen arvostamista hankintamenoon. Vaihtoehtoisesti suojauskohde arvostetaan käypään arvoon, mutta käyvän arvon muutosta ei merkitä tulosvaikutteisesti. Myös tässä tapauksessa tulosvaikutteisesti merkitään vain suojausinstrumentin käyvän arvon muutos.

Rahavirran suojauksen epäonnistuessa suojausinstrumentin kirjanpitokäsittely muuttuu siten, että suojausinstrumenttina olevan johdannaisen käyvän arvon muutos merkitään kokonaisuudessaan tulosvaikutteisesti. Samoin käy ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojauksen epäonnistuessa. Tällöinkin suojausinstrumenttina olevan johdannaisen käyvän arvon muutos merkitään kokonaisuudessaan tulosvaikutteisesti.

Kun kirjanpidon suojauslaskenta epäonnistuu, suojausinstrumenttia ja suojauskohdetta ei enää kohdella suojauslaskennan periaatteiden mukaan, vaan IAS 39 yleisten periaatteiden mukaan. Tällöin suojausinstrumenttina olevan johdannaisen käyvän arvon muutos merkitään tuloslaskelmaan täysimääräisesti. Verotuksessa on mietittävä, voitaisiinko tällaisten johdannaisten katsoa kuuluvan käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusinstrumentteihin, joiden käyvän arvon muutoksia ehdotetaan veronalaiseksi tuloksi ja vähennyskelpoiseksi menoksi, vai tulisiko arvonmuutokset ottaa huomioon verotuksessa vasta niiden realisoituessa.

Suojausinstrumentin realisoitumattoman käyvän arvon muutoksen huomioon ottamista verotuksessa puoltaisi se, että kohtelu olisi yhdenmukaista kirjanpidon kanssa. Tehottomiksi osoittautuneiden suojausinstrumenttien verokohtelu riippuu myös siitä, millaiseen ratkaisuun päädytään muiden kuin suojaustarkoituksessa pidettävien johdannaisten kohdalla. Verokohtelun yhdenmukaisuutta puoltaisi se, että verotuksessa voi olla vaikea erottaa, mitkä johdannaiset ovat muussa kuin suojaustarkoituksessa pidettäviä ja mitkä ovat tehottomiksi osoittautuneita suojausinstrumentteja. Myös tehottomiksi osoittautuneiden suojausinstrumenttien verokohtelua tulee selvittää tarkemmin.

4.2 Biologiset hyödykkeet

Biologisten hyödykkeiden käsittely IFRS-tilinpäätöksessä

IAS 41 -standardia sovelletaan biologisten hyödykkeiden ja maataloustuotteiden kirjanpidolliseen käsittelyyn niiden liittyessä maataloustoimintaan. Maataloustoiminta kattaa muun muassa karjankasvatuksen, metsätalouden, viljelyn sekä hedelmätarhojen hoitamisen ja vesiviljelyn.

Biologisilla hyödykkeillä tarkoitetaan eläviä eläimiä tai kasveja, kuten kasvavaa puustoa. Metsän maapohja ei ole biologinen hyödyke, vaan sitä käsitellään joko IAS 16 -standardin mukaisesti aineellisena hyödykkeenä tai IAS 40 -standardin mukaan sijoituskiinteistönä käyttötarkoituksesta riippuen.

Biologinen hyödyke on arvostettava alun perin kirjanpitoon merkittäessä sekä sen jälkeen jokaisena tilinpäätöspäivänä käypään arvoon vähennettynä myyntiin liittyvillä menoilla. Käypään arvoon perustuvasta arvostamisesta voidaan poiketa vain silloin, kun käypä arvo ei ole luotettavasti määritettävissä. Käypään arvoon arvostaminen on näin ollen pakollista. Biologisen hyödykkeen arvostamisesta aiheutunut voitto tai tappio on kirjattava tulosvaikutteisesti sillä tilikaudella, jonka aikana se on syntynyt.

Siirryttäessä IFRS-tilinpäätöksen tekemiseen ensimmäisen kerran biologiset hyödykkeet tulee arvostaa käypään arvoon. Arvonnousu kirjataan aloittavaan IFRS-taseeseen yrityksen omaan pääomaan. Tarkempia määräyksiä siitä, mihin oman pääoman erään arvonnousu tulisi merkitä, ei IFRS-standardeihin sisälly, joten siirtymäerä merkitään vapaaseen omaan pääomaan.

Suomalaisilla IFRS-konsernitilinpäätöksen laativilla yrityksillä biologiset hyödykkeet ovat yleensä kasvavaa puustoa. Suurimmat metsien omistajat ovat luonnollisesti metsäyhtiöitä, mutta niiden lisäksi metsäomistuksia löytyy jonkin verran myös muuta toimintaa harjoittavilta yhtiöiltä. Muita biologisia hyödykkeitä kuin puustoa esiintyy IFRS-konsernitilinpäätöksen tekijöistä lähinnä lihajalostamoilla. Työryhmä tarkastelee muistiossaan lähinnä metsän kirjanpidollista ja verotuksellista käsittelyä.

Biologisten hyödykkeiden käsittely kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan

Kirjanpitolakiin ei sisälly erityisiä säännöksiä elävien eläinten tai kasvien kirjanpitokäsittelystä, vaan niihin sovelletaan yleisiä pysyviä ja vaihtuvia vastaavia koskevia arvostus- ja jaksotusperiaatteita hyödykkeen käyttötarkoituksesta riippuen. Myöskään metsän osalta kirjanpitolaissa ei ole erityisiä säännöksiä.

Metsäkiinteistöjä käsitellään pysyviin vastaaviin kuuluvina hyödykkeinä, jotka arvostetaan hankintamenuon. Koska maa-alueet ovat kulumatonta omaisuutta, niistä ei tehdä säännönmukaisia poistoja. KPL 5 luvun 13 §:n mukainen arvonalennus on sen sijaan

mahdollinen. Maa-alueisiin voidaan tehdä myös KPL 5 luvun 17 §:ssä tarkoitettu arvonnkorotus, jos hyödykkeen todennäköinen luovutushinta on tilinpäätöspäivänä pysyvästi alkuperäistä hankintamenoa suurempi. Arvonnkorotus merkitään suoraan omaan pääomaan arvonnkorotusrahastoon. Jos arvonnkorotus osoittautuu aiheettomaksi, se on peruutettava.

Luottolaitosten kohdalla biologisten hyödykkeiden arvostaminen käypään arvoon ei ole mahdollista kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan laaditussa tilinpäätöksessä. Sen sijaan metsäkiinteistön hankintamenoon voidaan tehdä KPL 5 luvun 17 §:n arvonnkorotus luottolaitoksen kansallisten säännösten mukaan laaditussa tilinpäätöksessä.

VYL 10 luvun 4 c §:n 6 momentin mukaan vakuutusyhtiöt voivat arvostaa sosiaali- ja terveysministeriön antamassa asetuksessa (1412/2004) mainitut muut sijoitukset käypään arvoon kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan tehdyssä tilinpäätöksessä. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa tällaisina sijoituksina mainitaan biologiset hyödykkeet. Asetuksen mukaan biologisten hyödykkeiden käyvän arvon muutokset merkitään tuloslaskelmaan tilikauden tuotoksi tai kuluksi. Edelleen asetuksen 6 §:n 8 momentin mukaan kirjanpitoarvojen ja verotuksellisten arvojen väliaikaisista eroista johtuva laskennallinen verovelka tai -saaminen merkitään taseeseen ja tuloslaskelmaan erityistä varovaisuutta noudattaen, jos vakuutusyhtiö merkitsee taseeseen rahoitusvälineen, sijoituskiinteistön, biologisen hyödykkeen tai muun asetuksessa säädetyn hyödykkeen käypään arvoon VYL 10 luvun 4 c §:n 5 ja 6 momentin ja vakuutusyhdistyslain 6 ja 7 momentin mukaisesti.

Vakuutusyhtiöiden lisäksi edellä mainittuja säännöksiä sovelletaan vakuutusyhdistyksiin, kolmannen maan vakuutusyhtiön edustustoon, merimieseläkekassaan sekä maatalousyrittäjien eläkelaitokseen. Vastaava sääntely on toteutettu myös eläkesäätiöitä ja vakuutuskassoja koskevassa lainsäädännössä.

Lisäksi vakuutuslaitosten kohdalla säädetään, että sijoitusten realisoitumattomista arvonnousuista vapaaseen omaan pääomaan merkitty määrä on jakokelvotonta. Vakuutusyhtiöiden kohdalla säännös sisältyy VYL 12 luvun 2 §:n 1 momenttiin.

Biologisista hyödykkeistä metsien kirjanpitokäsittelyyn vaikuttaa myös vakuutuslaitosten ja eläkesäätiöiden lainsäädännössä säilytetty mahdollisuus arvonnkorotukseen, jos maa- tai vesialueen, rakennuksen, arvopaperin tai muun niihin verrattavan hyödykkeen käypä arvo on tilinpäätöspäivänä pysyvästi alkuperäistä hankintamenoa olennaisesti suurempi. Arvonnkorotus saa olla enintään käyvän arvon ja poistamatta olevan hankintamennon erotuksen suuruinen. Vakuutusyhtiöillä arvonnkorotus merkitään sijoitusomaisuudeksi katsottavan omaisuuden osalta tuloslaskelmaan ja käyttöomaisuudeksi katsottavan omaisuuden osalta taseen arvonnkorotusrahastoon. Eläkesäätiöiden ja vakuutuskassojen tilinpäätöksissä arvonnkorotus merkitään aina tuloslaskelmaan.

Biologisten hyödykkeiden käsittely verotuksessa ja tarvittavat muutokset

Elinkeinotoimintaan kuuluvat metsäkiinteistöt ovat verotuksessa kulumatonta käyttöomaisuutta, eikä niistä tehdä säännönmukaisia poistoja. Maa-alueen hankintameno ei voi EVL 42.1 §:n mukaan tehdä myöskään arvonalentumisvähennystä. Metsän hankintameno vähennetään kokonaisuudessaan vasta, kun metsäkiinteistö myydään. Puiden myyntituloa vastaan hankintamenoa ei voi vähentää.⁵

Jos metsäkiinteistö katsotaan yhtiön liiketoiminnan ulkopuoliseksi omaisuudeksi, metsätalous verotetaan henkilökohtaisen tulolähteen tuloksena. Tästä toiminnasta saadut tulot ja menot jaksotetaan TVL 116 §:n nojalla elinkeinoverolain käyttöomaisuuden jaksotussäännösten mukaan, joten metsäkiinteistön hankintamenoa käsitellään kuten elinkeinoverolain mukaan verotettaessa.

Elinkeinoverolaissa on tehty poikkeus hankintameno pohjaiseen arvostamiseen vakuutuslaitosten sekä eläkesäätiöiden kohdalla. EVL 5 §:n 6 kohdan mukaan vakuutusyhtiön, vakuutusyhdistyksen, vakuutuskassan sekä muun niihin rinnastettavan vakuutuslaitoksen samoin kuin eläkesäätiön kirjanpidossaan tekemä sijoitusomaisuuden arvonnousu on veronalaista tuloa. Vastaavasti arvonnousun peruutus tai vähennys poistojen kautta on EVL 8.1 §:n 1 kohdan mukaan vähennyskelpoista meno. Myös metsäkiinteistöt voivat olla vakuutuslaitoksen tai eläkesäätiön sijoitusomaisuutta. Työryhmä ei kuitenkaan ota tässä kantaa biologisten hyödykkeiden käsittelyyn vakuutus- ja eläkelaitosten verotuksessa.

Biologisten hyödykkeiden arvostaminen käypään arvoon lisää yrityksen tilikauden voittoa, joka on jakokelpoista omaa pääomaa. Sen lisäksi IFRS-tilinpäätökseen siirryttäessä aloittavaan IFRS-taseeseen merkitty arvonnousu kirjataan vapaaseen omaan pääomaan. Biologisten hyödykkeiden käypään arvoon arvostaminen synnyttää taseeseen realisoitumatonta voittoa, jota ei ole verotettu. Verottamattomien varojen syntyminen voitaisiin estää säätämällä biologisten hyödykkeiden realisoitumattomat arvonnousut veronalaiseksi tuloksi. Vastaavasti realisoitumattomat arvonalennukset olisivat vähennyskelpoisia. Etenkin puuston kohdalla siirtyminen käyvän arvon käyttämiseen myös verotuksessa olisi perusteltua siksi, että tällöin verovelvollinen voisi myös vähentää puun myynnistä saatavasta tulosta myytyyn osaan kohdistuvan hankintameno. Metsän vuotuinen kasvu ja arvonnousu verotettaisiin, mutta toisaalta puuston osuus metsäkiinteistön hankintamenoa sekä aiemmat veronalaiset arvonnousut olisivat vähennyskelpoisia puuston hankintamenoa sitä myytäessä. Nykylainsäädännön mukaan puun myynnistä ei saa vähentää hankintamenoa

5 KHO 3.3.2005 t. 439, jossa yhtiö osti metsäkiinteistön metsätalouden harjoittamista varten. Metsätilan hankintameno koostui maapohjasta, taimikosta sekä puustosta. Yhtiö vaati puun myyntitulosta vähennettäväksi kiinteistön hankintahinnasta sen osan, joka kohdistui hakkuukelpoiseen puustoon. KHO katsoi, että metsäkiinteistö oli kulumatonta käyttöomaisuutta, josta ei voi tehdä EVL 38 §:n mukaisia poistoja.

lainkaan silloin, jos metsä on yhtiön käyttöomaisuutta tai niin sanottua TVL-omaisuutta, vaan metsän hankintameno on kokonaisuudessaan vähennyskelpoinen vasta myytäessä myös maapohja. Metsän käyvän arvon verotuksessa vuotuiset arvonnousut eivät välttämättä olisi kovin suuria, ja jos siirtymäerän voisi jakaa verotettavaksi usealle vuodelle, verorasitus ei todennäköisesti nousisi kohtuuttomaksi.

Realisoitumattomien arvonnousujen verottaminen pitkäikäisten ja epälikvidien omaisuuserien kohdalla on kuitenkin hyvin poikkeuksellista. Yleisesti katsotaan, ettei ole kohtuullista verottaa sellaista arvonnousua, josta yritykselle kertyy kassavirtaa mahdollisesti vasta vuosien kuluttua. Arvonnousun verottaminen saattaisi pakottaa yrityksen realisimaan tuoton aiemmin kuin se muussa tilanteessa olisi tehnyt. Realisoitumattomien arvonnousujen verottaminen saattaisi myös toimia esteenä IFRS-tilinpäätöksen tekemiselle. Maksukykyisyysperiaatteen noudattamiseen vedoten työryhmä katsoo, että

biologisten hyödykkeiden käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvia, kirjanpitoon merkittäviä realisoitumattomia arvonnousuja ei tulisi katsoa veronalaiseksi tuloksi eikä realisoitumattomia arvonalenemisiä vähennyskelpoiseksi menoksi.

Kuten työryhmä on esittänyt luvussa 3, realisoitumattomien ja verottamattomien arvonnousujen jakamista ei tulisi sallia. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

vapaaseen omaan pääomaan sisältyvien, biologisista hyödykkeistä aiheutuvien realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuutta tulisi rajoittaa osakeyhtiölakiin ehdotettavalla voitonjaon rajoitussäännöksellä.

Realisoitumattomat voittovarot sisältyvät kuluneen tilikauden osalta tilikauden voittoon ja aikaisempien tilikausien osalta kertyneisiin voittovaroihin. Siirtymähetkellä taseeseen merkitty realisoitumaton arvonnousu sisältyy muuhun vapaaseen omaan pääomaan. Kaikista näistä tulisi erottaa biologisista hyödykkeistä aiheutuvan realisoitumattoman arvonnousun osuus.

4.3 Sijoituskiinteistöt

Sijoituskiinteistöjen käsittely IFRS-tilinpäätöksessä

Sijoituskiinteistöllä tarkoitetaan IAS 40 -standardin mukaan kiinteistöä, jota yhteisö pitää hallussaan pikemminkin hankkiakseen vuokratuottoa tai omaisuuden arvonnousua kuin käyttääkseen sitä omassa toiminnassaan tai myydäkseen sen tavanomaisessa liiketoiminnassa. Kiinteistöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä maa-aluetta tai rakennusta tai rakennuksen osaa taikka molempia.

Sijoituskiinteistön alkuperäinen arvostaminen tapahtuu hankintamenoon, johon sisällytetään transaktiomenot. Alkuperäisen arvostamisen jälkeen tilinpäätöksen laadintaperiaatteeksi voidaan valita joko käyvän arvon malli tai hankintamenomalli. Käyvän arvon käyttäminen ei ole näin ollen pakollista.

Jos periaatteeksi valitaan käyvän arvon malli, yrityksen on arvostettava kaikki sijoituskiinteistöt käypään arvoon lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa käypä arvo ei ole luotettavasti määritettävissä. Käyvän arvon muutokset on merkittävä tilinpäätökseen tulosvaikutteisesti sillä tilikaudella, jolla ne syntyvät.

Jos yritys valitsee periaatteeksi hankintamenomallin, kaikki sijoituskiinteistöt on arvostettava tätä mallia koskevien IAS 16 Aineelliset hyödykkeet -standardin sisältämien vaatimusten mukaisesti lukuun ottamatta kiinteistöjä, jotka on luokiteltu myytävänä oleviksi ja jotka on arvostettava IFRS 5:n mukaisesti. Vaikka yritys arvostaisi sijoituskiinteistöt hankintamenoon, IFRS-tilinpäätökseen siirryttäessä yritys voi käyttää sijoituskiinteistön oletushankintamenoa siirtymispäivän käypää arvoa. Siirtymisen jälkeen poistot sijoituskiinteistöstä tehdään oletushankintameno perusteella.

Suomessa on omaksuttu kanta, jonka mukaan sijoituskiinteistönä pidetään myös asunto- tai kiinteistöyhtiön osakkeita, jotka oikeuttavat huoneiston, rakennuksen tai maa-alueen hallintaan ja joita pidetään edellä mainitussa tarkoituksessa.

Sijoituskiinteistöjen käsittely kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan

Kirjanpitolaki ei tunne varsinaisesti sijoituskiinteistö-termiä, vaan vuokraus- tai arvonnousutarkoituksessa pidettävät maa-alueet ja rakennukset ovat pysyviä vastaavia, jotka arvostetaan hankintamenoon. Poikkeuksena on KPL 5 luvun 17 §:n sisältämä mahdollisuus maa- ja vesialueiden sekä tiettyjen arvopapereiden arvonorotukseen, joka merkitään suoraan omaan pääomaan. Jos arvonorotus osoittautuu aiheettomaksi, se on peruutettava. Rakennusten arvonorotukset eivät ole kirjanpitolain mukaan mahdollisia.

Arvonlennus on KPL 5 luvun 13 §:n mukaan kirjattava kuluksi pysyviin vastaaviin kuuluvasta hyödykkeestä, jos hyödykkeen tai sijoituksen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo on pysyvästi vielä poistamatonta hankintamenoa pienempi.

LLL 37 §:n mukaan luottolaitokset ja sijoituspalveluyritykset saavat arvostaa sijoituskiinteistöt tilinpäätöspäivän käypään arvoon myös silloin, kun ne laativat tilinpäätöksensä kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan. Hallituksen esityksen 126/2004 vp perustelujen mukaan sijoituskiinteistön määritelmä on tässä yhteydessä sama kuin IAS 40 -standardissa. Arvonmuutokset käypään arvoon arvostamisesta on merkittävä tilinpäätökseen tulosvaikutteisesti.

VYL 10 luvun 4 c §:n 6 momentin mukaan vakuutusyhtiöt voivat arvostaa sijoituskiinteistöt käypään arvoon kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan tehdyssä tilinpäätöksessä. Hallituksen esityksen 224/2004 vp perustelujen mukaan myös tässä yhteydessä si-

joituskiinteistön määritelmä vastaa IAS 40 -standardia. Käyvän arvon muutos merkitään tuotoksi tai kuluksi tuloslaskelmaan. Lisäksi vakuutuslaitosten kohdalla säädetään, että sijoitusten realisoitumattomista arvonnousuista vapaaseen omaan pääomaan merkitty määrä on jakokelvotonta. Sama sääntely on toteutettu myös vakuutusyhdistyksiä, vakuutus-kassoja ja eläkesäätiöitä koskevassa lainsäädännössä.

Lisäksi vakuutuslaitoksia ja eläkesäätiöitä koskevassa lainsäädännössä on säilytetty mahdollisuus tehdä arvonkorotus, jos maa- tai vesialueen, rakennuksen, arvopaperin tai muun niihin verrattavan hyödykkeen käypä arvo on tilinpäätöspäivänä pysyvästi alkupe-räistä hankintamenoa olennaisesti suurempi. Arvonkorotus saa olla enintään käyvän arvon ja poistamatta olevan hankintamenon erotuksen suuruinen. Vakuutusyhtiöillä arvonkorotus merkitään sijoitusomaisuudeksi katsottavan omaisuuden osalta tuloslaskelmaan ja käyttöomaisuudeksi katsottavan omaisuuden osalta taseen arvonkorotusrahastoon. Eläkesäätiöiden ja vakuutuskassojen tilinpäätöksissä arvonkorotus merkitään aina tuloslas-kelmaan.

Sijoituskiinteistöjen käsittely verotuksessa ja tarvittavat muutokset

Elinkeinoverolaki ei tunne maa-alueiden eikä rakennusten arvonkorotuksia, vaan hyödyk-keet arvostetaan hankintamenoon. Rakennuksen hankintamenoa voidaan tehdä lisäpois-to, joka alentaa poistamattoman hankintamenon käyvän arvon suuruiseksi, jos verovelvol-linen osoittaa, että hyödykkeen käypä arvo on poistamatonta hankintamenoa pienempi. Maa-alueen hankintamenoa ei voida tehdä arvonalentumisvähennystä.

Poikkeus hankintamenopohjaiseen arvostamiseen on tehty vakuutuslaitosten sekä elä-kesäätiöiden kohdalla. EVL 5 §:n 6 kohdan mukaan vakuutusyhtiön, vakuutusyhdistyk-sen, vakuutuskassan sekä muun niihin rinnastettavan vakuutuslaitoksen samoin kuin elä-kesäätiön kirjanpidossaan tekemä sijoitusomaisuuden arvonkorotus on veronalaista tuloa. Vastaavasti arvonkorotuksen peruutus tai vähennys poistojen kautta on EVL 8.1 §:n 1 kohdan mukaan vähennyskelpoista menoa. Työryhmä ei kuitenkaan ota tässä yhteydes-sä kantaa sijoituskiinteistöjen käsittelyyn vakuutus- ja eläkelaitosten verotuksessa, vaan asia vaatii jatkoselvittelyä.

Sijoitusomaisuutta voi vakuutuslaitosten lisäksi olla rahalaitoksilla. Rahalaitoksil-la sijoitusomaisuuden arvonkorotukset eivät kuitenkaan ole veronalaista tuloa. Sijoitus-omaisuus arvostetaan verotuksessa hankintamenoon tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan, joten realisoitumattomat arvonalennukset ovat verotuksessa vähennys-kelpoisia.

Sijoituskiinteistöjen arvostaminen käypään arvoon lisää yrityksen tilikauden voittoa, joka on jakokelpoista omaa pääomaa kuten biologisten hyödykkeidenkin kohdalla. Sen lisäksi IFRS-tilinpäätökseen siirryttäessä aloittavaan IFRS-taseeseen merkitty arvonnou-

su kirjataan vapaaseen omaan pääomaan. Sijoituskiinteistöjen käypään arvoon arvostaminen poikkeaa biologisista hyödykkeistä siten, että sijoituskiinteistöjen kohdalla käyvän arvon käyttö on vapaaehtoista. Yritys voi siten itse valita, siirtyykö käyvän arvon käyttämiseen vai ei. Toisaalta sijoituskiinteistöjä on lukumääräisesti huomattavasti suuremmalla joukolla yhtiöitä kuin biologisia hyödykkeitä. Sijoituskiinteistöjen arvostaminen käypään arvoon on mahdollista myös luottolaitosten kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan laaditussa tilinpäätöksessä.

Pääosa sijoituskiinteistöiksi luokiteltavista kiinteistöistä on kuitenkin vakuutus- ja eläkelaitosten, luottolaitosten ja kiinteistösijoitustoimintaa harjoittavien yhtiöiden omistuksessa. Muilla kuin edellä mainituilla yhtiöillä sijoituskiinteistöjen määrä on keskimäärin vähäinen.

Myös sijoituskiinteistöjen kohdalla verottamattomien voittojen syntyminen voitaisiin estää säätämällä sijoituskiinteistöjen realisoitumattomat arvonnousut veronalaiseksi tuloksi. Vastaavasti realisoitumattomat arvonalennukset olisivat vähennyskelpoisia. Sijoituskiinteistöjen käyvän arvon muutokset saattavat olla kuitenkin varsin suuria johtuen yleisen suhdannetilanteen vaihtelusta. Realisoitumattoman arvonnousun verottaminen voisi aiheuttaa maksuvaikeuksia ja johtaa omaisuuden myymiseen aiottua aikaisemmin. Toisaalta myös arvonalenemiset voisivat olla laskusuhdanteessa suuria. Sijoituskiinteistöjen realisoitumattomien arvonnousujen verottaminen saattaisi toimia esteenä myös IFRS-tilinpäätöksen tekemiselle.

Edellä esitetyn perusteella työryhmä katsoo, että

sijoituskiinteistöjen käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvia, kirjanpitoon merkittäviä realisoitumattomia arvonnousuja ei tulisi katsoa veronalaiseksi tuloksi eikä realisoitumattomia arvonalenemisiä vähennyskelpoiseksi menoksi.

Kun sijoituskiinteistöt arvostetaan käypään arvoon, niistä ei tehdä kirjanpidossa poistoja. Verotuksessa poistot kuitenkin tehtäisiin, koska arvostus tapahtuu hankintamenoon. Verotuksen poistojen tekeminen IFRS-tilinpäätöksessä käypään arvoon arvostettavasta sijoituskiinteistöistä edellyttäisi kirjanpitosidonnaisuudesta luopumista tältä osin. Poistojen kirjanpitosidonnaisuutta käsitellään luvussa 5.

Vaikka yritys arvostaisi sijoituskiinteistöt IFRS-tilinpäätöksessä hankintamenoon, siirtymähetkellä yritys voi ottaa sijoituskiinteistön oletushankintamenoksi siirtymispäivän käyvän arvon. Siirtymisen jälkeen poistot sijoituskiinteistöistä tehdään oletushankintameno perusteella. Verotuksessa poistot tehtäisiin kuitenkin aina sijoituskiinteistön alkuperäisestä hankintamenoista.

Kuten työryhmä on esittänyt luvussa 3, realisoitumattomien ja verottamattomien arvonnousuja jakamista ei tulisi sallia. Valitun periaatelinjauksen mukaisesti realisoitumattomien arvonnousujen jakamista rajoitettaisiin myös sijoituskiinteistöjen osalta yhtiöoikeudellisten säännösten avulla. Työryhmä ehdottaa, että

vapaaseen omaan pääomaan sisältyvien, sijoituskiinteistöjen käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvien realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuutta tulisi rajoittaa osakeyhtiölakiin ehdotettavalla voitonjaon rajoitussäännöksellä.

Realisoitumattomat voittovarot sisältyvät kuluneen tilikauden osalta tilikauden voittoon ja aikaisempien tilikausien osalta kertyneisiin voittovaroihin. Siirtymähetkellä taseeseen merkitty realisoitumaton arvonnousu sisältyy muuhun vapaaseen omaan pääomaan. Kaikista näistä tulisi erottaa sijoituskiinteistöistä aiheutuvan realisoitumattoman arvonnousun osuus.

Myös sijoituskiinteistöjen kohdalla käyvän arvon käyttäminen kirjanpidossa aiheuttaa verotuksen ja kirjanpidon välille väliaikaisen eron, josta tulee merkitä IFRS-tilinpäätökseen laskennallinen verovelka. Luottolaitoksille ei ole säädetty velvollisuutta merkitä kansallisen kirjanpitolainsäädännön mukaan laadittuun tilinpäätökseen sijoituskiinteistöjen käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvaa laskennallista verovelkaa. Mahdollista laskennallisen verovelan merkitseminen tilinpäätökseen on kuitenkin KPL 5 luvun 18 §:n mukaan. Vakuutusyritysten tulee merkitä laskennallinen verovelka taseeseen ja tuloslaskelmaan sijoituskiinteistöjen käypään arvoon arvostamisen osalta.

4.4 Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden uudelleenarvostus

Aineelliset ja aineettomat hyödykkeet arvostetaan IFRS-tilinpäätöksessä pääsääntöisesti hankintamenuon. IAS 16 ja 38 -standardit sallivat kuitenkin näiden hyödykkeiden arvostamisen myös uudelleenarvostamispäivän käypään arvoon, jos käypä arvo on luotettavasti määritettävissä. Uudelleenarvostukseen perustuva määrä on hyödykkeen uudelleenarvostamispäivän käypä arvo vähennettynä sen jälkeen kertyneillä poistoilla ja arvonalentumistappiolla. Tarkemmin aineellisia ja aineettomia hyödykkeitä sekä uudelleenarvostusmahdollia käsitellään luvussa 5.1.

Verotuksessa aineelliset ja aineettomat hyödykkeet ovat yleensä käyttöomaisuuteen kuuluvia hyödykkeitä, aineettomia oikeuksia tai pitkävaikutteisia menoja, joiden hankintamenu poistetaan elinkeinoverolain poistosäännösten mukaisesti.

Uudelleenarvostuksesta aiheutuva hyödykkeen kirjanpitoarvon lisäys merkitään suoraan omaan pääomaan uudelleenarvostusrahastoon. Uudelleenarvostuksesta johtuva lisäys on kuitenkin kirjattava tulosvaikutteisesti siltä osin kuin se kumoaa saman hyödykkeen uudelleenarvostuksesta johtuvan vähennyksen, joka on aikaisemmin kirjattu kuluksi. Jos hyödykkeen kirjanpitoarvo vähenee uudelleenarvostamisen seurauksena, vähennys on kirjattava kuluksi. Vähennys on kuitenkin veloitettava suoraan uudelleenarvostusrahastosta siltä osin kuin vähennys ei ylitä kyseisestä hyödykkeestä johtuvaa uudelleenarvostusrahastoon sisältyvää määrää.

Uudelleenarvostusta käytettäessä tilinpäätöksessä on esitettävä muun muassa kunkin käyttöomaisuushyödykeryhmän kirjanpitoarvo, jota olisi käytetty merkittäessä hyödykkeet taseeseen hankintamennomallin mukaisesti, sekä uudelleenarvostusrahasto ja tiedot siinä tapahtuneista muutoksista ja rajoituksista, jotka koskevat rahaston jakamista voittona osakkeenomistajille.

Uudelleenarvostuksen käyttäminen nostaa hyödykkeiden arvoja kirjanpidossa ja vaikuttaa myös hyödykkeestä tehtävien poistojen määrään vuositasona. Tarkasteltaessa hyödykkeen kokonaisvaikutusaikaa, poistojen vaikutus yhtiön omaan pääomaan on kuitenkin sama sekä hankintamennon pohjautuvassa mallissa että uudelleenarvostusmallia käytettäessä. Kuten poistoja tarkastelevassa luvussa 5 jäljempänä todetaan, uudelleenarvostus ei saa kuitenkaan vaikuttaa verotuksessa vähennyskelpoisen poiston määrään, vaan verotuksessa tulee olla vähennettävissä vain alkuperäisen hankintamennon perusteella laskettu poisto.

Uudelleenarvostuksesta aiheutuva arvonnousu merkitään tilinpäätöksessä omaan pääomaan uudelleenarvostusrahastoon. Uudelleenarvostaminen kerryttää näin yritykseen verottamattomia varoja. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa osakeyhtiölakiuudistuksessa uudelleenarvostusrahasto on kuitenkin ehdotettu säädettäväksi sidottuun omaan pääomaan kuuluvaksi. Koska uudelleenarvostusrahastosta on uuden osakeyhtiölain myötä tulossa jakokelvotonta omaa pääomaa, työryhmä katsoo, että

aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä uudelleenarvostusrahastoon merkittäviä realisoitumattomia arvonnousuja ei tulisi katsoa veronalaiseksi tuloksi eikä uudelleenarvostusrahastoon merkittäviä arvonalenemisiä vähennyskelpoiseksi menoksi.

Uudelleenarvostuksesta aiheutuva aineellisen tai aineettoman hyödykkeen arvonaleneminen on vähennettävä suoraan uudelleenarvostusrahastosta siltä osin kuin vähennys ei ylitä kyseisestä hyödykkeestä johtuvaa uudelleenarvostusrahastoon sisältyvää määrää. Vasta alkuperäisen hankintamennon alle menevä arvonaleneminen merkitään tilinpäätökseen tulosvaikutteisesti. Koska uudelleenarvostusrahastoon merkittävä arvonnousu ei vaikuttaisi verotukseen, myöskään tämän arvonnousun peruutus uudelleenarvostusrahastosta

ei olisi verotukseen vaikuttava tekijä. Hyödykkeen arvonaleneminen alkuperäisen hankintamenon alle saattaa sen sijaan olla myös verotuksessa vähennyskelpoista siltä osin kuin hyödykkeen arvo laskee verotuksessa poistamatta olevan hankintamenon alle. Hankintamenon arvonaleneminen olisi tällöin vähennyskelpoista verotuksessa lisäpoistona.

5 VEROTUKSEN POISTOJÄRJESTELMÄ JA IFRS-TILINPÄÄTÖS

5.1 Nykyinen poistojärjestelmä

Verotuksen poistojärjestelmän pääpiirteet

EVL 12 §:ssä käyttöomaisuudeksi määritellään elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitettua maa-alueita, arvopaperit, rakennukset, koneet, kalustot ja muut esineet, patentit ja muut erikseen luovutettavissa olevat aineettomat oikeudet sekä soran- ja hiekanottoaikat, kaivokset, kivilouhokset, turvesuot ja muut sellaiset hyödykkeet. Maa-alue, arvopaperit ja muut sellaiset hyödykkeet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta.

Käyttöomaisuuden hankintamenoona luetaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuvat muuttuvat menot. Hankintamenoona luetaan lisäksi KPL 4 luvun 5 §:n nojalla hyödykkeen hankintamenoona kirjanpidossa luetut kiinteät menot ja korkomenot. Käyttöomaisuuden hankintamenoiksi katsotaan myös omaisuuden peruseruutusmenot sekä, verovelvollisen vaatiessa, suurehko korjausmenot.

Poistomenetelmän osalta käyttöomaisuushyödykkeet voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensinnäkin ovat tietyt hyödykkeet, joista poistot tehdään poistokohteittain laissa säädetyn enimmäismäärän mukaan. Näitä ovat eräät vesialukset (EVL 33 a §), rakennukset (34 §), väestönsuojat (36 §), patentit ja muut erikseen luovutettavissa olevat aineettomat oikeudet (37 §), soranottoaikat (38 §) sekä rautatiet, sillat, laiturit yms. (39 §). Poistomenetelmänä on näiden hyödykkeiden kohdalla tasapoisto lukuun ottamatta rakennuksia, joista tehdään jäännösarvopoisto, sekä soranottoaikoja ja muuta EVL 38 §:n piiriin kuuluvaa omaisuutta, josta tehdään substanssipoisto. Omaisuuden luovutushinnat käsitellään EVL 41 §:n mukaan suorina tuloutuksina niin, että omaisuuden luovutushinta tuloutetaan ja poistamaton hankintameno vähennetään.

Toisena ryhmänä ovat pitkävaikutteiset menot, jotka poistetaan tasapoistoin todennäköisenä vaikutusaikanaan, kuitenkin enintään 10 vuodessa.

Kolmantena ryhmänä on EVL 30 §:ssä tarkoitettu irtain käyttöomaisuus. Koneiden, kaluston ja muun irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenoista tehdään poistot yhtenä eränä menojäännöksestä. Menojäännös lasketaan siten, että verovuoden aikana käyttöön otetun irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenot ja aikaisemmin käyttöön otetun irtaimen käyttöomaisuuden poistamattomat hankintamenot lasketaan yhteen ja tästä summasta vähennetään irtaimesta käyttöomaisuudesta verovuoden aikana saadut luovutushinnat ja muut vastikkeet. Verovuoden poiston suuruus saa olla enintään 25 prosenttia menojäännöksestä.

Irtaimen käyttöomaisuuden luovutushintoja ei siten merkitä verotuksessa suoraan tuloksi, vaan ne tuloutetaan epäsuorasti vähentämällä ne erän yhteenlasketusta menojäännöksestä, mikä pienentää tulevaisuudessa poistoja. Jos osa irtaimesta käyttöomaisuudesta verovuoden aikana saaduista luovutushinnoista ja muista vastikkeista jää menojäännöstä laskettaessa vähentämättä, vähentämättä jäänyt osa katsotaan verovuoden veronalaiseksi tuotoksi.

EVL 33 §:n mukaan irtaimen käyttöomaisuuden hankintameno voidaan kuitenkin 30 §:stä poiketen poistaa kokonaisuudessaan käyttöönottovuonna, jos hyödykkeen todennäköinen taloudellinen käyttöaika on enintään kolme vuotta tai hyödykkeen hankintameno on enintään 850 euroa. Viimeksi mainittujen yhteenlaskettu määrä saa kuitenkin olla verovuonna enintään 2 500 euroa. Myös ammattimaiseen liikenteeseen käytettyjen autojen hankintamenot voidaan poistaa verovelvollisen vaatiessa EVL 33 §:ssä olevan erityissäännöksen mukaan.

Edellä mainittujen poistosäännösten lisäksi elinkeinoverolaki sallii lisäpoiston tekemisen käyttöomaisuuden hankintamenosta, jos käyttöomaisuuden käypä arvo on verovuoden päättyessä omaisuuden arvonalenemisen, tuhoutumisen, vahingoittumisen tai muun syyn vuoksi pienempi kuin menojäännös, josta on jo tehty verovuoden poisto. Hankintamenosta tai menojäännöksestä saadaan tällöin tehdä sellainen lisäpoisto, joka alentaa hankintamenon tai menojäännöksen käypään arvoon.

EVL 54 §:n mukaan poistoina ei saa vähentää enempää kuin mitä on vähennetty kirjanpidossa verovuonna ja aikaisemmin. Koska elinkeinoverolain poistosäännökset sallivat useimmissa tapauksissa taloudellista kulumista suuremmat poistot, niiden vähennyskelpoisuus on edellyttänyt ylipoistojen tekemistä myös kirjanpidossa. Kirjanpitolaissa tämä on sallittu 5 luvun 12 §:n nojalla, jonka mukaan kirjanpitovelvollinen saa kirjata suunnitelman ylittäviä poistoja, jos siihen on erityistä syytä. Ylipoiston osuus on merkitty taseeseen tilinpäätössiirtojen kertymään poistoerona. IFRS ei salli verotuksen tai muun syyn vuoksi tehtyjä taloudellisen kulumisen ylittäviä poistoja.

Poistojärjestelmä kirjanpidossa

Elinkeinoverolain tarkoittama käyttöomaisuus kuuluu kirjanpidossa pysyviin vastaaviin. KPL 4 luvun 3 §:ssä pysyviksi vastaaviksi määritellään erät, jotka on tarkoitettu tuottamaan tuloa jatkuvasti useana tilikautena.⁶

Hyödykkeen hankintameno on luetaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet muuttuvat menot. Jos hyödykkeen hankintaan ja valmistukseen liittyvien kiinteiden menojen määrä on olennainen verrattuna pääsäännön mukaan määritettyyn hankintameno, saadaan myös niiden osuus lukea hankintameno. Myös valmistusaikaiset korot voidaan lukea pysyviin vastaaviin kuuluvan hyödykkeen hankintameno, jos niiden ja kiinteiden menojen yhteismäärä on olennainen pääsäännön mukaiseen hankintameno verrattuna.

Kirjanpidossa poistot perustuvat lähtökohtaisesti hyödykkeen taloudelliseen vaikutusaikaan. Pysyviin vastaaviin kuuluvan aineellisen omaisuuden hankintameno aktivoidaan ja kirjataan vaikutusaikanaan suunnitelman mukaan poistoina kuluksi. Sen lisäksi kirjanpitovelvollinen saa KPL 5 luvun 12 §:n mukaan kirjata suunnitelman ylittäviä poistoja, jos siihen on erityistä syytä. Tällaisia poistokirjauksia aiheuttaa lähinnä verotuksen yli-poistomahdollisuus, joka edellyttää verotuksessa vähennettävien poistojen vähentämistä myös kirjanpidossa. Ylipoistot näkyvät tuloslaskelmassa poistoeron muutoksena ja taseen vastattavissa poistoerona.

Poikkeuksena suunnitelman mukaisten poistojen noudattamisvaatimukseen on KPL 5 luvun 12 §:n 2 momentti, jonka mukaan ammatinharjoittajat, kiinteistöyhtiöt, yhdistykset ja säätiöt voivat poistaa pysyvien vastaavien hankintameno ilman ennalta laadittua suunnitelmaa niiden vaikutusaikana. Merkittävä poikkeus taloudellisen vaikutusajan mukaisen poistojärjestelmän noudattamiseen sallitaan myös kirjanpitolautakunnan suunnitelman mukaisista poistoista 27.9.1999 antamassa yleisohjeessa, jonka mukaan pienillä kirjanpitovelvollisilla⁷ suunnitelman mukaisten poistojen perusteena voidaan pitää elinkeinoverolain mukaisia menojäännöspoistoja. Elinkeinoverolain mukaisten poistojen käyttäminen ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että tilinpäätös ei anna oikeita ja riittäviä tietoja kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Näillä ns. pienillä kirjanpitovelvollisilla ei siten synny poistoeroja, koska poistot ovat verotuksessa ja kirjanpidos-

6 Aikaisempi käyttöomaisuuden määritelmä, joka sisälsi pysyviin vastaaviin kuuluvat esineet, erikseen luotettavissa olevat oikeudet ja muut hyödykkeet, on poistettu.

7 Pienillä kirjanpitovelvollisilla tarkoitetaan KPL 3 luvun 9 §:n 2 momentin rajoja, joista enintään yksi saa ylittyä. Yleisohjetta annettaessa rajat olivat seuraavat: liikevaihto 20 milj. markkaa, taseen loppusumma 10 milj. markkaa ja palveluksessa keskimäärin 50 henkilöä. Tällä hetkellä voimassa olevassa KPL 3 luvun 9 §:n 2 momentissa rajat ovat seuraavat: liikevaihto 7,3 milj. euroa, taseen loppusumma 3,65 milj. euroa ja palveluksessa keskimäärin 50 henkilöä.

sa yhtä suuret. Kirjanpitolautakunnalla on kuitenkin tarkoituksena uudistaa suunnitelman mukaisista poistoista annettu yleisohje vuoden 2006 aikana.

Suunnitelman mukaisista poistoista annetun ohjeen mukaan lähtökohtana suunnitelmapoistojen laskemisessa on hyödykekohtaisuus, joka perustuu KPL 3 luvun 3.1 §:ssä säädettyyn tilinpäätösperiaatteeeseen kunkin hyödykkeen ja muun tase-eriin merkittävän erän erillisarvostuksesta. Ohjeen mukaan poistosuunnitelma voidaan kuitenkin laatia siten, että aineelliset ja aineettomat hyödykkeet jaotellaan olennaisuuden periaatetta noudattaen poistoajan ja poistomenetelmän perusteella ryhmiin. Suunnitelmapoistojen perusteet määritellään tällöin ainoastaan ryhmäkohtaisesti.⁸

Jos pysyviin vastaaviin kuuluvan hyödykkeen tai sijoituksen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo on pysyvästi vielä poistamatonta hankintamenoa pienempi, erotus on kirjattava arvonalennuksena kuluksi. Arvonkorotusten tekeminen sen sijaan salitaan vain pysyviin vastaaviin kuuluvien maa- ja vesialueen sekä arvopaperin osalta. Pysyviin vastaaviin kuuluvan maa- tai vesialueen tai arvopaperin todennäköisen luovutushinnan ollessa tilinpäätöspäivänä pysyvästi alkuperäistä hankintamenoa olennaisesti suurempi, saadaan taseeseen merkitä vielä poistamatta olevan hankintamenon lisäksi enintään todennäköisen luovutushinnan ja poistamatta olevan hankintamenon erotuksen suuruinen arvonkorotus. Arvonkorotusta vastaava määrä on merkittävä omaan pääomaan sisältyvään arvonkorotusrahastoon. Jos arvonkorotus osoittautuu aiheettomaksi, se on peruutettava.

KPL 5 luvun 5 a §:n mukaan vastikkeellisesti hankittujen aineettomaan omaisuuteen kuuluvien toimilupien, patenttien, lisenssien, tavaramerkkien sekä vastaavien oikeuksien ja varojen hankintameno aktivoidaan. Muun aineettoman omaisuuden hankintameno voidaan aktivoida erityistä varovaisuutta noudattaen tietyin poikkeuksin. Poikkeuksena ovat menot yrityksen perustamisesta, jotka kirjataan aina tilikauden kuluksi (KPL 5 luku 7 §). Myös tutkimusmenot kirjataan tilikauden kuluksi, mutta kehittämismenot saadaan aktivoida erityistä varovaisuutta noudattaen (KPL 5 luku 8 §). Liikearvon hankintameno saadaan aktivoida (KPL 5 luku 9 §).

Aineettoman omaisuuden aktivoitu hankintameno on poistettava suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan enintään viiden vuoden kuluessa, jollei tätä pidempää poistoaikaa, kuitenkin enintään 20 vuotta, voida erityisestä syystä pitää hyvän kirjanpitotavan mukaisena.

Jos muita kuin edellä tarkoitettuja pitkävaikutteisia menoja on aktivoitu, ne on KPL 5 luvun 11 §:n mukaan poistettava suunnitelman mukaan enintään viiden vuoden kuluessa, jollei tätä pidempää poistoaikaa, enintään 20 vuotta, voida erityisestä syystä pitää hyvän kirjanpitotavan mukaisena.

⁸ Ohjeen liitteessä 7 annetaan esimerkki poistokohteiden ryhmittelystä. Esimerkiksi koneet ja kalusto on esimerkissä jaettu neljään ryhmään, jotka ovat raskaat koneet, kevyet koneet, kuljetusvälineet ja atk-laitteet.

Myös aineettoman omaisuuden osalta voidaan kirjata suunnitelman ylittäviä poistoja, jos siihen on erityistä syytä.

Poistot IFRS-tilinpäätöksessä

IAS 16 määrittelee aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet aineellisiksi hyödykkeiksi, joita käytetään tavaroiden valmistamiseen, palvelujen tuottamiseen, vuokrataan ulkopuolisille tai käytetään hallinnollisiin tarkoituksiin ja joita odotetaan käytettävän useammalla kuin yhdellä tilikaudella.

Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet merkitään taseeseen silloin, kun on todennäköistä, että hyödykkeeseen liittyvä vastainen taloudellinen hyöty koituu yhteisön hyväksi, ja kun hyödykkeen hankintameno on luotettavasti määritettävissä.

Aineellinen käyttöomaisuushyödyke, joka täyttää taseeseen varoiksi merkitsemisen edellytykset, on arvostettava alun perin kirjanpitoon merkittäessä hankintamenoon. Hyödykkeen hankintameno käsittää ostohinnan, johon liittyvät tuontitullit, sellaiset oston liittyvät verot, jotka eivät ole saatavissa takaisin, sekä kaikki menot, jotka välittömästi johtuvat hyödykkeen saattamisesta toimintavalmiiksi. Paljous- ja muut alennukset vähennetään hankintahintaa määritettäessä. Lisäksi hankintameno käsittää alkuperäisen arvioiden mukaiset menot hyödykkeen purkamisesta ja siirtämisestä sekä sen sijaintipaikan palauttamisesta alkuperäiseen tilaan, jos yhteisölle syntyy tätä koskeva velvoite. Hallinnon menoja ja muita yhteisiä yleismenoja ei lueta aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden hankintamenoon. Korkomenot aktivoidaan aineellisen käyttöomaisuushyödykkeen hankintamenoon, jos ne johtuvat välittömästi hyödykkeen hankinnasta.

Itse valmistetun hyödykkeen hankintameno määritetään samalla periaatteella kuin hankitun hyödykkeen. Jos yritys valmistaa samanlaisia hyödykkeitä myytäväksi, hyödykkeen hankintameno on tavallisesti sama kuin myytäväksi valmistettavien hyödykkeiden hankintameno. Sisäiset katteet vähennetään tämän vuoksi tällaista hankintamenoa määritettäessä.

IFRS-tilinpäätökseen siirryttäessä yritys saa arvostaa aineellisen hyödykkeen siirtämispäivän käypään arvoon ja käyttää sitä hyödykkeen oletushankintamenona. Siirtymisen jälkeen poistot aineellisesta hyödykkeestä tehdään oletushankintamenon perusteella.

Alkuperäisen kirjaamisen jälkeen aineellinen käyttöomaisuushyödyke merkitään taseeseen kertyneillä poistoilla ja arvonalentumistappioilla vähennettyyn hankintamenoon. Jokaisesta aineellisen käyttöomaisuushyödykkeen osasta, jonka hankintameno muodostaa merkittävän osan hyödykkeen koko hankintamenosta, on tehtävä poistot erikseen. Jos hyödykkeen merkittävillä osilla on sama taloudellinen vaikutusaika ja poistomenetelmä, osat voidaan yhdistää. Yritys voi halutessaan tehdä poistot erikseen myös hyödykkeen sellaisista osista, joiden hankintameno ei ole merkittävä suhteessa hyödykkeen koko hankintamenoon.

IAS 16:n mukaan aineellisen käyttöomaisuushyödykkeen poistopohja on kirjattava kuluksi systemaattisella tavalla hyödykkeen taloudellisen vaikutusajan kuluessa. Lähtökohdiana on siten poistojen suunnitelmanmukaisuus. Hyödykkeen taloudellinen vaikutusaika määritellään perustuen hyödykkeen odotettuun käyttökelpoisuuteen yritykselle. Hyödykkeen jäännösarvo ja taloudellinen vaikutusaika on tarkistettava vähintään jokaisen tilikauden lopussa.

Käytettävän poistomenetelmän tulee kuvastaa sitä, miten yritys odottaa käyttävänsä hyväkseen hyödykkeeseen liittyvää taloudellista hyötyä. Myös poistomenetelmä on tarkistettava vähintään jokaisen tilikauden lopussa sen selvittämiseksi, onko hyödykkeestä saatavan taloudellisen hyödyn odotettu jakautuminen muuttunut merkittävästi. Kun menetelmän muutos on tarpeen, sitä käsitellään kirjanpidollisen arvion muutoksena.

Hankintamenuun perustuvan arvostamisen vaihtoehtona yritys voi valita tilinpäätöksen laatimisperiaatteeksi uudelleenarvostusmallin. Uudelleenarvostusmallissa aineellinen käyttöomaisuushyödyke, jonka käypä arvo on luotettavasti määritettävissä, merkitään taseeseen uudelleenarvostukseen perustuvaan määrään, joka on sen uudelleenarvostamispäivän käypä arvo vähennettynä sen jälkeen kertyneillä poistoilla ja arvonalentumistappiolla. Uudelleenarvostaminen tulee tehdä riittävän säännöllisesti niin, ettei kirjanpitoarvo poikkea olennaisesti arvosta, johon tilinpäätöspäivän käypää arvoa käyttäen tehtävä määrittäminen johtaisi.

Jos hyödykkeen kirjanpitoarvo lisääntyy uudelleenarvostamisen seurauksena, lisäys on merkittävä suoraan omaan pääomaan uudelleenarvostusrahastoon. Uudelleenarvostuksesta johtuva lisäys on kuitenkin kirjattava tulosvaikutteisesti siltä osin kuin se kumoaa saman hyödykkeen uudelleenarvostuksesta johtuvan vähennyksen, joka on aikaisemmin kirjattu kuluksi. Jos hyödykkeen kirjanpitoarvo vähenee uudelleenarvostamisen seurauksena, vähennys on kirjattava kuluksi. Vähennys on kuitenkin veloitettava suoraan uudelleenarvostusrahastosta siltä osin kuin vähennys ei ylitä kyseisestä hyödykkeestä johtuvaa uudelleenarvostusrahastoon sisältyvää määrää.

Arvostettaessa uudelleen maa-alueita ja rakennuksia, uudelleenarvostusperusteena käytetään tavallisesti ulkopuolisen tekemää arviota markkina-arvosta. Koneiden ja kaluston kohdalla arvona käytetään markkina-arvoa tai jälleenhankintahintaa oikaistuna sen perusteella tehdyillä poistoilla.

Jos yritys on valinnut tilinpäätöksen laatimisperiaatteeksi uudelleenarvostamisen, myös poistoja on oikaistava. Uudelleenarvostuksen yhteydessä hankintahetkestä uudelleenarvostushetkeen kertyneet poistot voidaan joko oikaista suhteessa hyödykkeen bruttomääräisen kirjanpitoarvon muutokseen siten, että hyödykkeen kirjanpitoarvo uudelleenarvostamisen jälkeen on yhtä suuri kuin sen uudelleenarvostukseen perustuva arvo (käytetään usein, kun hyödyke arvostetaan indeksiä käyttäen poistoilla vähennettyyn jälleenhankinta-arvoon), tai vähentää hyödykkeen bruttokirjanpitoarvoa vastaan ja oikaista nettomäärä uudelleenarvostukseen perustuvaa määrää vastaavaksi (sovelletaan esim. markkina-arvoon arvostettaviin rakennuksiin).

Oletettavaa on, ettei uudelleenarvostusmallin käyttö muodostu kovin yleiseksi johtuen käypien arvojen määrittämisen vaikeudesta.

IFRS-standardien mukaan laadittu tilinpäätös eroaa kirjanpitolain mukaisesta tilinpäätöksestä selvästi siinä, että IFRS-tilinpäätökseen ei saa merkitä tilinpäätössiirtona poistoa. Sen sijaan laskennallinen verovelka verotuksen kirjanpitoa suuremmista poistoista on aina merkittävä tilinpäätökseen. EVL 54 §:n mukaista kirjanpitosidonnaisuutta ei siten voida toteuttaa IFRS-tilinpäätöksessä.

IAS 38 määrittelee aineettoman hyödykkeen yksilöitävissä olevaksi ei-rahamääräiseksi omaisuuseräksi, jolla ei ole aineellista olomuotoa. Hyödyke on merkittävä taseeseen vain siinä tapauksessa, että hyödyke tuottaa todennäköisesti yritykselle vastaista taloudellista hyötyä ja että hyödykkeen hankintameno on määritettävissä luotettavasti. Aineeton hyödyke on arvostettava alun perin aina hankintamenoon. Alkuperäisen kirjaamisen jälkeen arvostus tapahtuu joko poistoilla ja arvonalentumistappioilla vähennettyyn hankintamenoon tai uudelleenarvostukseen perustuvaan arvoon, joka on hyödykkeen uudelleenarvostamispäivän käypä arvo vähennettynä sen jälkeen kertyneillä poistoilla ja arvonalentumistappioilla. Uudelleenarvostuksesta johtuva käyvän arvon lisäys merkitään omaan pääomaan. Aineettomien hyödykkeiden kohdalla uudelleenarvostuksen käyttö jäänee hyvin vähäiseksi johtuen aineettomien hyödykkeiden käypien arvojen määrittämisen vaikeudesta.

Jos aineettoman hyödykkeen vaikutusaika on rajoitettu, sen hankintameno poistetaan systemaattisella tavalla vaikutusaikana kuvastaen yrityksen hyödykkeestä saamaa taloudellista hyötyä. Jos taloudellisen hyödyn jakautuminen ei ole todennettavissa luotettavasti, on käytettävä tasapoistomenetelmää. Jos aineettoman hyödykkeen vaikutusaika on rajoittamaton, siitä ei tehdä poistoja. Tällaiselle hyödykkeelle on kuitenkin tehtävä arvonalentumistesti vuosittain ja aina kun on viitteitä siitä, että hyödykkeen arvo saattaisi olla alentunut. Myös taloudellinen vaikutusaika on tarkistettava jokaisella kaudella sen varmistamiseksi, onko taloudellinen vaikutusaika edelleen rajoittamaton.

IAS 38 -standardissa otetaan erikseen kantaa tiettyjen menojen aktivointiin taseeseen. Aineettomiksi hyödykkeiksi taseeseen ei pidä merkitä sisäisesti aikaansaatuja liikearvoja, sisäisesti aikaansaatuja brandeja, lehtien nimiä, julkaisunimikkeitä, asiakasluetteloita ja muita luonteeltaan samankaltaisia eriä. Tutkimustoiminnasta syntyvää aineetonta hyödykettä ei myöskään pidä merkitä taseeseen, vaan tutkimustoiminnan menot kirjataan kuluksi silloin, kun ne ovat toteutuneet. Toteutumishetkellä kuluksi kirjataan myös toiminnan käynnistämismenot, elleivät ne liity aineellisen käyttöomaisuushyödykkeen hankintamenoon, koulutustoiminnan menot, mainonta- ja myynninedistämismenot sekä yrityksen tai sen osan uudelleenorganisoinnista johtuvat menot. Kehittämistoiminnasta syntynyt aineeton hyödyke on merkittävä taseeseen IAS 38.57:ssä mainittujen ehtojen täytyttyessä.

5.2 Verotuksen poistojärjestelmän muutostarve

Poistojärjestelmän ongelmat

Kuten edellä on todettu, nykyisenkaltaisen kirjanpitosidonnaisuuden säilyttäminen ei ole IFRS-tilinpäätöksessä mahdollista, koska IFRS ei salli verotuksesta johtuvien tilinpäätös-siirtojen, esimerkiksi poistoeron merkitsemistä tilinpäätökseen. EVL 54 §:n kirjanpitosidonnaisuus ei siten toteudu taloudellisen kulumisen ylittävien poistojen osalta, ja yritys voi vähentää verotuksessa ainoastaan kirjanpidossa suunnitelman mukaan tehdyt poistot. Jotta yrityksillä olisi todellinen mahdollisuus tehdä IFRS-tilinpäätös, verotuksen poistojärjestelmää tulee muuttaa siten, että se soveltuu myös IFRS-tilinpäätöksen tekeville yrityksille.

Yhtenä vaihtoehtona on kirjanpitosidonnaisuudesta luopuminen. Yritys tekisi tällöin verotuksessa verolainsäädännön mukaiset poistot ja kirjanpidossa taloudellista kulumista vastaavat poistot. Tällöin verotuksessa tehtävät poistot olisivat usein kirjanpidossa tehtäviä poistoja korkeammat, mikä johtaisi suurempaan tilikauden tulokseen kuin verotettavaan tuloon. Voitonjako verottamattomista varoista olisi tällöin mahdollista eikä jaetun voiton verotus toteutuisi yhtiön tasolla. Listaamattomasta yhtiöstä saadut osingot ovat lisäksi laajasti verovapaita myös osakkaan verotuksessa. Verottamattomien varojen määrää lisää vielä irtaimen käyttöomaisuuden myyntivoittojen suora tuloutuminen kirjanpidossa, mutta ei verotuksessa. Vaikka poistojen kohdalla kyse on vain jaksotuksesta, poistojen etupainotteisuudesta saatu hyöty saattaa säilyä erityisesti silloin, jos yrityksen toiminta laajenee ja käyttöomaisuuden määrä lisääntyy.

Jos kirjanpitosidonnaisuudesta aiheutuva ongelma ratkaistaisiin luopumalla kirjanpitosidonnaisuudesta, ratkaisu kannattaisi suunnata vain IFRS-tilinpäätösten tekijöille verottamattomista varoista tapahtuvan voitonjaon rajoittamiseksi. Tämä puolestaan saattaisi toimia kannustimena siirtyä IFRS-tilinpäätöksen tekijäksi, vaikkei yrityksellä siihen muuten tarvetta olisikaan.

Toisena vaihtoehtona on verotuksen poistojärjestelmän muuttaminen siten, että verotuksen poistot olisivat samat tai ainakin melkein samat kuin kirjanpidon poistot. Samalla kirjanpitosidonnaisuudesta voitaisiin luopua IFRS-tilinpäätöksen tekevien yritysten osalta. Koska verotuksen poistot vastaisivat kirjanpidossa tehtäviä poistoja, verotettavan tulon ja tilikauden tuloksen välille ei syntyisi eroa poistojen osalta kirjanpitosidonnaisuudesta luopumisesta huolimatta.

IFRS-tilinpäätöksen tuomien vaikeuksien lisäksi verotuksen poistojärjestelmä on koettu ongelmalliseksi sekä säännönmukaisen verotuksen että yritysjärjestelyiden yhteydessä. Poistoeron selvittäminen ja seuraaminen on koettu hankalaksi yrityksissä ja verohallinnossa. Poistoryhmäkohtaisia poistoeroja kuitataan tilinpäätöksessä keskenään, mikä vaikeuttaa verotuksessa tehtyjen poistojen ja suunnitelman mukaisten poistojen seurantaa. Nykyään verovelvolliset voivat myös tehdä poiston suurempana kirjanpidossa kuin vero-

tuksessa. Näiden niin sanottujen hyllypoistojen seuraaminen on verohallinnolle työlästä. Lisäksi verotuksen ja kirjanpidon erilainen luovutusvoiton tuloutus aiheuttaa ylimääräistä seurantaa ja laskentaa.

Yritysjärjestelyistä jakautumisten ja liiketoimintasiirtojen kohdalla, joissa menojäännös tulee jakaa yhtiöiden kesken, on koettu lähes mahdottomaksi selvittää siirtyvien hyödykkeiden verotuksessa poistamatta oleva hankintameno. Yritysjärjestelyiden lisääntyessä voimakkaasti viime vuosina menojäännöksen jakaminen on aiheuttanut paljon työtä sekä verovelvollisille että verohallinnolle.

Nykyisen poistojärjestelmän taustaa ja työryhmän ehdotus

Elinkeinoverolain poistojärjestelmä on pysynyt samana koko elinkeinoverolain voimassaoloajan. Poistojärjestelmäämme käyttöönotettaessa 1960-luvun loppupuolella sitä perusteltiin sillä, että se oli tuolloin hyvän kirjanpitotavan mukainen ja vastasi meno-tulo-teoriaa, johon kirjanpito perustui. Meno-tulo -teoriassa poistot nähtiin tulon osana: käyttöomaisuuden hankintamenoja kirjattiin kuluksi tuloksesta riippuen. Kirjanpidon poistojärjestelmä on kuitenkin perustunut taloudelliseen käyttöaikaan eli suunnitelman mukaisiin poistoihin jo viimeisen kymmenen vuoden ajan. Tästä poikkeuksena kirjanpitolautekunnan yleisohjeen perusteella kirjanpidossa on kuitenkin sallittu elinkeinoverolain mukaisten poistojen käyttäminen suunnitelman mukaisina poistoina pienten kirjanpitovelvollisten kohdalla. Suunnitelman mukaisista poistoista annettu yleisohje on tarkoitus uudistaa vuoden 2006 aikana.

Toisena perusteena nykyiselle poistojärjestelmälle oli se, että se oli pohjoismaisen käytännön mukainen. Sittemmin Norja on luopunut Suomen kaltaisesta menojäännöspoistojärjestelmästä ja siirtynyt taloudelliseen vaikutusaikaan perustuvaan poistojärjestelmään. Suomen kaltainen menojäännöspoistojärjestelmä on edelleen käytössä Ruotsissa ja Tanskassa. Muissa Euroopan maissa poistojärjestelmä perustuu yleensä taloudelliseen vaikutusaikaan, vain Isossa-Britanniassa sovelletaan irtaimen käyttöomaisuuteen menojäännöspoistojärjestelmää sillä rajoituksella, että hyvin pitkäaikaiset hyödykkeet poistetaan hyödykekohtaisesti.

Elinkeinoverolakia säädettäessä yritysverotus perustui täysin erilaiseen ajatteluun kuin nykyisin. Yhteisöverokanta oli huomattavan korkea, noin 60 prosenttia, mutta veropohja oli kapea. Yritysten tuotoista osa oli säädetty verovapaiksi ja yritys saattoi pienentää verotettavaa tuloaan taloudellisen kulumisen ylittävien poistojen lisäksi varauksilla, joiden merkitys oli mittava. Verotettavan tulon alhaisuuden vuoksi yritysten verorasitus oli todellisuudessa matala ja yritysverotuksen tuotto vähäinen.

Korkean nimellisen verokannan vuoksi tuloksentasauskeinoista saatu hyöty oli merkittävä. Myös poistojärjestelmää pidettiin tuolloin investointikannustimena: pyrkimyksenä ei ollutkaan neutraali verotus, vaan kone- ja tehdasinvestointeja haluttiin edistää korkean poistoprosentin avulla, mikä nopeutti yrityksen tulorahoituksen kertymistä lykkäämällä

veronmaksua. Poistojärjestelmän merkitystä rahoituksen kannalta korosti se, että inflaatio oli tuolloin korkea ja rahamarkkinat säännösteltyjä, mikä puolestaan vaikeutti ulkopuolisen rahoituksen saamista.

1980-luvun loppupuolella alkaneiden uudistusten jälkeen yritysverotus on perustunut laajaan veropohjaan ja matalaan verokantaan. Yhteisöverokanta laskettiin 25 prosenttiin (tällä hetkellä 26 prosenttia) ja tuloksentasausvarauksista pääosin luovuttiin. Irtaimen käyttöomaisuuden poistojärjestelmä säilyi tuossa yhteydessä ennallaan, mutta vuodesta 1999 lähtien poistoprosenttia kuitenkin alennettiin 30:stä 25 prosenttiin. Verokannan alentuessa tuloksentasauksesta saatava hyöty on vastaavasti pienentynyt, mikä vähentää poistojenkin etupainotteisuudesta saatavaa hyötyä. Myös rahoitusmarkkinoilla on tapahtunut muutos. Ulkopuolista rahoitusta on saatavissa investointeja varten ja korkotaso on matala. Myös inflaatio on ollut viime vuosina melko alhainen. Vaikka verokantaa alennettiin merkittävästi, yhteisöveron tuotto nousi 1990-luvulla selvästi.

Uusi poistojärjestelmä

Poistojärjestelmän käytöllä investointikannustimena ja rahoituksen helpottajana ei ole verokannan alentumisesta ja taloudellisen ympäristön muuttumisesta johtuen enää samantilaista merkitystä kuin aikaisemmin. Investointeja ei rajoita rahoituksen niukkuus, vaan yritysten kasvu- ja kysyntäodotukset. Investoinnit tehdään liiketaloudellisten kriteerien eikä verokannustimien perusteella. Poistojärjestelmä onkin investointikannustimena tosiasiallisesti ilmeisen tehoton. Toisaalta jos investointi toteutetaan ensisijaisesti poistokannustimen vuoksi, investoinnin tuottoasteen alhaisuus saattaa johtaa talouden tehotto-
muuteen.

Nykyinen poistojärjestelmä johtaa myös epäneutraaliin verotukseen eri toimialojen kesken. Suurimman hyödyn poistojärjestelmästä saavat raskaan teollisuuden alat, joilla on paljon pitkäikäistä käyttöomaisuutta. Nopeasti kuluvaan käyttöomaisuuteen tai korkeaan osaamiseen investoivat yritykset eivät puolestaan saa nykyisestä poistojärjestelmästä hyötyä, koska sen sallima poisto on esimerkiksi informaatioteknologian kohdalla liian pieni. Myöskään työvaltaisille aloille nykyinen poistojärjestelmä ei tarjoa hyötyä.

Tavoitteena yritysverotuksessa tulee työryhmän käsityksen mukaan olla se, että verotettava tulo kuvaisi yrityksen tulosta mahdollisimman totuudenmukaisesti. Sen mukaisesti nykyinen tuloksentasausmekanismina toimiva poistojärjestelmä tulee uudistaa ja siirtää taloudellista kulumista vastaaviin poistoihin. Tuloksentasaus eri vuosien välillä on hoidettava tappiontasausjärjestelmän avulla. Verotuksen tason tulee määräytyä verokannan perusteella. Verokanta on myös verokilpailun olennaisin tekijä, minkä vuoksi verokilpailuun vastaaminen on myös vastaisuudessa tehokkainta verokannan avulla. Toisaalta laaja veropohja mahdollistaa paremmin verokannan alentamisen.

Edellä esitetyn perusteella työryhmä ehdottaa, että

verotuksessa siirryttäisiin hyödykkeiden tai hyödykeryhmien taloudelliseen vaikutusaikaan perustuvaan poistojärjestelmään siten, että kirjanpidossa tehdyt suunnitelman mukaiset poistot olisivat vähennyskelpoisia myös verotuksessa ja irtaimen käyttöomaisuuden menojäännöspoistojärjestelmästä luovuttaisiin.

Verotuksessa vähennettäviä poistoja varten säädettäisiin enimmäispoistoprosentit.

Poistojen kirjanpitosidonnaisuudesta luovuttaisiin niiden yritysten kohdalla, jotka laativat tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan.

Lähtökohtana verotuksen uudessa irtaimen käyttöomaisuuden poistojärjestelmässä olisi, että kirjanpidossa taloudellisen kulumisen perusteella suunnitelman mukaan tehtävät poistot olisivat vähennyskelpoisia myös verotuksessa. Koska poistosuunnitelma vaikuttaisi poistojen hyväksyttävyyteen verotuksessa, tämä voisi kannustaa veroetua tuottaviin poistosuunnitelmiin. Sen vuoksi laissa tulisivat säätää verotuksessa hyväksyttävistä enimmäispoistoprosenteista, jotka kuitenkin asetettaisiin niin, että keskimääräisessä poistosuunnitelmassa tehdyt poistot olisivat vähennyskelpoisia myös verotuksessa. Verovelvollisen vaatimuksesta verotuksessa voitaisiin hyväksyä myös enimmäispoistoprosentteja korkeampi poisto, jos verovelvollinen osoittaa, että hyödykkeen käypä arvo on alempi kuin sen tähänastisilla poistoilla vähennetty hankintameno. Verotuksen enimmäispoistoprosentit voisivat olla hyödykeryhmittäin seuraavat:

Taloudellinen vaikutusaika	Enimmäispoisto-% (tasapoisto)	Enimmäispoisto-% (jäännösarvopoisto)
yli 40 vuotta (esim. voimalalaitteistot ja -verkostot)	2,5	3,75
yli 20 vuotta (esim. teollisuuden suuret tuotantokoneet ja -laitteet sekä laivat)	5	7,5
yli 10 vuotta (esim. keskiraskaat koneet, kuljetuskalusto, lentokoneet, televerkot, hissit, ilmastointilaitteet ja voimajohdot)	10	15
yli 5 vuotta (esim. laitteet ja ajoneuvot sekä henkilöautot)	20	25
4 - 5 vuotta (esim. atk-laitteet sekä muut toimistokoneet ja -laitteet)	25	30
enintään 3 vuotta (esim. atk-laitteet, muut toimistokoneet ja -laitteet)	kuten kirjanpidossa	kuten kirjanpidossa

Edellä esitetyssä taulukossa käytetty taloudellinen vaikutusaika tarkoittaa hyödykkeen kokonaisvaikutusaikaa. Jos hyödykkeen taloudellinen pitoaika yrityksessä on lyhyempi kuin taulukossa on esitetty, yritys voi käyttää poistolaskennassaan tuota lyhyempää pitoaikaa. Tällöin vähennyskelpoisen poiston laskennassa tulee kuitenkin ottaa huomioon hankintamenon lisäksi hyödykkeen jäännösarvo ja poistoina vähennetään hankintamenon ja jäännösarvon erotus jaksotettuna hyödykkeen pitoajalle.

Poistomenetelmänä voisi käyttää sekä tasapoistomenetelmää että jäännösarvomenetelmää. Taulukossa esitettyjen poistoprosenttien käyttöönotolla on tarkoitus lähinnä turvata se, ettei poistoaikojen tulkinta jää täysin verovelvollisen varaan. Lähtökohtana on kuitenkin aina, että kirjanpidossa vähennetyt, taloudelliseen kulumiseen perustuvat suunnitelman mukaiset poistot olisivat myös verotuksessa vähennyskelpoisia.

Työryhmä ehdottaa näin siirtymistä menojäätöpoistojärjestelmästä hyödyke- tai hyödykeryhmäkohtaiseen poistojärjestelmään. Hyödykekohtaisuus tulisi kyseeseen lähinnä suurten yksittäisten hyödykkeiden kohdalla, kuten kirjanpidossakin. Verotuksen poistojärjestelmä ei vaatisi kirjanpitoa yksityiskohtaisempaa hyödykkeiden lajittelua. Suunnitelman mukaisista poistoista annetun kirjanpitolautakunnan ohjeen mukaan poistosuunnitelma tehdään pääsääntöisesti hyödykeryhmäkohtaisesti. Pienten kirjanpito- ja verovelvollisten kohdalla suunnitelman mukaisiin poistoihin perustuvassa poistojärjestelmässä onkin yksinkertaistamisen tarvetta sekä verotuksessa että kirjanpidossa. Lähtökohdaisesti poistojärjestelmän yksinkertaistamisen tulisi tapahtua kirjanpidon puolella ja olla esimerkiksi yksityiskohtaisuutta koskevilta vaatimuksiltaan sellainen, että myös pienet kirjanpitovelvolliset pystyvät sitä noudattamaan. Sen vuoksi verotuksen uuden poistojärjestelmän ei pitäisi muodostua liian raskaaksi myöskään pienille yrityksille.

IFRS-tilinpäätöksessä myös hyödykkeen osat poistetaan erikseen, jos niille on määriteltävissä erilainen vaikutusaika. IFRS-tilinpäätöksessä vähennetyt poistot olisivat vähennyskelpoisia myös verotuksessa. Verotus ei IFRS-tilinpäätöksenäkään kohdalla vaatisi erilaista hyödykkeiden lajittelua kuin kirjanpidossa. Yritys voi arvostaa aineelliset hyödykkeet IFRS-tilinpäätökseen siirryttäessä siirtymispäivän käypään arvoon, joka muodostaa hyödykkeen oletushankintamenon. Siirtymisen jälkeen poistot tehdään oletushankintamenon perusteella. Verotuksessa poistot tehtäisiin kuitenkin aina hyödykkeen alkuperäisestä hankintamenosta eikä hankintamenona kirjanpidossa käytettävä korkeampi arvo vaikuttaisi verotuksessa vähennyskelpoisen poiston määrään.

Poiston tekeminen verotuksessa olisi pakollista. Nykyjärjestelmässä poiston ollessa vapaaehtoinen poisto toimii tuloksentasausvälineenä, mikä ei työryhmän edellä esittämien syiden vuoksi ole tarkoituksenmukaista. Työryhmä katsoo, että käyttöomaisuuden hankintameno on yrityksen menoa kuten muistakin tuotannontekijöistä aiheutuvat menot, ja siitä kullekin verovuodelle kohdistuva osa tulee vähentää kuluna riippumatta siitä, onko yrityksen tulos voitollinen vai ei. Mahdollinen verovuoden tappio tulisi vähennettäväksi myöhempien vuosien verotettavista tuloista tappiontasausjärjestelmän puitteissa. Kun

poistoa ei voisi jättää tekemättä verotuksessa, nykyisen hyllypoistokäytännön jatkuminen ei olisi enää mahdollista.

Uudessa poistojärjestelmässä luovutukset tuloutuisivat suoraan kuten kirjanpidossa. Työryhmä on tietoinen siitä, että etenkin suuren hyödykkeen omistavilla yrittäjillä (esimerkiksi kaivinkoneyrittäjillä) hyödykkeen luovutusvoiton suora tuloutus saattaa johtaa suureen verotettavaan tuloon. Luovutusvoitto nostaa verorasitusta etenkin silloin, jos yrittäjä toimii yksityisenä liikkeenharjoittajana tai yritys on henkilöyhtiö, ja tulo tulee verotetuksi ansiotuloverokannan mukaan. Työryhmä ehdottaa, että

jälleenhankintavarauksen käyttöalaa laajennettaisiin menojäännöspoistojärjestelmästä luovuttaessa. Jälleenhankintavarauksen voisi muodostaa verovuonna luovutetun irtaimen käyttöomaisuuteen kuuluvan hyödykkeen luovutusvoitosta. Jälleenhankintavarauksen olisi käytettävä uuden hyödykkeen hankkimiseen verovuotta seuraavan kahden verovuoden aikana.

Työryhmä ehdottaa näin uutta jälleenhankintavarausta nykyisten EVL 43 §:ssä tarkoitettujen jälleenhankintavarausten lisäksi. Jälleenhankintavarauksen siirtäisi luovutusvoiton tuloutumaan epäsuorasti pienentämällä uuden koneen hankintamenoa. Varauksen saisi muodostaa verovuonna yhden irtaimen käyttöomaisuuteen kuuluvan hyödykkeen luovutusvoitosta. Jälleenhankintavarauksen saisi tehdä myös vanhan poistojärjestelmän aikana hankittujen koneiden luovutushinnasta, jos luovutushinta ylittää jäljellä olevan menojäännöksen.

Työryhmä on käsitellyt myös talouspoliittisen ministerivaliokunnan 27.11.2003 tekemää linjausta, jonka mukaan hallitus on valmis ottamaan käyttöön jälleenhankintavarauksen matkustaja- ja lastialushankintojen edistämiseksi. Työryhmä ehdottaa, että

varustamo voisi muodostaa verovuonna luovuttamiensa alusten luovutusvoitosta jälleenhankintavarauksen. Jälleenhankintavarauksen olisi käytettävä uuden aluksen hankintaan verovuotta seuraavan kahden verovuoden aikana.

Varustamojen kohdalla jälleenhankintavarauksen voisi muodostaa useamman kuin yhden aluksen myynnistä saadusta luovutusvoitosta.

Verotuksen poistojärjestelmän uudistaminen on merkittävä muutos. Se aiheuttaa muutostarpeita verohallinnon tietojärjestelmiin ja mahdollisesti myös pienten yritysten käyttöömaisuuden seurantaan. Jotta sekä yrityksillä että verohallinnolla olisi aikaa valmistautua uuteen järjestelmään, työryhmä ehdottaa, että

uusi poistojärjestelmä tulisi voimaan vuonna 2008 ja sitä sovellettaisiin ensimmäisen kerran vuonna 2008 käyttöönotettuihin hyödykkeisiin.

Uutta poistojärjestelmää sovellettaisiin vain uuteen, uudistuksen voimaantulon jälkeen hankittuun käyttöömaisuuteen. Ennen lainmuutosta hankittu omaisuus saataisiin poistaa menojäännöspoistojärjestelmän mukaan. Jotta erilaiset poistojärjestelmät eivät toimisi rinnakkain tarpeettoman pitkään, vanhan käyttöömaisuuden menojäännöksen voisi poistaa kokonaan tietyn ajanjakson jälkeen. Työryhmä ehdottaa, että

ennen lainmuutosta hankitun irtaimen käyttöömaisuuden jäljellä oleva poistamaton hankintameno voitaisiin vähentää kerralla verovuonna 2015.

Hankintamenon käsite on elinkeinoverolaissa tällä hetkellä sama kuin kirjanpitolaissa. Jos verovelvollinen on kirjanpidossaan sisällyttänyt käyttöömaisuushyödykkeen hankintamenuon kiinteitä menoja tai korkomenoja, ne luetaan hankintamenuon myös verotuksessa. Yhdenmukaisuudella on pyritty välttämään sellaisia eroja kirjanpidon ja verotuksen välillä, joiden merkitys on melko vähäinen, mutta joista aiheutuisi paljon hallinnollista lisätyötä.

IFRS-standardien mukaan aineellisen käyttöömaisuushyödykkeen hankintamenuon on luettava kaikki hyödykkeen toimintavalmiiksi saattamisesta välittömästi aiheutuvat menot. Hankintameno käsittää myös alkuperäisen arvion mukaiset menot hyödykkeen purkamisesta ja siirtämisestä sekä sen sijaintipaikan palauttamisesta alkuperäiseen tilaan, jos yhteisölle syntyy tätä koskeva velvoite. IFRS-standardit eroavat näin kirjanpitolaista siinä, että myös arvioidut purkamisesta, siirtämisestä tai sijaintipaikan alkuperäiseen tilaan palauttamisesta aiheutuvat menot on luettava hankintamenuon. Arvioitujen menojen kohdalla on tosiasiallisesti kyse vastaisista menoista, jotka tulisivat vähennettäväksi vähitellen ennen niiden realisoitumista hyödykkeen poiston osana.

Vastaiset menot ovat vähennyskelpoisia myös kirjanpitolain mukaan tiettyjen edellytysten täytyessä. Menon on kohdistuttava päättäneeseen tai aikaisempaan tilikauteen, sen toteutumisen on oltava varmaa tai todennäköistä, sitä vastaava tulo ei saa olla varmaa tai todennäköinen ja sen on perustuttava lakiin tai kirjanpitovelvollisen sitoumukseen sivulista kohtaan. Jos vastaisen menon täsmällistä määrää tai toteutumisajankohtaa ei tiedetä, se on merkittävä kirjanpitolain mukaan pakolliseksi varaukseksi. Kirjanpitolakiin verrattuna vastaisten menojen lukeminen hyödykkeen hankintamenuon ei siten välttämättä aikaista niiden vähennyskelpoisuutta, vaan vähennyskelpoisuus voi jopa lykkäytyä, kun meno vähennetään poistoina eikä suoraan kuluna.

Vastaisuudessa aiheutuvat menot eivät kuitenkaan ole verotuksessa vähennyskelpoisia. Arvioitujen menojen lukeminen hankintamenoon ja niiden vähentäminen poistoina aikais-taisi menon vähentämistä verotuksessa. Osa arvioiduista menoista on määrältään toden-näköisesti niin vähäisiä, ettei vähennyskelpoisuuden aikaistaminen merkitsisi olennaista muutosta poiston määrään. Kuitenkin esimerkiksi sijaintipaikan alkuperäiseen tilaan pa-lauttamisesta aiheutuvat menot saattavat olla määrältään huomattavia. Tällä hetkellä kir-janpidossa pakollisena varauksena vähennyskelpoiset, esimerkiksi maisemoinnista aiheu-tuvat menot, ovat verotuksessa vähennyskelpoisia vasta niiden realisoituessa. Poistoina tapahtuvan vähentämisen salliminen merkitsisi näin muutosta nykyiseen lakiin ja edellyt-täisi pakollisten varausten vähennyskelpoisuuden uudelleenarviointia laajemminkin.

Työryhmä katsoo, että käyttöomaisuushyödykkeen hankintamenoon verotuksessa tu-lisi lähtökohtaisesti lukea kaikki hyödykkeen hankintamenoon kirjanpidossa sisällytetyt kiinteät menot ja korkomenot myös silloin, kun tilinpäätös on laadittu IFRS-standardien mukaisesti. Poikkeuksena edellä mainittuun olisivat kuitenkin arvioidut hyödykkeen pur-kamisesta, siirtämisestä tai sijaintipaikan alkuperäiseen tilaan palauttamisesta aiheutuvat menot. Työryhmä katsoo, että näiden vastaisten menojen lukemista hyödykkeen hankin-tamenoon tulisi vielä selvittää lainvalmistelun yhteydessä. Samalla tulisi tarkastella niiden suhdetta vastaisten menojen ja pakollisten varausten vähennyskelpoisuuteen yleensä.

IFRS:n asettama velvoite lukea myös kiinteät menot hyödykkeen hankintamenoon nostaa aktivoitavan hankintamenon määrää. Kun EVL 14 §:ään otettiin säännös kiinteiden menojen lukemisesta vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuushyödykkeen hankintamenoon, voimaantulo-säännökseen sisältyi siirtymäsäännös. Lain 1539/1992 voimaantulosäännöksen 3 momentin mukaan kiinteiden menojen hankintamenoon lukemisesta johtuva elinkeinotoiminnan tulok-sen lisäys luetaan verovelvollisen vaatiessa yhtä suurina vuotuisina erinä verovuoden ja kah-den seuraavan verovuoden tuotoiksi. Siirtymän aiheuttama tuloksen lisäys voitiin näin jak-sottaa kolmelle verovuodelle. Siirtymäsäännökseen ei sisällynyt soveltamisen aikarajoitetta eikä sitä ole myöhemmin kumottu. Yrityksillä on näin mahdollisuus jaksottaa kiinteiden me-nojen lukemisesta aiheutunut verotettavan tulon lisäys kolmelle verovuodelle.

IFRS 16 -standardi sallii uudelleenarvostuksen käyttämisen hyödykkeen arvostamises-sa alkuperäisen kirjaamisen jälkeen, jolloin hyödyke arvostetaan uudelleenarvostamispäi-vän käypään arvoon. Realisoitumaton arvonnousu merkitään taseeseen uudelleenarvostus-rahastoon ja realisoitumaton arvonalentuminen uudelleenarvostusrahaston vähennykseksi ja hankintamenon alittavalta osalta tulosvaikutteisesti. Jos hyödykkeen arvo nousee, myös poisto lasketaan tästä korkeammasta arvosta⁹. Koska työryhmä on edellä päättänyt, että realisoitumatonta arvonnousua ei luettaisi veronalaiseen tuloon, myöskään arvonnousun osuudesta tehtyä poistoa ei hyväksyttäisi verotuksessa vähennyskelpoiseksi.

9 Omaan pääomaan tehdään joko vuosittain tai poistoajan lopussa oikaisu, jonka seurauksena oma pää-oma on uudelleenarvostusta käytettäessä yhtä suuri kuin hankintamenopohjaisessa arvostamisessa. Molemmissa malleissa oma pääoma vähenee lopulta vain hyödykkeen alkuperäisen hankintamenon ver-ran.

Kuten edellä on jo todettu, poistojen kirjanpitosidonnaisuudesta luovuttaisiin niiden yritysten kohdalla, jotka tekevät tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan. Muiden yritysten osalta poistojen kirjanpitosidonnaisuus sen sijaan säilytettäisiin. Kun verotuksessa siirryttäisiin käyttämään kirjanpidossa vähennettyjä poistoja, verotuksessa poistoja ei yleensä voisi vähentää kirjanpidossa vähennettyä suurempina. EVL 54 §:n säännökselle ei siten olisi poistojen osalta enää entisenkaltaisia perusteita. Toisaalta verotuksen poistot perustuisivat nimenomaan kirjanpidon säännöksiin. Jos poistot jätetään kirjanpidossa tekemättä, vaikkakin se olisi kirjanpitolain vastaista, on tärkeää, ettei menettelystä seuraa näkymätöntä poistoeroa. Kirjanpitosidonnaisuus on edelleen tarpeen mahdollisten veronhuojennuspoistojen sekä varauksella katettavien hankintamenojen seuraamisen kannalta. Lisäksi kirjanpitosidonnaisuuden säilyttäminen on tarpeen ennen lainmuutosta hankitun käyttöomaisuuden osalta, josta tehtäisiin poistot nykyisen menojäännöspoistojärjestelmän mukaisesti vuoteen 2015 saakka. Edellä mainitusta syistä muiden kuin IFRS-tilinpäätöksen laativien yritysten kohdalla poistojen vähennyskelpoisuuden edellytyksenä verotuksessa olisi niiden vähentäminen myös kirjanpidossa.

Kuten edellisessä luvussa on mainittu, verotuksen ja kirjanpidon välisistä väliaikaisista eroista johtuva verovelka tai -saaminen tulee esittää taseessa. Myös poistoista kirjanpidon ja verotuksen välille aiheutuvat erot tulevat IFRS-tilinpäätöksessä otetuksi huomioon verovelan avulla, jos poistot joltakin osin eroavat edelleen verotuksen ja kirjanpidon välillä.

Jos irtaimen kuluvan käyttöomaisuuden todennäköinen taloudellinen käyttöaika on enintään kolme vuotta, sen hankintameno voidaan verovelvollisen vaatiessa poistaa kokonaisuudessaan käyttöönottovuonna. Sama säännös koskee hyödykkeitä, joiden hankintameno on enintään 850 euroa. Tästä on aiheutunut ero verotuksen ja kirjanpidon välille, koska kirjanpidon suunnitelmanmukaisuus ei salli pysyviin vastaaviin kuuluvien hyödykkeiden poistamista kertakuluna. Toisaalta verotuksen poistojärjestelmä ei ole sallinut esimerkiksi kahden vuoden taloudellisen vaikutusajan omaavan hyödykkeen hankintameno vähentämistä kahden vuoden aikana, vaan vaihtoehtoina ovat olleet edellä mainittu kertapoisto tai sitten poistaminen menojäännösjärjestelmän mukaan 25 prosentin vuotuisin jäännösarvopoin. Siirryttäessä verotuksessa kirjanpidon suunnitelman mukaisiin poistoihin niin sanotusta kolmen vuoden säännöstä luovuttaisiin ja hyödykkeet poistettaisiin niiden taloudellisen vaikutusajan perusteella. Myös kansainvälisesti on harvinaista, että käyttöajaltaan enintään kolmen vuoden hyödykkeet saisi poistaa kokonaan käyttöönottovuonna.

Pienhankintaa koskeva säännös säilytettäisiin. Verovelvollisilla olisi edelleen oikeus poistaa hankintamenoita enintään 850 euron hyödykkeet kertapoistona kuitenkin niin, että näiden yhteismäärä verovuonna saisi olla enintään 2 500 euroa. Pienhankintaa koskeva säännös vähentäisi poistojärjestelmästä aiheutuvaa seuraamistarvetta ja mahdollistaisi myös kirjanpidossa olennaisuuden periaatteen perusteella kertapoistona vähennettyjen vähäarvoisten hyödykkeiden hankintamenojen poistamisen kertakuluna myös verotuksessa. Niissä tapauksissa, joissa pienhankinnan vähentäminen kertakuluna ei olisi kirjanpidossa mahdollista, kirjanpitosidonnaisuuden edellyttämä poistoero seuraisi verotuksen ja kirjanpidon välille syntyvää eroa.

Komissio perusti syksyllä 2004 jäsenvaltioiden edustajista koostuvan teknisen työryhmän pohtimaan useassa jäsenvaltiossa toimiville konserneille yhteisiä verotettavan tulon laskentasäännöksiä. Poistojärjestelmän osalta komissio on alustavasti katsonut, että menojäännöspoistojärjestelmä olisi yksinkertaisin menetelmä yhteiseksi poistojärjestelmäksi ja sen soveltaminen olisi varmimmin yhdenmukaista 25 eri jäsenvaltiossa. Tukea komissio on saanut esitykseensä vain harvoilta mailta. Sen sijaan useat jäsenvaltiot ovat pitäytyneet kannassaan, jonka mukaan poistojen tulisi vastata hyödykkeiden taloudellista vaikutusaikaa. Onkin oletettavaa, ettei komissio saa esittämälleen poistojärjestelmälle riittävää kannatusta eikä menojäännösjärjestelmästä tule jäsenvaltioiden yhteistä poistojärjestelmää. Ylipäätään koko veropohjahankkeen toteutumista pidetään epävarmana. Sen vuoksi työryhmä katsoo, etteivät yhteistä veropohjaa koskevat suunnitelmat millään tavoin esitä poistojärjestelmän uudistamista ehdotetulla tavalla.

Rakennusten osalta poistojärjestelmään ei liity samanlaisia epäkohtia kuin irtaimen käyttöomaisuuden menojäännöspoistojärjestelmään. Rakennuksista poistot tehdään jo nyt hyödykekohtaisesti, ja laissa säädettyjä enimmäispoistoprosentteja voidaan pitää asianmukaisina. Jotta poistojärjestelmä olisi kauttaaltaan johdonmukainen, työryhmä ehdottaa, että

rakennuksista kirjanpidossa tehtävät suunnitelman mukaiset poistot olisivat vähennyskelpoisia myös verotuksessa.

Myös rakennuksista tehtävän poiston vähentäminen olisi verotuksessa pakollista. EVL 34 §:ssä säädetty rajat olisivat verotuksessa hyväksyttävien poistojen enimmäismääriä. Koska rakennuksista suunnitelman mukaiset poistot tehdään yleensä tasapoistoina, myös tasapoistoja vastaavat enimmäismäärät tulisi ottaa lakiin.

Patentin ja muun erikseen luovutettavissa olevan aineettoman oikeuden hankintameno poistetaan EVL 37 §:n mukaan tasapoistoin 10 vuodessa tai sitä lyhyempänä oikeuden taloudellisena vaikutusaikana. Aineettomien oikeuksien kohdalla poisto verotuksessa perustuu jo nyt taloudelliseen vaikutusaikaan, eikä tämän periaatteen muuttamiseen ole tarvetta. Säännöksen asettama 10 vuoden poistoraja on kuitenkin koettu rajoittavaksi tilanteissa, joissa aineettoman oikeuden taloudellinen vaikutusaika on yli 10 vuotta, mutta verotuksen poistosäännöksestä johtuen hankintameno on jouduttu poistamaan 10 vuoden aikana. Myös EVL 24 §:ään sisältyy vastaava 10 vuoden rajoitus. Kirjanpitolaissa aineettoman omaisuuden poistoajan enimmäismäärä on 20 vuotta ja verotuksen vuoksi tehdyt etupainotteiset poistot on merkitty kirjanpitoon poistoerona. Työryhmä katsoo, ettei poistoajan rajoittamiselle 10 vuoteen ole perusteita ja ehdottaa, että

kirjanpidon ja verotuksen poistoaikojen yhtenäistämiseksi aineettomia hyödykkeitä koskeva enimmäispoisto-aika nostettaisiin 10 vuodesta 20 vuoteen.

IFRS-tilinpäätöksessä aineettoman hyödykkeen hankintameno poistetaan vaikutusajankanaan. Enimmäispoistoaikaa IAS 38 -standardi ei sisällä. Jos vaikutusajaa ei pystytä määrittämään, vaikutusaika on rajoittamaton eikä hyödykkeestä tehdä poistoja. Arvon alentumistestaus on sen sijaan tehtävä aina. Työryhmä katsoo, että aineettomien hyödykkeiden poistamiseen ehdotettua säännöstä voitaisiin soveltaa myös sellaisiin hyödykkeisiin, joiden vaikutusaika on rajoittamaton. Tällöin verotuksessa vähennettävään poistoon ei vaikuttaisi se, tekeekö verovelvollinen IFRS-tilinpäätöksen vai ei. Koska IFRS-tilinpäätöksen tekijöiltä poistettaisiin kirjanpitosidonnaisuus, se ei muodostuisi ongelmaksi aineettomien hyödykkeiden poistojen vähentämisessä.

5.3 Vapaaehtoiset varaukset

Elinkeinoverolaki sallii tiettyjen vapaaehtoisten varausten vähentämisen. Näitä ovat EVL 43 §:n mukainen kuluvan käyttöomaisuuden ja toimitilan jälleenhankintavarauus, EVL 46 §:n luottotappiovaraus, EVL 46 a §:n toimintavarauus, EVL 49 §:n hinnanlaskuvaraus sekä asuintalovarauus. EVL 47 §:n takuuvaraus perustuu odotettavissa oleviin menoihin ja on siten pakollinen varaus ja tämän käsittelyn ulkopuolella.

Vapaaehtoisten varausten vähennyskelpoisuus verotuksessa edellyttää varauksen vähentämistä myös kirjanpidossa. KPL 5 luvun 15 §:n mukaan vapaaehtoisten varausten vähentäminen on mahdollista. Sen sijaan IFRS ei tunne lainkaan verosyistä tehtäviä varauksia, eikä niiden vähentäminen ole IFRS-tilinpäätöksessä mahdollista. Verotuksessa vähennetyt vapaaehtoiset varaukset otetaan huomioon IFRS-tilinpäätöksessä laskennallisena verovelkana. EVL:n vaatimusta varauksen vähentämisestä myös kirjanpidossa ei ole siten mahdollista toteuttaa IFRS-tilinpäätöksessä.

Jälleenhankintavarauus

EVL 43 §:n kuluvan käyttöomaisuuden jälleenhankintavarauus voidaan tehdä käyttöomaisuudesta, joka tuhoutuu tai vahingoittuu tulipalon tai muun vahinkotapahtuman johdosta. Tällöin irtaimen käyttöomaisuuden menojäännöstä laskettaessa vähentämättä jääneestä osasta sekä ammattimaiseen liikenteeseen käytetyistä autoista, rakennuksista, väestönsuojista ja EVL 39 §:ssä tarkoitettusta muusta kuluvasta käyttöomaisuudesta saadusta vakuutuskorvauksesta tai muusta vastikkeesta saadaan poistamatonta hankintamenoa vastaavaa osaa lukuun ottamatta muodostaa jälleenhankintavarauus. Varauus tulee vähentää verovuonna tai kahtena seuraavana verovuonna verovelvollisen käyttöön ottaman kuluvan käyttöomaisuuden tai toimitilojen hallintaan oikeuttavien osakkeiden hankintamenoista tai omaisuuden kuntoon saattamisesta aiheutuvista menoista.

EVL 43 §:n mukaan verovelvollinen voi muodostaa toimitilan jälleenhankintavarauksen luovuttamastaan toimitilanaan käyttämästään rakennuksesta tai toimitilojen hallintaan

oikeuttavista osakkeista saamastaan luovutushinnasta poistamatonta hankintamenoa vastaavaa osaa lukuun ottamatta. Varaus tulee vähentää verovuonna tai kahtena seuraavana verovuonna verovelvollisen käyttöön ottaman toimitilarakennuksen tai toimitilojen hallintaan oikeuttavien osakkeiden hankintamenoista tai tällaisten tilojen kuntoon saattamisesta aiheutuvista menoista.

Kuluvan käyttöomaisuuden osalta työryhmä ehdottaa edellä jälleenhankintavarauksen käyttöalan laajentamista. Jälleenhankintavarauksen voisi tältä osin muodostaa hyödykkeen luovutuksen yhteydessä eikä edellytyksenä olisi hyödykkeen vahingoittuminen. Ehdotettu jälleenhankintavaraus olisi kirjanpitosidonnainen muilla kuin IFRS-tilinpäätöksen tekevillä yhtiöillä. Työryhmä kuitenkin katsoo, että myös EVL 43 §:n mukainen kuluvan käyttöomaisuuden jälleenhankintavaraus omaisuuden tuhoutuessa tulee olla edelleen mahdollinen. Kuluvan irtaimen käyttöomaisuuden osalta sen merkitys tulee korostumaan siirryttäessä vakuutuskorvausten ja muiden vastikkeiden suoraan tuloutukseen. Muun käyttöomaisuuden osalta muutos ei ole niin suuri. Työryhmä ei myöskään näe syytä toimitilojen jälleenhankintavarauksen poistamiselle, vaan myös se tulisi säilyttää nykyisessä muodossaan.

IFRS-tilinpäätöksen tekevillä yhtiöillä EVL 43 §:n edellyttämän kirjanpitosidonnaisuuden noudattaminen ei ole mahdollista. Työryhmä ehdottaa, että

kuluvan käyttöomaisuuden ja toimitilan jälleenhankintavarauksen kirjanpitosidonnaisuus poistettaisiin niiltä yrityksiltä, jotka laativat tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan.

IFRS-tilinpäätöksessä verotuksessa vähennetty vapaaehtoinen varaus vaikuttaa verovelvan määrään. Muilta kuin IFRS-tilinpäätöksen laativilta yrityksiltä kirjanpitosidonnaisuutta edellytettäisiin entiseen tapaan.

Luottotappiovaraus

Talletuspankki sekä luotto- ja eläkelaitos saa vähentää EVL 46 §:n 1 momentin mukaan verovuonna tehdyn luottotappiovarauksen, jonka määrä on enintään 0,6 prosenttia laitoksella verovuoden päättyessä olevien saamisten yhteismäärästä. Verovuonna ja aikaisemmin tehtyjen purkamattomien luottotappiovarausten yhteismäärä ei saa kuitenkaan ylittää 5 prosenttia laitoksella verovuoden päättyessä olevien saamisten yhteismäärästä. Vakuutuslaitos saa vähentää EVL 46 §:n 3 momentin mukaan verovuonna tekemänsä luottotappiovarauksen, jos luottotappiovarausten yhteismäärä ei ylitä yhtä prosenttia vakuutuslaitoksen muiden saamisten kuin vakuutusmaksusaamisten yhteismäärästä tai verovelvollisen toteennäyttämää sitä suurempaa todennäköistä luottotappion vaaraa.

Lakisääteistä eläkevakuutusta harjoittava vakuutuslaitos saa tehdä kuitenkin muiden saamisten kuin vakuutusmaksusaamisten perusteella edellä 1 momentissa tarkoitettua luottotappiovarauksen. Lisäksi lakisääteistä eläkevakuutusta harjoittava vakuutuslaitos saa tietyin edellytyksin vähentää vakuutusmaksusaamisten perusteella tekemänsä luottotappiovarauksen, jos tällaisten luottotappiovarausten yhteismäärä ei ylitä kahta prosenttia vakuutusmaksusaamisten yhteismäärästä tai verovelvollisen toteennäyttämää sitä suurempaa todennäköistä luottotappion vaaraa.

Edellytyksenä luottotappiovarauksen vähentämiselle on, että varaus on vähennetty myös kirjanpidossa. Käytännössä luottolaitosten osalta kirjanpitosidonnaisuuden on katsottu täyttyvän myös silloin, kun laitos on kirjanpidossaan vähentänyt vastaavan määrän luottojen arvonalentumisena.

Luottolaitosten luottotappiovarauksesta on tarkoitus luopua ja siirtyä myös verotuksessa vähentämään luottojen arvonalentumiset suorana kulukirjauksena. Menettely vastaisi luottolaitosten kirjanpidossaan soveltamaa menettelyä, joka on IFRS-standardien mukainen. Vakuutus- ja eläkelaitosten osalta työryhmä katsoo, ettei nykyisen luottotappiovarauksen muuttamiseen ole välittömiä tarpeita. Vakuutusyhtiöillä ei ole toistaiseksi mahdollisuutta laatia tilinpäätöstään IFRS-standardien mukaisesti eikä varauksen kirjanpitosidonnaisuus aiheuta siten ongelmia. IFRS-tilinpäätöksen tullessa mahdolliseksi myös vakuutus- ja eläkelaitoksille tai muiden syiden ilmetessä tilannetta on arvioitava uudelleen.

Toimintavaraus

Vuonna 1993 voimaan tulleiden muutosten yhteydessä EVL 46 a §:n toimintavarauksen soveltamisalaa kavennettiin yksityisiin liikkeen- ja ammatinharjoittajiin sekä yhtiöihin ja kuolinpesiin, joiden osakkaina on ainoastaan luonnollisia henkilöitä tai kuolinpesiä. Näämä verovelvolliset saavat vähentää toimintavarauksen, jonka yhteismäärä edellisinä verovuosina tehtyjen varausten kanssa ei saa ylittää 30 prosenttia tilikauden päättymistä edeltäneiden 12 kuukauden aikana maksettujen ennakonpidätyksen alaisten palkkojen määrästä. Osakeyhtiöille toimintavarauksen muodostaminen ei ole ollut muutoksen jälkeen mahdollista.

Koska yksityiset liikkeen- ja ammatinharjoittajat eivätkä mitä todennäköisimmin myöskään yhtymät laadi tilinpäätöstään IFRS-standardien mukaan, toimintavarauksen kirjanpitosidonnaisuus ei aiheuta ongelmia. Työryhmä katsoo, että toimintavarausta koskeva säännös tulisi säilyttää ennallaan.

Hinnanlaskuvaraus

EVL 49 §:n mukaan verovelvollisella on oikeus vähentää verovuoden kuluna tilaushinnasta tapahtunutta hinnanlaskua vastaava osuus, jos verovelvollinen näyttää toteen, et-

tä sitovin kirjallisin sopimuksin kiinteään koti- tai ulkomaanrahan määräiseen hintaan tilattujen, vaihto-omaisuudeksi tarkoitettujen toimittamattomien tavaroiden hinta on tilinpäätöspäivänä vähintään 10 prosenttia sopimuksen mukaista hintaa alhaisempi. Hinnanlaskuvaraus on ollut muuttamattomana elinkeinoverolaissa sen voimaantulosta lähtien vuodesta 1969.

Hinnanlaskuvarauksen käyttö on ollut pitkään erittäin vähäistä, eikä sitä ole käytännössä esiintynyt viime vuosina lainkaan. Jos yrityksen vaihto-omaisuudeksi tarkoitamiin hyödykkeiden hinnoissa tai valuuttakursseissa oletetaan tapahtuvan suuria muutoksia, yritykset pyrkivät suojautumaan muutoksilta esimerkiksi hyödyke- tai valuuttajohdannaisilla. Työryhmä katsoo, että hinnanlaskuvarausta koskevaan säännökseen ei ole tarvetta ja ehdottaa, että

hinnanlaskuvarausta koskeva säännös kumottaisiin.

Asuintalovaraus

Asuintalovaraksesta verotuksessa annetun lain (846/1986) mukaan TVL 3 §:ssä tarkoitettu yhteisö¹⁰ voi muodostaa verotuksessa asuintalovarauksen. Yhteisö voi vähentää veronalaisesta tulostaan varauksen, joka on muodostettu asuinrakennuksensa rakentamisesta, käytöstä, huollosta ja korjausrakentamisesta sekä asuinrakennukseensa liittyvän tontin huollosta ja käytöstä johtuvista verotuksessa vähennyskelpoisista menoista.

Yhteisö voi vähentää asuintalovarauksen ainoastaan muusta tulosta kuin elinkeinotulosta tai maatalouden tulosta. Sellainen yhteisö, jonka pääasiallinen toiminta perustuu kiinteistön omistamiseen ja hallitsemiseen tai kiinteistön omistukseen perustuvaan vuokraustoimintaan, voi vähentää asuintalovarauksen myös veronalaisesta elinkeinotulostaan, jos yhteisöllä on asuntojen uudisrakentamista, perusparantamista tai hankintaa varten myönnettyä lainaa tai korkotukea aravalain tai korkotuesta annettujen lakien perusteella.

Asuintalovarauksen merkitys on suurin asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöissä. Asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöt eivät laadi tilinpäätöstään IFRS-standardien perusteella. Poikkeuksena saattavat olla sellaiset kiinteistöosakeyhtiöt, jotka kuuluvat IFRS-konsernitilinpäätöksen laativaan konserniin. Konsernin mahdollisesti siirtyessä IFRS-standardien käyttöön myös yhtiökohtaisissa tilinpäätöksissä konserniin kuuluva kiinteistöosakeyhtiökin saattaa joutua laatimaan IFRS-tilinpäätöksen.

Tässä vaiheessa työryhmä kuitenkin katsoo, että asuintalovaraksesta annetun lain muuttamiseen ei ole tarvetta.

¹⁰TVL 3 §:n tarkoittamia yhteisöjä ovat mm. valtio ja sen laitokset, kunnat ja kuntayhtymät, seurakunnat sekä osakeyhtiöt, osuuskunnat, säästöpankit, sijoitusrahastot, keskinäiset vakuutusyhtiöt, aatteelliset tai taloudelliset yhdistykset, säätiöt ja laitokset.

5.4 Vuokrasopimukset

5.4.1 Vuokrasopimusten käsittely IFRS-tilinpäätöksessä

IAS 17 Vuokrasopimukset -standardi luokittelee vuokrasopimukset rahoitusleasingso-
pimuksiin ja muhin vuokrasopimuksiin. Rahoitusleasingso-
pimukseksi katsotaan vuok-
rasopimus, jonka mukaan hyödykkeen omistamiselle ominaiset riskit ja edut siirtyvät
olennaisilta osin vuokralle antajalta vuokralle ottajalle. Omistusoikeus voi siirtyä tai ol-
la siirtymättä vuokra-ajan lopussa. Jos vuokrasopimus ei ole rahoitusleasingso-
pimus, se on muu vuokrasopimus.

Vuokrasopimuksen luokittelu rahoitusleasingso-
pimukseksi tai muuksi vuokrasopi-
mukseksi riippuu pikemminkin liiketoimen tosiasiallisesta sisällöstä kuin sopimuksen
muodosta. Esimerkkinä tilanteista, joissa vuokrasopimus tavallisesti luokiteltaisiin rahoit-
tusleasingso-
pimukseksi, ovat seuraavat:

- 1) sopimuksen mukaan hyödykkeen omistus siirtyy vuokralle ottajalle vuokra-ajan päät-
tyessä;
- 2) vuokralle ottajalla on oikeus ostaa hyödyke hintaan, jonka odotetaan olevan oikeu-
den käyttöhetkellä niin paljon hyödykkeen käypää arvoa alempi, että oikeuden käyt-
täminen on kohtuullisen varmaa;
- 3) vuokra-aika kattaa valtaosan hyödykkeen taloudellisesta kokonaisvaikutusajasta,
vaikka omistusoikeus ei siirtyisi;
- 4) vähimmäisvuokrien nykyarvo sopimuksen alkamisajankohtana muodostaa vähin-
täänkin olennaisen osan vuokratun hyödykkeen käyvästä arvosta; ja
- 5) vuokratut hyödykkeet ovat erityisluonteisia siten, että vain vuokralle ottaja voi käyt-
tää niitä ilman merkittävien muutosten tekemistä.

Tunnusomaista tilanteille, jotka voivat myös yksinään tai yhdistelmänä johtaa vuokra-
sopimuksen luokitteluun rahoitusleasingso-
pimukseksi, ovat seuraavat:

- 1) jos vuokralle ottaja voi purkaa vuokrasopimuksen, vuokralle ottaja kantaa ne tappi-
ot, joita vuokralle antajalle syntyy purkamisesta;
- 2) jäännösarvon käyvän arvon vaihtelusta syntyvät voitot tai tappiot tulevat vuokralle ot-
tajalle (esim. vuokranalennuksena, joka vastaa vuokra-ajan päättyessä suurinta osaa
luovutustulosta); ja
- 3) vuokralle ottaja pystyy jatkamaan sopimusta lisäkaudeksi markkinavuokraa tuntuvas-
ti alemmalla vuokralla.

Oleennaista vuokrasopimuksen luokittelussa on kuitenkin riskien ja tuottojen siirtyminen. Jos on selvää, että omistamiselle ominaiset riskit ja tuotot eivät siirry olennaisilta osin, vuokrasopimus luokitellaan muuksi vuokrasopimukseksi. Jos taas omistamiselle ominaiset riskit ja tuotot siirtyvät olennaisilta osin, vuokrasopimusta on käsiteltävä rahoitusleasingisopimuksena.

Koska vuokralle antajan ja vuokralle ottajan välinen liiketoimi perustuu niiden väliseen sopimukseen, on perusteltua käyttää yhdenmukaisia määritelmiä. Näiden määritelmien soveltaminen vuokralle antajan ja ottajan erilaisissa olosuhteissa saattaa kuitenkin johtaa siihen, että sopimusta käsitellään eri tavalla vuokralle antajan ja ottajan tilinpäätöksessä.

IAS 17 -standardia sovelletaan kaikkiin vuokrasopimuksiin lukuun ottamatta uusiutumattomien luonnonvarojen etsintää ja käyttöä koskevia vuokrasopimuksia sekä lisenssisopimuksia, jotka koskevat sellaisia kohteita kuin elokuvia, videonauhoitteita, näytelmiä, käsikirjoituksia, patenteja ja tekijänoikeuksia. IAS 17 -standardia ei pidä soveltaa arvostusperusteena vuokralle ottajan hallussa oleviin kiinteistöihin, joita käsitellään kirjanpidossa sijoituskiinteistönä eikä muulla vuokrasopimuksella vuokralle annettuihin sijoituskiinteistöihin. IAS 17 -standardia ei myöskään sovelleta arvostusperusteena rahoitusleasingisopimuksella vuokralle otettuihin biologisiin hyödykkeisiin eikä muulla vuokrasopimuksella vuokralle annettuihin biologisiin hyödykkeisiin.

Rahoitusleasingisopimuksen käsittely tilinpäätöksessä

Vuokralle ottajien tulee merkitä rahoitusleasingisopimukset taseeseensa varoiksi ja veloiksi määrään, joka on yhtä suuri kuin vuokratun hyödykkeen käypä arvo sopimuksen alkamisajankohtana, tai sitä alempanaan vähimmäisvuokrien nykyarvoon. Vähimmäisvuokrien nykyarvoa laskettaessa diskonttaus korkona käytetään vuokrasopimuksen sisäistä korkoa, jos se on käytännössä mahdollista määrittää, ja ellei ole, käytetään vuokralle ottajan lisäluoton korkoa.

Maksettavat leasingvuokrat jaetaan rahoitusmenoon ja velan vähennykseen. Rahoitusmenot kohdistetaan vuokra-ajan tilikausille siten, että jäljellä olevalle velalle tulee kullakin tilikaudella samansuuruisen korkoprosentti.

Rahoitusleasing aiheuttaa vuokralle ottajan tilinpäätöksessä kullakin tilikaudella poistojen kohteena olevista hyödykkeistä tehtävän poiston ja rahoituskulun. Poistot hyödykkeestä tehdään kuten vastaavasta omistetusta hyödykkeestä. Hyödykkeestä tehtävän poiston ja rahoituskulun yhteismäärä on harvoin yhtä suuri kuin tilikaudelta maksettavat leasingvuokrat ja tämän vuoksi maksettuja leasingvuokria ei ole perusteltua merkitä yksinkertaisesti kuluksi tuloslaskelmaan.

Vuokralle antajien tilinpäätöksessä rahoitusleasing voi periaatteessa olla joko myyntipohjainen tai rahoituspohjainen järjestely taikka ”kolmikanta”-järjestely, jossa osapuolina ovat vuokralle antajan ja ottajan lisäksi ulkopuolinen rahoittaja. US GAAP sisältää

erilliset ohjeet kaikkien näiden tilanteiden kirjanpidollisesta käsittelystä. IAS 17 sisältää ohjeistuksen rahoituspohjaisesta järjestelystä sekä ohjeistaa tilanteen, jossa vuokralle antaja toimii hyödykkeen valmistajana tai jälleenmyyjänä.

Vuokrakauden alkaessa rahoitusleasing sopimus merkitään taseeseen saamiseksi, jonka määrä on yhtä suuri kuin hyödykkeen käypä arvo tai sitä alempi nettosijoitus vuokrasopimukseen. Nettosijoitus on sama kuin vähimmäisvuokrien ja vuokralle antajan hyväksi tulevan takaamattoman jäännösarvon nykyarvo. Saatavia leasingvuokria käsitellään pääoman palautuksena ja rahoitustuottona. Rahoitustuotot kirjataan perusteella, joka tuottaa vuokralle antajan jäljellä olevalle nettosijoitukselle vuokrasopimukseen kultakin tilikaudelta samansuuruisen tuottoasteen.

Jos vuokralle antaja toimii vuokraamansa hyödykkeen valmistajana tai jälleenmyyjänä, tämän tulee kirjata myyntivoitto tai -tappio tulosvaikutteisesti noudattaen samaa periaatetta kuin yritys noudattaa tavanomaisessa myynissä. Rahoitusleasing sopimuksesta syntyy luovutuksen perusteella myyntituloa ja vuokra-ajalta rahoitustuloa. Myyntitulo määräytyy hyödykkeen käyvän arvon tai sitä alemman vähimmäisvuokrien nykyarvon perusteella. Myyntituloa vastaan kohdistetaan hyödykkeen hankintameno, joka on hyödykkeen alkuperäinen hankintameno tai siitä poikkeava kirjanpitoarvo. Kohdistettavasta hankintamenosta on vähennettävä takaamattoman jäännösarvon nykyarvo. Jos käytetään keinotekoisien alhaista korkoa, myyntivoitto rajoitetaan siihen määrään, joka syntyisi käyvän korkotason mukaista korkoa käytettäessä. Alkuvaiheen välittömät menot merkitään kuluksi tuloslaskelmaan leasing sopimuksen alkamisajankohtana.

Siirryttäessä IFRS-tilinpäätökseen kaikki vuokrasopimukset on käytävä läpi ja luokiteltava ne joko rahoitusleasing sopimuksiksi tai muiksi vuokrasopimuksiksi. Ne käyttöomaisuushyödykkeet, jotka on annettu vuokralle rahoitusleasing sopimuksella, poistetaan taseesta ja tilalle kirjataan saaminen. Jos rahoitusleasing sopimuksesta aiheutuva saaminen on erisuuruinen kuin hyödykkeen arvo taseessa, arvostusero kirjataan siirtymähetkellä suoraan omaan pääomaan.

Muun vuokrasopimuksen käsittely tilinpäätöksessä

Vuokralle ottaja merkitsee muun vuokrasopimuksen perusteella määräytyvät vuokrat kuluiksi tuloslaskelmaan tasasuuruksina erinä vuokra-ajan kuluessa, jollei jokin muu systemaattinen peruste kuvaa käyttäjän saaman hyödyn ajallista jakautumista.

Vuokralle antaja esittää vuokratun hyödykkeen taseessaan sen luonteen mukaisesti. Poistot hyödykkeestä tehdään samalla perusteella kuin mitä käytetään muihin vastaaviin hyödykkeisiin (IAS 16 ja IAS 38). Vuokratuotot merkitään tuloslaskelmaan tasaerinä vuokra-ajan kuluessa, jollei jokin muu systemaattinen peruste kuvaa paremmin hyödykkeen käytöstä saatavan hyödyn vähentymistä.

Myynti ja takaisinvuokraus

Jos myynti- ja takaisinvuokraussopimuksen tuloksena syntyy rahoitusleasing-sopimus, kirjanpitoarvon ylittävää myyntituloa ei tulouteta välittömästi myyjä-vuokralleottajan tilinpäätöksessä, vaan se merkitään velaksi taseeseen ja tuloutetaan vuokra-ajan kuluessa.

Jos tuloksena syntyy muu vuokrasopimus ja on selvää, että liiketoimi on perustunut käypään arvoon, mahdollinen voitto tai tappio kirjataan välittömästi. Jos myyntihinta alittaa käyvän arvon, voitto tai tappio kirjataan välittömästi, paitsi jos vastaiset markkinahintaa pienemmät vuokrat kompensoivat tappion, jolloin tappio aktivoidaan ja kirjataan tulosvaikutteisesti vuokrien suhteessa hyödykkeen odotetun käyttöajan kuluessa. Jos myyntihinta ylittää käyvän arvon, käyvän arvon ylittävä osuus merkitään taseeseen velaksi ja kirjataan tulosvaikutteisesti hyödykkeen odotetun käyttöajan kuluessa.

5.4.2 Vuokrasopimusten käsittely kansallisen kirjanpitokäytännön mukaan

Rahoitusleasing-sopimusten kirjaaminen IFRS-pohjaisesti oli sallittua vuoteen 2004 saakka konsernitilinpäätöksissä kumotun KPL 6 luvun 18 §:n mukaan. Tällä hetkellä rahoitusleasing-sopimusten kirjaaminen IFRS-pohjaisesti on mahdollista vain IFRS-tilinpäätöksissä lukuun ottamatta luottolaitoksia, joiden konsernitilinpäätöksissä rahoitusleasing-sopimuksen IFRS-pohjainen kirjaus on pakollinen. Yksittäisen yhtiön tilinpäätökseen luottolaitoskin voi merkitä rahoitusleasing-sopimuksen IFRS-pohjaisesti vain silloin, kun se laatii IFRS-tilinpäätöksen.

KPL 3 luvun 3 §:n yleisiin tilinpäätösperiaatteisiin lisättiin kuitenkin vuoden 2004 lopussa voimaan tulleella lainmuutoksella sisältöpainotteisuuden periaate. Rahoitusleasing-sopimuksen kirjaaminen IFRS-pohjaisesti saattaa olla sen perusteella mahdollista myös kirjanpitolain mukaan laaditussa tilinpäätöksessä.

5.4.3 Vuokrasopimusten käsittely verotuksessa ja tarvittavat muutokset

Vuokrasopimusten käsittely nykyisen elinkeinoverolain mukaan

Verotuksessa hyödykkeen katsotaan olevan aina juridisen omistajan eli vuokralle antajan hallussa ja sen vuoksi myös poistot hyödykkeestä tekee aina vuokralle antaja. Kaikissa vuokrasopimuksissa maksettu vuokra on vähennyskelpoinen vuokralle ottajalla. Saatua vuokra puolestaan on vuokralle antajan veronalaista tuloa ja poisto vuokralle antajan vähennyskelpoista menoa.

Elinkeinoverolaki ei tunne rahoitusleasingsopimuksen IFRS-pohjaista käsittelyä. Jos vuokralle ottajana oleva verovelvollinen tekee IFRS-tilinpäätöksen, vuokralle ottajan maksama vuokra on verotuksessa kokonaan vähennyskelpoinen. Kirjanpidossa vuokra jakautuu pääoman lyhennykseen ja rahoituskuluun, joista rahoituskulu on vähennyskelpoinen kirjanpidossa. Lisäksi kirjanpidossa vähennyskelpoista on vuokralle ottajan tekemä poisto. Jos kirjanpidossa vähennyskelpoisten rahoituskulun ja poiston summa on lähellä maksettua vuokraa, vähennyskelpoisen määrän suuruus kirjanpidossa voi olla suunnilleen sama kuin verotuksessa.

IFRS-tilinpäätöksen tekvän vuokralle antajan verotuksessa saatu vuokra on kokonaan veronalaista tuloa. Koska IFRS-tilinpäätöksessä rahoitusleasingsopimuksen vuokralle antaja ei tee poistoa kirjanpidossa, EVL 54 §:n vaatimus poiston kirjanpitosidonnaisuudesta ei täyty eikä vuokralle antaja saa vähentää poistoa verotuksessa. Poiston jäädessä vähentämättä vuokralle antajan verotus kiristyy vuokran ollessa kokonaan veronalaista tuloa. Vuokralle antajan kirjanpidossa saatu vuokra jakautuu rahoitustuottoon ja saamisen vähentymiseen, joista tulosvaikutteisesti kirjataan saatu rahoitustuotto.

Elinkeinoverolain muutostarpeet

Jotta yrityksillä olisi realistinen mahdollisuus IFRS-tilinpäätöksen laatimiseen, elinkeinoverolain säännöksiä tulisi muuttaa siten, että rahoitusleasingsopimuksen kirjaaminen IFRS-pohjaisesti ei johtaisi muuta vuokrasopimusta kireämpään verotukseen. Lähtökohteisesti työryhmä on ollut sitä mieltä, että myös verotuksessa tulisi sallia rahoitusleasingsopimuksen IFRS-pohjainen käsittely. Työryhmä on tarkastellut myös mahdollisuutta vaatia vuokrasopimuksen käsittelyä IFRS-pohjaisesti rahoitusleasingsopimuksena. Verotus toimitettaisiin tällöin asian todellisen luonteen mukaisesti, kuten menetellään esimerkiksi arvopaperin takaisinostosopimusten kohdalla. Vaihtoehtoisena ratkaisuna työryhmä on pohtinut vuokrasopimusten käsittelyä verotuksessa nykysäännösten mukaisesti riippumatta liiketoimen kirjanpitokäsittelystä.

Rahoitusleasingsopimuksen IFRS-pohjainen käsittely verotuksessa

Rahoitusleasingsopimuksen IFRS-pohjaisessa käsittelyssä vuokralle ottajan verotuksessa hyödykettä kohdeltaisiin kuten ostettua hyödykettä, ja se arvostettaisiin hyödykkeen käypään arvoon tai sitä alempaan vähimmäisvuokrien nykyarvoon. Vastaavasti vuokralle ottajalle muodostuisi samansuuruinen velka. Vuokralle ottaja saisi vähentää verotuksessa hyödykkeestä tehtävän poiston, joka olisi samansuuruinen kuin kirjanpidossa vähennettävä poisto. Rahoitusleasingsopimusten IFRS-pohjainen käsittely verotuksessa edellyttäisi näin myös verotuksen poistojärjestelmän muuttamista. Menojäännöspoistojärjestelmässä rahoitusleasingsopimuksella vuokratuista hyödykkeistä tehtyjen poistojen seuraaminen

ei olisi mahdollista. Leasingvuokrasta olisi verotuksessa vähennyskelpoista vain koron osuus, joka laskettaisiin samoin kuin kirjanpidossa eli siten, että korko vastaa samansuuruista prosenttiosuutta jäljellä olevasta leasingvelasta. Velan lyhennyksen osuus olisi vähennyskelpotonta. Nykyiseen tilanteeseen verrattuna vuokralle ottajan tilanne verotuksessa muuttuisi siten, että vuokran sijasta vähennyskelpoisia olisivat poisto ja korko.

Vuokralle antajan verotuksessa hyödykettä käsiteltäisiin kuten myytyä hyödykettä, jonka oston rahoittajana vuokralle antaja toimii. Vuokrakauden alkaessa vuokralle antajalle syntyisi rahoitusleasingopimuksen perusteella saaminen, joka arvostettaisiin verotuksessa joko käypään arvoon tai sitä alempaan vähimmäisvuokrien nykyarvoon. Saaminen arvostettaisiin samoin perustein kuin kirjanpidossa. Jos vuokralle antaja toimii hyödykkeen jälleenmyyjänä tai valmistajana, myyntivoitto tai -tappio realisoituisi kuten tavanomaisessakin myynnissä myös verotuksessa. Saadusta vuokrasta vuokralle antajan veronalaista tuloa olisi koron osuus pääoman lyhennyksen ollessa verovapaata. Koska vuokralle antajaa ei verotuksessa katsottaisi hyödykkeen omistajaksi, tämä ei tekisi hyödykkeestä poistoa. Vuokralle antajan tilanne muuttuisi nykyiseen tilanteeseen verrattuna siten, että veronalaisen vuokran ja vähennyskelpoisen poiston asemasta verotuksen piiriin tulisi vain se osa saadusta vuokratulosta, joka katsotaan koron osuudeksi. Ehdotuksen ero nykytilanteeseen riippuu siitä, minkä suuruinen korkotulo olisi aiemmin veronalaiseen vuokran ja poiston erotukseen. IFRS-tilinpäätökseen siirryttäessä rahoitusleasingopimuksesta aiheutuvien saamisten ja hyödykkeiden aikaisempien tasearvojen erotus kirjataan omaan pääomaan. Myös tämä omaan pääomaan merkittävä arvostusero olisi veronalaista tuloa.

Ongelmaksi rahoitusleasingopimuksen IFRS-pohjaisessa käsittelyssä verotuksessa tulee se, että vuokrasopimuksen kirjanpitokäsittely ei välttämättä ole symmetristä molemmilla osapuolilla, vaikka molemmat osapuolet laatisivatkin IFRS-tilinpäätöksen. Rahoitusleasingopimuksen IFRS-pohjaista käsittelyä verotuksessa ei voi kuitenkaan säätää riippuvaiseksi siitä, miten vuokrasopimuksen toinen osapuoli sopimusta käsittelee. Epäsymmetrisyyttä voisi pyrkiä välttämään sillä, että rahoitusleasingopimusten IFRS-pohjaisen käsittelyn edellytyksistä säädettäisiin verotuksessa niin tarkasti, että tulkinta olisi molemmilla osapuolilla yhdenmukainen. Verotuksen rahoitusleasingopimusten määrittämistä koskevat säännökset saattaisivat kuitenkin johtaa siihen, että sopimuksen määrittely verotuksessa poikkeaisi IFRS-standardien perusteella tehtävästä määrittelystä, mikä ei työryhmän käsityksen mukaan ole mielekästä.

Olettamuksena edellä esitetyssä mallissa on ollut se, että vuokrasopimusta on käsitelty rahoitusleasingopimuksena myös kirjanpidossa. Tällöin verotuksen edellä mainittuja menettelyjä sovellettaisiin vain IFRS-tilinpäätöksen tekeviin verovelvollisiin, koska kirjanpitolaki ei eksplisiittisesti edellytä rahoitusleasingopimuksen kirjaamista rahoituksena.

Käytännössä suurin osa rahoitusleasingopimuksista tehdään rahoitusyhtiön kanssa. Sopimuksissa käytettävät ehdot ovat sen vuoksi ilmeisen vakiintuneita eikä rahoitusleasingopimusten määrittely sinänsä tuottane suuria ongelmia. Ainakin alkuvaihees-

sa sellaiset tilanteet ovat kuitenkin hyvin todennäköistä, joissa vain toinen osapuoli laatii IFRS-tilinpäätöksen ja sen seurauksena vuokrasopimuksen käsittely on kirjanpidossa epäsymmetristä eri osapuolilla. Todennäköistä on, että vuokralle antajana toimivat rahoitusyhtiöt siirtyvät nopeammin IFRS-tilinpäätöksen laatimiseen kuin vuokralle ottajana toimivat yritykset keskimäärin.

Vaikka rahoitusleasingosopimuksen käsittely verotuksessa olisi sidottu sen käsittelyyn kirjanpidossa ja sopimuksen käsittely olisi osapuolilla epäsymmetristä, tämä ei näyttäisi vaikuttavan ainakaan merkittävästi järjestelystä aiheutuvien vähennyskelpoisten menojen ja veronalaisten tulojen määrään. Sen vuoksi työryhmä ei ole sulkenut pois sitä mahdollisuutta, että verotuksessa hyväksyttäisiin rahoitusleasingosopimuksen IFRS-pohjainen käsittely niiden verovelvollisten kohdalla, jotka soveltavat sitä kirjanpidossaan. Asia vaatii kuitenkin jatkoselvitysten tekemistä.

Työryhmä on pohtinut myös sitä mahdollisuutta, että rahoitusleasingosopimusta käsiteltäisiin verotuksessa aina IFRS-pohjaisesti riippumatta siitä, miten yritys käsittelee sitä kirjanpidossaan. Tämä tarkoittaisi verotuksen eriytymistä kirjanpidosta niissä tapauksissa, joissa yritys laatii tilinpäätöksen kirjanpitolain mukaan ja käsittelee rahoitusleasingosopimusta tavallisena vuokrasopimuksena, mitä esiintyisi ilmeisesti enemmän vuokralle ottajien puolella. Verotuksen eriyttäminen näin kirjanpidosta saattaa kuitenkin käytännössä aiheuttaa ongelmia. Etenkin pienille yrityksille rahoitusleasingosopimuksen IFRS-pohjainen käsittely ja sen vaatimien laskelmien tekeminen voisi tuottaa vaikeuksia. Myös poistot eriytyisivät tällaisella yrityksellä kirjanpidosta vuokrattujen hyödykkeiden kohdalla, koska vuokralle ottaja vähentäisi verotuksessaan poiston, vaikka sitä ei vähennettäisi kirjanpidossa. Poistojen kirjanpitosidonnaisuus tulisikin tässä tapauksessa poistaa rahoitusleasingosopimuksella vuokrattujen hyödykkeiden osalta myös silloin, kun verovelvollinen ei laadi IFRS-tilinpäätöstä.

Työryhmä katsoo, että periaatteessa rahoitusleasingosopimuksella vuokrattua hyödykettä tulisi käsitellä verotuksessa rahoituksena kuten IFRS-tilinpäätöksessä. Johtuen IFRS-tilinpäätöksen ja suomalaisen kirjanpitokäytännön välillä vallitsevasta erosta rahoitusleasingosopimuksen IFRS-pohjaista käsittelyä verotuksessa ei voida ainakaan toistaiseksi vaatia. Tilannetta on arvioitava uudelleen, kun kansallinen kirjanpitokäytäntö muuttuu vastaamaan IFRS-pohjaista rahoitusleasingosopimuksen kirjaustapaa. Työryhmän mukaan jatkossa tulisi myös selvittää mahdollisuuksia sallia rahoitusleasingosopimuksen IFRS-pohjainen kirjaaminen silloin, kun yritys soveltaa sitä kirjanpidossaan huolimatta siitä, että käsittely eri osapuolilla olisi epäsymmetristä.

Rahoitusleasingosopimuksen käsittely verotuksessa aina vuokrauksena

Toisena ratkaisuna työryhmä on tarkastellut vaihtoehtoa, jossa vuokrausta käsiteltäisiin verotuksessa aina tavallisena vuokrauksena riippumatta siitä, että tilinpäätöksessä vuokrasopimusta olisi käsitelty IFRS-pohjaisesti rahoitusleasingosopimuksena.

Vuokralle ottajan verotuksessa maksettu vuokra olisi vähennyskelpoinen kuten tälläkin hetkellä. Kirjanpidossa vuokralle ottaja vähentäisi hyödykkeen poiston sekä vuokratason osuuden.

Vuokralle antajan verotuksessa veronalaista olisi saatu vuokratulo. Koska vuokralle antaja katsottaisiin verotuksessa hyödykkeen omistajaksi, tämä saisi vähentää verotuksessa hyödykkeestä poiston. Kirjanpidossa vuokralle antajan tuloa on saadusta vuokratason osuus. Koska vuokralle antaja ei tee kirjanpidossa rahoitusleasingisopimuksella vuokratusta hyödykkeestä poistoa, EVL 54 §:n kirjanpitosidonnaisuus pitäisi poistaa näiden hyödykkeiden osalta. Kirjanpitosidonnaisuudesta luopuminen rahoitusleasingisopimuksella vuokralle annetusta hyödykkeestä tehdyn poiston osalta edellyttäisi tällaisten hyödykkeiden poistamista hyödykekohtaisesti erillään muusta käyttöomaisuudesta taloudelliseen vaikutusaikaan perustuen.

Tässä vaihtoehdossa verotus säilyisi nykytilanteen mukaisena. Hankaluutena olisi kirjanpidon ja verotuksen poistojen kohdistaminen eri verovelvollisille, mutta tässä vaihtoehdossa vältettäisiin epäsymmetriset tilanteet verotuksessa ainakin Suomessa tapahtuvien vuokrausliiketoimien osalta. Rajat ylittävässä vuokrausliiketoiminnassa epäsymmetrisiä tilanteita esiintyy tälläkin hetkellä, eikä niitä voi poistaa kansallista sääntelyä muuttamalla. Toisaalta vuokrasopimuksen käsittely verotuksessa vuokrauksena olisi huomattavasti yksinkertaisempaa kuin rahoitusleasingisopimuksen käsittely IFRS-pohjaisesti ja sen vuoksi etenkin pienten yritysten kannalta perustellumpi vaihtoehto.

Edellä esitetyn perusteella työryhmä katsoo, että tässä vaiheessa verotuksessa vuokrasopimuksia tulisi kohdella samalla tavalla riippumatta siitä, käsitelläänkö vuokrasopimusta IFRS-tilinpäätöksessä rahoitusleasingisopimuksena vai muuna vuokrasopimuksena. Maksettu vuokra on vuokralle ottajan vähennyskelpoista meno. Saatu vuokra on vuokralle antajan veronalaista tuloa ja vuokralle annetusta hyödykkeestä tehtävä poisto vähennyskelpoista meno. Vuokralle annetuista hyödykkeistä on tehtävä poistot hyödyke- tai hyödykeryhmäkohtaisesti taloudelliseen vaikutusaikaan perustuen erillään muusta käyttöomaisuudesta. EVL 54 §:n kirjanpitosidonnaisuutta ei edellytetä vuokralle annetuista hyödykkeistä tehtävien poistojen osalta, jos vuokrasopimusta on käsitelty tilinpäätöksessä IFRS-pohjaisena rahoitusleasingisopimuksena.

6 MUITA VEROTUKSEEN JA IFRS-TILINPÄÄTÖKSEEN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ

6.1 Yritysjärjestelyt

6.1.1 Yritysjärjestelyjen käsittely IFRS-tilinpäätöksessä

Yritysjärjestelyihin sovellettavat IFRS-standardit riippuvat siitä, saako järjestelyn osapuoli määräysvallan uuteen kokonaisuuteen vai ei. IFRS 3 Liiketoimintojen yhdistäminen -standardia sovelletaan kaikkiin sellaisiin yritysjärjestelyihin, joissa järjestelyn osapuoli saa määräysvallan uuteen kokonaisuuteen. Yritysjärjestelyitä koskevat ohjeet tulevat sovellettaviksi, vaikka yritys käyttäisi IFRS-standardeja ainoastaan konsernitilinpäätöksensä. Jos yritys esimerkiksi hankkii varoja ja velkoja liiketoimintakauppana, hankintaan sovelletaan liiketoimintojen yhdistämistä koskevaa IFRS 3 -standardia. Standardia ei kuitenkaan yleensä sovelleta konsernin sisäisiin tapahtumiin tai järjestelyihin.

Kaikissa IFRS 3 -standardin mukaisissa liiketoimintojen yhdistämisissä on nimettävä hankkijaosapuoli. Hankkijaosapuoli on yhdistyvistä yhteisöistä se, joka saa määräysvallan toisissa yhdistyvissä yhteisöissä ja liiketoiminnoissa. Määräysvallalla tarkoitetaan oikeutta määrätä yhteisön tai liiketoiminnan talouden ja toiminnan periaatteista hyödyn saamiseksi sen toiminnasta¹¹. Jos liiketoimintojen yhdistäminen toteutetaan vaihtamalla oman pääoman ehtoisia osuuksia, hankkijaosapuoli on yleensä yhteisö, joka laskee liiketukseen oman pääoman ehtoisia osuuksia. Määräysvaltaa tarkasteltaessa on kuitenkin otettava huomioon kaikki seikat, ja se saattaa johtaa siihen, että osakeyhtiölain mukaan toteutettu sulautuminen katsotaan kirjanpidossa ns. käänteiseksi sulautumiseksi, jossa yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta katsottuna sulautuvaa osapuolta käsitellään kirjanpidossa vastaanottavana osapuolena.

IFRS 3 -standardia sovelletaan näin sulautumisiin, liiketoimintasiirtoihin ja osakevaihtoihin. Standardia ei sovelleta saman määräysvallan alaisia yhteisöjä koskevien liiketoimintojen yhdistämiseen eli ns. sisäisiin transaktioihin. Tällaisia ovat esimerkiksi

¹¹ Yli puolet äänivallasta, oikeus määrätä liiketoiminnan periaatteista sopimuksen perusteella, oikeus nimittää enemmistö hallituksen jäsenistä tai oikeus käyttää äänten enemmistöä hallituksen kokouksissa.

tytäryhtiösulautuminen ja sellainen liiketoimintasiirto, jossa siirtävä yhtiö säilyttää määräysvaltansa. Sen sijaan muissa sulautumistilanteissa ja osakevaihdossa on aina selvitettävä erikseen, onko kyseessä konsernin sisäinen transaktio vai riippumattomien osapuolten välinen ulkoinen transaktio. Myöskään kokonaisjakautuminen uuteen yhtiöön ei ole IFRS 3 -standardin mukainen liiketoimintojen yhdistäminen, koska määräysvalta jää jakautuvan yhtiön osakkeenomistajille. Sen sijaan jakautuminen olemassa olevaan yhtiöön voi joissakin tapauksissa johtaa siihen, että jakautuneesta yhtiöstä siirtyneiden varojen ja velkojen määräysvalta siirtyy vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajille. Jakautuminen olemassa olevaan yhtiöön tulee yhtiöoikeudellisesti mahdolliseksi vasta uuden osakeyhtiölain tullessa voimaan.

Kaikkia liiketoimintojen yhdistämiä on käsiteltävä hankintamenomenetelmällä. Yhdistelmämenetelmän soveltaminen on standardin mukaan kiellettyä. Hankintamenomenetelmää sovellettaessa liiketoimintojen yhdistämistä katsotaan hankkijaosapuolen näkökulmasta. Hankkijaosapuoli ostaa nettovarallisuuden ja kirjaa taseeseen hankkimansa varat ja vastattavaksi ottamansa velat ja ehdolliset velat, myös ne, joita hankinnan kohde ei ole aikaisemmin kirjannut. Liiketoimi ei vaikuta hankkijaosapuolen varojen ja velkojen arvostamiseen, koska liiketoimi ei koske niitä.

Hankkijaosapuolen on määritettävä liiketoimintojen yhdistämisen hankintameno. Hankintameno on hankkijaosapuolen luovuttamien varojen, liikkeeseen laskemien oman pääoman ehtoisten instrumenttien, syntyneiden tai vastattavaksi otettujen velkojen sekä liiketoimintojen yhdistymisestä välittömästi aiheutuvien menojen yhteenlaskettu määrä.

Hankintameno on kohdistettava hankinta-ajankohtana hankinnan kohteen yksilöitävissä oleville varoille, veloille ja ehdollisille veloille kirjaamalla ne kyseisen päivän käypiin arvoihin. Hankinnassa saatu nettovarallisuus arvostetaan näin käypään arvoon. Jos hankintameno ylittää hankkijaosapuolen saaman nettovarallisuuden, ylittävä osa merkitään liikearvona taseeseen varoiksi. Liikearvo arvostetaan alkuperäisen kirjaamisen jälkeen hankintamenoon vähennettynä kertyneillä arvonalentumistappioilla. Liikearvosta ei siten tehdä säännönmukaisia poistoja, vaan sen arvo voi pienentyä ainoastaan arvonalentumisvähennysten kautta. Jos hankkijaosapuolen saama nettovarallisuus ylittää hankintamenon, hankkijaosapuolen on arvioitava uudelleen hankinnan nettovarallisuus ja hankintamenon määrä ja kirjattava välittömästi tulosvaikutteisesti tämän uudelleenarvioinnin jälkeen mahdollisesti jäljelle jäävä ylimenevä määrä.

6.1.2 Yritysjärjestelyjen käsittely kirjanpitolain mukaan

Yritysjärjestelyiden kirjanpitokäsittelystä ei ole varsinaisesti kirjanpitolaissa säädetty. Sulautumisten kohdalla analogiaa on haettu konsernitiilinpäätöksen laatimisesta, jossa pääperiaatteena on KPL 6 luvun 8 §:n mukaan hankintamenomenetelmän käyttö. Yhdistelmämenetelmän käyttö on kuitenkin sallittua KPL 6 luvun 9 §:n mukaan pykälässä säädetyillä edellytyksillä.

Hankintamenomenetelmään perustuvassa kirjanpitokäsittelyssä vastaanottava yhtiö siirtää kirjanpitoonsa fuusiotilille sulautuvan yhtiön kaikki varat ja velat lukuun ottamatta omaa pääomaa. Oman pääoman sijaan fuusiotilille merkitään osakkeiden saamiseksi vaaditun osakepääoman korotuksen määrä tai muu vastike tai tytäryhtiösulautumisessa tytäryhtiösakkeiden hankintameno. Jos siirtyneiden velkojen, tilinpäätössiirtojen ja fuusiovastikkeen tai osakepääoman korotuksen taikka osakkeiden hankintamenon yhteenlaskettu määrä on siirtyneiden varojen yhteenlaskettua määrää suurempi, kyseessä on fuusiotappio (fuusioaktiiva). Fuusioaktiiva tulee kohdistaa niille vastaanotetuille tase-erille, joista sen katsotaan johtuvan. Jos fuusioaktiivaa ei voida kohdistaa tase-erille, sitä on käsiteltävä yhtenä eränä liikearvona. Liikearvo on kirjattava kuluksi kirjanpitolain mukaan viiden vuoden kuluessa tai jos vaikutusaika on tätä pidempi, enintään 20 vuoden kuluessa.

Jos siirtyneiden velkojen, tilinpäätössiirtojen ja fuusiovastikkeen tai osakepääoman korotuksen taikka osakkeiden hankintamenon yhteenlaskettu määrä on siirtyneiden varojen yhteenlaskettua määrää pienempi, kyseessä on fuusiovoitto (fuusio passiiva). Fuusio passiivaa esiintyy vain harvoin. Myös fuusio passiiva on ensisijaisesti kohdistettava siirtyvien tase-erien korjaukseksi.

Hankintamenomenetelmää käytettäessä sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille annettavien uusien osakkeiden merkintähinta on merkittävä kokonaisuudessaan vastaanottavan yhtiön sidottuun omaan pääomaan (kokonaan osakepääomaan tai osittain osakepääomaan ja osittain ylikurssirahastoon) vielä tällä hetkellä voimassa olevan osakeyhtiölain mukaan. Sulautuvan yhtiön oman pääoman osalta jatkuvuusperiaatetta ei ole siten voinut soveltaa. Uuden osakeyhtiölakiehdotuksen mukaan uusien osakkeiden merkintähinta voitaisiin merkitä osakepääomaan ja/tai sijoitetun vapaan pääoman rahastoon.

Tytäryhtiösulautumisten kirjanpitokäsittelyssä voi soveltaa yhdistelmämenetelmää KPL 6 luvun 9 §:ssä mainituilla edellytyksillä. Kirjanpitolautakunta hyväksyi yhdistelmämenetelmän käytön myös tavallisessa fuusiossa lausunnossaan 1253/1994. Sulautumisten kirjanpitokäsittely ei ilmeisesti olekaan kovin vakiintunutta, vaan kirjauskäytäntö on voinut vaihdella samankaltaisissakin tapauksissa. Sulautumisissa yhdistelmämenetelmän käyttöä on ilmeisesti pidetty myös sallittavampana kuin osakevaihdossa, koska yhdistelmämenetelmä johtaa varojen ja velkojen kirjanpitoarvojen säilymiseen muuttumatomana verotuksessa sovellettavaa vähennyskelpoisten erien jatkuvuutta vastaavasti.

Yhdistelmämenetelmän käyttäminen tarkoittaa, että käyvän arvon periaatetta ei tarvitse soveltaa ja että sulautuvan yhtiön oma pääoma voidaan jakaa vastaanottavan yhtiön taseessa vapaaseen ja sidottuun omaan pääomaan. Fuusiotilille päätetään sulautuvan yhtiön varat, velat ja varaukset (nettovarot) kirjanpitoarvojensa määräisinä sekä sulautumisvastikkeeksi annettujen osakkeiden nimellisarvo. Nettovarojen ja fuusiovastikkeen erotuksena syntyvä fuusioerotus kirjataan vastaanottaneen yhtiön sidotun ja vapaan oman pääoman kesken siten, etteivät sulautuvan ja vastaanottavan yhtiön sulautumista edeltäneiden vapaiden ja sidottujen omien pääomien yhteismäärät jatkuvuusperiaatteen mukaisesti fuusion seurauksena muutu.

Osakevaihdosta kirjanpitolautakunta antoi lausunnon 1591/1999, jossa se katsoi, että osakkeiden hankintamenon kirjaaminen kohdeyhtiön oman pääoman nettoarvoa vastaavaan arvoon on hyvän kirjanpitotavan mukaista edellyttäen, että osakeyhtiölain mukaisessa järjestyksessä tehty osakepääoman korottamispäätös on tehty sen määräisenä. Kirjanpitolautakunta totesi lausunnossaan, ettei sillä ole toimivaltaa antaa lausuntoa siitä, minkä määräisenä osakepääoman korottamispäätös tulisi tehdä. Kirjanpitolautakunta totesi myös, että ainoastaan sellainen menettely on IAS 22 -standardin (IFRS 3 -standardin edeltäjä) mukainen, jossa osakepääoman korottamispäätös on tehty käypään arvoon perustuen.

6.1.3 Yritysjärjestelyjä koskevat verosäännökset ja niiden muutostarpeet

Yritysjärjestelyjen verokohtelusta säädetään EVL 52-52 g §:ssä. Säännöksillä on pantu täytäntöön Euroopan yhteisöjen neuvoston yritysjärjestelyjä koskeva direktiivi (90/434/ETY; jäljempänä yritysjärjestelydirektiivi). Säännökset koskevat sulautumista, jakautumista, liiketoimintasiirtoa ja osakevaihtoa ja niitä sovelletaan tuloverolaisissa olevien viittaus säännösten nojalla myös tuloverolain mukaan verotettaviin verovelvollisiin. Säännöksiä sovelletaan myös kotimaisten elinkeinoyhtymien yritysjärjestelyihin. Edellä mainittuun direktiiviin on tehty muutoksia direktiivillä 2005/19/EY, jolla yritysjärjestelydirektiiviin lisättiin esimerkiksi osittaisjakautumista koskevat säännökset. Näitä muutoksia ei kuitenkaan käsitellä tässä yhteydessä.

Sulautuminen

EVL 52 a §:n mukaan lain sulautumista koskevia säännöksiä sovelletaan järjestelyihin, joissa yksi tai useampi osakeyhtiö purkautuen selvitysmenettelyttä siirtää kaikki varansa ja velkansa toiselle osakeyhtiölle. Sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat vastikkeena omistamiensa osakkeiden suhteessa vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita. Vastike voi olla myös rahaa, mutta rahavastikkeen enimmäismäärä on 10 prosenttia vastikkeena annettavien osakkeiden yhteenlasketusta nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa.

Sulautumisessa sovelletaan jatkuvuusperiaatetta sekä yhtiön että osakkaan verotuksessa. EVL 52 b §:n 1 momentin mukaan sulautuvan yhteisön ei katsota verotuksessa purkautuvan. Sulautuvan yhteisön tai yhtymän verotuksessa vähentämättä olevat vähennyskelpoiset menot vähennetään vastaanottaneen yhteisön tai yhtymän verotuksessa samalla tavalla, kuin ne olisi vähennetty sulautuneen yhteisön tai yhtymän verotuksessa. Sulautuvan yhtiön varaukset eivät purkaudu eivätkä käyttöomaisuuden hankintamenoista tehdyt poistot palaudu. Jatkuvuusperiaatetta sovelletaan myös muihin aktivoituihin vähennyskel-

poisiin menoihin. Yhtiöiden sulautuessa syntynyt voitto ei ole veronalaista tuloa eikä tappio vähennyskelpoista menoa.

Sulautumisessa sovellettavan jatkuvuusperiaatteen on katsottu edellyttävän, että myös omaisuuserien kirjanpitoarvojen tulee pysyä sulautumisessa entisellään. Niissä sulautumisissa, joihin sovelletaan IFRS 3 -standardia, siirtyvä omaisuus on kuitenkin arvostettava vastaanottavassa yhtiössä käypään arvoon. Sama ristiriitaisuus verotuksen ja kirjanpidon välille voi tulla myös kirjanpitolain mukaan tehdyssä sulautumisessa, jos siirtyvien nettovarojen ja fuusiovastikkeen erotus merkitään niiden omaisuuserien arvon lisäykseksi, joista fuusioerotus aiheutuu. Käytännössä ristiriidalta on todennäköisesti välttytty kohdistamalla fuusioerotus liikearvoon. Verotuksessa liikearvoa on vastannut fuusiotappio, joka on verotuksessa vähennyskelpoton erä. Joissakin tapauksissa verotuksen ja kirjanpidon ristiriidalta on ilmeisesti välttytty soveltamalla sulautumisen kirjanpitokäsittelyyn yhdistelmämenetelmää.

Elinkeinoverolain sanamuoto ei kuitenkaan edellytä yhtiön kirjanpidollisten tasearvojen jatkuvuutta. Myöskään yritysjärjestelydirektiivissä ei oteta kantaa arvojen jatkuvuuteen kirjanpidossa. Yritysjärjestelydirektiivin mukaan jäsenvaltio ei saa verottaa niitä voittoja tai tuloja, jotka lasketaan siirrettyjen varojen ja vastuiden todellisen arvon ja niiden verotuksessa käytettävän arvon välisen eron perusteella. Edellytyksenä edellä mainitun arvostuseron verottamattomuudelle on kuitenkin se, että vastaanottava yhtiö tekee uudet poisto-, voitto- ja tappiolaskelmat siirretyistä varoista ja vastuista niiden sääntöjen mukaisesti, joita olisi sovellettu siirtävään yhtiöön, jos sulautumista tai muuta yritysjärjestelyä ei olisi tapahtunut.

Yritysjärjestelydirektiivin mukainen sulautuminen on näin ollen sallittava ilman veroseuraamuksia riippumatta sulautumisen kirjanpitokäsittelystä. Työryhmä katsoo, että

sulautumisen tulisi olla mahdollista ilman veroseuraamuksia myös silloin, kun siirtyvät varat ja vastuut arvostetaan käypään arvoon. Vastaanottavan yhtiön on kuitenkin vähennettävä poistot ja muut kulut samoista arvoista kuin ne olisi vähennetty sulautuneen yhtiön verotuksessa.

Työryhmä katsoo, että EVL 52 a ja 52 b §:n sulautumista koskevat verosäännökset ovat sovellettavissa myös IFRS-tilinpäätöksiin ilman lainsäädäntömuutoksia, koska säännöksissä ei edellytetä tälläkään hetkellä kirjanpidollista arvojen jatkuvuutta. Verotuksessa yhtiön toiminta jatkuisi sulautuvan yhtiön verotuksessa olleiden poistamattomien hankintamenojen pohjalta, mutta kirjanpidossa voitaisiin käyttää käypiä arvoja IFRS 3 -standardin mukaisesti. Samoin jos yhtiö käyttää kirjanpitolain mukaisessa sulautumisessa hankintamenomenetelmää, yhtiö voisi kohdistaa fuusioerotusta niille hyödykkeille, joista sen katsotaan aiheutuvan.

Verotuksessa ja kirjanpidossa käytetyt arvot eriytyisivät sellaisissa sulautumisissa, joissa määräysvalta siirtyy eli on kyse niin sanotusta tavallisesta fuusioista. Käytännössä suurin osa Suomessa tehtävistä fuusioista on ollut tytäryhtiösulautumisia, joissa vastaanottava yhtiö omistaa sulautuvan yhtiön osakkeet ennen sulautumista. Tällöin määräysvalta ei sulautumisessa siirry eikä siihen sovelleta IFRS 3 Liiketoimintojen yhdistäminen -standardia. Siirryviä varoja ei tällöin tarvitse arvostaa käypään arvoon. Kirjanpitolain mukaan tytäryhtiösulautumisissa voidaan soveltaa yhdistelmämenetelmää, eikä siinäkään tapahdu arvojen korottamista käypään arvoon. Tytäryhtiösulautumisissa arvojen jatkuvuus voisi edelleen toteutua myös kirjanpidossa.

Tavallisessa fuusiossa verotuksessa ja kirjanpidossa käytetyt arvot eriytyisivät toisistaan IFRS-tilinpäätöksen tai -konsernitilinpäätöksen tekemällä yhtiöillä. Myös kirjanpitolain mukaisen tilinpäätöksen tekijöillä arvot eriytyisivät siltä osin kuin sulautumiseen käytetään hankintamenomenetelmää ja fuusioerotus kohdistetaan muuhun kuin liikearvoon. Arvojen eriytyminen edellyttää, että yhtiö seuraa siirtyneiden varojen verotuksessa poistamattomia hankintamenoja erikseen. Koska kyseessä on yhtiön saama merkittävä verotus, yritykseltä voidaan edellyttää hallinnollisten vaatimusten täyttämistä. Työryhmä on ehdottanut edellä luvussa 5 poistojärjestelmän muuttamista vastaamaan kirjanpidossa vähennettäviä suunnitelman mukaisia poistoja. Sulautumisessa siirtyneiden varojen poistoina voisi kuitenkin vähentää vain sen verran kuin olisi vähennetty sulautuvan yhtiön verotuksessa, jos sulautumista ei olisi tapahtunut. Käyvän arvon käyttäminen kirjanpidossa ei lisäisi hyödykkeestä verotuksessa tehtävän poiston määrää.

Jakautuminen

Jakautumista koskevia säännöksiä sovelletaan järjestelyihin, joissa osakeyhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä siten, että sen varat ja velat siirtyvät kahdelle tai useammalle osakeyhtiölle jakautuvan yhtiön osakkeenomistajien saadessa osuuksiensa mukaisessa suhteessa vastikkeena kunkin vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita. Vastike voi olla myös rahaa, mutta sitä koskee sama 10 prosentin rajoitus kuin sulautumista.

Jakautumista koskevat säännökset vastaavat sulautumista koskevia säännöksiä. Myös jakautumisessa noudatetaan jatkuvuusperiaatetta sekä yhtiöiden että osakkeenomistajien verotuksessa. EVL 52 c §:n 4 momentin mukaan vastaanottavan yhtiön osakkeiden vähennyskelpoinen hankintameno määräytyy jatkuvuusperiaatteen mukaisesti jakautuvan yhtiön osakkeiden hankintamenon perusteella. Jakoperusteena käytetään vastaanottavalle yhtiölle siirtynyttä osaa jakautuvan yhtiön nettovaroista, ellei tämän jakoperusteen voida katsoa poikkeavan olennaisesti osakkeiden käypien arvojen mukaisesta jakoperusteesta.

Jakautuminen uuteen yhtiöön ei ole IFRS 3 -standardissa tarkoitettu liiketoimintojen yhdistäminen, koska määräysvalta säilyy jakautuvan yhtiön osakkeenomistajilla. Sen sijaan olemassa olevaan yhtiöön tapahtuvassa jakautumisessa siirtyvien varojen ja velkojen

määräysvalta voi siirtyä, jos vastaanottavan yhtiön entisillä osakkeenomistajilla säilyy yhtiöissä määräysvalta vastikkeena annettavien osakkeiden luovuttamisesta huolimatta.

Yhtiölainsäädännössä jakautuminen olemassa olevaan yhtiöön tulee mahdolliseksi vasta uuden osakeyhtiölain myötä. IFRS 3 -standardin soveltamisalaan kuuluvia jakautumisia voi näin ollen tapahtua käytännössä vasta uuden osakeyhtiölain tultua voimaan. EVL 52 c §:n mukaan jakautuminen olemassa olevaan yhtiöön on mahdollista jo tällä hetkellä.

Yhtiöoikeudellisesti jakautumisessa on kyse uuden yhtiön perustamisesta, ja uuden osakeyhtiölain tultua voimaan voi olla myös kyse osakepääoman korotuksesta nettoapporttia vastaan. Yhtiötä perustettaessa uusien osakkeiden merkintähintana on pidetty vähintään siirtyvän omaisuuden kirjanpidollista nettoarvoa. Siirtyvän omaisuuden käypä arvo taas muodostaa merkintähinnan enimmäismäärän.

Jos on kyse jakautumisesta olemassa olevaan yhtiöön, jossa on osakkeenomistajina myös muita kuin jakautuvan yhtiön osakkaita, kyse on suunnatusta annista. Suunnatussa annissa poiketaan vanhojen osakkaiden merkintäetuoikeudesta ja sen vuoksi osakkeen merkintähinnalla on siinä suurempi merkitys kuin uuden yhtiön perustamisen kohdalla. Merkintähinta voi uuden osakeyhtiölain mukaan olla jakautumisessa käypää arvoa alempi, esimerkiksi siirtyvien nettovarojen kirjanpitoarvo, jos osakkeenomistajat siihen yksimielisesti suostuvat eikä osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta loukata.

Osakmerkintä voidaan tehdä myös apportiomaisuuden käypää arvoa vastaavaan arvoon jakauduttaessa uuteen tai olemassa olevaan yhtiöön. Tällöin on kuitenkin epäselvää, onko menettely elinkeinoverolaissa tarkoitetun jatkuvuusperiaatteen mukainen.

Osakkeen merkintähinnan lisäksi kysymyksenä on se, miten oman pääoman tulee jakautua vastaanottavassa yhtiössä. Nykyisen osakeyhtiölain mukaan uusien osakkeiden merkintähinta tulee merkitä kokonaan sidottuun omaan pääomaan, mutta uuden osakeyhtiölain mukaan merkintähinta voitaisiin merkitä myös kokonaan vapaaseen omaan pääomaan. Rajoituksena on vain vastaanottavan yhtiön 8 000/80 000 euron vähimmäisosakepääoma.

Eräissä ratkaisuissa Keskusverolautakunta on katsonut, että jakautuvan yhtiön sidottuun omaan pääomaan kuuluva vararahasto voitiin muuttaa jakautumismenettelyn yhteydessä osakeyhtiölain säännösten mukaisesti vapaaksi omaksi pääomaksi ja jakaa se sen jälkeen vastaanottaville yhtiöille, eikä järjestelyllä ollut vaikutusta jakautumisen verokohdeltuun. Verotuskäytännössä EVL 52 c §:n mukaiselta jakautumiselta ei ole näin ollen välttämättä edellytetty oman pääoman jaottelun säilymistä samanlaisena vastaanottavassa yhtiössä kuin jakautuvassa yhtiössä.

Kirjanpidossa siirtyvät varat ja velat on kuitenkin aina arvostettava käypään arvoon silloin, kun on kyse IFRS 3 -standardin piiriin kuuluvasta jakautumisesta olemassa olevaan yhtiöön, jossa määräysvalta siirtyy. Myös osakepääoman korotus on tällöin tehtävä käypään arvoon. Kuten sulautumisessa, jakautumisessakin jatkuvuusperiaatteen on kat-

sottu edellyttävän myös omaisuuserien kirjanpitoarvojen jatkuvuutta. Yritysjärjestelydirektiivi ei kuitenkaan edellytä arvojen jatkuvuutta kirjanpidossa ja jakautumisen olemassa olevaan yhtiöön tulee olla mahdollista riippumatta kirjanpidossa käytetystä menettelystä. Sen vuoksi työryhmä katsoo, että

elinkeinoverolain jakautumista koskevia säännöksiä tulisi voida soveltaa myös sellaisissa jakautumisissa olemassa olevaan yhtiöön, jossa määräysvalta siirtyy ja siirtyvät varat ja vastuut arvostetaan kirjanpidossa käypään arvoon. Vastaanottavan yhtiön olisi kuitenkin vähennettävä poistot ja muut kulut samoista arvoista kuin ne olisi vähennetty jakautuneen yhtiön verotuksessa.

Liiketoimintasiirto

Liiketoimintasiirrolla tarkoitetaan EVL 52 d §:n mukaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö luovuttaa joko kaikki taikka yhteen tai useampaan liiketoimintansa osaan kohdistuvat varat, siirtyviin varoihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset siirtävää toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle saaden vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön liikkeesen laskemia uusia osakkeita.

Siirtävän yhtiön verotuksessa luovutetun omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi luetaan omaisuuden verotuksessa poistamaton hankintamenon osa edellyttäen, että siirto on tapahtunut kirjanpidossa poistamatta olevista arvoista.

Myös liiketoimintasiirrossa sovelletaan jatkuvuusperiaatetta sekä siirtyneiden varojen ja velkojen verotuksellisessa kohtelussa että saatujen osakkeiden hankintamenon määräytymisessä. Siirtyneen omaisuuden vähennyskelpoiseksi hankintamenoksi luetaan vastaanottavan yhtiön verotuksessa sama määrä kuin on luettu siirtävän yhtiön veronalaiseksi luovutushinnaksi. Vastikkeeksi saatujen osakkeiden verotuksessa vähennyskelpoiseksi hankintamenoksi luetaan siirrettyjen varojen verotuksessa poistamatta oleva määrä vähennettynä siirtyneiden varausten ja velkojen määrällä.

Jos liiketoimintasiirto tapahtuu kirjanpidossa poistamatta olevista arvoista, se ei aiheuta välittömiä veroseuraamuksia siirtävälle yhtiölle, jonka verotuksessa luovutetun omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi luetaan verotuksessa poistamatta oleva hankintamenon osa. Jatkuvusperiaatetta tulee soveltaa kaikkeen vastaanottavalle yhtiölle siirrettävään omaisuuteen¹². Jatkuvusperiaatteesta seuraa, ettei vastaanottava yhtiö voi

¹²KHO katsoi päätöksessään 1997:88, ettei kysymyksessä ollut EVL 52 d §:ssä tarkoitettu liiketoimintasiirto, kun omaisuutta siirrettiin osittain verotuksessa poistamatta olevista hankintamenoista ja osittain kirjanpitoarvoja vastaavista käyvistä arvoista.

kirjata liikearvoa. Jos vastaanottava yhtiö kirjaa siirtyvien varojen käyvän arvon ja kirjanpitoarvon erotuksen taseeseen liikearvona, liiketoimintasiirtosäännöstä ei sovelleta (KHO 1997 t. 2157).

Useissa tapauksissa liiketoimintasiirto tapahtuu uuteen, perustettavaan yhtiöön, jonka määräysvalta säilyy siirtävällä yhtiöllä. Tällöin ei ole kyse IFRS 3 -standardin mukaisesta liiketoimintojen yhdistämisestä. Jos liiketoimintasiirto tehdään olemassa olevaan yhtiöön, määräysvalta voi siirtyä vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajille. Tällöin on kyse IFRS 3 -standardin mukaisesta yritysjärjestelystä, jossa siirtyvät varat ja velat on arvosettava käypään arvoon.

EVL 52 d §:n mukaan liiketoimintasiirron toteuttaminen ilman veroseuraamuksia edellyttää, että siirto on tapahtunut kirjanpidossa poistamatta olevista arvoista. IFRS-tilinpäätöksen tai -konsernitilinpäätöksen tekevä yhtiö ei näin voisi soveltaa EVL 52 d §:n liiketoimintasiirtoa koskevaa säännöstä. Yritysjärjestelydirektiivin mukaan jäsenvaltio ei kuitenkaan saa verottaa niitä voittoja tai tuloja, jotka lasketaan siirrettyjen varojen ja vastuiden todellisen arvon ja niiden verotuksessa käytettävän arvon välisen eron perusteella. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

liiketoimintasiirtoa koskevaa säännöstä muutettaisiin siten, että siirtävän yhtiön verotuksessa luovutetun omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi luettaisiin verotuksessa poistamatta oleva hankintamenon osa eikä siirron edellytettäisi tapahtuvan kirjanpidossa poistamatta olevista arvoista. Vastaanottavan yhtiön olisi kuitenkin vähennettävä poistot ja muut kulut samoista arvoista kuin ne olisi vähennetty jakautuneen yhtiön verotuksessa.

Myös yritysjärjestelydirektiivi vaatii, että vastaanottava yhtiö tekee uudet poisto-, voitto- ja tappiolaskelmat siirretyistä varoista ja vastuista niiden sääntöjen mukaisesti, joita olisi sovellettu siirtävään yhtiöön, jos yritysjärjestelyä ei olisi tapahtunut. Liiketoimintasiirron kirjanpitokäsittelyssä käytettävät käyvät arvot eivät vaikuttaisi vastaanottavan yhtiön verotuksessa vähennyskelpoisiin poistoihin, vaan yhtiö tekisi poistot perustuen siirtävän yhtiön verotuksessa olleeseen poistamattomaan hankintamenuun. Vastaanottavan yhtiön tulisi seurata erikseen liiketoimintasiirrosta siirtyneiden varojen poistamista.

Osakevaihto

Osakevaihdolla tarkoitetaan EVL 52 f §:n mukaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii sellaisen osuuden toisen osakeyhtiön osakkeista, että sen omistamat osakkeet tuottavat enemmän kuin puolet toisen yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä ja antaa vastikkeena toisen yhtiön osakkeenomistajille liikkeeseen laskemiaan uusia osakkeita. Osakevaihtoa ei pidetä verotuksessa luovutuksena. Vaihdossa vastaanotettujen osakkei-

den hankintamenona pidetään luovutettujen osakkeiden verotuksessa poistamatta olevaa hankintamenon osaa. Siltä osin kuin vastikkeena saadaan rahaa, vaihtoa pidetään osakkeiden luovutuksena.

Vastaanottavan yhtiön saamien osakkeiden hankintamenosta ei sen sijaan ole elinkeinoverolaissa säännöksiä. Säännösten puuttuessa osakkeet vastaanotetaan yhtiön verotuksessa noudatetaan apporttiosuuden arvostamista koskevia periaatteita, jolloin hankintamenoksi muodostuu osakevaihdossa vastaanotettujen osakkeiden käypä arvo (KHO 2002:81).

Osakevaihdossa hankitun yhtiön määräysvalta siirtyy vastaanottavalle yhtiölle. Sen vuoksi osakevaihtoihin sovelletaan IFRS 3 -standardia, ja hankitut osakkeet on arvostettava käypään arvoon. Koska vastaanottavan yhtiön saamien osakkeiden hankintamenoksi on verotuksessa katsottu käypä arvo, elinkeinoverolain säännökset eivät ole tältä osin ristiriidassa IFRS 3 -standardin kanssa.

6.2 Konserniverotuksen uudistamistarpeet

Samaan konserniin kuuluvat yhtiöt ovat oikeudellisesti itsenäisiä yksiköitä ja lähtökohtaisesti erillisiä verovelvollisia. Jos konsernia ei kokonaisuutena oteta huomioon verotuksessa, liiketoiminnan harjoittaminen konsernimuodossa saattaisi olla verotuksellisesti huomattavassa asemassa kuin toiminnan harjoittaminen yhtenä yhtiönä. Useimmissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa tämä epäkohta on poistettu ottamalla käyttöön konserniverojärjestelmä, jossa konserniyhtiöiden voitolliset ja tappiolliset tulokset yhdistetään verotuksessa ja verotuksen perusteena on konsernin kokonaistulos. Perinteisesti konserniverojärjestelmät ovat koskeneet vain samassa jäsenvaltiossa sijaitsevien yhtiöiden verotusta. Viimeaikaisena kehityspiirteenä konserniverotusjärjestelmiä on alettu kehittää koskemaan myös rajat ylittäviä tilanteita lähinnä yhteismarkkinoiden asettamien vaatimusten johdosta. Merkittävä yhteisön oikeuden tulkintaa koskeva kannanotto oli Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen 13.12.2005 asiassa C-446/03 Marks & Spencer antama päätös, joka koskee Ison-Britannian kotimaisten yhtiöiden tappiontasaukseen perustuvan konserniverojärjestelmän yhteisön oikeuden mukaisuutta. Ratkaisun mukaan myös konsernin ulkomaisten tytäryhtiöiden tappiot on tietyin rajoitetuin edellytyksin saatava vähentää emoyhtiön asuinvaltion verotuksessa, kun järjestelmä sallii kotimaisen tytäryhtiön tappioiden vähentämisen.

Suomessa konsernin huomioon ottaminen verotuksessa yhtenä taloudellisena kokonaisuutena tapahtuu konserniavustusta koskevan sääntelyn avulla. Konserniavustus mahdollistaa tuloksentasauksen konsernin voitollisten ja tappiollisten yhtiöiden välillä, mutta avustus voidaan antaa myös voitollisten yhtiöiden kesken. Konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain (825/1986, jäljempänä konserniavustuslaki) mukaan konserniavustuksella tarkoitetaan liiketoimintaa harjoittavan kotimaisen osakeyhtiön tai osuuskunnan toiselle osakeyhtiölle tai osuuskunnalle sen harjoittamaa liiketoimintaa varten muuna kuin

pääomasijoituksena suorittamaa avustusta, jota ei elinkeinoverolain mukaan saa vähentää tulosta. Konserniavustuksen antamisen edellytyksenä on vähintään 90 prosentin omistusosuus avustuksen antajan ja saajan välillä. Avustus luetaan antajan verotuksessa vähennyskelpoiseksi menoksi ja saajan verotuksessa veronalaiseksi tuloksi sinä verovuonna, jona se on suoritettu. Vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on se, että vastaavat tulo- ja menokirjaukset on tehty sekä antajan että saajan kirjanpidossa.

Nykyinen konserniavustusjärjestelmä on luotu yksinomaan kotimaisia tilanteita silmällä pitäen. Konserniavustusjärjestelmän mahdollistama avoin tuloksentasaus ja sen edellyttämä varojensirto konserniyhtiöiden välillä soveltuu jo lähtökohtaisesti huonosti yhteismarkkinoille. Jäsenvaltioiden verojärjestelmien eroista ja verotusvallan rajoista johtuen konserniavustuslain sisältämän symmetriaperiaatteen toteuttaminen ei rajat ylittävissä tilanteissa ole mahdollista. Suoritetun konserniavustuksen lukeminen toisessa jäsenvaltiossa veronalaiseksi tuloksi toteutuisi vain harvoissa tapauksissa. On ilmeistä, että avoimeen tuloksentasausjärjestelmään liittyisi merkittävä riski veropohjan siirtymisestä alhaisen verokannan ja suppean veropohjan jäsenvaltioihin. Ulkomaisten konserniyhtiöiden tappioiden vähentäminen Suomessa konserniavustusta käyttäen loisi myös merkittävän verosuunnittelukeinon. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa on vireillä korkeimman hallinto-oikeuden tekemä ennakkoratkaisupyyntö (2005:29) Suomen konserniavustusjärjestelmän yhteensopivuudesta Euroopan yhteisön perustamissopimuksen sijoittautumisvapautta ja pääoman vapaata liikkuvuutta koskevien artiklojen kanssa (asia C-231/05, Oy AA). Korkein hallinto-oikeus pyytää ennakkoratkaisua siitä, onko konserniavustuslainsäädännössä asetettu vaatimus konserniavustuksen antajan ja saajan kotimaisuudesta yhteisön oikeuden vastainen.

Paitsi EY-oikeudellisesti konserniavustusjärjestelmä on ongelmallinen myös yhtiöoikeuden ja kirjanpidon, erityisesti IFRS -tilinpäätöksen näkökulmasta. Yhtiöoikeudelliset ja kirjanpidolliset ongelmat johtuvat erityisesti siitä, että vähennyskelpoisuus edellyttää avustusta vastaavien varojen siirtoa yhtiöiden välillä ja varojen siirron kirjaamista kuluksi ja tuotoksi. Konserniavustuslain määritelmän mukaan konserniavustus ei ole luonteeltaan voitonjakoa eikä pääomasijoitus. Se ei myöskään voisi olla vastiketta saadusta tai luovutetusta tuotannontekijästä eikä muu sellainen erä, joka olisi kulua ja tuottoa elinkeinotulooverolain säännösten mukaan. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa konserniavustuksen on katsottu tosiasiasa olevan tilanteesta riippuen joko voitonjakoa tai pääomasijoitus, mahdollisesti jossain tilanteessa myös laina tai lahjoitus. Voitonjakona käsitteleminen on luontevaa silloin, kun tytäryhtiö antaa avustuksen emoyhtiölleen. Avustuksen määrää ei kuitenkaan ole sidottu jaettavissa olevien varojen määrään eikä sitä käsitellä voitonjakona tilinpäätöksessä. Emoyhtiön antaessa konserniavustuksen tytäryhtiölle kysymyksessä olisi lähinnä pääomasijoitus. Konserniavustus olisi lainan luonteinen silloin, jos sen antamiseen liittyy poikkeuksellisesti tarkoitus takaisinmaksusta. Lahjan antaminen liiketoimintaa harjoittavien osakeyhtiöiden kesken on epäluontevaa.

Nykyisenkaltainen konserniavustuslainsäädäntö sopii myös huonosti yhteen viime aikoina tapahtuneen verolainsäädännön kehityksen kanssa. Vuodesta 2005 alusta toteutetun käyttöomaisuusosakkeiden myyntivoittoverovapauden vastapainona säädettiin vähennyskelvottomaksi vähintään 10 prosentin omistusosuudella omistetulta yhtiöltä olevien saamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot. Viime aikoina on korostunut myös käypään arvoon tapahtuvan siirtohinnoittelun merkitys yritysverotuksessa. Asiaa koskeva hallituksen esitys on parhaillaan valmistella valtiovaraministeriössä. Vaikka siirtohinnoittelulla on suurin merkitys rajat ylittävissä tilanteissa, käyvän arvon periaatteen tulee toteutua myös kotimaisten yritysten kesken tehdyissä liiketoimissa. Konserniavustuksen mahdollistama vapaa tuloksen siirto on vaikeasti yhteen sovitettavissa edellä selostetun verolainsäädännön kehittämisen kanssa.

Työryhmä on tarkastellut konserniavustuslakiin liittyviä tarkistustarpeita erityisesti IFRS-tilinpäätöksen käyttöönottamisen näkökulmasta. IFRS-tilinpäätöksessä liiketapahtumat tulee kirjata niiden oikean taloudellisen luonteen mukaisesti. Tällöin konserniavustuslain mukaista avustusta ei voida merkitä kirjanpitoon konserniavustuslain edellyttämällä tavalla kaavamaisesti kuluksi, vaan luonteensa mukaisesti esimerkiksi voitonjakona tai pääomasijoituksena. Tämä merkitsee toisaalta myös sitä, että yhtiöoikeudelliseen ja kirjanpidolliseen voitonjakoon tai pääomasijoitukseen ei kohdistu niiden taloudellisen luonteen mukaista verotusta ja verotuksen ja kirjanpidon hankintamenon käsitteet eroaisivat toisistaan. Vastaava ongelma liittyy osaltaan kirjanpitolainsäädännön mukaan tehtäviin tilinpäätöksiin kirjanpitolainsäädännön korostaessa, että tilinpäätöksen tulee antaa oikea ja riittävä kuva yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä korostaessa sisältöpainotteisuuden vaatimusta.

Ottaen huomioon edellä esitetyt konserniavustusjärjestelmään liittyvät muutkin kuin IFRS-tilinpäätökseen siirtymisestä aiheutuvat ongelmat työryhmä katsoo, ettei konsernin sisäistä tuloksentasaustarvetta ole enää tarkoituksenmukaista toteuttaa nykyisentyypisellä konserniavustussäännöstellä. Järjestelmää tulisi kehittää kansainvälisesti käytössä olevien konserniverotusmallien suuntaan ilman vaatimusta varojensiirrosta tai kirjanpidon periaatteiden vastaisista kulu- ja tuottokirjauksista. Tavoitteena tulisi olla pelkästään verotuksen tuloksenlaskentaa koskeva järjestelmä, joka täyttää myös EY-oikeuden vaatimukset ja turvaa tarvittavassa määrin Suomen veropohjaa. Työryhmä korostaa kuitenkin, että konserniverotusta uudistettaessa on huolehdittava siitä, ettei yhtenäkkään vuonna synny sellaista tilannetta, ettei konserniyhtiöiden tuloksien tasaaminen olisi verotuksessa mahdollista.

6.3 Työsuhde-etuudet

Työsuhde-etuuksien kirjaamista ohjeistetaan IAS 19 -standardissa. Työsuhde-etuudet ovat yrityksen eri muodoissa antamia vastikkeita henkilöstön työsuorituksista. Työsuhde-etuudet jaetaan standardissa lyhytaikaisiin työsuhde-etuuksiin, työsuhteen päättymisen jälkeisiin työsuhde-etuuksiin, muihin pitkäaikaisiin työsuhde-etuuksiin sekä irtisanomisen yhteydessä suoritettaviin etuuksiin.

Lyhytaikaisia työsuhde-etuuksia ovat palkat, sosiaaliturvamaksut, palkallinen vuosiloma, sairausloma, voitto-osuudet sekä bonukset, ja ne kirjataan suoraan kuluksi tuloslaskelmaan.

Työsuhteen päättymisen jälkeisiä työsuhde-etuuksia ovat eläkkeet, muut eläke-etuudet, työsuhteen jälkeinen terveydenhuolto ja muut vastaavat etuudet. Nämä jaetaan kirjanpidollisessa käsittelyssä maksupohjaisiin ja etuuspohjaisiin järjestelyihin. Maksupohjaisessa järjestelyssä yritys suorittaa kiinteitä, ennalta sovittuja maksuja erilliselle yksikölle. Tämä erillinen yksikkö voi olla myös rahasto, joka rahastoi saamiaan maksuja. Maksupohjaisessa järjestelyssä yrityksen velvoite perustuu ainoastaan sovittuun maksuun. Varinaisen edun maksaminen edunsaajalle on tämän erillisen yksikön vastuulla. Riskin tulevasta sijoituksista kantavat tämän erillisen yksikön lisäksi etuuden saajat, esimerkiksi eläkkeensaajat. Koska maksupohjaisissa järjestelyissä yrityksen velvoite rajoittuu tilikaudella suoritettavaan maksuun, kirjaustapaa ei yleensä tarvitse niiden osalta muuttaa IFRS-järjestelmään siirryttäessä.

Etuuspohjaisissa järjestelyissä yrityksellä on velvoite toteuttaa sovitut etuudet henkilöstölleen. Etuuspohjaisessa järjestelyssä yritys kantaa sekä vakuutusriskin että sijoitusriskin. Etuuspohjaiset järjestelyt voivat olla rahastoimattomia tai rahastoivia. Rahastoimattomissa järjestelyissä yritys kirjaa työsuhteen jälkeisiä etuuksia kuluksi ja velvoitteeksi nykyisten työsuoritusten perusteella. Rahastoivissa järjestelyissä yrityksen maksamat maksut rahastoidaan erilliseen yksikköön tai rahastoon, joka on juridisesti yrityksestä erillään. Tulevien etuuksien maksu on riippuvainen tämän yksikön sijoitustoiminnan menestymisen lisäksi siitä, kuinka yritys voi kattaa rahaston mahdolliset vajaukset. Yritys kantaa kuitenkin kaikissa tilanteissa vakuutusmatemaattiset riskit ja sijoitusriskit työsuhteiden päättymisen jälkeen maksettavista eduista, ellei niitä ole siirretty sopimuksella vakuutusyhtiön kannettaviksi. Etuuspohjaisen eläkejärjestelyn velvoitteen ja tilikauden kulun määrittämiseen tarvitaan vakuutusmatemaattiset laskelmat. Tuloslaskelmaan kirjattava kulu poikkeaa maksupohjaisesti määrittelystä määrästä ja lisäksi taseeseen kirjataan eläkejärjestelyn taloudellisen aseman osoittama velka- tai varallisuuserä.

Muut pitkäaikaiset työsuhde-etuudet ovat yli 12 kuukauden jälkeen erääntyviä etuuksia, esimerkiksi pitkäaikaisia työttömyysetuuksia tai pitkäaikaiseen työsuhteeseen perustuvia palkallisia poissaoloja. Näitä käsitellään kirjanpidossa samoin kuin työsuhteen päättymisen jälkeen maksettavia etuuksia.

Valtiolliset eläkejärjestelyt ovat usein luonteeltaan maksupohjaisia, koska yrityksillä ei yleensä ole oikeudellista eikä tosiasiallista velvoitetta maksaa tulevaisuudessa suoritettavia etuuksia. Suomessa pääosa yritysten henkilöstön eläke-eduista kuuluu TEL-järjestelmän piiriin. TEL-järjestelmä on useimmiten toteutettu vakuutusyhtiöissä, joskin yrityksillä on jonkin verran myös omia eläkesäätiöitä. Vakuutusyhtiöissä hoidettu TEL-järjestelmä katsotaan maksupohjaiseksi järjestelmäksi. Työkyvyttömyyseläkkeiden osalta maksupohjaiseksi katsominen edellytti tiettyjen muutosten tekemistä. Sen sijaan eläkesäätiössä tai -kassassa hoidettu TEL-järjestelmä käsitellään kokonaan etuus pohjaisena järjestelmänä. Etuus pohjaisista eläkejärjestelyistä aiheutuvat kirjaukset saattavat poiketa verotuksessa vähennyskelpoisista eläkemenoista.

Verotuksessa maksetut palkat ja eläkkeet sekä muut etuudet ovat vähennyskelpoisia siinä verovuonna, kun maksun suorittamisvelvollisuus syntyy. Työryhmä näkemyksen mukaan on perusteltua, että työsuhteisiin liittyvät menot ovat vähennyskelpoisia silloin, kun menot realisoituvat. Työryhmä katsoo, että työsuhte-etuuksien verovähennyskelpoisuuteen ei ole syytä tehdä muutoksia.

6.4 Liittymismaksut

Liittymismaksujen käsittely IFRS-tilinpäätöksessä

Saatujen liittymis-, pääsy- ja jäsenmaksujen käsittelystä IFRS-tilinpäätöksessä ohjeistetaan tuottoja koskevan IAS 18 -standardin liitteessä kohdassa 17. Maksujen tulouttaminen riippuu palvelun luonteesta. Jos maksu oikeuttaa ainoastaan jäsenyyteen ja kaikista muista palveluista tai tuotteista maksetaan erikseen tai jos niitä koskee erillinen vuosimaksu, maksu tuloutetaan, kun sen saamisesta ei ole merkittävää epävarmuutta. Jos maksu oikeuttaa jäsenen saamaan palveluja tai julkaisuja jäsenyyden aikana tai ostamaan tavaroita tai palveluita alempaan hintaan kuin ei-jäsenet, jäsenmaksu tuloutetaan sellaisella perusteella, joka kuvastaa annettavien etujen ajoittumista, luonnetta ja arvoa.

Maksajan tilinpäätökseen liittymismaksu voidaan merkitä aineettomana hyödykkeenä, jos vaadittavat edellytykset täyttyvät. IAS 38.21 edellyttää aineettoman hyödykkeen tasekirjaukselta sitä, että hyödykkeestä koituu todennäköisesti yritykselle taloudellista hyötyä ja että hyödykkeen hankintameno on määritettävissä luotettavasti. Erillisenä hankitun aineettoman hyödykkeen kohdalla hinnan katsotaan kuvastavan todennäköisyyttä tulevasta taloudellisesta hyödystä ja siksi todennäköisyyteen perustuvan kirjaamiskriteerin katsotaan aina täyttyvän (IAS 38.25). Erillisenä hankitun aineettoman hyödykkeen hankintamenokin on yleensä määriteltävissä luotettavasti (IAS 38.26).

Liittymismaksujen käsittely kirjanpitolain mukaan

Liittymismaksujen kirjaamista liittymän myyjän ja ostajan kirjanpitoon on ohjeistettu kirjanpitolautakunnan lausunnoissa 1650/2001 ja 540/1982. Liittymismaksujen käsittely kirjanpidossa riippuu siitä, onko liittymismaksu palautuskelpoinen vai ei.

Liittymismaksun saaja (myyjä) merkitsee palautuskelpoiset sekä palautus- ja siirtokelpoiset liittymismaksut taseen vastattaviin vieraaseen pääomaan erään ”Muut velat”. Liittymismaksu katsotaan tällöin pääomasijoituksen luonteiseksi eräksi eikä sitä sen vuoksi merkitä kirjanpidossa tuloksi.

Jos liittymismaksu on siirtokelpoinen, muttei palautuskelpoinen, maksu kirjataan tilinpäätöksessä tuloslaskelmaan tuotoksi. Kirjanpitolautakunta katsoi, että sellaiset liittymismaksut, jotka ovat siirtokelpoisia, mutta eivät palautettavia, voidaan katsoa lopulliseksi korvaukseksi maksun suorittajan liittymisestä jakeluverkkoon. Kyseessä on liittymän osalta asiakassuhteeseen perustuva suoritus eikä omistussuhteeseen liittyvä pääomasuoritus. Kirjanpitolautakunta katsoi, ettei pelkkä siirtokelpoisuus ilman palautusvelvollisuutta muodosta erityistä perustetta poiketa KPL 5 luvun 1 §:n pääsäännöstä, jossa tilikauden tuotot määrätään kirjattavaksi tuloslaskelmaan. Korotettua liittymismaksua ja lisäliittymismaksua käsitellään samalla tavalla kuin varsinaista liittymismaksua. Kirjanpitolautakunta ei pitänyt merkityksellisenä kirjanpitovelvollisen oikeudellista muotoa, minkä vuoksi edellä esitetty merkitsemistapa koskee myös osuuskuntia.

Kunnallisten liikelaitosten kirjanpidossa liittymismaksujen käsittely on vaihdellut. Siirtokelpoisten, mutta ei-palautettavien liittymismaksujen käsittely kunnallisten liikelaitosten tilinpäätöksissä muuttui edellä esitettyä vastaavaksi kirjanpitolautakunnan kuntajaoston annettua 31.3.2004 uuden lausunnon 65, jolla yhdenmukaistettiin liittymismaksujen käsittely kunnallisen liikelaitoksen ja osakeyhtiön välillä. Myös kunnalliset liikelaitokset ovat kirjanneet sen jälkeen siirtokelpoiset, ei-palautettavat liittymismaksut tilikauden tuotoksi. Sitä ennen kunnalliset liikelaitokset merkitsivät siirtokelpoiset, ei-palautettavat liittymismaksut omaan pääomaan liittymismaksurahastoon. Kuntajaoston lausunnon mukaan uusi ohjeistus koskee 1.4.2004 ja sen jälkeen kertyneitä liittymismaksuja.

Maksajan (ostajan) kirjanpidossa palautuskelpoiset liittymismaksut ovat saamia verkko-yhtiöltä, ja ne kirjataan pysyvien vastaavien sijoituksiin erään ”Muut saamiset”. Ei-palautuskelpoisten liittymismaksujen käsittely riippuu siitä, millaiseen omaisuuteen liittymä kytkeytyy. Kiinteistön omistaja kirjaa ei-palautuskelpoiset liittymismaksut pysyviin vastaaviin aineellisiin hyödykkeisiin ryhmään ”Maa- ja vesialueet”. Jos kyseessä on vuokratontti, ei-palautuskelpoiset liittymismaksut on suositeltavaa kirjata pysyvien vastaavien aineellisten hyödykkeiden tase-erän ”Maa- ja vesialueet” alaräksi ”Kiinteistöjen liittymismaksut”.

Liittymismaksujen käsittely verotuksessa ja tarvittavat muutokset

EVL 6.1 § 3 kohdan mukaan veronalaista tuloa eivät ole sähkö-, tele-, vesi-, viemäri- tai kaukolämpöverkkoa ylläpitävän yhteisön perimät liittymismaksut, jotka palautetaan suorittajalle tai joilla saadut edut suorittajalla on oikeus siirtää kolmannelle henkilölle. Verotuksessa palautettavat tai siirtokelpoiset liittymismaksut on katsottu luonteeltaan pääomasijoitukseksi ja sen vuoksi verovapaiksi. Vastaavasti EVL 16 § 3 kohdan mukaan maksajan verotuksessa vähennyskelpoisia menoja eivät ole sähkö-, tele-, vesi-, viemäri- tai kaukolämpöverkkoon liittymisestä suoritettavat maksut, jotka palautetaan verovelvolliselle tämän luopuessa liittymismaksun tuomasta edusta tai joilla saadut edut verovelvollisella on oikeus siirtää kolmannelle henkilölle. Liittymismaksujen kohtelu elinkeinoverotuksessa eroaa sekä kirjanpidossa että myös arvonlisäverotuksessa omaksutusta kannasta sellaisten liittymismaksujen kohdalla, jotka ovat siirtokelpoisia, mutta eivät palautuskelpoisia. Elinkeinoverolain säännökset poikkeavat myös IFRS-standardeissa omaksutusta kannasta, jonka mukaan liittymismaksut katsotaan yleensä tuloksi.

Arvonlisäverotuksessa liittymismaksuja on käsitelty korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa 2004:14. KHO katsoi, että kunnallisen sähkölaitoksen perimät siirtokelpoiset, mutta ei-palautuskelpoiset liittymismaksut olivat vastiketta verkonhaltijan suorittamista palveluista ja siksi niistä oli suoritettava arvonlisävero. KHO perusteli ratkaisuaan sillä, että siirtokelpoiset liittymismaksut voidaan katsoa lopulliseksi korvaukseksi maksun suorittajan liittymisestä palveluverkkoon ja että kyseessä on kertaluonteinen erä, joka oikeuttaa ainoastaan liittymään jakeluverkkoon. Jos olemassa olevan liittymän sähkön tai lämpötehon tarve nousee liittymissopimuksessa sovittua korkeammaksi, veloitetaan sopimusehtojen mukaan lisäliittymismaksu. Nämä seikat puolsivat KHO:n mukaan tulkintaa, jonka mukaan siirtokelpoiset, mutta palautuskelvottomat liittymismaksut eivät ole sellaisia verottomia pääomasijoituksen luonteisia suorituksia, joista ei ole suoritettava arvonlisävero. Sen sijaan sellaiset liittymismaksut, joihin liittyy palautusvelvollisuus, katsotaan edelleen pääomasijoituksen luonteisiksi eikä niihin liity arvonlisäveron suorittamisvelvollisuutta.

Elinkeinoverolain tulokäsitemäärittely on laaja. EVL 4 §:n mukaan veronalaisia tuloja ovat elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuutena saadut tulot. Tätä yleissäännöstä täsmentää EVL 5 §:n esimerkkiluettelo veronalaisista tuloista ja 6 §:n tyhjentävä luettelo niistä eristä, jotka eivät ole veronalaista tuloa. EVL 6.1 §:n 3 kohdassa säädetään verovapaiksi sähkö-, tele-, vesi-, viemäri- tai kaukolämpöverkkoa ylläpitävän yhteisön verkkoon liittymisestä perityt maksut, jotka palautetaan suorittajalle tai joilla saadut edut suorittajalla on oikeus siirtää kolmannelle henkilölle.

Tyypillisimpiä veronalaisia tuloja ovat suoritteiden, joko tavaroiden tai palveluiden, myynnistä saadut luovutushinnat. Sen lisäksi veronalaisia tuloja ovat sijoitus- ja käyttöomaisuuden luovutushinnat, vuokraustoiminnasta saadut tulot, elinkeinotoimintaan kuu-

luvan omaisuuden vuokrauksesta saadut tulot ja omaisuuden tuottamat osingot, korot ja muut tulot sekä rahoitusomaisuudesta saadut voitot. Edelleen veronalaiseksi tuloksi säädetään vakuutuslaitosten ja eläkesäätiöiden sijoitusomaisuuden arvonorotukset, luotto-
laitosten ns. kaupankäyntivaraston arvonnousut sekä puutavaran hakkuuoikeuden luovutuksesta saatu tulo.

Verovapaaksi tuloksi säädetään EVL 6 §:ssä edellä mainittujen liittymismaksujen lisäksi yhteisön osake- tai osuuspääomana ja muuna pääomasijoituksena saamat erät, käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinnat, erillisenä verovelvollisena verotettavasta kuolinpesästä saatu tulo, elokuvan tuotantotuki ja asumisoikeusmaksu.

Olennaista tulon veronalaisuuden kannalta on rajanveto pääomasuorituksiin. Pääomasuorituksia ei käsitellä kirjanpidossa tulona, vaan ne ovat joko vierasta pääomaa tai sijoituksia omaan pääomaan. Pääomasijoituksen ja tulon keskeinen ero on se, että tulo on luonteeltaan lopullinen, kun taas pääomasijoitukseen liittyy palautusvelvollisuus. Erona on myös se, että pääomasijoitus saadaan ilman välitöntä vastasuoritusta, kun taas tulo on vastikkeen luonteinen.

Työryhmä katsoo, että siirtokelpoiset, mutta ei-palautettavat liittymismaksut voidaan katsoa lopulliseksi korvaukseksi maksun suorittajan liittymisestä jakeluverkkoon. Niihin ei liity palautusvelvollisuutta, ja sen vuoksi edellytyksenä oleva tulon lopullisuuden kriteeri täyttyy. Lisäksi tällaisissa liittymismaksuissa on liittyjän osalta kyse asiakassuhteeseen perustuvasta suorituksesta eikä omistussuhteeseen liittyvästä pääomasuorituksesta. Siirtokelpoisilla, ei-palautettavilla liittymismaksulla on yleensä selvä kytkeä liittymisen aiheuttamiin kustannuksiin ja ne ovat vastikkeen luonteisia eriä. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

*sähkö-, tele-, vesi-, viemäri- tai kaukolämpöverkkoa ylläpitävän yhteisön verk-
koon liittymisestä perimät maksut, joilla saadut edut suorittajalla on oikeus siir-
tää kolmannelle henkilölle, olisivat saajan veronalaista tuloa. Vastaavasti edellä
mainitut liittymismaksut olisivat maksun suorittajan verotuksessa vähennyskel-
poista menoa elinkeinoverolain yleisten periaatteiden mukaan.*

Elinkeinoverolain muutos yhdenmukaistaisi liittymismaksujen kohtelun kirjanpidossa ja arvonnäkökulmaksi omaksumuksen kanssa sekä pienentäisi kohtelun eroavaisuutta IFRS-tilinpäätöksissä. Palautuskelpoiset liittymismaksut olisivat edelleen saajan verovapaata tuloa ja maksajan vähennyskelpotonta menoa. Uutta säännöstä sovellettaisiin lainmuutoksen voimaantulon jälkeen perittyihin liittymismaksuihin.

6.5 Tuotot

Tuottojen kirjaaminen tilinpäätöksessä

IAS 18 -standardia sovelletaan tavaroiden myynnistä, palvelujen tuottamisesta sekä korkoina, rojalteina ja osinkoina saatujen tuottojen kirjanpidolliseen käsittelyyn. Tuotoilla tarkoitetaan IAS 18 -standardissa yrityksen tavanomaisesta toiminnasta tilikaudella koituvan taloudellisen hyödyn bruttomäärää, joka johtaa oman pääoman lisäykseen muutoin kuin omistajien tekemistä oman pääoman sijoituksista johtuen.

Tuotot tavaroiden myynnistä kirjataan, kun yritys on siirtänyt tavaroiden omistukseen liittyvät merkittävät riskit ja edut ostajalle eikä yritykselle jää sellaista liikkeenjohdollista roolia, joka yleensä liittyy omistamiseen eikä tosiasiallista määräysvaltaa myytyihin tavaroihin. Edellytyksenä on myös, että tuotot ovat määritettävissä luotettavasti, liiketoimeen liittyvä taloudellinen hyöty koituu todennäköisesti yrityksen hyväksi ja että toteutuneet tai toteutuvat liiketoimeen kohdistuvat menot ovat määritettävissä luotettavasti.

Palveluista saatavat tuotot merkitään tuloslaskelmaan, kun tuotot ovat määritettävissä luotettavasti ja kun liiketoimesta yritykselle koituva hyöty on todennäköinen. Myös liiketoimen valmistumisasteen tulee olla luotettavasti määritettävissä ja liiketoimen toteutuneet ja sen valmiiksi saattamisesta aiheutuvat menot tulee olla luotettavasti määritettävissä. Palveluista saatavat tuotot kirjataan tilinpäätöspäivän valmistumisasteen mukaisesti.

Valmistumisasteen mukaista tulouttamista edellytetään myös IAS 11 Pitkäaikaishankkeet standardissa. Sen vaatimukset ovat yleisesti sovellettavissa myös palvelun tuottamiseen liittyvän liiketoimen tuottojen ja niitä vastaavien kulujen kirjaamiseen.

IAS 11 -standardin mukaan pitkäaikaishankkeen tulot ja menot on kirjattava tuotoiksi ja kuluiksi hankkeen tilinpäätöspäivän valmistumisasteen mukaisesti silloin, kun hankkeen lopputulos on arvioitavissa luotettavasti. Hankkeesta odotettavissa oleva tappio on kirjattava kuluksi välittömästi standardin mukaisesti.

Kiinteähintaisen¹³ pitkäaikaishankkeen lopputuloksen luotettava arviointi edellyttää, että hankkeen kokonaistulo on määritettävissä luotettavasti, hankkeeseen liittyvä taloudellinen hyöty koituu todennäköisesti yrityksen hyväksi ja että hankkeen valmiiksi saattamiseksi tarvittavat menot ja tilinpäätöspäivän valmistusaste ovat määritettävissä luotettavasti. Edelleen edellytyksenä on, että hankkeesta johtuvat menot ovat selkeästi yksilöitävissä ja luotettavasti määritettävissä siten, että toteutuneet menot ovat verrattavissa niistä aikaisemmin tehtyihin arvioihin. Jos on kyseessä kustannuslisäsopimus¹⁴, pitkäaikaishank-

13 Kiinteähintainen sopimus on pitkäaikaishanketta koskeva sopimus, jonka mukaan toimittajaosapuoli sitoutuu kiinteään sopimushintaan tai yksikköhintaan, jota voi joskus koskea kustannustason nousua koskeva ehto (IAS 11.3).

14 Kustannuslisäsopimus on pitkäaikaishanketta koskeva sopimus, jonka mukaan toimittajan saama korvaus vastaa hyväksyttävistä tai muutoin määriteltyjä menoja lisättyinä näiden menojen perusteella lasketulla prosentiosuudella tai kiinteällä palkkiolla (IAS 11.3).

keen lopputuloksen luotettava arviointi edellyttää, että hankkeeseen liittyvä taloudellinen hyöty koituu todennäköisesti yrityksen hyväksi ja että hankkeesta johtuvat menot ovat selkeästi yksilöitävissä ja luotettavasti määritettävissä.

KPL 2 luvun 3 §:n mukaan tulon kirjaamisperusteena on pääsääntöisesti suoritteen luovuttaminen. Vastaavasti menon kirjaamisperusteena on tuotannon tekijän vastaanottaminen. KPL 5 luvun 4 §:n mukaan pitkän valmistusajan vaativasta suoritteesta syntyvä tulo saadaan kuitenkin kirjata tuotoksi valmistusasteen perusteella. Suoritteesta kertyvän erilliskatteen tulee tällöin olla luotettavalla tavalla ennakoitavissa, ja kirjanpitovelvollisen tulee noudattaa samaa perustetta kaikkien tässä tarkoitettujen tulojen kirjaamisessa tuotoiksi. Kirjanpitolautakunta on lisäksi antanut yleisohjeen pitkän valmistusajan vaativasta suoritteesta syntyvän tulon kirjaamisesta tuotoksi valmistusasteen perusteella.

Suurimpana erona kirjanpitolaian ja IFRS-standardien välillä on se, että IFRS edellyttää pitkäaikaishankkeiden tulouttamista aina valmistusasteen perusteella, kun taas kirjanpitolaian mukaan se on vapaaehtoista. Myös palveluista saadut tuotot on tuloutettava IFRS:n mukaan valmistusasteen perusteella. Lisäksi tuottojen kirjaamista koskeva ohjeistus on IFRS-standardeissa huomattavasti yksityiskohtaisempaa kuin kirjanpitolaissa.

IFRS-raportointiin siirtyminen ei kuitenkaan olennaisesti muuttanut yritysten tuottojen kirjausperusteita, mikä näkyy esimerkiksi Rahoitustarkastuksen 7.6.2005 julkaisemassa selvityksessä listayhtiöiden siirtymätiedottamisen laadusta ja siirtymän vaikutuksista. Siirtymävaikutukset omaan pääomaan ja tilikauden 2004 tulokseen olivat melko vähäiset huolimatta siitä, että suomalainen tilinpäätöskäytäntö ei ole pakottanut valmistusasteen mukaiseen tulouttamiseen pitkäaikaishankkeiden ja palveluiden kohdalla. Merkittäviä muutoksia tuli vain rakennusyhtiöiden liikevaihtoon, koska perustajaurakoinnin kaksinkertainen liikevaihto poistui IAS 11 -standardin myötä. Suomalaisen tilinpäätöskäytännön ja IFRS:n välinen ero perustajaurakoinnin kirjanpitokäsittelystä poistui kirjanpitolautakunnan 17.1.2006 antamalla yleisohjeella perustajaurakoinnin käsittelystä tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa.

Tulon jaksottaminen verotuksessa

Elinkeinoverolain tulokäsite on laaja. EVL 4 §:n mukaan veronalaisia tuloja ovat elinkeinotoiminnassa rahana tai rahanarvoisena etuutena saadut tulot. Tyypillisimpiä veronalaisia tuloja ovat suoritteiden, joko tavaroiden tai palveluiden myynnistä saadut luovutushinnat. Sen lisäksi veronalaisia tuloja ovat sijoitus- ja käyttöomaisuuden luovutushinnat lukuun ottamatta käyttöomaisuusosakkeiden luovutushintoja, vuokraustoiminnasta saadut tulot, elinkeinotoimintaan kuuluvan omaisuuden vuokrauksesta saadut tulot ja omaisuuden tuottamat osingot, korot ja muut tulot sekä rahoitusomaisuudesta saadut voitot. Lisäksi veronalaiseksi tuloksi säädetään tiettyjä realisoitumattomia tuottoja, kuten vakuutuslaitosten ja eläkesäätiöiden sijoitusomaisuuden arvonkorotukset. Verovapaaksi tuloksi

on säädetty muun muassa yhteisön osake- tai osuuspääomana ja muuna pääomasijoituksena saamat erät sekä käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinnat.

Tulo on EVL 19 §:n mukaan pääsääntöisesti sen verovuoden tuottoa, jonka aikana se on saatu rahana, saamisena tai rahanarvoisena etuutena. Jos verovelvollinen on kuitenkin kirjanpidossaan kirjannut pitkän valmistusajan vaativasta suoritteesta syntyvän tulon tuotoksi KPL 5 luvun 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla valmistusasteen perusteella, mainitussa säännöksessä tarkoitettu tulo luetaan myös verovuoden tuotoksi.

Tavanomaisesta liiketoiminnasta saatujen tuottojen jaksottamisessa verovuosien verotettavaksi tuloksi noudatetaan näin samoja periaatteita kuin kirjanpidossa. Verolainsäädännössä on katsottu, että kirjanpidossa valittu ratkaisu voidaan sallia myös verotuksessa ja välttää erojen syntyminen kirjanpidon ja verotuksen välille. Tulouttamisajankohdan valinnassa on kyse vain tulon jaksottamisesta.

Kuten edellä on todettu, suomalaisen tilinpäätöskäytännön ja IFRS-standardien erot tuottojen kirjaamisessa eivät aiheuttaneet merkittäviä muutoksia yritysten liikevaihtoihin. Työryhmä katsookin, että elinkeinoverolain tulokäsite sekä jaksottamista koskeva pääsääntö, jonka mukaan tulo on sen verovuoden tuottoa, jonka aikana se on saatu rahana, saamisena tai rahanarvoisena etuutena, voidaan säilyttää ennallaan. Pitkäaikaishankkeiden tulouttamista koskevaa säännöstä sen sijaan tulisi muuttaa siten, että kattaa myös IFRS-tilinpäätöksissä tehdyt pitkäaikaishankkeiden tuloutukset. Työryhmä ehdottaa, että

pitkäaikaishankkeesta saatu tulo luettaisiin verovuoden tuotoksi valmistusasteen mukaan myös silloin, kun verovelvollinen noudattaa valmistusasteen mukaista tuloutustapaa kirjanpidossaan IFRS-standardien perusteella.

IAS 11 edellyttää, että pitkäaikaishankkeesta odotettavissa oleva tappio on kirjattava kuluksi välittömästi. Sama vaatimus sisältyy kirjanpitolautakunnan 4.9.2000 antamaan yleisohjeeseen tulon kirjaamisesta tuotoksi valmistusasteen perusteella. Työryhmä katsoo, että pitkäaikaishankkeesta odotettavissa olevan tappion tulee olla verotuksessa vähennyskelpoinen vasta tappion realisoituessa.

6.6 Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuuden arvostaminen tilinpäätöksessä

Vaihto-omaisuutta käsittelevän IAS 2 -standardin mukaan vaihto-omaisuutta ovat omaisuuserät, jotka on tarkoitettu myytäväksi tavanomaisessa liiketoiminnassa, ovat käsiteltävinä tuotantoprosessissa tällaista myyntiä varten tai jotka ovat tuotantoprosessissa tai palveluita tuotettaessa kulutettavaksi tarkoitettuja raaka-aineita tai tarvikkeita. IAS 2 ei koske keskeneräisiä pitkäaikaishankkeita, rahoitusinstrumentteja eikä biologisia hyödykkeitä.

Vaihto-omaisuus arvostetaan IFRS-tilinpäätöksessä hankintamenoon tai sitä alempaan nettorealisointiarvoon. Hankintamenoon sisällytetään kaikki ostomenot, valmistusmenot sekä muut menot, jotka ovat aiheutuneet vaihto-omaisuuden saattamisesta sijaintipaikkaan, joka sillä on tarkasteluhetkellä. Vaihto-omaisuuden hankintamenoon luetaan myös systemaattisesti kohdistettu osuus valmistuksen kiinteistä ja muuttuvista yleismenoista. Korkomenoja vaihto-omaisuuden hankintamenoon luetaan vain silloin, kun ne johtuvat nimenomaisesti kyseisen hyödykkeen valmistamisesta.

Nettorealisointiarvo on tavanomaisessa liiketoiminnassa saatava myyntihinta, josta on vähennetty arvioidut valmiiksi saattamisesta johtuvat menot sekä arvioidut myynnin toteutumiseksi välttämättömät menot.

Kirjanpitolain mukaan vaihto-omaisuutta ovat sellaisinaan tai jalostettuina luovutettaviksi tai kulutettaviksi tarkoitetut hyödykkeet. KPL 5 luvun 6 §:n mukaan vaihto-omaisuus arvostetaan hankintamenoon tai sitä alempaan todennäköiseen hankintamenoon tai luovutushintaan. Vaihto-omaisuushyödykkeen hankintamenoon luetaan KPL 4 luvun 5 §:n mukaan pääsääntöisesti hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet muuttuvat menot. Jos hyödykkeen hankintaan ja valmistukseen liittyvien kiinteiden menojen määrä on olennainen muuttuviin menoihin verrattuna, saadaan myös niiden osuus lukea hankintameno.

IFRS ei salli vaihto-omaisuuden arvostamista hankintamenoa alempaan todennäköiseen hankintahintaan. Vaihto-omaisuuden alimpana arvona käytettävä nettorealisointiarvo puolestaan poikkeaa kirjanpitolain todennäköisestä luovutushinnasta siinä, että nettorealisointiarvosta vähennetään myös arvioidut valmiiksi saattamisesta ja myynnistä aiheutuvat menot. Tämä johtaa siihen, että muuten samalla tavalla kirjanpidossa käsitelty vaihto-omaisuushyödyke voidaan arvostaa IFRS-tilinpäätöksessä alempaan arvoon kuin kirjanpitolain mukaan. Toisaalta IFRS-tilinpäätöksessä vaihto-omaisuuden hankintameno on luettava myös hyödykkeen valmistuksesta aiheutuneet välittömät kiinteät menot sekä osuus valmistuksen muuttuvista ja kiinteistä yleismenoista, mikä nostaa hyödykkeestä taseeseen aktivoitavan hankintameno määrää. Tämän jälkimmäisen eron merkitys onkin käytännössä huomattavasti suurempi. Kiinteiden menojen aktivoinnin vaikutus vaihto-omaisuuden hankintamenoon näkyi myös Rahoitustarkastuksen tekemässä selvityksessä yhtiöiden IFRS-raportointiin siirtymisen vaikutuksista (Rahoitustarkastus 7.6.2005). Niillä yhtiöillä, jotka eivät olleet aiemmin aktivoineet kiinteitä menoja vaihto-omaisuuden hankintamenoon kirjanpitolain sallimalla tavalla, vaihto-omaisuuden arvo kasvoi siirtymässä.

Vaihto-omaisuuden kohtelu verotuksessa

Elinkeinoverolain mukaan vaihto-omaisuutta ovat elinkeinotoiminnassa sellaisinaan tai jalostettuina luovutettaviksi tarkoitetut kauppatavarat, raaka-aineet, puolivalmisteet ja muut hyödykkeet sekä elinkeinotoiminnassa kulutettaviksi tarkoitetut poltto- ja voiteluaineet ja muut tarvikkeet. EVL 14 §:n mukaan vaihto-omaisuuden hankintameno on hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta johtuneiden muuttuvien menojen määrä. Hankintameno on luetaan lisäksi KPL 4 luvun 5 §:n nojalla hyödykkeen hankintamenoon kirjanpidossa luetut kiinteät menot ja korkomenot¹⁵. EVL 28 §:n mukaan vaihto-omaisuus arvostetaan hankintamenoon tai sitä alempaan todennäköiseen hankintamenoon tai todennäköiseen luovutushintaan.

Kun EVL 14 §:ään otettiin säännös kiinteiden menojen lukemisesta vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuushyödykkeen hankintameno, voimaantulosäännökseen sisältyi siirtymäsäännös. Lain 1539/1992 voimaantulosäännöksen 3 momentin mukaan kiinteiden menojen hankintameno on lukemisesta johtuva elinkeinotoiminnan tuloksen lisäys luetaan verovelvollisen vaatiessa yhtä suurina vuotuisina erinä verovuoden ja kahden seuraavan verovuoden tuotoiksi. Siirtymän aiheuttama tuloksen lisäys voitiin näin jaksottaa kolmelle verovuodelle. Siirtymäsäännökseen ei sisällynyt soveltamisen aikarajoitetta eikä sitä ole myöhemmin kumottu.

Vaihto-omaisuuden käsittely IFRS-tilinpäätöksessä eroaa elinkeinoverolain mukaisista periaatteista nettorealisointi-arvon kohdalla. Verotuksessa vaihto-omaisuuden alimpena arvona sallitusta todennäköisestä luovutushinnasta ei voi vähentää arvioituja valmiiksi saattamisesta tai myynnistä aiheutuvia menoja. Toisaalta IFRS-standardien vaatima kiinteiden menojen aktivointi nostaa vaihto-omaisuuden arvoa. Myös korkomenot on aktivoitava vaihto-omaisuuden hankintameno IFRS-tilinpäätöksessä tietyin edellytyksin.

Työryhmä on tarkastelussaan lähtenyt siitä, että verotuksen ja kirjanpidon välille ei tule tehdä sellaisia eroja, joiden taloudellinen merkitys on kohtuullisen vähäinen, mutta jotka lisäävät yritysten ja verohallinnon työmäärää vaatimalla molempien seuraamista erikseen. Vaihto-omaisuuden hankintameno määrittämisessä on kyse jaksottamisesta: vähennetäänkö kiinteät menot verovuoden kuluna heti vai jaksotetaan kiinteät menot kuluksi vaihto-omaisuuden aktivoidun hankintameno kautta. Työryhmä ehdottaa, että

vaihto-omaisuuden hankintameno luettaisiin hyödykkeen hankintamenoon kirjanpidossa luetut kiinteät menot ja korkomenot myös silloin, kun verovelvollinen laatii tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaan.

¹⁵ Kirjanpitolaki ei kuitenkaan salli korkomenojen lukemista hyödykkeen hankintameno, joten käytännössä säännös ei ole tullut tältä osin sovellettavaksi verotuksessakaan.

Ehdotuksen siirtymähetken vaikutusta pienentää mahdollisuus jaksottaa laskentaperusteiden muutoksesta johtuva tuloksen lisäys kolmelle verovuodelle. Verotuksen ja kirjanpidon välisten erojen välttämiseksi työryhmä myös katsoo, että

IFRS-tilinpäätöksen laativa verovelvollinen voisi arvostaa vaihto-omaisuuden hankintamenoa alempaan nettorealisointi-arvoon.

6.7 Valuuttakurssierot

Valuuttakurssierojen käsittely tilinpäätöksessä

IFRS-tilinpäätöksessä valuuttakurssierojen kirjaamisesta ohjeistetaan IAS 21 -standardissa. Standardia sovelletaan ulkomaanrahan määräisten liiketoimien ja saldojen kirjanpito-käsittelyyn lukuun ottamatta erää, jotka kuuluvat rahoitusinstrumentteja koskevan IAS 39 -standardin soveltamisalaan. Tämän standardin ulkopuolelle jäävät näin ulkomaanrahan määräisiin eriin liittyvä suojauslaskenta sekä ulkomaiseen yksikköön tehdyn nettosijoituksen suojaus. Myös valuuttajohdannaisiin sovelletaan pääosin IAS 39 -standardia. Tätä standardia sovelletaan kuitenkin tiettyihin valuuttajohdannaisiin sekä silloin, kun yritys muuntaa johdannaisiin liittyvät luvut toimintavaluutasta esittämisvaluutaksi. Toimintavaluutalla tarkoitetaan sen ympäristön valuuttaa, jossa yritys pääasiallisesti toimii. Esittämisvaluutta on valuutta, jonka määräisenä tilinpäätös esitetään.

Useimmissa tapauksissa yritys esittää tilinpäätöksensä toimintavaluutan määräisenä. Tällöin ulkomaan rahan määräinen liiketoimi merkitään alun perin kirjanpitoon toimintavaluutan määräisenä siten, että ulkomaan rahan määräinen erä muutetaan käyttäen toimintavaluutan ja ulkomaan rahan välillä liiketoimen toteuttamispäivänä vallitsevaa avistakurssia. Tilinpäätöspäivänä monetaariset ulkomaan rahan määräiset erät esitetään tilinpäätöksessä käyttäen tilinpäätöspäivän kurssia. Kurssierot, jotka johtuvat tilinpäätöspäivän ja liiketoimen toteuttamispäivän tai edellisen tilinpäätöspäivän välisistä kursieroista, on kirjattava tulosvaikutteisesti sille kaudelle, jonka aikana ne syntyvät.

Sen sijaan ei-monetaariset erät, joiden taseeseen merkittävä määrä perustuu ulkomaan rahan määräisenä ilmaistuun alkuperäiseen hankintamenoon, on esitettävä tilinpäätöksessä käyttäen liiketoimen toteuttamispäivän kurssia. Sellaiset ei-monetaariset erät, joiden taseeseen merkittävä määrä perustuu ulkomaan rahan määräisenä ilmaistuun käypään arvoon, on esitettävä tilinpäätöksessä käyttäen käypää arvoa määritettäessä vallinnutta valuuttakurssia. Ei-monetaarisesta erästä johtuva kurssiero kirjataan joko tulosvaikutteisesti tai suoraan omaan pääomaan sen mukaan, miten erästä aiheutuva voitto tai tappio yleensä kirjataan.

Kirjanpitolain 5 luvun 3 §:n mukaan ulkomaanrahan määräiset saamiset samoin kuin ulkomaanrahan määräiset velat ja muut sitoumukset muutetaan Suomen rahaksi tilinpäätöspäivän kurssiin. Jos ulkomaanrahan määräiset saamiset tai muut velat taikka muut sitoumukset on kuitenkin sopimuksilla tai muutoin sidottu tiettyyn kurssiin, ne saadaan muuttaa Suomen rahaksi sitä noudattaen. Myös kirjanpitolain mukaan laaditussa tilinpäätöksessä realisoitumattomat kurssivoitot ja -tappiot kirjataan tulosvaikutteisesti tilikauden tuotoksi tai kuluksi.

Valuuttakurssierojen käsittely verotuksessa

EVL 26 §:n mukaan verovelvollinen voi vähentää elinkeinotoiminnasta johtuneiden velkojen indeksi- ja kurssitappiot sen verovuoden kuluna, jonka aikana ulkomaanrahan kurssi taikka hinta- tai kustannusindeksi taikka muu vertailuperuste on muuttunut, tai verovelvollisen niin vaatiessa myöhempien verovuosien kuluna. Edellä mainitut tappiot on kuitenkin vähennettävä viimeistään sen verovuoden tulosta, jona tappiota vastaava summa on suoritettu.

EVL 26 § ei sanamuotonsa perusteella koske saamisten arvonalentumisesta aiheutuneita kurssitappioita. Saamisista aiheutuneet kurssitappiot voidaan katsoa verotuksessa vähennyskelpoisiksi menetyksiksi EVL 7 §:n yleissäännöksen sekä 17 §:n rahoitusomaisuuden arvonalentumista koskevan säännöksen perusteella. EVL 22 §:n 2 momentin mukaan tällaiset menetykset on vähennettävä sinä verovuonna, jona ne on todettu. Arvonalenemisesta aiheutuva tappio on rahoitusomaisuuteen kuuluvan muun saamisen kuin myyntisaamisen osalta vähennyskelpoinen vasta silloin, kun lopullinen maksu saamisesta on saatu. Tappiota voitaneen pitää lopullisena myös silloin, kun on olemassa luotettava arvio siitä, ettei kurssi saamisen olemassaoloaikana nouse. Käytännössä myös saamisiin liittyvät kurssitappiot on kuitenkin jaksotettu noudattaen EVL 26 §:n periaatetta.

Kurssitappioiden kohdalla verovelvollinen voi vähentää tappion kurssin tai indeksin muuttumisvuonna tai jonakin myöhempanä verovuonna. Verovelvollinen voi aktivoida tappion ja vähentää sen poistoina. Viimeistään tappio on vähennettävä sinä vuonna, jona tappiota vastaava summa on suoritettu.

Kurssivoittojen käsittelystä ei ole elinkeinoverolaissa säännöksiä. Sen vuoksi kurssivoitot ovat veronalaista tuloa vasta niiden realisoituessa. Verotuskäytännössä yritykset ovat kuitenkin voineet vähentää realisoitumattomia kurssivoittoja realisoitumattomista kurssitappioista ja soveltaa EVL 26 §:n mukaista jaksotussäännöstä tappioiden nettomäärään. Elinkeinovalolain säännökset eivät velvoita yrityksiä realisoitumattomien kurssivoittojen tulouttamiseen.

Myös indeksi- ja kurssitappioiden vähentämiseen sovelletaan EVL 54 §:n kirjanpitosidonnaisuutta koskevaa säännöstä. Sen mukaan verovelvollinen ei voi verotuksessaan vähentää suurempaa määrää kuin mitä hän on kirjanpidossaan verovuonna ja aikaisemmin vähentänyt.

Elinkeinoverolain velkoihin ja saamisiin liittyvien valuuttakurssimuutosten verokohdelua koskevat säännökset ovat puutteellisia, ja kurssieroja käsitelläänkin käytännössä eri tavoin. Realisoitumattomia kurssivoittoja saatetaan tulouttaa verotuksessa suoraan tai vähentää ne realisoitumattomista kurssitappioista. Saamisista aiheutuvien realisoitumattomien kurssitappioiden jaksottamisesta ei ole lainkaan säännöksiä.

Työryhmä katsoo, että valuuttakurssieroista aiheutuvien kurssivoittojen ja -tappioiden kohtelusta verotuksessa tulee säätää nykyistä kattavammin. Kurssierojen käsittely kirjanpidossa on yhdenmukaistunut kirjanpitolakiin tehtyjen muutosten vuoksi, mikä on käytännössä vähentänyt kurssierojen käsittelyssä eri yritysten välillä olevaa vaihtelua. Työryhmä katsoo myös, että nykyinen epäsymmetrinen realisoitumattomien kurssitappioiden ja -voittojen kohtelu verotuksessa ei ole perusteltua. Veloista ja saamisista aiheutuvia kurssieroja tulisi myös kohdella samojen periaatteiden mukaan. Sen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

*kirjanpidossa tuotoksi kirjatut realisoitumattomat indeksi- ja kurssivoitot olisi-
vat veronalaista tuloa ja kuluksi kirjatut realisoitumattomat indeksi- ja kurssi-
tappiot verotuksessa vähennyskelpoista menoaa.*

6.8 Omien osakkeiden hankkiminen ja luovuttaminen yhtiön verotuksessa

Nykyiset säännökset ja verotuskäytäntö

Voimassa olevan osakeyhtiölain (OYL) säätämisaikaan vuonna 1978 kieltoa hankkia omia osakkeita pidettiin osakeyhtiöoikeuden keskeisenä periaatteena. Kiellon tarkoituksena oli suojata velkojia ja turvata osakepääoman koskemattomuutta. OYL 7 luvun 1 § 1 momentti sisälsikin kiellon vastiketta vastaan hankkia ja ottaa pantiksi omia osakkeita tai emoyhtiön osakkeita. Toisaalta osakeyhtiölaki tunki perinteisen mahdollisuuden yhtiöjärjestyksen määräyksen perusteella lunastaa omia osakkeita. Lunastettu osake oli poistettava osakeluettelosta ja tehtävä kelpaamattomaksi.

Lailta 145/1997 lainsäätäjän suhtautuminen omien osakkeiden hankkimiseen muuttui olennaisesti. OYL 7 luvun uusien säännösten mukaan yhtiö tai sen tytäryhtiö ei saa yhtiötä perustettaessa merkitä osakkeita. Yhtiö voi kuitenkin luvussa säädetyin edellytyksin ja menettelyä noudattaen hankkia omia ulkona olevia osakkeita. OYL 7 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan tämän on tapahduttava varoilla, jotka voidaan käyttää voitonjakoon. Julkisen osakeyhtiön omia osakkeita voidaan ehdotuksen mukaan sekä hankkia että myydä julkisen kaupankäynnin kautta. Yhtiö voi käydä kauppaa omilla osakkeillaan vain sellai-

sella markkinapaikalla, jolle vahvistetut säännöt turvaavat osakkeenomistajille yhdenvertaiset mahdollisuudet tehdä tarjouksia ja osallistua kaupankäyntiin.

Yksityinen osakeyhtiö ei saa hankkia kaikkia osakkeitaan. Julkinen osakeyhtiö tai sen tytäryhtiö ei saa hankkia osakkeita niin, että omistus ylittää kymmenen prosenttia osakepääomasta tai äänivallasta. (Raja oli alun perin viisi prosenttia. Se korotettiin 10 prosenttiin keväällä 2005). Jos osakkeita on hankittu vastoin lain säännöksiä, osakkeet on luovutettava viipymättä ja viimeistään kuuden kuukauden kuluessa saannosta. Muutoin yksityisen osakeyhtiön ja sen tytäryhtiön hankkima yhtiön osake on luovutettava kolmen vuoden kuluessa saannosta. Julkisen yhtiön osalta ei ole säädetty vastaavaa määräaikaa.

Tilinpäätöstä koskevia OYL 11 luvun säännöksiä täydennettiin edellä mainitun lainmuutoksen yhteydessä 6 a §:n säännöksellä, jonka mukaan myös taseessa eikä vain liitetiedoissa voitiin ilmoittaa yhtiöllä olevat omat osakkeet, joilla on julkisen kaupankäynnin osoittama markkinahinta. Samalla vastaava määrä oli merkittävä jakokelvottomaksi vapaaksi omaksi pääomaksi. Omien ja emoyhtiön osakkeiden myynnistä saatu myyntivoitto oli merkittävä uuden 12 luvun 3 a §:n nojalla ylikurssirahastoon. Omien osakkeiden lunastamista koskevia 6 luvun säännöksiä muutettiin niin, että lunastusehtoisia osakkeita voidaan lunastaa ilman velkojiensuojamenettelyä vain, jos lunastukseen käytetään voitonjakokelpoisia varoja. Lunastaminen tapahtuu aina siten, että lunastettavat osakkeet mitätöidään, kun taas hankitut osakkeet voidaan luovuttaa edelleen. Uudistuksen yhteydessä 12 luvun 1 §:ää muutettiin siten, että omien osakkeiden hankkiminen mainitaan yhtiön varojenjakotapana.

Edellä mainittua OYL 11 luvun 6 a §:ää on muutettu lailla 1306/2004, joka tuli voimaan 31.12.2004 siten, ettei omia osakkeita voida enää merkitä taseeseen varoiksi. Muutos liittyi IFRS-standardien käyttöönottoon. Standardien nojalla yrityksen hankkimat omat osakkeet pitää vähentää omasta pääomasta.

Kirjanpitolautakunta antoi 22.5.2000/1613 lausunnon OYL 7 luvussa tarkoitettujen omien osakkeiden hankinnan ja luovutuksen kirjanpidollisesta käsittelystä. Koska säännöksiä on mainitulla tavalla muutettu 31.12.2004 alkaen, lausunto ei ole sellaisenaan voimassa. Siinä taseeseen varoiksi merkitsemättömien osakkeiden käsittelyn osalta lausutulla on kuitenkin edelleen merkitystä. Lausunnon mukaan omien osakkeiden hankinta merkitään OYL 12 luvussa tarkoitettuja voitonjakokelpoisia varoja vähentäen silloinkin, kun osakkeita ei osakeyhtiölain säännösten rajoittamana saada merkitä tai niitä ei ole merkitty taseen vastaaviin varoihin. Omien osakkeiden myynnistä aiheutunut kirjanpidollinen myyntitulo lasketaan osakkeiden luovutushinnan ja KPL 4 luvun 5 §:n mukaisesti määritellyn hankintamenon erotuksena. Omien osakkeiden myyntitulo on tilikauden tulokseen vaikuttamaton erä. Myyntivoitto merkitään ylikurssirahastoon ja osakkeiden hankintamenoa vastaava määrä palautetaan voitonjakokelpoisiin varoihin omaan pääomaan. Omien osakkeiden myyntitappio jää rasittamaan yhtiön voitonjakokelpoisia varoja.

Verohallitus on antanut uusien osakeyhtiölain säännösten johdosta 4.9.1997 ohjeen. Siinä todetaan, että yhtiön myydessä omia osakkeitaan kyseessä on kauppa. Verotuksessa kaupan muodossa tapahtuvaa osakkeiden myyntiä ei voida pitää verovapaana pääomansijoituksena, vaikka myynnistä saatava myyntivoitto osakeyhtiölain säännösten nojalla tuleekin kirjata sidottuun omaan pääomaan. Vastaavasti kuin osakkeiden hankinta osakkailta katsotaan luovutusvoittoverosäännösten piiriin kuuluvaksi tapahtumaksi, on myös niiden edelleen luovuttamisessa kyse veronalaisesta luovutuksesta. Samoin varainsiirtoveron kannalta kyse on verollisesta luovutuksesta. Yhtiön omien osakkeiden luovutushinnat ovat siten EVL 5 §:n nojalla yhtiön veronalaista elinkeinotuloa. Tällöin myös myynnistä aiheutuva tappio tulee elinkeinoverolain mukaan verotettaessa vähennetyksi verotettava tulosta.

Yhtiön hankkimien omien osakkeiden voidaan ohjeen mukaan pääsääntöisesti katsoa kuuluvan yhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Jos omat osakkeet poikkeuksellisesti kuuluvat yhtiön muun toiminnan tulolähteeseen tai kyseessä on tuloverolain mukaan verotettava yhtiö, sovelletaan osakkeiden luovutukseen tuloverolain luovutusvoittoa tai -tappiota koskevia säännöksiä. Tappiot ovat tällöin vähennyskelpoisia vain omaisuuden luovutuksesta saadusta voitosta TVL 50 §:n mukaisesti.

Ohjeen mukaan sekä omien osakkeiden lunastamisesta että hankkimisesta on suoritettava varainsiirtoveroa. Veroa on suoritettava myös yhtiön hankkimien osakkeiden edelleen luovutuksesta. Verovelvollinen on kulloinkin luovutuksen saaja. Arvopaperipörssissä tapahtuvista kaupoista ei varainsiirtoveroa kuitenkaan suoriteta.

Verohallituksen ohjeessa omaksuttu kanta on hyväksytty oikeuskäytännössä ratkaisussa KHO 2003:19. Siinä osakeyhtiö oli tilikaudella 1.11.1996 - 31.10.1997 myynyt omistuksessaan olleita omia osakkeitaan. Osakkeiden myynneistä, joka oli tapahtunut 1.9.1997 voimaan tulleiden osakeyhtiölain muutosten (145/97) jälkeen, syntynyt myyntivoitto oli siirretty OYL 12 luvun 3 a §:n mukaisesti ylikurssirahastoon ja sitä oli veroilmoituksessa käsitelty verovapaana pääomansijoituksena. Kun kyseessä kuitenkin oli ollut kaupan muodossa tapahtunut yhtiön liikeomaisuuteen kuuluneiden omien osakkeiden luovutus, KHO katsoi, ettei myyntivoittoa voitu pitää EVL 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna verovapaana pääomansijoituksena vaan omien osakkeiden myynnistä saatu myyntivoitto oli EVL 4 ja 5 §:ssä tarkoitettua veronalaista elinkeinotuloa.

Uuden osakeyhtiölain merkitys

Omien osakkeiden hankkimisesta ja lunastamisesta säädetään osakeyhtiölakiehdotuksen (OYLE) 15 luvussa. Muutoksia on selostettu edempänä muistion 7 luvussa. Ehdotuksen mukaan nimellisarvottomassa ja vasta-arvottomassa järjestelmässä osakkeiden lukumäärän ja osakepääoman suhteella ei olisi enää entistä merkitystä. Osakkeita voitaisiin hankkia tai lunastaa yhdenvertaisuusperiaatteen puitteissa kaikilta osakkailta omistuksen

suhteessa myös käypää alemmasta hinnasta ja jopa vastikkeetta. Mahdollisuudet käyttää omien osakkeiden suunnattua luovutusta kannustinjärjestelmän osana paranisivat. OYLE 9 luvun 20 §:n mukaan yhtiölle voitaisiin suunnata maksuton anti. Menettely mahdollistaisi sen, että yhtiöllä on valmiiksi hallussaan jo rekisteröityjä omia osakkeita esimerkiksi silloin, kun niitä käytetään vastikkeena yrityskaupassa. Omien osakkeiden hankkiminen ja lunastaminen eivät siten olisi enää ainoita keinoja hankkia yhtiölle valmiiksi rekisteröityjä osakkeita.

Omien osakkeiden hankkimisrajoitus ei enää koskisi tytäryhtiötä. Hankitut osakkeet voitaisiin pitää ilman määräaika-rajoituksia, laskea uudelleen liikkeeseen tai mitätöidä. Omien osakkeiden hankkimiseen ja lunastamiseen voitaisiin käyttää jakokelpoista vapautta omaa pääomaa. Jos siihen käytetään osakepääomaa, kysymys olisi myös osakepääoman alentamisesta ja sitä koskevaa menettelyä olisi noudatettava.

Lakiehdotukseen ei sisälly enää erityisiä säännöksiä omien osakkeiden hankkimisesta julkisessa kaupankäynnissä, koska suunnattu hankkiminen on mahdollista. Suunnattu hankkiminen, joka tapahtuu anonyymien kaupankäynnin kautta ja jossa kaikilla osakkailla on mahdollisuus myydä osakkeita, on hallituksen esityksen perusteluiden mukaan yleensä yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta hyväksyttävä tapa.

Osakeantia koskevan OYLE 9 luvun 1 §:n mukaan osakeannista on kysymys sekä silloin, kun yhtiö antaa uusia osakkeita, että silloin, kun yhtiö luovuttaa hallussaan olevia omia osakkeita. Osakeannissa osakkeita voidaan antaa merkittäväksi maksua vastaan tai maksuttomasti. Osakeannista päätetään yhtiökokouksessa. Yhtiökokous voi myös päättää osakeantivaltuutuksesta hallitukselle. Osakeantivaltuutus on rekisteröitävä, ja se on voimassa lähtökohtaisesti toistaiseksi, julkisessa yhtiössä kuitenkin enintään viisi vuotta.

Osakkeiden merkintää koskeva säännös 9 luvun 9 §:ssä on aikaisempaa joustavampi. Merkinnän tulee tapahtua tositteellisesti, merkinnästä on käytävä ilmi merkitsijä ja merkinnän kohteena olevat osakkeet. Hallituksen esityksen perusteluista käy ilmi, että merkintänä pidetään myös sitä, että julkinen osakeyhtiö luovuttaa omia osakkeitaan julkisen kaupankäynnin kautta.

Omien osakkeiden hankkiminen ja lunastaminen voi tulla esille erilaisissa tilanteissa. Yksityisissä yhtiöissä osakkeita saatetaan lunastaa esimerkiksi yhtiöjärjestyksen nojalla. Lunastetut osakkeet voitaisiin ehdotuksen mukaan nojalla luovuttaa edelleen. Myös omistusjärjestelyissä yhtiö voi toimia välikätenä hankkimalla suunnatulla hankinnalla tietyn osakkaan osakkeita ja luovuttamalla sitten hankittuja osakkeita muulle taholle. Taloudellisesti merkittävin ilmiö on kuitenkin listattujen yhtiöiden lisääntynyt pyrkimys hankkia omia osakkeita kaupalla pörssistä.

Taloudelliselta luonteeltaan omien osakkeiden hankkimista listatuissa yrityksissä pidetään yhtenä tapana jakaa varoja omistajille. Kun yhtiö ostaa markkinoilta takaisin omia osakkeitaan, yhtiön ulkona olevien osakkeiden lukumäärä vähenee. Yhtiön osakekohtainen arvo kasvaa ja myös osakkeen hinta markkinoilla nousee. Osakekohtaisella arvolla

saattaa olla merkitystä esimerkiksi kannustinjärjestelmissä. Osakekohtaisen tuloksen nousu saattaa myös parantaa kuvaa yhtiön tuloksentekevyydestä. Ostoja perustellaan yleisesti myös sillä, että hallussa olevia omia osakkeita voidaan joustavasti käyttää maksuna esimerkiksi yrityskaupoissa. Suunnattu maksuton anti yhtiölle mahdollistaa jatkossa tämän riskittömämmällä tavalla.

Jos tarkastellaan menettelyä, jossa listattu yhtiö hankkii pörssin välityksellä omia osakkeita ja luovuttaa ne edelleen pörssin välityksellä, voiton verottamista voidaan pitää sikäli perusteltuna, että kysymys on kiistatta luonteeltaan luovutusvoitosta. Verovapauden voitaisiin ajatella suosivan yhtiön kaupankäyntiä omilla osakkeilla muihin arvopapereihin verrattuna. Verotuksessa omaksuttua kantaa voidaan perustella myös kannanottoja esitettäessä voimassa olleella OYL 11 luvun 6 a §:n säännöksellä.

Osakeyhtiölakiehdotuksen säännösten puitteissa omien osakkeiden luovutushinnan ja hankintahinnan erotus ei välttämättä kuitenkaan määräydy näin selväpiirteisesti. Yhtiön hallussa olevien omien osakkeiden luovutus osakkaalle rinnastetaan ehdotuksessa osakeantiin. Osakeannissa osakkeista maksettu määrä saattaa alittaa käyvän arvon ja kysymys voi olla jopa ilmaisannissa. Yhtiölle voidaan myös suunnata osakkeita ilmaisannissa. Alihintaisuudesta ei voi sinänsä muodostua näissä tilanteissa tuloa osakkaalle tai yhtiölle. Etua tuskin voidaan lukea yhtiön tuloksi myöskään yhtiön sille suunnatussa maksutomassa annissa saamia osakkeita luovutettaessa. Toisaalta alihintaisesta osakeannista ei voi syntyä vähennyskelpoista menoa.

Koska omien osakkeiden käsittelyssä on selvästi kysymys osakkaiden omaan pääomaan tekemien sijoitusten muutoksista, ei omien osakkeiden luovutuksesta saadun voiton tule olla yhtiölle luovutusvoittona veronalaista tuloa eikä luovutustappiona vähennyskelpoista menoa.

Erillinen kysymys on, miten on suhtauduttava tytäryhtiön omistamiin emoyhtiön osakkeisiin, joiden emoyhtiön osakkeiden omistusta koskevista rajoituksista luovutaan. Hallituksen esityksen perusteluissa toisaalta tältä osin todetaan, ettei emoyhtiön osakkeiden hankkiminen voi yleensä olla tytäryhtiön toiminnan tarkoituksen mukaista.

Tytäryhtiön omistamia emoyhtiön osakkeita ei uuden osakeyhtiölain voimaantultua voitane käsitellä erillistilinpäätöksessä edellä mainitun kirjanpitolautakunnan ohjeen mukaisesti niin, että hankintahinta kirjataan omasta pääomasta ja luovutushinta omaan pääomaan. Periaatteessa tytäryhtiön omistaessa emoyhtiöstä listaamattomassa yhtiössä yli 10 prosenttia, voisivat osakkeiden luovutusvoiton verovapaussäännökset tulla sovellettaviksi. Eri asia on, onko kysymys elinkeinoverolain mukaisesta käyttöomaisuudesta. Listattujen osalta kysymys on aina alle 10 prosentin omistuksesta, johon verovapaus ei sovellu. Verotuskohtelulla on lähinnä merkitystä edempänä esitettävällä tavalla henkilöstökannustimenä. Tytäryhtiön emoyhtiön osakkeiden luovuttamista koskeva verokohtelun tulee jatkossa vastata yleisiä luovutusvoiton verotusperiaatteita.

Työryhmä ehdottaa, että

omien osakkeiden luovutuksesta saatu voitto ei olisi luovuttajayhtiölle luovutusvoittona veronalaista tuloa eikä luovutustappio vähennyskelpoista menoa.

Edellä on esitetty, että yhtiön omien osakkeiden luovutusvoittoa ei enää verotettaisi. Omien osakkeiden hankintaan ja luovutukseen kohdistuu myös varainsiirtoverotus, ellei kauppa tapahdu arvopaperipörssissä. Edellä esitetystä ei seuraa, että varainsiirtoverotuksesta olisi luovuttava. Verovapaus saattaisi johtaa varainsiirtoverotuksen kiertämiseen, koska verovapauden myötä yhtiö voisi toimia välikätenä osakkaiden kaupoissa hankkimalla osakkeet ja luovuttamalla ne edelleen samalla hinnalla.

6.9 Työsuhdeoptioista aiheutuva kulukirjaus

Optio- ja muista oikeuksista säädetäisiin osakeyhtiölakiehdotuksen 10 luvussa. Sen 1 §:n mukaan, yhtiö voi antaa erityisiä oikeuksia, jotka oikeuttavat maksua vastaan saamaan uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita, jos siihen on erityinen syy. Uutena palkitsemiskeinona tulisi kysymykseen myös suunnattu maksuton osakeanti, josta säädetään OYLE 9 luvun 17 §:ssä.

Optio-oikeuksien antamista ei ole pidetty kirjanpidossa eikä verotuksessa yhtiön tulokseen vaikuttavana tapahtumana. IFRS-standardien mukaan (IFRS 2) yhtiön on kirjattava optioiden käypä arvo kuluksi ja toisaalta oman pääoman lisäykseksi. Tämän vuoksi on esitetty, että optioedun olisi oltava myös verotuksessa vähennyskelpoisen.

IFRS 2 –standardi käsittelee kaikkia osakeperusteisia maksuja, jotka annetaan vastineeksi saaduista tavaroista ja palveluista. Kun osakkeita vastaan saadaan hyödykkeitä, kysymys on yhtiöoikeudellisesti apportista. Standardin periaatteessa on piirteitä, jotka vastaavat sitä, miten apporttia käsitellään kirjanpidossa. Apporttina osakkeista maksettu määrä kirjataan oman pääoman lisäykseksi osakeantipäätöksen mukaisesti sidottuun tai vapaaseen omaan pääomaan. Vastaava määrä käsitellään apporttina saadun omaisuuden hankintamenona, joka jaksotetaan vähennettäväksi sitä koskevien säännösten mukaisesti. Standardissa menettely on ulotettu koskemaan myös työsuoritusten ja palveluiden korvaamista osakkeilla.

Standardi lähtee siitä, että oikeuden myöntämispäivänä palveluiden ja tavaroiden, jotka tullaan saamaan, käypä arvo vastaa myönnettyjen osakeinstrumenttien käypää arvoa. Standardin perusteluissa todetaan, että koska työntekijöille myönnetään osakepohjaisia instrumentteja osana palkitsemispakettia tai bonusjärjestelmää, on vaikeaa – ellei mahdo-

tonta – arvioida näiden palvelujen käypää arvoa suoraan. IFRS 2 –standardi edellyttääkin työntekijöiltä saatavien palvelujen arvostamista käypään arvoon epäsuorasti käyttämällä myönnetyn osakeinstrumentin käypää arvoa. Yritysten tulee jaksottaa etuisuus oikeuden syntymisen ajanjaksolle, jos järjestelyyn liittyy ehtoja, joiden tulee täyttyä, jotta työntekijä saisi osakepohjaisen palkkion, esimerkiksi optiot. Jos järjestelyyn ei liity ehtoja, tehdään kulukirjaus välittömästi. Vastakirjaus tehdään molemmissa tapauksissa omaan pääomaan, kun kyseessä on osakkeina työntekijöille maksettava etuisuus.

Kysymys ei ole yhtiöoikeudellisesta apportista. OYLE 9 luvun 12 §:n mukaan sitoumus työn tai palvelun suorittamiseen ei voi olla apporttiomaisuutta. Etu annetaan näin olleen muussa kuin apporttimenettelyssä. Myöskään IFRS 2 -standardin mukainen arvostus ei vastaa apporttimenettelyn periaatteita. Apporttiomaisuuden kirjaaminen oman pääoman lisäykseksi edellyttää, että yhtiön saama suoritus osakkeista vastaa niiden omaan pääomaan merkittyä arvoa. Luonnollisestikaan arvostus ei voi tapahtua niin, että vastike arvostetaan osakkeiden arvon perusteella sillä perusteella, ettei ”kääntöpuolta” voida arvostaa.

Osakekannustimesta syntyvän edun vähennyskelpoisuus olisi vaikeasti sovitettavissa järjestelmään, jossa omien osakkeiden hankinnat ja luovutukset olisivat lähtökohtaisesti edellä esitetyllä tavalla verotukseen vaikuttamattomia. Jos alihintaiseen omien osakkeiden luovutukseen liittyvä ero käypään arvoon olisi joissakin tapauksissa yhtiön menoa, voidaan kysyä, miten tämä voitaisiin rajoittaa koskemaan vain työsuhdekannustimia. Johdonmukaisesti suunnatun alihintaisen annin arvoeron tulisi tällöin olla vähennyskelpoisen myös, jos suunnatulla annilla esimerkiksi kannustetaan liikekumppania mukaan yhtiöön. Tällöin olisi toisaalta otettava huomioon apportin verotusta koskevat säännökset. Työryhmä katsoo, että nykyiseen tapaan osakekannustimet on verotuksessa nähtävä yhtiön osakkaiden eikä yhtiön itsenä antamina etuina. Muunlainen verotus johtaisi vaikeisiin rajanveto-ongelmiin.

Osakeyhtiölakiehdotuksen mukaan myös tytäryhtiö voi entistä vapaammin hankkia ja luovuttaa emoyhtiön osakkeita. Konsernin osakekannustinosakkeet voivat olla tytäryhtiön hankkimia. Tuntuu selvältä, ettei vähennyskelpoisuuteen tulisi päätyä pelkästään sillä perusteella, että kannustinjärjestelmää hoitaa konsernissa joku muu kuin emoyhtiö itse. Tytäryhtiön omistamien emoyhtiön osakkeiden käsittely sen omassa kirjanpidossa ei ole jatkossa enää sama kuin yhtiön omien osakkeiden, vaan niitä käsiteltäneen tulosvaikutteisesti. Jos tulos on myös verotukseen vaikuttava, päädytään siihen, että tytäryhtiö voi vähentää verotuksessa osakekannustinkustannukset.

Tähän liittyy myös kysymys, onko konsernin muilla yhtiöillä vähennysoikeus, kun ne osallistuvat näihin kustannuksiin osuudellaan. Laskutus voi kohdistua myös emoyhtiöön. Ei ole johdonmukaista, että laskutetut muussa konserniyhtiössä syntyneet optiokustan-

nukset saataisiin vähentää, mutta ei omista osakkeista aiheutuvia. Oikeuskäytännössä vähennyskelpoisuutta on tällöin eräissä tapauksissa pidetty mahdollisena.¹⁶

Työryhmä katsoo, että johdonmukaisuussyistä työsuhdeoptiosta aiheutuvan menon tulisi olla vähennyskelvoton emoyhtiön tai muun konserniyhtiön verotuksessa siinäkin tapauksessa, että emoyhtiön osakkeet työntekijöille on antanut muu konserniyhtiö. Myöskään emoyhtiön tytäryhtiöiltä laskuttaman korvauksen alaviitteessä kuvatussa tilanteessa ei tulisi olla vähennyskelpoinen työnantajana toimineelle tytäryhtiölle.

Työryhmä ehdottaa, että

yhtiön antaessa optio- ja muita erityisiä oikeuksia saada yhtiön osakkeita tai luovuttaa yhtiön osakkeita alihintaan tai vastikkeettomasti, yhtiölle ei katsottaisi syntyvän vähennyskelpoista menoa.

16 KVL 66/2002 (KHO 5.6.2003 t. 1398: ei muutosta, ei julk.): Amerikkalaisen emoyhtiön suomalaisen tytäryhtiön henkilöstölle myönnettiin oikeus osallistua emoyhtiön kansainväliseen optio-ohjelmaan. Optio-ohjelma antoi siihen osallistuvalla työntekijällä oikeuden ostaa emoyhtiöltä tulevaisuudessa sen osakkeita tiettyyn ennalta määrättyyn hintaan. Konserniin kuuluvat tytäryhtiöt olivat sitoutuneet erillisillä sopimuksilla korvaamaan emoyhtiölle ne kustannukset, jotka sille aiheutuivat optio-ohjelmaan kuuluvien osakkeiden hankkimisesta. Emoyhtiö hankki työntekijöille myytävät omat osakkeensa ostamalla ne markkinahintaan ulkomaisesta pörssistä, mikä yleensä tapahtui option käyttämisspäivänä. Kustannukset, jotka emoyhtiö veloitti tytäryhtiöiltä saatiin, kun käytettyjen optioiden kohdeosakkeen käyvästä arvosta option käyttöhetkellä vähennettiin työntekijän osakkeesta maksama hinta ja näin saatu luku kerrottiin optio-ohjelman perusteella hankittujen osakkeiden lukumäärällä. Suomalaisen tytäryhtiön suorittama korvausta, joka vastasi edellä tarkoitettuja, kyseisen yhtiön työntekijöille annettujen optioiden käyttämisestä emoyhtiölle syntyneitä kustannuksia, pidettiin yhtiön verotuksessa vähennyskelpoisena elinkeinotoiminnan menona. Ennakkoratkaisu vuosille 2002–2003. Äänestys 7-1

7 OSAKEYHTIÖLAKI JA VEROTUS

7.1 Yleistä

Osakeyhtiön keskeisiin piirteisiin kuuluu sen erillinen oikeushenkilöllisyys. Sillä on oma osakkaiden varallisuudesta erillinen varallisuus, ja se tekee oikeustoimia omissa nimissään. Sillä on oma hallintorakenteensa, joka perustuu johdon ja omistuksen erillisyyteen. Varallisuuden erillisyyteen liittyy, että osakkaat eivät ole henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista.

Osakkaiden oikeuksien kannalta keskeisiä periaatteita ovat enemmistöperiaate, jonka mukaan päätökset yhtiössä tehdään osakeomistuksen mukaisesti annettujen äänten enemmistöllä. Toisaalta keskeinen on myös yhdenvertaisuusperiaate, jonka mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, ja yhtiön toimielin ei saa tehdä päätöksiä, jotka tuottavat toiselle epäoikeutettua etua jonkin osakkaan kustannuksella. Osakkailta on lähtökohtaisesti oikeus yhtiön nettovarallisuuteen, mutta kertyneen voiton ylittävältä osalta vain yhtiötä purettaessa. Toiminta-aikana osakesijoitus voidaan realisoida sitä kautta, että osakkeet ovat vapaasti luovutettavissa.

Osakeyhtiön ja osakkaan verotusta koskevat lainsäädäntöratkaisut perustuvat edellä mainittuun osakeyhtiön perusrakenteeseen. Osakeyhtiötä verotetaan erillisenä verovelvollisena sille kertyneestä voitosta. Osakkaat eivät ole vastuussa yhtiön tulosta maksuunpannusta verosta. Osakkaita verotetaan erikseen yhtiön jakamista varoista. Jaetun voiton verottaminen johtaa periaatteessa kahdenkertaiseen verotukseen. Tämän keventämiseksi osinkotulojen verotukseen liittyy eri maissa ainakin osittaisia verovapauksia. Osinkotulojen verotus poikkeaa sen vuoksi usein muiden tulojen verotuksesta. Osakkaan sijoituksen tuoton verotuksessa erotetaan siviilioikeudellisen muodon mukaisesti yhtiön osakkaalle jakamien varojen verotus ja osakkeiden luovutuksesta saadun tulon verotus.

Osakeyhtiölainsäädännössä on Euroopassa perinteisesti otettu huomioon yrityksen eri sidosryhmien, kuten velkojien, työntekijöiden, asiakkaiden ja veronsaajan, edut. Tätä voidaan perustella erityisesti omistajista erillisellä oikeushenkilöllisyydellä ja rajoitetul-

la velkavastuulla, mutta myös osakeyhtiömuotoisen yritystoiminnan yhteiskunnallisella merkityksellä. Erityisesti on kiinnitetty huomiota velkojien ja vastaavassa asemassa olevien tahojen intressiin. Velkojien suojaan on kiinnitetty huomiota juuri osakkaiden velkavastuun puuttumisen vuoksi. Kun erityisesti vakuudettomien velkojien saatavien katteena ovat vain yhtiön varat, lakiin on eri maissa sisällytetty säännöksiä, joilla turvataan, etteivät varojen siirrot yhtiöstä osakkeenomistajille vaaranna yhtiön toimintaa. Velkojien suojaa koskevat säännökset ovatkin merkittäviä vakuudettomille velkojille, joista veronsaaja on yleensä tärkein.

Suomen voimassa olevan, vuonna 1978 säädetyn osakeyhtiölain on katsottu edustavan tällaista sosiaalista yhtiöoikeutta, jossa julkisen vallan intressit korostuvat. Säännöksissä tulevat esille velkojiensuoja ja vähemmistönsuoja. Muita tahoja pyritään suojaamaan osakkeenomistajia vastaan. Lain tyypittely voi tapahtua monella tavalla ja olla kiistanalainen. Tämä nykylainsäädännön kuvaus on kuitenkin tullut korostetusti esille viimeaikaisessa osakeyhtiöainsäädännön kehittämistä koskevassa keskustelussa. Osakeyhtiölain uudistuksen lähtökohdat ovat siinä kritiikissä, jota tätä perinteistä ajattelua kohtaan on esitetty. Uudistuksen yhdeksi keskeiseksi sisällöksi voidaan nähdä tämän painotuksen vähentäminen.

Velkojien suojaamisessa kritiikot ovat nähneet vaihtoehtona liberaalimman näkemyksen, joka perustuu maksukykyisyyden merkitykselle sen sijaan, että kiinnitettäisiin huomiota osakeyhtiön kohtuullisen oman pääoman määrään esimerkiksi minimipääomaa edellyttämällä tai sidotun oman pääoman suojaan. Tämän suuntainen sääntely on saanut ensin sijaa eräiden Yhdysvaltain osavaltioiden lainsäädännössä, mutta vastaavia piirteitä on myös eräiden Euroopan maiden osakeyhtiölakien viimeaikaisissa muutoksissa.

Hallituksen esitys uudeksi osakeyhtiöainsäädännöksi (jäljempänä OYLE) on annettu eduskunnalle 2.9.2005. Lakiehdotuksen perusteluissa korostuu näkemys, että taloudellisen toiminnan sääntelyn tulisi ennen kaikkea edistää taloudellista tehokkuutta. Kansainvälisen kehityksen mukaisesti esityksellä pyritään parantamaan suomalaisten yhtiöiden kilpailukykyä. Yhtiöiden toimintamahdollisuuksien hallittu lisääminen on näiden tavoitteiden toteuttamisen kannalta lain keskeinen tehtävä. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan kevennettäväksi ja poistettavaksi erilaisia rajoituksia ja muotomääräyksiä. Esityksen perusteluissa kuitenkin korostetaan, että siinä on kiinnitetty huomiota myös sidosryhmien asemaan. Toimintamahdollisuuksia lisäävät keinot on valittu siten, ettei niillä olisi olennaisia vaikutuksia yhtiön sidosryhmien, erityisesti vähemmistöosakkeenomistajien ja velkojien asemaan.

Sidosryhmien asemaa koskevan tavoitteen sisältö täsmennetään esityksessä (s. 34) siten, ettei ehdotusten johdosta ”velkojien ja vähemmistöosakkeenomistajien yhtiöön liittyvä riski lisäänty tavalla, joka nostaisi yritysrahoitukseen liittyviä kustannuksia”. Velkojien aseman huomioon ottamisessa voidaan näin sanoa kuvastuvan yhtiön näkökulman ja taloudellista kokonaistehokkuutta korostavan tarkastelutavan. Esityksessä ei entiseen tapaan kiinnitetä huomiota nimenomaisesti vakuudettomien velkojien asemaan, vaan ko-

rostetaan velkojen suojan osalta tehokkuusnäkökulmaa. Veronsaajan riskin lisääntyminen ei lisää rahoituskustannuksia.

Kuvattu tarkastelutapa on myös uudistuksen verotukseen kohdistuvien vaikutusten kannalta merkityksellinen. Osakeyhtiölain säännöksissä ei huomioida muista intresseistä johtuvia näkökohtia entisessä määrin varsinkaan, jos ne ovat yhtiön ja osakkeenomistajan taloudellista tehokkuutta vähentäviä. Yhtiön ja osakkaan tuloverotuksen voidaan katsoa heikentävän yritystoiminnan tehokkuutta. Osakeyhtiöuudistuksen tavoitteiden kannalta ei ole ongelmallista, jos uudet joustavat menettelyt tarjoavat mahdollisuuden alentaa yhtiön ja osakkaiden verokustannuksia.

Lainsäädännössä on yleisemminkin kehityspiirteinä se, että kunkin sektorin lainsäädäntö pyrkii edistämään sektorikohtaisia tavoitteita. Epätyytyttävien vaikutusten torjuminen puolestaan jää muun lainsäädännön varaan. Tästä seuraa ristiriitaisuutta lainsäädäntöön. Uudistuksessa on nyt selvästi lähdetty siitä, että lain vaikutukset esimerkiksi verotukseen ja velkojen asemaan on ratkaistava muussa lainsäädännössä. Osakeyhtiölain tavoitteet eivät tällöin välttämättä toteudukaan muun lainsäädännön vuoksi. Asiantila saattaa vaikuttaa yritysten ja osakkaiden kannalta ongelmalliselta.

Työryhmä on tietoisena mainitusta ongelmasta tarkastellut osakeyhtiölakiehdotuksen vaikutuksia verolainsäädäntöön pitäen silmällä sitä, että verolainsäädäntö säilyy ehdoteuista osakeyhtiölainsäädännön muutoksista huolimatta mahdollisimman johdonmukaisena ja että uudistuksessa omaksutut ratkaisut eivät heikennä veropohjaa. Ongelmat verotukseen aiheutuvat erityisesti siitä, että uudistus vaikuttaa osakeyhtiölaissa säädettyihin pääomarakenteisiin. Varojenjako vaikuttavia säännöksiä muutetaan tavalla, joka hämärtaa voitonjaon ja yhtiön sijoitettujen varojen palautuksen eroa.

Eräät säännökset korostavat yhtiön ja yksimielisten osakkaiden yhteneväisyyttä. Osakeyhtiön toimielimen yhtiöoikeudellisten päätösten ja osakkaiden henkilökohtaisesta varallisuudesta määräämisen samaistaminen on verojärjestelmän kannalta ongelmallista, koska järjestelmä olennaisesti perustuu yhtiön ja osakkaiden varallisuuden erillisyyteen. Työryhmä on tarkastellut laajimmin näihin muutoksiin liittyviä kysymyksiä.

Työryhmässä on kiinnitetty huomiota myös siihen, mitä erilaisten velkojen suojaksi säädettyjen rajoitusten purkamisen uudessa osakeyhtiölaissa vaikuttaa veronsaajan asemaan vakuudettomana velkojana. Edempänä selostettavalla tavalla uuden osakeyhtiölain myötä vähimmäisosakepääoman ylittävät pääomansijoitukset ovat vapaasti jaettavissa takaisin voitonjakomenettelyssä. Voittovaroja voidaan mahdollisesti jakaa jo kesken tilikauden. Yksimieliset osakkaat voivat jakaa varoja haluamallaan tavalla. Vapaan oman pääoman ylittävää varojen lainaamista osakkaille ei enää nimenomaisesti kielletä eräitä erityistilanteita lukuun ottamatta. Oman pääoman menetyksestä ei seuraa pakkoselvitystilavelvollisuutta. Tilintarkastuslainsäädäntöä ollaan ilmeisesti uudistamassa siten, ettei tilintarkastaja jatkossa enää ottaisi kantaa varojenjaon laillisuuteen. Mahdollisesti tilintarkastuksesta ollaan pienissä yhtiöissä kokonaan luopumassa.

Toisaalta osakeyhtiölakiuudistukselle on esitetty perusteeksi se, että velkojien suoja uudessa laissa pikemminkin paranee, koska varojen jakokelpoisuuden osalta on otettava huomioon myös maksukykyisyydesti, josta voimassa olevassa laissa ei ole säännöksiä. Uuden osakeyhtiölain lähtökohtana on luopua konkreettisista rajoituksista ja korvata ne yleisluonteisemmalla vastuuta korostavalla säännöksellä. Tällainen muutos lainsäädäntötekniikassa herättää helposti epäilyksiä muutoksen todellisista vaikutuksista. Erityisesti tietoisuutta maksukyvyttömyydestä on pidetty tulkinnanvaraisena menettelyn rajoitteena. Yksiselitteisten kieltojen ja rajoitusten voidaan katsoa toimivan ennaltaehkäisevästi ja selventävän sitä, milloin yhtiön ja osakkaan tulee ymmärtää menettelevänsä tuottamuksellisesti. Toisaalta kiellot ja rajoitukset aiheuttavat tehokkuustappiota. Ottamatta enemmälti kantaa omaksutun lainsäädäntötavan tarkoituksenmukaisuuteen työryhmä korostaa sen tärkeyttä, ettei etuoikeudettomien velkojien, kuten veronsaajan asema, muutosten myötä heikkene.

Työryhmä on edellä luvussa 3 katsonut, että realisoitumattomien arvonnousujen jakaminen tulee kieltää kokonaan eikä vain verovelan osalta. Jo yleiset maksukykyisyyteen ja vakavaraisuuteen liittyvät syyt puoltavat työryhmän käsityksen mukaan sitä, ettei realisoitumattomia voittovaroja jaeta yrityksestä ulos.

Velkojien etuoikeusjärjestystä koskevat säännökset uudistettiin lailla velkojien maksunsaantijärjestyksestä, joka tuli voimaan vuoden 1993 alusta. Tässä yhteydessä perinteinen verovelkojen etuoikeus poistettiin, vaikka ne ovat vakuudettomia. Edellä mainitut muutokset saattavat myös osaltaan vaikuttaa veronsaajan asemaan. Muuttuneen tilanteen vuoksi työryhmä ehdottaa, että

verovelkojen etuoikeusaseman palauttamista konkurssitilanteissa tulisi harkita.

7.2 Osakeyhtiön varojenjaon verotus

7.2.1 Osingonjako ja muu varojenjakoa nykyisin

Osinko yhtiöoikeudessa

Koska osakeyhtiössä osakkaat eivät ole henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista, osakkaat eivät voi vapaasti ottaa yhtiön varoja käyttöönsä. Varojen siirtäminen vastikkeetomasti osakkaille voi tapahtua vain laissa säädettyä menettelyä noudattaen. Yleiskäsitteenä puhutaan varojenjakotavoista. Niitä ovat alun perin jo vuoden 1895 osakeyhtiölaisissa olleet voiton jakaminen, osakepääoman alentaminen ja yhtiön purkaminen. Menettely on ollut erilainen riippuen siitä, onko kysymys pelkästään yhtiön tilinpäätöksen osoitta-

man voiton jakamisesta vai myös yhtiöön sijoitettujen varojen palauttamisesta. Viimeksi mainittuun johtavat osakepääoman alentaminen ja yhtiön purkaminen ovat edellyttäneet velkojensuojamenettelyä. Voiton jakaminen sen sijaan on voinut tapahtua yhtiökokouksen päätöksellä.

Osakeyhtiön tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille (OYL 12 luvun 1 §:n 2 momentti ja OYLE 1 luvun 5 §). Vuoden 1895 osakeyhtiölaissa lähdettiin alun perin siitä, että osakkailla oli pääsääntöisesti oikeus koko tilikaudelta vahvistettuun voittoon. Näin laaja osinko-oikeus ei ole yleensä yhtiön toiminnan kannalta perusteltua. OYL 12 luvun 4 §:n mukaan voittona eli osinkona – mitä käsitettä laissa ei käytetä – voidaankin nykyisin jakaa enintään hallituksen esittämä määrä. Osinkona on kuitenkin jaettava vähintään puolet tilikauden voitosta, jos sitä vaativat osakkeenomistajat, joilla on vähintään yksi kymmenesosa kaikista osakkeista (OYL 12 luvun 4 §, OYLE 13 luvun 7 §).

Se, että voitonjaon nähtiin kohdistuvan viimeksi päättyneen tilikauden voittoon, ilmeni vuoden 1895 lain 21 §:n 1 momentista. Sen mukaan osakkeenomistajalle saatiin jakaa se voitto, joka asianmukaisesti vahvistetun tilinpäätöksen mukaan oli olemassa edelliseltä toimintavuodelta, mikäli tätä voittoa ei ollut yhtiöjärjestyksen mukaan pantava säästöön. Lakia tulkittiin kuitenkin siten, että edellistenkin tilikausien voittovarot olivat jaettavissa. Tulkinta on ollut pohjana voimassa olevan lain jakokelpoisen voiton rajaukselle.

OYL 12 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan voitonjako ei saa ylittää viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen mukaisen voiton ja yhtiön muun vapaan oman pääoman yhteismäärää vähennettynä taseen osoittamalla tappiolla sekä muilla jakokelvottomilla erillä. Voimassa olevan lain sanamuodon mukaan vapaa oma pääoma on siis riippumatta siitä, mistä se on muodostunut, käytettävissä voitonjakoon. Osinkona voidaan jakaa sellaistaakin vapaata omaa pääomaa, joka ei ole muodostunut tulosvaikutteisesti kirjatusta päättyneen tai edellisten tilikausien voitosta. Vapaata omaa pääomaa voi kertyä näytetyn voiton lisäksi siitä, että tiettyjä eriä kirjataan ohi tuloslaskelman suoraan vapaaseen omaan pääomaan. Yhtiöön sijoitetuista varoista ei sen sijaan osakeyhtiölain nojalla yleensä muodostu voitonjakokelpoista vapaata omaa pääomaa.¹⁷

Voitonjaon tulee perustua yhtiökokouksen vahvistamaan taseeseen. Perusteena on viimeksi päättyneen tilikauden tase. Välitilinpäätöksen mukaisen taseen perusteella voittoa ei saa jakaa. Viimeksi vahvistettua tilinpäätöstä ei voida käyttää perusteena sen jälkeen, kun seuraava tilikausi on päättynyt. Tilanteessa, jossa yhtiön taloudellinen asema on heikentynyt merkittävästi viimeksi päättyneen tilikauden jälkeen, voitonjakokelpoisuutta ei myöskään voida oikeuskäytännön mukaan arvioida pelkästään viimeksi vahvistetun tilin-

¹⁷Ks. kuitenkin OYL 6 luvun 5 §:n 1 momentti, jonka nojalla on mahdollista alentaa osakepääomaa tappion kattamiseksi ilman velkojansuojamenettelyä. Jos osakepääomaa samalla korotetaan vastaavalla määrällä, korotus lisää vapaata omaa pääomaa. Lisäksi oikeuskäytännön mukaan vastikkeettomat sijoitukset osakepääomaan ovat sallittuja.

päätöksen perusteella, vaan huomioon on otettava myöhempi kehitys. Konsernin emoyhtiön voitonjakoa rajoittaa se, että voitonjako ei saa myöskään ylittää viimeksi kuluneelta tilikaudelta vahvistetun konsernitaseen mukaista OYL 12 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisesti laskettua määrää.

Voitonjaolla tarkoitetaan siten yhtiöoikeudessa yhtiön varojen jakamista osakeyhtiölain mukaisesti voitonjaosta säädettyssä menettelyssä. Mikäli varoja jaetaan osakkaalle muussa menettelyssä - esimerkiksi alihintaisena omaisuuden luovutuksena – tätä pidetään laittomana varojenjakona riippumatta siitä, että jakoon on ollut käytettävissä OYL 12 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisia jakokelpoisia varoja. Laittomana jakona pidetään toisaalta osakeyhtiölain mukaista päätösmenettelyä noudattaen tapahtunutta voitonjakoa, jos voitonjako ylittää OYL 12 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisen jakokelpoisen määrän. Laittomasta jaosta on kysymys myös, jos jako on yhtiöjärjestykseen sisältyvän osingon enimmäismäärää koskevan rajoituksen vastainen.

Osakepääoman alentaminen osakeyhtiölain mukaan

Vuoden 1895 osakeyhtiölaki tunsi muina varojenjakotapoina vain osakepääoman ja muun sidotun pääoman alentamisen sekä yhtiön purkamisen. Vastaavansisältöinen oli myös voimassa oleva osakeyhtiölaki alkuperäisessä muodossaan. OYL 12 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan yhtiön varoja saatiin jakaa osakkeenomistajille vain sen mukaisesti kuin laissa on säädetty voitonjaosta, osakepääoman tai vararahaston alentamisen yhteydessä suoritettavista maksuista ja varojen jaosta yhtiön purkautuessa. Omien osakkeiden hankkimista ei tunnettu varojenjakotapana.

Osakkeesta yhtiölle merkittäessä maksetusta määrästä osakkeen nimellisarvoa vastaava määrä kirjataan osakepääomaan ja sen ylittävä määrä on siirrettävä ylikurssirahastoon (OYL 12 luvun 4a §). Osakepääoma ja ylikurssirahasto ovat sidottua pääomaa (OYL 11 luvun 6 §). Osakkeesta maksettua määrää ei siten voida jakaa osakkaille voitonjaon muodossa, vaan osakepääoman ja ylikurssirahaston alentamisesta säädettyssä menettelyssä.

Osakepääoman alentamisesta säädetään OYL 6 luvussa. Vastaava menettelyä sovelletaan myös ylikurssirahastoa alennettaessa. Alentaminen edellyttää pääsääntöisesti rekisteriviranomaisen lupaa. Tähän liittyy velkojien kuulemismenettely. Rekisteriviranomaisen on annettava yhtiön kaikille velkojille kuulutus, jossa on mainittava velkojan oikeudesta vastustaa hakemusta ilmoittamalla siitä rekisteriviranomaiselle. Yhtiön on lähetettävä kuulutuksesta kirjallinen ilmoitus tunnetuille velkojilleen. Jos velkoja vastustaa hakemusta, tämä voi olla rekisteröinnin esteenä. Luvun mukaiseen menettelyyn sisältyy myös lukuisia määräaikoja. Yhtiöön perustettaessa ja uusmerkinnässä sijoitettujen varojen jakaminen takaisin edellyttääkin siis nykyisin siinä määrin raskasta menettelyä, ettei se ole voitonjaon tavoin säännönmukaisena varojenjakotapana käytettävissä.

Omien osakkeiden hankkiminen osakeyhtiölain mukaan

Aikaisemman osakeyhtiölain säätämisaikaan kieltoa hankkia omia osakkeita pidettiin osakeyhtiöoikeuden keskeisenä periaatteena. Kiellon tarkoituksena oli suojata velkojia ja turvata osakepääoman koskemattomuutta. OYL 7 luvun 1 § 1 momentti sisälsikin kiellon vastiketta vastaan hankkia ja ottaa pantiksi omia osakkeita tai emoyhtiön osakkeita. Ainoa poikkeus oli 2 momentissa oleva säännös sen tilanteen varalta, että yhtiölle tuli omia osakkeita sen vastaanottaessa liikkeen sulautumisen johdosta tai muulla tavoin. Toisaalta osakeyhtiölaki tunsu perinteisen mahdollisuuden yhtiöjärjestyksen määräyksen perusteella lunastaa omia osakkeita vapaalla omalla pääomalla. Osake oli tällöin poistettava osakeluettelosta ja tehtävä kelpaamattomaksi (7 luvun 2 §). Omien osakkeiden lunastaminen ja osakepääoman alentaminen ymmärrettiin näiden säännösten voimassa ollessa lähinnä osakeyhtiön osittaiseksi purkamiseksi, eikä voitonjaoksi.

Omien osakkeiden hankkiminen mahdollistettiin OYL 7 luvun muutoksilla lailla 145/1997. Tätä voidaan pitää merkittävänä periaatteellisena kannanmuutoksena. Tarkoituksena oli kansainvälisen käytännön mukaisesti mahdollistaa listattujen yhtiöiden kaupankäynti arvopaperimarkkinoilla omilla osakkeillaan. Uusien säännösten mukaan yhtiö tai sen tytäryhtiö ei saa yhtiötä perustettaessa merkitä osakkeita. Yhtiö voi kuitenkin luvussa säädettyin edellytyksin ja menettelyä noudattaen hankkia omia ulkona olevia osakkeita. OYL 7 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan tämän on tapahduttava varoilla, jotka voidaan käyttää voitonjakoon.

Julkisen osakeyhtiön omia osakkeita voidaan luvun 5 §:n mukaan sekä hankkia että myydä julkisen kaupankäynnin kautta. Yksityinen osakeyhtiö ei saa hankkia kaikkia osakkeitaan. Julkinen osakeyhtiö tai sen tytäryhtiö ei saa hankkia osakkeita niin, että omistus ylittää 10 prosenttia osakepääomasta tai äänivallasta. Raja oli alun perin viisi prosenttia. Se korotettiin direktiivin sallimaan 10 prosenttiin keväällä 2005. Jos osakkeita on hankittu vastoin lain säännöksiä, osakkeet on luovutettava viipymättä ja viimeistään kuuden kuukauden kuluessa saannosta. Lain rajoitusten rikkomisesta ei siis varsinaisesti seuraa oikeustoimien mitättömyyttä. Yksityisen osakeyhtiön ja sen tytäryhtiön hankkima yhtiön osake on luovutettava kolmen vuoden kuluessa saannosta. Julkisen yhtiön osalta ei ole säädetty vastaavaa määräaikaa.

Omien osakkeiden lunastamista koskevia 6 luvun säännöksiä muutettiin niin, että lunastusehtoisia osakkeita voidaan lunastaa ilman velkojiensuojamenettelyä vain, jos lunastukseen käytetään voitonjakokelpoisia varoja. Lunastaminen tapahtuu aina siten, että lunastettavat osakkeet mitätöidään, kun taas hankitut osakkeet voidaan luovuttaa edelleen. Uudistuksen yhteydessä 12 luvun 1 §:ää muutettiin siten, että omien osakkeiden hankkiminen mainitaan yhtenä yhtiön varojenjakotapana.

Tilinpäätöstä koskevia OYL 11 luvun säännöksiä täydennettiin siten, että myös taseessa eikä vain liitetiedoissa voitiin ilmoittaa yhtiöllä olevat omat osakkeet, joilla on julkisen

kaupankäynnin osoittama markkinahinta. Samalla vastaava määrä oli merkittävä voitonjakokelpoisten varojen vähennykseksi. Kirjanpitokäytännössä säännöksiä tulkittiin niin, että taseeseen merkittiin osakkeiden kirjanpitolain säännösten mukaisesti määritelty hankintameno. Vastaava määrä merkittiin OYL 11 luvun 6 a §:n perusteella jakokelvottomaksi eräksi vapaaseen omaan pääomaan. Erästä käytettiin taseen vastattavissa nimitystä omien osakkeiden rahasto.

Edellä mainittua OYL 11 luvun 6 a §:ää on muutettu 31.12.2004 voimaan tulleella lailla 1306/2004 siten, ettei listattujakaan omia osakkeita voida enää merkitä taseeseen varoiksi. Muutos liittyi IFRS-standardien käyttöönottoon. Syynä oli, ettei edellä mainittu menettely ole näiden standardien mukainen. Myös listattujen yhtiöiden osakkeiden osalta noudatetaan kirjanpidossa muutoksen jälkeen samoja periaatteita kuin muiden yhtiöiden osalta tähän asti. Omien osakkeiden hankinta merkitään OYL 12 luvussa tarkoitettuja voitonjakokelpoisia varoja vähentäen. Osakkeita luovutettaessa myyntivoitto merkitään ylikurssirahastoon ja osakkeiden hankintamenoa vastaava määrä palautetaan voitonjakokelpoisiin varoihin omaan pääomaan. Omien osakkeiden myyntitappio jää rasittamaan yhtiön voitonjakokelpoisia varoja.

Varojenjaosta on kysymys myös yhtiön purkamisessa ja rekisteristä poistamisessa. Niistä säädetään OYL 13 luvussa. Purkamista edellyttää normaalisti selvitystilamenettely, jolla turvataan yhtiön velkojien oikeudet. Yhtiö voidaan kuitenkin nykyisin poistaa rekisteriviranomaisen päätöksellä rekisteristä myös eräissä tapauksissa ilman selvitystilamenettelyä. Tähän lailla 1094/2000 toteutettuun menettelyyn saattaa sinänsä liittyä verotuksellisia ongelmia. Koska osakeyhtiölakiehdotuksessa ei esitetä 13 luvun mukaisiin menettelyihin tässä vaiheessa verotuksen kannalta merkityksellisiä muutoksia, yhtiön purkamista ja rekisteristä poistamista ei tarkastella muistiossa enemmälti.

Osingon verotus

Sisäisessä tuloverolainsäädännössä ei ole nykyisin osingon määritelmää, eikä osinkoa määritelty myöskään yhtiöveron hyvityksestä annetussa laissa (1232/1988). Osingon ja muiden varojenjakomuotojen välistä rajaa ei sinänsä ole pidetty verotuksessa epäselvänä. Ratkaiseva on ollut siviilioikeudellinen menettely. Osingon verokohtelu on käytännössä liittynyt suorituksiin, jotka yhtiökokouksen päätöksen mukaan ovat olleet osinkoa ja sellaisenaan veroviranomaisille ilmoitettu.

Osinkoverotuksessa oli 1990-luvun alusta alkaen käytössä yhtiöveron hyvitysjärjestelmä. Siinä yhtiön vero hyvitetiin kokonaan. Yhtiöverokannan ja yksityishenkilöiden pääomatulojen verokannan ollessa sama pääomatulona verotettavasta osingosta ei käytännössä mennyt lainkaan veroa. Yhtiölle määrättiin toisaalta tarvittaessa täydennysvero jaetun osingon perusteella, millä turvattiin, että osinkoon aina kohdistui yhdenkertainen verorasitus yhtiötasolla. Järjestelmä turvasi siten johdonmukaisella tavalla yhdenkertaisen jaettuun osinkoon kohdistuvan verotuksen.

Osinkoverotus uudistettiin verovuodesta 2005 luopumalla yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä. Verouudistusta valmistellut asiantuntijatyöryhmä (Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 12/2002) ehdotti mietinnössään siirtymistä täysin kahdenkertaiseen osinkoverotukseen, johon olisi liittynyt yhteisö- ja pääomaverokantojen riittävä alentaminen. Verouudistuksessa kahdenkertaista verotusta päätettiin kuitenkin huojentaa yleisen kansainvälisen käytännön mukaisesti ja verokantoja alennettiin ehdotettua vähemmän. Muissa maissa omaksutusta linjasta poiketen huojennus toteutettiin säätämällä osingot osakas- tasolla laajasti verovapaiksi.

Kotimaisen yksityishenkilön saama osinko listatusta yhtiöstä on veronalaista pääoma- verokannalla 70 prosenttisesti eli nykytasolla todellinen verokanta on 19,6 prosenttia. Yksityishenkilön osinko listaamattomasta yhtiöstä jaetaan pääoma- ja ansiotuloksi yhtiön osakekohtaisen nettovarallisuuden perusteella. Osinko on yhdeksään prosenttiin nettovarallisuudesta asti pääomatulona verotettavaa. Tällainen eri yhtiöistä saatu tulo on kuitenkin saajalle 90 000 euron saajakohtaiseen rajaan asti verovapaata. Sen ylittävältä osalta tuloon kohdistuu edellä mainittu 19,6 prosentin verokanta. Ansiotulo-osinkoon kohdistuu ilman vastaavaa rajaa 70 prosentin osalta progressiivinen ansiotulon verotus. Valtionveron asteikon alarajalle asti verorasitus on siten 70 prosenttia kunnallisvero-, kirkollisvero- ja sosiaaliturvamaksuprosentista eli ottaen myös huomioon kunnallisveron ansiotulo- vähennyksen vaikutuksen noin 11 - 12 prosenttia.

Kotimaiselle yhteisölle osinkotulo on pääsääntöisesti verovapaata. Poikkeuksena ovat julkisesti noteeratulta yhtiöltä noteeraamattomalle yhtiölle maksetut osingot omistuksen ollessa alle 10 prosenttia, sekä raha- ja vakuutuslaitosten sijoitusomaisuuteen kuuluvilta yhtiöiltä saamat osingot, joista 75 prosenttia on veronalaista tuloa. Näihin osinkoihin kohdistuu siten 19,5 prosentin verorasitus.

Muun varojenjaon verotus

Osinkotulon verokohtelua sovelletaan varojenjakotavoista vain osinkoon, mutta ei osakepääoman alentamiseen, omien osakkeiden lunastamiseen ja hankkimiseen tai yhtiön purkamiseen. Yhtiön purkamista on vakiintuneesti pidetty osakkaan verotuksessa yhtiön osakkeiden luovutukseen rinnastettavana, jossa osakkeista saatu vastike on jako-osa yhtiöstä. Itsestään selvänä on myös pidetty, että yhtiön lunastaessa tai hankkiessa omia osakkeita osakasta verotetaan osakkeiden luovutusvoittoa koskevien säännösten mukaan. Tämä onkin välttämätöntä, jos osakkeet on luovutettu arvopaperimarkkinoilla, jolloin luovuttajalla ei ole edes tiedossa, onko hankkijana yhtiö itse. Luovutuksesta on katsottu olevan kysymys myös lunastettaessa osakkeita kaikilta osakkailta omistuksen suhteessa, vaikka taloudellisesti lopputulos on sama kuin jaettaessa lunastushinta osinkona. Merkityksellisenä on pidetty sitä, että osakkeiden lukumäärä tällöin muuttuu ja määrällisesti osasta osakkeita luovutaan.

Oikeuskäytännössä myös sidotun oman pääoman palautus on katsottu osakkeiden luovutukseen rinnastettavaksi tuloksi silloinkin kun kysymys on esimerkiksi pelkän ylikurs-sirahaston palauttamisesta, eikä osakkeiden lukumäärä muutu. Palautettu määrä on täl-löin rinnastettu osakkeiden luovutushintaan. Ratkaisussa KHO 2005:24 on katsottu, että hankintamenona voidaan vähentää ”alennusta vastaava määrä”. Ratkaisusta KVL 60/2004 (KHO 11.4.2005 t. 814: ei muutosta, ei julk.) ilmenee, että vähennettävä määrä on sama euromäärä kuin mikä rahastosta palautetaan.

Kotimaisen yksityishenkilön luovutusvoiton verotus poikkeaa merkittävästi osinkotu-lon verotuksesta. Luovutusvoitto on omistusajasta riippumatta veronalaista tuloa. Sillä, olisiko yhtiöstä voitu luovutushinnan sijasta nostaa osinkoa, ei ole merkitystä.¹⁸ Myös-kään sillä, onko yhtiö listattu, ei ole merkitystä. Osinkona saatu suoritus luetaan kokonaan tuloksi, mutta luovutusvoiton verotuksessa osakkaan yhtiöltä saamasta suorituksesta vä-hennetään vastaava hankintameno. Jos luovutetut osakkeet on omistettu yli 10 vuotta, luovutushinnasta vähennetään hankintameno-olettamana vähintään 40 prosenttia ja muussa tapauksessa 20 prosenttia, jos todellinen hankintameno on tätä suurempi.

Osinkotulon ja osakkeiden lunastukseen sovellettavan luovutusvoittoverotuksen kes-kinäinen edullisuus riippuu luovutusvoiton laskutavasta ja osinkotulon verotuksesta kus-sakin tilanteessa. Verotuksen rakenteen kannalta on merkitystä myös sillä, miten luovu-tushinnaksi katsottavaan tuloon kohdistuva hankintameno määritellään. Kun osakkeiden lukumäärän muuttuu, kuten tapahtuu omien osakkeiden lunastuksessa ja hankinnassa, hankintamenoksi katsotaan yleisten luovutusvoittoverotuksen periaatteiden mukainen luovutettavien osakkeiden hankintameno. Yksityishenkilöillä muiden kuin arvo-osuus-järjestelmään kuuluvien osakkeiden hankintameno määräytyy periaatteessa juuri kysy-myksessä olevien yksilöityjen osakkeiden hankintameno mukaan. Arvo-osuusjärjes-telmään kuuluvien osakkeiden osalta hankintameno määritellään TVL 47 § 4 momentin perusteella ensisijaisesti fifo-periaatteen mukaan. Verovelvollisen katsotaan siten luovut-taneen vanhimmat osakkeet, ellei muuta näytetä. Käytännössä näyttö tulee kysymykseen, jos osakkeet ovat erikseen yksilöitävissä eli eri arvo-osuustileillä.

Jos osakkeet on merkitty osakeannissa aikaisemman osakeomistuksen perusteella, riippuu hankintameno määrittäminen siitä, onko osakepääoman korotus merkitty kaup-parekisteriin ennen 1.1.2005. Vanhojen korotusten osalta sovelletaan TVL 47 § 3 moment-tia alkuperäisessä muodossaan. Aikaisemmin omistettujen osakkeiden hankintamenoa ei

18 Esimerkiksi Ruotsissa listaamattomien yhtiöiden osakkaiden osinkojen ja luovutusvoittojen verotuksessa sovelletaan johdonmukaista järjestelmää. Tietty markkinakorkoon sidottu tuotto-prosentti osakkeen han-kintamenosta laskettuna on vuosittain jaettavissa verovapaana tai alemmalla verokannalla. Vuosittain käyttämättömät määrät siirtyvät käytettäväksi seuraavina vuosina. Käyttämätön verovapaa osinko ote-taan huomioon myös osakkeita luovutettaessa luovutusvoiton verotuksen huojennuksena. Järjestelmä edellyttää teknistä valmiutta seurata kaikkien osakkeiden hankintamenoa ja niiden jakamattoman osin-gon ylijäämiä. Sitä voidaan pitää varsin monimutkaisena. Tästä syystä sitä ei ole pidetty Suomeen so-veltuvana.

oteta huomioon näiden perusteella merkittyjen osakkeiden hankintamenoa määrättäessä. Tästä saattaa seurata vääristymä voiton laskentaan, koska koko hankintameno kohdistetaan vanhimpiin osakkeisiin ja myöhemmin esimerkiksi ilmaisannissa merkittyihin osakkeisiin voidaan kohdistaa lisäksi hankintameno-olettama. Vuoden 2005 alun jälkeen toteutuneiden osakeantien osalta hankintameno kohdistetaan suhteellisesti oikein eri osakkeille, eikä vastaavaa ongelmaa ole.

Hankintamenoa määrättäessä sidotun pääoman alentamismäärästä verotettaessa voidaan pitää tähän verrattuna ongelmallisena. Koska edellä mainitun oikeuskäytännön mukaan hankintamenoa vähennetään koko palautettu määrä, palautuksista menee veroa vasta sen jälkeen, kun ne ylittävät hankintamenoa. Jos pääomaa ensin palautetaan koko hankintamenoa määrää, jäljelle jääneen omistuksen osalta saa vielä luovutustilanteessa hyvään hankintameno-olettaman.

Kotimaisen yhteisön saaman varojenjaon verotukseen ei pääsääntöisesti liity vastaavaa eroa osinkoverotukseen verrattuna. Suorasijoitusten kohdalla eli omistuksen ollessa yli 10 prosenttia osakkeiden luovutusvoitot ovat osinkojen tapaan verovapaita. Eroavuuk-sia verokohtelussa on lähinnä siinä, että luovutusvoiton verovapaus ei koske alle 10 prosentin omistuksia, alle vuoden omistettuja osakkeita, pääomasijoitustoimintaa harjoittavia yhtiöitä luovutusvoiton saajina, eikä muuhun omaisuusryhmään kuin elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluvia osakkeita. Näissä tapauksissa osingot ovat verovapaita, mikä tekee osingonjaon edullisemmaksi.

Rajoitetusti verovelvollisen ulkomaalaisen osakkaan verokohtelu poikkeaa edellä se-lostetusta. Merkittävä rakenteellinen ero seuraa siitä, ettei ulkomaalaisen saama suomalaisen yhtiön osakkeiden luovutusvoitto ole Suomesta saatua tuloa, eikä sitä kiinteistöyhtiöiden luovutusvoittoja lukuun ottamatta veroteta täällä. Luovutusvoitoksi luokiteltava tulo ei siten kiinteistöosakkeita lukuun ottamatta voi olla Suomessa ankarammin verotettavaa kuin osinkotulo. Osinkotulon verotus määräytyy viime kädessä Suomen solmimien verosopimusten perusteella. Niin sanotuista suorasijoitusosingoista ei yleensä peritä lähdeveroa. Muista osingoista lähdevero on yleisimmin 15 prosenttia. Näiden portfolio-sijoitusten kohdalla on ulkomaalaisen osakkaan kannalta Suomen verotuksessa siis edullisempaa, että varojenjaon on luovutusvoittoja, kun taas kotimaisen osakkaan osalta osingon verokohtelu on yleensä edullisempi.

Rajoitetusti verovelvollisen osalta kysymys ei välttämättä kuitenkaan ole verotuksen kokonaistasosta vaan verotusvallan jaosta Suomen ja asuinvaltion välillä. Osakkaan asuinvaltio yleensä määrää pääsäännön mukaan tulosta veron, josta se hyvittää Suomeen maksetun lähdeveron. Tällöin perityn lähdeveron määrä vaikuttaa siten lähinnä asuinvaltion kantaman veron määrään. Käytännössä sijoittajat eivät usein kuitenkaan maksa osingosta veroa kotivaltion verovapautensa vuoksi, jolloin lähdevero jää lopullisesti rasittamaan osingonsaajaa.

Osingon käsitteellä on merkitystä myös EY:n verotusta koskevan yhteisöainsäädännön tulkinnassa sekä verosopimuksia sovellettaessa. Suomen solmimat verosopimukset perustuvat pääosin OECD:n malliverosopimukseen. Malliverosopimuksen 8 artiklan 3 kappaleen mukaan ilmaisulla ”osinko” tarkoitetaan artiklassa tuloa, joka on saatu osakkeista, osuustodistuksista tai muista samankaltaisista voitto-osuuteen oikeuttavista todistuksista, kaivososuuksista, perustajaosuuksista tai muista osuuksista, jotka eivät ole saamisista ja jotka oikeuttavat voitto-osuuteen, samoin kuin muista yhtiöosuksista saatavaa tuloa, jota voiton jakavan yhtiön asuinvaltion lainsäädännön mukaan kohdellaan verotuksessa samalla tavalla kuin osakkeista saatua tuloa.

Koska osingon käsite on siten verosopimuksissa laaja, lähdevaltiolla on yleensä oikeus verottaa osinkona tuloja, joita sen sisäisessä lainsäädännössä pidetään osinkona. Kun esimerkiksi eräät maat pitävät myös osakkeita lunastettaessa suoritettua määrää tai jakosaa yhtiötä purettaessa osinkona, ne voivat kohdistaa tällaiseen tuloon verosopimuksen salliman osinkotulon lähdeverotuksen. Näin ollen Suomessa toimitettavan rajoitetusti verovelvollisen verotusoikeuden jaossa on merkitystä, miten osinko määritellään. Verosopimus oikeuttaa osinkotulon lähdeverotukseen suhteellisen laajastikin määritellyn osinkotulon perusteella.

EU:n jäsenvaltioiden välillä sovellettavan emo-tytäryhtiödirektiivin mukaan emoyhtiölle maksettavan voiton verotus on kielletty sekä emo- että tytäryhtiön sijaintivaltiossa. Voiton käsitettä ei ole direktiivissä määritely. Sitä voidaan pitää suhteellisen laajana. Direktiivistä seurannee, ettei suoritusta, jota sisäisen lainsäädännön mukaan pidetään osinkona, saa verottaa. Jos osingon käsite on eri varojenjakotilanteiden suhteen laaja, direktiivi vastaavasti estää näissä tilanteissa Suomeen ulkomailta maksetun määrän verotuksen. Tällä seikalla ei ole kuitenkaan verouudistuksen jälkeen sanottavaa merkitystä, koska direktiivin soveltamistilanteessa ulkomaisten osakkeiden luovutusvoitotkin ovat yleensä verovapaat.¹⁹

Varojenjaon verotuksesta eräissä maissa

Tarkasteltavat ongelmat johtuvat Suomen varojenjaon verotuksen erityispiirteistä ja kotimaisen osakeyhtiölain muutoksista. Kansainvälisellä vertailulla ei ole tehtävien ratkaisuiden kannalta olennaista merkitystä. Sen vuoksi tässä viitataan vain yleisesti eräisiin oikeusvertailussa esille tuleviin näkökohtiin.

Muiden maiden varojenjako koskevien säännösten tarkastelussa on otettava huomioon se, että luovutusvoiton ja osingon verotukset eivät muualla eroa toisistaan samalla tavoin kuin Suomessa. Yksityishenkilön listaamattomista yhtiöistä saamia osinkoja ve-

¹⁹ Erona on lähinnä se, että luovutusvoiton verovapaus edellyttää yhden vuoden omistusta, eikä koske muita kuin elinkeinotoiminnan käyttöomaisuusosakkeita.

rotetaan Suomea laajemmin kaikissa EU:n vanhoissa jäsenvaltioissa Kreikkaa lukuun ottamatta. Yksityishenkilöt maksavat yleensä osingosta veroa vähintään 15 prosenttia ja monissa maissa jopa 25 prosenttia tai enemmän, vaikkakin verotus tapahtuu usein muita tuloja alemmalla verokannalla. Listatuista yhtiöistä saatuihin pieniin osinkoihin saattaa liittyä verovapauksia, kun taas osingot listaamattomista yhtiöistä ovat yleensä alemmalla verokannalla veronalaista tuloa. Toisaalta yksityishenkilöiden saamien luovutusvoittojen verotus on usein rajoitetumpaa kuin Suomessa. Luovutusvoitot saattavat olla tiettyyn rajaan asti tai tietyn omistusajan jälkeen kokonaan verovapaita. Niinpä useissa maissa yksityishenkilön luovutusvoittona saamien tulojen verotus on osinkoverotusta lievempää. Veronsaajalle on siten yleensä edullista, että kaikkia suorituksia osakkaille pidetään osinkona. Ruotsissa luovutusvoittoverotusta ja osinkoverotusta on edellä selostetulla tavalla yhdenmukaistettu. Norjan järjestelmässä on vastaavia piirteitä.

Kun nyt tarkastellaan erityisesti osakeannissa suoritettua määrän jakokelpoisuuden muutosten vaikutuksia, on otettava huomioon se, ettei vastaavia muutoksia ole toteutettu muissa EU:n jäsenvaltioissa.²⁰ Useimmissa maissa varojenjako koskevat osakeyhtiöoikeudelliset säännökset vastaavat voimassa olevan osakeyhtiölain järjestelmää, mutta sijoitetun pääoman pysyvyyteen ja velkojansuojaan saatetaan kiinnittää huomiota vielä Suomen järjestelmää korostetummin. Omien osakkeiden hankkiminen on esimerkiksi monessa maassa mahdollista vain tietyin rajoitetuin edellytyksin ja mahdollisuus saattaa koskea vain julkisia yhtiöitä.

Edellä selostetusta OECD:n malliverosopimuksen määräyksestä on pääteltävissä, että muualla on yleistä määritellä osinko laajasti koskemaan kaikkea osakeyhtiön toiminta-aikana tapahtuvaa varojenjako osakkaille. Ratkaisut vaihtelevat kuitenkin verojärjestelmästä johtuen maittain. Esimerkiksi Tanskassa sijoitetun pääoman palauttamista verotetaan osinkona, ellei yhtiön hakemuksesta palautusta pidetä liiketaloudellisista syistä hyväksyttävänä, jolloin sitä verotetaan Suomen nykyisen järjestelmän tapaan luovutusvoittona. Irlannissa osakkeiden lunastusta pidetään peiteltynä osinkona, ellei kysymys ole lainsäädännössä mainituista erityistilanteista (esimerkiksi kysymyksessä on listattu yhtiö, huomattavan suuren osuuden lunastus tai kysymys on tietystä toimialasta). Tällöin verotus tapahtuu luovutusvoittona. Yhdysvalloissa liittovaltion verolainsäädännössä osinkona pidetään varojenjako tilinpäätöksen mukaisen tilikauden tai aikaisempien tilikausien voiton osalta. Muilta osin varojenjako käsitellään osakkeiden hankintamenon alennuksena hankintamenon määrään asti ja tulona sen ylittävältä osalta.

²⁰ Myös Ruotsin osakeyhtiölakiuudistuksessa ylikurssi on säädetty vapaaksi omaksi pääomaksi. Osakkeen vasta-arvon ylittävä osa osakkeen merkintähinnasta merkitään ylikurssirahastoon, joka on vapaata pääomaa (årsredovisningslagen 5 kap. 14 § laissa 2005:556). Erona Suomen ehdotukseen on kuitenkin, että osakeannissa merkitystä määrästä aina osakkeen suhteellista osaa osakepääomasta vastaava määrä on kirjattava sidottuun osakepääomaan.

Ruotsissa varojen jakamista osakepääomaa ja ylikurssirahastoa alentamalla siten, ettei osakkeiden lukumäärää alenneta, käsitellään osinkona. Tämä koskee jakoa sekä kotimaisesta että ulkomaisesta yhtiöstä. Omien osakkeiden lunastamista käsitellään sen sijaan luovutusvoittona. Tässä suhteessa tehdään kuitenkin poikkeus harvainyhtiöiden sellaisten osakkeiden kohdalla, joiden osinko voi olla ansiotulona verotettavaa (kvalificerade aktier). Tällaisten osakkeiden lunastushinta on osinkoa. Lähdeverotuksessa yleisesti verovelvollisista poiketen kaikkia vastikkeettomia suorituksia yhtiöltä osakkaalle pidetään lähdeverotettavana osinkona. Tämä koskee vapaan oman pääoman jaon sekä osakepääoman ja ylikurssirahaston alentamisen lisäksi myös varojen jakamista yhtiötä purettaessa, rahavastiketta sulautuvan ja jakautuvan yhtiön osakkaille, sekä omien osakkeiden lunastushintaa.²¹

7.2.2 Osakeyhtiölakiehdotuksen muutokset varojenjako koskeviin säännöksiin

Varojenjaketavoista säädetään OYLE 13 luvussa. Sen 1 §:ään sisältyvä luettelo vastaa voimassa olevaa lakia. Luettelossa erotellaan seuraavat jakotavat:

- 1) osinko (1 §:n 1 momentin 1 kohta)
- 2) vapaan oman pääoman rahaston jakaminen (1 §:n 1 momentin 1 kohta)
- 3) osakepääoman alentaminen (1 §:n 1 momentin 2 kohta)
- 4) omien osakkeiden hankkiminen ja lunastaminen (1 §:n 1 momentin 3 kohta)
- 5) yhtiön purkaminen ja rekisteristä poistaminen (1 §:n 1 momentin 4 kohta)

Osinko ja vapaan oman pääoman jakaminen on rinnastettu 1 momentin 1 kohdassa. Ehdotuksen 6 §:n 4 momentti ilmaisee uuden periaatteen, jota ei ainakaan nimenomaisesti tuoda esiin voimassa olevassa laissa. Sen mukaan vapaata omaa pääomaa voidaan kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella jakaa myös muulla kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

²¹ Rajoitetusti verovelvollisten erilainen kohtelu voi olla EU-oikeudellisesti ongelmallista. Ruotsissa sisäisen lainsäädännön mukaan luovutushinnasta voidaan luovutusvoittoverotuksessa vähentää osakkeen hankintameno. Luovutusvoitosta on suoritettava veroa 30 prosenttia. Lähdeveroa on suoritettava koko lunastushinnan perusteella sisäisen lainsäädännön nojalla 30 prosenttia, mutta verosopimuksen nojalla 15 prosenttia. EY-tuomioistuimessa vireillä olevassa Ruotsia koskevassa asiassa C-265/04, Margaretha Bouanich, tuomioistuimen julkisasiamies on 14.7.2005 katsonut, että tällainen säännös on pääomien vapaata liikkuvuutta koskevan EY 56 ja 58 artiklan vastainen. Asiassa on kysymys Ranskassa asuvasta henkilöstä, jolta yhtiö on lunastanut kaikki tämän osakkeet. Julkisasiamies katsoo, että kansallisen tuomioistuimen on yksittäistapauksessa varmistettava, ettei toisessa jäsenvaltiossa asuvaa kohdella epäedullisemmin kuin osakeyhtiön asuinvaltiossa asuvaa osakasta. Tämä vertailu tulee kysymykseen sen vuoksi, että verosopimuksen nojalla osingosta menevä lähdevero saattaa olla hankintamenosta riippuen alempi kuin kotimaisen osakkaan vero luovutusvoitosta.

Luvun 1 §:n 3 momentin mukaan muu liiketapahtuma, joka vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liiketaloudellista perustetta, on laitonta varojenjako.

Osakkeita merkittäessä sijoitettujen varojen jakaminen

Työryhmän ongelmallisimpana pitämä muutos ei seuraa itse varojenjako säännöksestä, vaan osakeyhtiölakiehdotuksen erilaisesta suhtautumisesta sidottuun pääomaan. Lakiehdotuksessa luovutaan osakkeen nimellisarvosta. Nykyisin osakkeella on oltava nimellisarvo tai joka tapauksessa siihen verrattava osakepääoman ja osakkeiden lukumäärän suhteen perusteella määräytyvä kirjanpidollinen vasta-arvo. Nykyisin voimassa olevasta alikurssikiellosta seuraa, että uusia osakkeita merkittäessä merkintähinnasta on tämän vasta-arvon määrällä korotettava osakepääomaa. Lakiehdotuksen mukaan osakkeilla ei tarvitsisi olla nimellisarvoa ja myös alikurssikiellosta luovuttaisiin.

Ehdotuksessa edellytetään edelleen, että osakeyhtiöllä on osakepääoma, jonka tulee yksityisellä osakeyhtiöllä olla nykyiseen tapaan vähintään 8 000 euroa ja julkisella osakeyhtiöllä 80 000 euroa (OYLE 1 luvun 3 §). Tämä osakepääoma on sidottua pääomaa. Se osa osakkeiden merkintähinnasta, jota ei merkitä osakepääomaan, kirjataan OYLE 8 luvun 2 §:n nojalla sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, mikä siis käytännössä vastaisi nykyistä ylikurssirahastoa. Vähimmäisosakepääoman täytyttyä osakkeiden merkintähintaa ei edellytetä nimellisarvottomassa järjestelmässä merkittäväksi osaksikaan osakepääomaan. Se, missä määrin osakepääomaa osakeannissa korotetaan ja korotetaan kollenkaan, jää yhtiökokouksen päätettäväksi, ellei asiasta määrätä yhtiöjärjestyksessä. Osakeannissa saatu määrä voidaan siis kokonaan merkitä edellä mainittuun rahastoon, joka nimensä mukaisesti on vapaata omaa pääomaa.

Alikurssikiellosta luopumisesta seuraa, että osakkeita voidaan antaa osakeannissa minikä suuruista maksua vastaan tahansa tai maksutta (OYLE 9 luvun 1 §). Ilmaisannissa on nykyisin korotettava osakepääomaa uusien osakkeiden vasta-arvolla, kun taas ns. splittauksessa osakkeiden määrää lisätään osakepääomaa korottamatta, jolloin nimellisarvo tai vasta-arvo alenee. Uudessa järjestelmässä ilmaisannilla ja splittauksella ei ole välttämättä eroa, vaikkakin osakepääomaa voidaan luonnollisesti edelleen ilmaisannissa korottaa.²²

Nykyiseen tapaan yhtiön vapaa oma pääoma on jaettavissa osakkaille voitonjaosta säädettyssä menettelyssä. OYLE 13 luvun 5 §:n mukaan, jollei yhtiön maksukykyä koskevasta 2 §:stä muuta johdu, yhtiö saa jakaa vapaan oman pääoman, josta on vähennetty

²² Euroopan yhteisön oikeudessa ns. pääomadirektiivin (77/91/ETY) 8 artiklassa säädetään alikurssikiellosta. Artiklan mukaan osakkeita ei saa antaa vastikkeesta, joka on niiden nimellisarvoa tai kirjanpidollista vasta-arvoa alempi. OYLE:n hallituksen esityksen perusteluissa on päädytty siihen, ettei uusi järjestelmä ole direktiivin vastainen. Ruotsin osakeyhtiölakiehdotuksessa on päädytty Suomesta poiketen siihen, että osakkeesta osakeannissa maksettava määrä ei saa alittaa aikaisempien osakkeiden vasta-arvoa.

yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat. Tämä koskee siis myös osakeannissa maksettua määrää sikäli kuin sitä ei ole merkitty osakepääomaan. Koska sijoitetun vapaan oman pääoman muodostumisperuste on täysin erilainen kuin muulla vapaalla omalla pääomalla, joka yleensä on syntynyt toiminnan tuloksena, sijoitettu vapaa omaa pääoma merkitään erilliseen rahastoon, millä pyritään korostamaan sen erillään pitämistä muusta vapaasta omasta pääomasta, vaikkakin rahasto on jaettavissa samalla tavoin kuin muu vapaa oma pääoma osinkona. Varojen jakamisesta päättää siten yhtiökokous ellei hallitusta ole tähän valtuutettu.

OYLE 13 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan varojen jakamista koskevassa päätöksessä on mainittava jaon määrä ja se, mitä varoja jakoon käytetään. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan tältä osin, että päätöksessä on aina määrättävä siitä, onko kysymys voiton eli osingon jakamisesta vai jaetaanko varoja jostain tietyistä vapaan oman pääoman rahastosta. Perusteluissa todetaan, ettei erottelu ole täysin yksiselitteinen, koska ainakin vapaaehtoisiin rahastoihin on voitu siirtää edellisten tilikausien voittoa. Lähtökohtaisesti rahastojen jakaminen on kuitenkin aina muuta kuin osingonjakoa. Erottelulla halutaan muun muassa selkeyttää voitonjaon ja pääoman palauttamisen välistä eroa. Perusteluiden mukaan päätöksestä on käytävä ilmi, mistä osakkeenomistajalle suoritettavat varat ovat peräisin, jos sekä jaetaan voittoa että alennetaan vapaan oman pääoman rahastoa, taikka alennetaan useita rahastoja.

Jakokelpoinen muu vapaa oma pääoma

Muilta osin osakeyhtiölakiuudistus ei sanottavasti muuta vapaan oman pääoman käsitettä. Lakiehdotuksen 8 luvun 1 §:n mukaan arvonkorotusrahasto on sidottua pääomaa. Arvonkorotukset kirjataan edelleen arvonkorotusrahastoon yhtiöissä, jotka eivät ole ottaneet käyttöön IFRS-tilinpäätösstandardeja. Nämä realisoitumattomat arvonnousut säilyvät siten jakokelvottomina. Lakiehdotuksen voimaantulon 13 §:n mukaan nykyisen osakeyhtiölain mukainen vararahasto ja ylikurssirahasto olisivat edelleen sidottua pääomaa, joten ne eivät muutu uudistuksessa jakokelpoisiksi. Edellä IFRS-standardien vaikutuksia arvioitaessa on selvitetty, että standardeihin siirtyminen sinänsä tuo kirjanpidon omaan pääomaan merkittäviä eriä, joita ei ole yleensä tarkoituksenmukaista verottaa kirjausvaiheessa. OYLE 8 §:n 1 momentissa onkin muistiossa edellisissä luvuissa mainituista syistä säädetty käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto sidotuksi omaksi pääomaksi. Suoraan omaan pääomaan kirjataan myös IFRS-standardeihin siirtymisvaiheessa arvonnousuja, jotka voivat olla merkittäviä esim. biologisten hyödykkeiden ja sijoituskiinteistöjen osalta. Näiltä osin ehdotuksessa ei rajoitettaisi varojen jakokelpoisuutta. Edellä esitetäänkin, että realisoitumattomien arvonnousujen jakokelpoisuuden esitettäisiin eräitä lisärajoituksia.

Osakepääoman alentaminen

Osakepääoman alentamista koskevat säännökset säilyvät pääpiirteissään nykyisinä. Siitä säädetään OYLE 14 luvussa. Säännöksiä sovelletaan myös voimaanpanolain 13 §:n nojalla osakeyhtiölain aikana muodostuneisiin vararahastoon ja ylikurssirahastoon. OYLE 8 luvun 1 §:n mukainen arvonkorotusrahasto, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto eivät ole säännöksen mukaisesti alennettavissa.

Osakepääoman alentaminen edellyttää edelleen velkojiensuojamenettelyä. Velkojalla on oikeus vastustaa alentamista paitsi jos alentamismäärä käytetään tappion kattamiseen tai jos osakepääomaa samanaikaisesti korotetaan vähintään alentamismäärällä eikä sidotu oma pääoma vähene.

OYLE 14 luvun 1 §:n mukaan alentamismäärä voidaan käyttää 1) jakamalla se osakkeille, 2) siirtämällä se vapaan oman pääoman rahastoon, 3) sellaisen tappion kattamiseen, johon vapaa oma pääoma ei riitä. Nimellisarvottomassa järjestelmässä laissa ei ole enää säännöksiä siitä, miten alentaminen kohdistetaan eri osakkeille ja miten se vaikuttaa osakkeiden nimellisarvoon. Varojenjako osakkeille osakepääomaa alentamalla on siis taloudelliselta luonteeltaan verrattavissa vapaan oman pääoman rahaston jakamiseen eli kysymys on pääoman palauttamisesta. Kahdessa muussa vaihtoehdossa alentaminen ei välittömästi vaikuta osakkaan asemaan.

Omien osakkeiden lunastaminen ja hankkiminen

Omien osakkeiden hankkimisesta ja lunastamisesta säädetään OYLE 15 luvussa. Voimassa olevassa laissa lunastaminen voi tarkoittaa sekä pakkoon että vapaaehtoisuuteen perustuvia luovutuksia. Tältä osin käsitteistöä täsmennetään. Ehdotuksessa osakkeiden hankkiminen tarkoittaa vapaaehtoisia osakeluovutuksia. Tämä tapahtuu lähtökohtaisesti omistettujen osakkeiden suhteessa, mutta painavasta taloudellisesta syystä myös suunnattuna hankkimisena. Painava syy on julkisella yhtiöllä esimerkiksi se, että osakkeita hankitaan arvopaperimarkkinoilta. Yhtiö voi lunastaa osakkeita (pakolla) lähtökohtaisesti omistettujen osakkeiden suhteessa ja vain kaikkien osakkaiden suostumuksella suunnatusti, minkä lisäksi yhtiöjärjestyksen nojalla mahdollisuus lunastaa osakkeita luovutustilanteessa.

Koska lakiehdotuksessa siirrytään nimellisarvottomaan ja vasta-arvottomaan järjestelmään, jossa osakkeiden lukumäärän ja osakepääoman suhteella ei ole merkitystä, luvussa ei ole säännöksiä siitä, millä hinnalla osakkeita voidaan hankkia tai lunastaa. Osakkeiden suunnattu hankkimien tapahtuu luonnollisesti käyvästä arvosta, ellei tarkoituksena ole siirtää varallisuutta osakkaiden kesken. Osakkeiden hankkiminen tai lunastaminen kaikilta osakkailta omistuksen suhteessa voinee sen sijaan tapahtua myös käypää alemmasta hinnasta. Lunastus voi tapahtua jopa vastikkeettakin. Tämä vaihtoehto mainitaan

nimenomaisesti OYLE 15 luvun 1 §:n 2 kohdassa. Menettelyllä osakkeiden määrää voidaan alentaa pääoman muuttumatta.

Omien osakkeiden hankkimisrajoitus ei enää koskisi tytäryhtiötä. Hankitut osakkeet voidaan pitää ilman määräaika rajoituksia, laskea uudelleen liikkeeseen tai mitätöidä. Ainoastaan vastoin lain säännöksiä hankittujen osakkeiden osalta säädettäisiin velvollisuudesta luovuttaa osakkeet ilman viivytystä, kuitenkin viimeistään vuoden kuluessa. Omien osakkeiden hankkimiseen ja lunastamiseen voidaan käyttää jakokelpoista vapaata omaa pääomaa. Jos siihen käytetään osakepääomaa, on kysymys myös osakepääoman alentamisesta ja on noudatettava sitä koskevaa menettelyä.

Varojenjaosta ei ole kysymys OYLE 9 luvun 20 §:n tarkoittamassa maksuttomassa osakeannissa yhtiölle, vaikkakin yhtiön kannalta kysymys on osakkeiden hankinnasta. Tämä menettely, joka olisi uutuus sääntelyssä, mahdollistaa sen, että yhtiöllä on valmiiksi hallussaan jo rekisteröityjä omia osakkeita esimerkiksi silloin, kun niitä käytetään vastikkeena yrityskaupassa.

7.2.3 Varojenjaon verotusta koskevien säännösten muutostarve

Osakeyhtiölakiuudistuksen myötä jakokelpoisen oman pääoman piiri laajenisi käytännössä huomattavasti. Sen mukaan myös osakeannissa osakkeista maksettu määrä voidaan merkitä vapaaseen omaan pääomaan ja jakaa osakkaille osingon tavoin. Joudutaan ratkaisemaan, onko edellytyksiä kohdella sijoitetun pääoman jakamista osakkaan verotuksessa eri tavalla kuin yhtiölle kertyneen voiton jakamista. Kysymys on osinkoverotuksen rakenteen kannalta keskeinen. Nykyisessä osakeannin verotuksessa osinkoihin liittyy vaihtelevan tasoisia huojennuksia. Toisaalta saman tulon saaminen luovutusvoiton kautta osingosta poikkeavaan verokohteluun. Nämä epä johdonmukaisuudet saattavat korostua uuden osakeyhtiölain myötä, ja muutoksilla saattaa siten olla väistämättä vaikutuksia osinkoverojärjestelmän perusteisiin. Kaikkiin vapaan oman pääoman jaon verotuksen ratkaisuvaihtoehtoihin liittyy huomattavia rakenteellisia ongelmia. Työryhmä on näistä syistä tarkastellut varsin laajasti tähän muutokseen liittyviä kysymyksiä ja ratkaisuvaihtoehtoja.

Luovutusvoittoverotusta puoltavat näkökohdat

Osakkeista osakeannissa maksettu määrä on osakkaan kannalta luonteeltaan sijoitettua pääomaa. Sen jakamista takaisin voidaan vastaavasti pitää luonteeltaan sijoituksen palautuksena. Kysymys on selvästikin eriluonteisesta suorituksesta kuin osinko, joka on periaatteessa sijoitetun pääoman tuottoa. Tämän vuoksi lähtökohtana tulisi olla, ettei sijoitettujen varojen jakamista jatkossakaan käsitellä verotuksessa osingon tavoin, vaan se otetaan huomioon osakkeen luovutusvoiton verotuksessa.

Nykyjärjestelmän kaltaisen erottelun voidaan katsoa vastaavan yritystoiminnan käytännön vaatimuksia. Jos yrityksen oma pääoma muodostuu oman pääoman tarpeen arvioinnin virheellisyyden, toiminnassa tapahtuneiden muutosten tai muun vastaavan syyn vuoksi liian suureksi, on tärkeää, että ylisuuri oma pääoma voidaan palauttaa osakkaille ilman haitallisia veroseuraamuksia, joita osinkoverotukseen voisi liittyä. Ehdotetun osakeyhtiölain säännösten tavoitteena on yleensäkin lisätä joustavuutta oman pääoman mitoituksessa. Verotukselliset esteet sijoitetun oman pääoman palauttamiselle olisivat yritystoiminnan kannalta ongelmallisia.

Sijoitettujen varojen palautuksen verottaminen osinkona on monellakin tavalla epäjohtonmukaista. Osinkotulon verotus perustuu siihen, että kysymys on osakkaan tulosta. Sijoitetun pääoman palautus ei sen sijaan ole luonteeltaan tuloa, vaan laskentajärjestelmän kannalta osakkeen hankintamenoa pienentävä oikaisuerä. Rinnastuksena voidaan viitata siihen, että velkojan verotuksessa saatu korko ja takaisin saatu velan pääoma ovat luonnollisesti eri asemassa. Tämän mukaisesti voidaan katsoa, ettei verojärjestelmän johdonmukaisuuden ja selvyuden säilyttämiseksi kertyneen tuoton ja sijoitetun pääoman erillään pitämisestä verotuksessa tule osakeyhtiöön tehtyjen sijoitustenkaan kohdalla luopua.

Osingon osittainen verovapaus perustuu siihen, että jaettavaa voittoa on jo verotettu yhtiötasolla. Verovapauskriteerit soveltuvat huonosti sijoitetun pääoman takaisin jakamiseen. Verovelvollisen kannalta ei tunnu perustellulta, että sijoitetun pääoman palautukseen kohdistuu mahdollisesti 19,6 prosentin tasoinen pääomatulon verotus, mutta toisaalta ei ole myöskään perusteita sille, että listattuun ja listaamattomaan yhtiöön sijoitettujen varojen palautusta verotetaan keskenään eri tavalla. Veronsaajan näkökulmasta osinkoverotuksen voidaan ajatella toisaalta johtavan verosuunnitteluun, jos sijoitetun pääoman palautus on verovapaata osinkoa, mutta ei pienennä osakkeiden hankintamenoa.

Mahdollisuutta verottaa vapaan oman pääoman rahaston jakoa luovutusvoiton verotusta koskevien säännösten mukaan helpottaa se, että lakiehdotuksen mukaan sijoitettu vapaa oma pääoma on kirjattava erilliseen rahastoon. Lisäksi OYLE 13 luvun 6 §:n 3 momentissa edellytetään varojenjako koskevassa päätöksessä mainittavaksi, mitä varoja jakoon käytetään. Edellyttäen, että osinkoa jakava yhtiö toimii säännösten mukaisesti, käytännössä on siten selvitetävissä, mistä varoista jaossa on kysymys. Voidaan olettaa, että yhtiöt yleensä noudattavat säännöksiä ja että epäselvyydet rajoittuvat joihinkin yksittäistapauksiin lähinnä harvinyhtiöissä. Tältä kannalta katsoen varojen erottelu ei ole verojärjestelmän kannalta ongelmallinen. Tuntuisi jopa ristiriitaiselta rinnastaa tästä huolimatta uuden osakeyhtiölain voimaantulon johdosta sijoitetun pääoman palautus ja voitonjako. Kun varoja jakava yhtiö antaa veroviranomaisille jakoa koskevat tiedot, se ilmoittaa, minkä varojen jaosta on kysymys. Yhtiön voidaan edellyttää tiedottavan myös osakkaalle, mistä varoista jako tapahtuu.

On mahdollista, että sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston ja muun vapaan oman pääoman välinen raja olisi muokattavissa niin, että rahastoon kertyy varoja, jotka luonteeltaan pikemminkin ovat voittovaroja. Tätä voitaisiin torjua sillä, että rahastosta voitaisiin

jakaa muuna kuin osinkona verotettavana vain enintään rahastoon osakeannissa kirjattu määrä. Tämä rajoitus aiheuttaisi käytännössä seuraamisvaikeuksia. Verolainsäädännössä olisi ilmeisesti säädettävä, miten laskenta tapahtuu, jos rahastoon ovat vaikuttaneet myös yritysjärjestelyt tai suunnatut omien osakkeiden hankinnat ja luovutukset. Jos verolainsäädännössä vaaditaan yhtiötä erittelemään tässä tarkoituksessa sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston ”lähteet”, tälle ei liene käytännössä esteitä. Epäselvissä tapauksissa olettamana olisi, että jaossa on kysymys osingosta.

Suppeimpaan osingon käsitteeseen päädyttäisiin puolestaan, jos vain tilinpäätöksen osoittaman päättyneen tilikauden ja edellisten tilikausien voiton jakamista käsiteltäisiin osinkona ja kaikki muu varojenjakoon kuuluisi luovutusvoiton verotuksen piiriin. Varojen luonteen ollessa epäselvä olettamana olisi tässä tapauksessa, että kysymys on sijoitetujen varojen jaosta.

Sijoitetun pääoman palauttamisen ja voitonjaon erottelulla on merkitystä myös osakkaana olevien yritysten kirjanpidossa. Yhtiöön osakeannissa sijoitettuja varoja ja osakkeen ostohintaa käsitellään kirjanpidossa osakkeiden hankintamenona. Sijoitetun pääoman palautus kirjataan osakkeiden hankintamenon vähennykseksi. Mikäli verotuksessa palautus luettaisiin osinkotuloksi, mutta hankintamenoa ei oikaistaisi, verotuksellinen ja kirjanpidollinen käsittely eroaisivat toisistaan. Myös luovutusvoiton määrän laskennassa verotuksen ja kirjanpidon hankintamenot poikkeaisivat. Olisi perusteltua, että puheena olevien suoritusverotus- ja kirjanpitokäsittely olisivat mahdollisimman samanlaiset.

Osinkoverotusta puoltavat näkökohdat

Edellä mainittua varojenjakoja erilaista verokohtelua voidaan perustella erityisesti sillä, että se vastaa nykykäytäntöä. Osakeyhtiölainsäädännön muutoksilla pyritään kuitenkin muuttamaan nykytilaa yhtiöoikeudessa. Suhtautuminen yhtiön varojen pysyvyyteen on erilainen kuin voimassa olevassa laissa. Nykylaisissa lähtökohtana on se, että osakkaan sijoituksen tuotto kertyy yhtiön liiketoiminnan voitosta. Osan voitosta yhtiö jakaa osinkona ja osan voitosta se käyttää kasvuun. Viimeksi mainitulta osalta syntyvän arvonnousutuoton osakas realisoii osakkeiden luovutuksella. Tämän ajattelutavan mukaan varojen siirtoa yhtiöstä osakkaille yhtiön toiminta-aikana voidaan pitää lähtökohtaisesti voitonjaon luonteisena. Lakiehdotuksessa sopeudutaan järjestelmään, jossa seurataan jatkuvasti yhtiön arvoa, ja yhtiön varallisuuden nähdään olevan osakkaiden varallisuutta, jonka tulee olla mahdollisimman vähin muodollisuuksin jaettavissa osakkaille. Järjestelmässä ei ole mielekästä erotella yhtiön varoja voitosta kertyneisiin ja muihin varoihin, koska periaatteessa kaikkien varojen sidottua pääomaa lukuun ottamatta tulee olla osakkaille jaettavissa, jos maksukykyisyyttä ei menetä.

Lakiehdotukseen on sisällytetty edellä mainitut säännökset erillisestä sijoitetusta vapaan oman pääoman rahastosta ja varojenjako päätöksen sisällöstä. Säännöksillä ei kui-

tenkaan ole varsinaista yhtiöoikeudellista merkitystä jakokelpoisuuden kannalta. Se, että säännöksiä ei noudateta, ei tee jaosta laitonta, mikäli jakokelpoisia varoja muuten on. Rahasto on osa vapaata omaa pääomaa, eikä uudessa järjestelmässä ole siviilioikeudellista merkitystä sillä, miten vapaa oma pääoma jakautuu. Hallituksen esityksen perusteluissa on OYLE 13 luvun 6 §:n 3 momentin säännöksen osalta myös todettu, että yhtiö voi siirtää esimerkiksi voittovaroja vapaan oman pääoman rahastoihin. Käytännössä kaikki vapaa oma pääoma on siis yhtiölle samanarvoista ja jaon lähde on yhtiön toimin helposti muokattavissa.

OYLE 13 luvun 6 §:n 3 momentin säännöstä noudatettaessakin jaettavan määrän luonne saattaa sattumanvaraisesti muuttua ja olla muokattavissa. Näin tapahtuu erityisesti yritysjärjestelyissä, joissa oman pääoman rakenne voi uudenlain voimassa ollessa muuttua. Hallituksen esityksen yleisperusteluissa (s. 23) on tuotu esille, että sulautumisessa sulautuvan yhtiön koko oma pääoma, myös sidottu pääoma, voi muuttua vastaanottavassa yhtiössä vapaaksi omaksi pääomaksi. Edelleen esityksessä todetaan, että osakevaihdossa koko osakkeiden merkintähintaa vastaava määrä voitaisiin merkitä sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Käytännössä voittovaroista kertynyt vapaa oma pääoma, jonka jako olisi osinkoa, muuntuu siis sijoitetuksi pääomaksi. Esimerkki myös osoittaa, ettei ehdotetussa järjestelmässä tällainen muuntuminen ole osakeyhtiöoikeudelliselta kannalta ongelmallista.

Jos sijoitetun vapaan oman pääoman ja muun vapaan oman pääoman jaon verokohtelu on täysin erilainen, olisi edellytettävä, että verokohtelu määräytyy asian todellisen luonteen perusteella. Johdonmukaiseen verojärjestelmään ei sovellu, että verovelvollisen teknisillä oikeudellisilla toimenpiteillä tai mahdollisesti pelkillä oman pääoman erien kirjauksilla vaikutettaisiin jaettavista varoista menevän veron määrään. Asiaa koskevat säännökset olisi sisällytettävä verolakiin. Siinä olisi suhteellisen yksityiskohtaisesti säädettävä, miten osinkona verotettava osuus jaosta määräytyy. Verotuksellisten säännösten ja sanktioiden ongelmana kuitenkin on, että kysymys on osingonsaajan eikä jakajan verotuksesta. Koska osinkoverotuksella on verojärjestelmässä hyvin tärkeä merkitys, sen on oltava hallinnollisesti toimiva ja uskottava. Oman pääoman erottelu verotusta varten joutaisi helposti järjestelmään, jossa jaettavien varojen verotukseen vaikuttava tekijät olisivat tulkinnanvaraisia ja vaikeasti selvitettäviä. Verovelvollinen, jonka veron määrään ratkaisu vaikuttaa, olisi asiassa ulkopuolinen. Tämä ja helppo säännösten kierrettävyys saattaisivat viedä uskottavuuden osinkoverojärjestelmältä.

Kaiken vapaan oman pääoman jaon yhdenmukaista verotusta puoltavat käytännön syyt, vaikka mainittuja epäselvyyksiä ei olisikaan. Esimerkiksi listatuille yhtiöille muodostunee ajan myötä sekä sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon merkittyä että muuta vapaata omaa pääomaa. Yhtiö voi siten vuosittaisena osinkona jakaa kumpaankin ryhmään kuuluvia varoja. Yhtiö pääsisi tällöin itse ratkaisemaan, kohdistuuko jaettuihin varoihin 19,6 prosentin suuruinen osinkoverotus, vai voidaanko jako toteuttaa ilman en-

nakonpidätystä. Jälkimmäisessä tapauksessa kunkin osakkaan luovutusvoiton verotuksessa jouduttaisiin tulon määrän laskemiseksi selvittämään hankintamenon määrä, mikä olisi hallinnollisesti lähes mahdotonta.

Mikäli yhtiöön sijoitettujen varojen takaisin jakaminen ei vaikuta osakkaalla kuin luovutusvoiton hankintameno, ehdotetussa järjestelmässä yhtiön nettovarallisuus on muokattavissa tavalla, joka vie pohjan pois nykyiseltä nettovarallisuuteen perustuvalta osinkoverotukselta. Osakkaat voivat sijoittaa yhtiön sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon varoja muutenkin kuin osakeannissa osakkeita vastaan. Kun nämä varat voidaan myös nostaa joustavasti pois varojenjakona, yhtiön vapaa omaa pääomaa on tosiasiallisesti täysin osakkaiden järjesteltävissä.

Myös kansainvälisen käytännön voidaan katsoa puoltavan yhtiöstä tapahtuvan varojenjaon yhdenmukaista verokohtelua. Edellä kuvatulla tavalla varojenjako verotetaan muissa maissa yleensä osinkona riippumatta siitä, mistä varoista jako tapahtuu. Verosopimusten laaja osinkokäsite mahdollistaa myös kaiken varojenjaon käsittelyn osinkona verotusvallan jakoa määriteltäessä. Sillä, millaiseksi tuloksi jako katsotaan, onkin vaikutusta perittäessä ulkomaalaisilta portfoliosijoittajilta lähdevero. Koska luovutusvoitosta ei voitaisi verottaa rajoitetusti verovelvollisia, lähdeverokertymän määrään voitaisiin vaikuttaa jakajan omien ratkaisuiden perusteella. Portfolio-osinkojen lähdeveron taloudellinen merkitys on tosin vähenemässä. Periaatteessa järjestelmä, jossa varojenjakoa ulkomaiselle osakkaalle täysin sattumanvaraisesti voi olla joko osinkoa tai lähdeverovapaata tuloa, vaikuttaa kuitenkin kömpelöltä.

Tehtävällä ratkaisulla ei voitane katsoa olevan merkitystä yritysten sijoittumiselle Suomeen. Sijoitettuja pääomia palautetaan nykyisin lähinnä suorasisjoitustilanteissa, kun tytäryhtiön oma pääoma on osoittautunut määrältään liialliseksi. Tarkasteltavassa ongelmassa on kysymys lähinnä Suomessa asuvien osakkaiden portfoliosijoituksista saamien osinkojen verotuksesta. Koska yhteisöjen tytäryhtiöiltään saamat osingot ja tytäryhtiöosakkeiden luovutusvoitot ovat yleensä verovapaita, tarkasteltavalla kysymyksellä ei ole konsernitilanteessa juuri merkitystä. Sillä, sijaitseeko osinkoa jakava yhtiö ulkomailla, ei ole myöskään merkitystä. Tarkasteltavia säännöksiä on sovellettava yhdenmukaisesti Suomesta ja ulkomailta saatuun osinkoon. Voidaan todeta, että kaiken ulkomaisista yhtiöistä saadun varojenjaon verottaminen osinkona on hallinnollisesti helpommin toteutettavissa kuin verotuskohtelun määrittäminen sen mukaan, onko tulo saatu ulkomaisen yhtiön voittovaroista vai muusta vapaasta omasta pääomasta.

Välittäviä ratkaisuvaihtoehtoja

Kumpaankin edellä mainituista vaihtoehdoista liittyy vaikeita käytännön ongelmia. Työryhmä on harkinnut myös sitä, että etuja ja haittoja pyrittäisiin minimoimaan soveltamalla eri periaatetta eri tilanteissa. Yhtenä vaihtoehtona olisi se, että listatun yhtiön jakamia

varoja verotettaisiin aina osinkona. Listaamattoman yhtiön varojenjaon verokohtelu sen sijaan määräytyisi sen mukaan, mistä oman pääoman erästä jako tapahtuu. Tällöin vältettäisiin ne käytännön ongelmat, joita kahdenlainen verokohtelu ja luovutusvoittoverotuksen soveltaminen varojenjakoön listattujen yhtiöiden suuressa osakaskunnassa aiheuttaisi. Listattujen yhtiöiden ulkomaille tapahtuvan varojenjaon lähdeverotus olisi myös yhdenmukaista. Mallilla ei toisaalta voitaisi torjua niitä ongelmia, joita kahdenlainen verotus aiheuttaisi perheyhtiöissä.

Toinen vaihtoehto olisi asettaa yhteisöt ja mahdollisesti myös muut elinkeinonharjoittajat eri asemaan kuin yksityishenkilöt. Käsiteltävä ongelma ei ole fiskaalisesti merkittävä yhteisön ollessa osingonsaaja. Osingon ovat yhteisöille laajasti verovapaita. Sijoitetun pääoman palautukset tapahtuvat sen sijaan yleisimmin yhteisöille. Hankintamenon seuraaminen luovutusvoittoverotuksessa onnistuu yhteisöillä, joilla hankintamenoja seurataan kirjanpidossa. On myös tärkeää turvata, että varojenjaon verokohtelu ei yhteisöillä poikkea liiaksi kirjanpidollisesta käsittelystä. Toisaalta yksityishenkilöosakkaiden kohdalla varojenjakoön liittyy todennäköisemmin yhteisöjä enemmän edellä kuvattuja verosuunnittelullisia näkökohtia. Yksityishenkilöillä ei ole osakkeiden hankintamenon seuraamiseksi kirjanpitoa.

Samana tulon verottaminen erilaatuisena eri verovelvollisilla olisi toisaalta rakenteellisesti hyvin erikoinen ratkaisu, kun otetaan huomioon, ettei kysymys olisi sinänsä osinko- ja luovutusvoittoverotuksen rinnastamisesta. Ulkomaisten portfoliosijoittajien osalta lopputulos olisi erikoinen, koska mahdollisuus periä Suomessa lähdeveroa riippuisi siitä, onko verovelvollinen yhteisö vai yksityishenkilö, mikä ei ole välttämättä tiedossa.

Vapaan ja sidotun oman pääoman palautuksen erilainen käsittely

Sidotun oman pääoman jakamista koskevat säännökset eivät merkittävästi muutu lakiehdotuksen myötä. Sidottu ja vapaa oma pääoma on pidettävä kirjanpidossa erillään. Sidottu pääoma on lähtökohtaisesti muista kuin voittovaroista kertynyttä. Tämä puoltaisi sitä, että sidotun pääoman jakamista verotetaan nykyiseen tapaan luovutusvoiton verotuksen periaatteiden mukaan. Toisaalta kysymys on sekä sijoitetun sidotun pääoman ja sijoitetun vapaan oman pääoman osalta osakkeista yhtiölle suoritetusta määrästä. OYLE 14 luvun 1 §:n mukaan sidottua omaa pääomaa voitaisiin alentaa sekä jakamalla se suoraan osakkeille että muuttamalla se vapaaksi omaksi pääomaksi. Tilanne voidaan nähdä ristiriitaisena, jos pääoman jakamista viimeksi mainitun välivaiheen kautta verotettaisiin eri tavoin kuin jaettaessa varat suoraan.

Vaikka sidottua pääomaa voidaan muuntaa mainitulla tavalla vapaaksi pääomaksi ja päinvastoin vapaata pääomaa käyttää osakepääoman korotukseen, on pääoman lajien erolla kuitenkin merkitystä. Sidottua pääomaa voidaan alentaa vain velkojainsuojamenettelyssä. Käytännössä sidotun pääoman jakaminen osakkeille on siten täysin eri asemassa kuin vapaan oman pääoman jakaminen lakiehdotuksen mukaisesti.

Yhtiöön nykyisen osakeyhtiölain aikana sijoitettu osakepääoma ja ylikurssirahasto olisivat edelleen uuden lain mukaista sidottua pääomaa ja niiden jakamiseen sovellettaisiin velkojainsuojamenettelyä. Jatkossa osakeannissa maksettu määrä voidaan merkitä vapaaseen omaan pääomaan, mutta se voidaan myös entiseen tapaan merkitä sidottuun pääomaan. Näin ollen verosäännösten osalta neutraaleimpana vaihtoehtona voidaan pitää sitä, että nykyinen käytäntö verottaa eri tavalla sidotun pääoman jakoa ja vapaan oman pääoman jakoa säilyy. Jos osakepääoman korotukset toteutetaan nykyiseen tapaan sidottuun pääomaan merkitsemällä, myös verotuskohtelu säilyy entisellään. Jos korotus merkitään vapaaseen omaan pääomaan, verotuskohtelu varoja jaettaessa määräytyy samoin kuin vapaan oman pääoman osalta nykyisin. Vaihtoehdon voidaan arvioida jatkossa rajoittavan annissa maksetun määrän vapaaseen omaan pääomaan kirjaamista. Toisaalta ratkaisun voidaan katsoa olevan yrityksille edullisemmän ja jättävän enemmän suunnittelumahdollisuuksia kuin vaihtoehto, jonka mukaan myös sidotun pääoman alentamista verotetaan osinkona.

Johtopäätökset

Kaikkiin työryhmän tarkastelemiin vaihtoehtoihin liittyy sekä etuja että haittoja. Sijoitettujen varojen jaon luonnetta koskevat näkökohdat puoltavat sitä, että nykyinen perusratkaisu varojenjakoapojen verokohtelussa säilytetään. Toisaalta käytännön syyt puoltavat sitä, että kaikkea vapaan oman pääoman jakoa verotetaan yhdenmukaisesti. On epäiltävissä, että osinkoverojärjestelmä, jossa vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa yhtiön vallin mukaan kaksin täysin erilaisin verovaikutuksin, ei olisi kestävä. Edellä hahmoteltua tapaa määrätä verokohtelu sen mukaan, onko kysymys sidotusta vai vapaasta omasta pääomasta, voidaan sen sijaan pitää johdonmukaisena ratkaisuna.

Työryhmä ehdottaa, että

osinkona pidettäisiin OYLE 13 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua voitonjakoa sekä varojenjakoja vapaan oman pääoman rahastosta.

OYLE 13 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua osakepääoman alentamista verotettaisiin nykyiseen tapaan luovutusvoittoa koskevien periaatteiden mukaan.

Osinkoverotusta täydentävät säännökset luovutusvoiton laskemisesta

Sijoitetun pääoman jaon verottamisesta osinkona seuraa se ongelma, että nykyisen osinkoverotuksen huojennukset kohdistuvat eriin, joihin huojennuksen perusteet eivät sovellu. Voidaan ajatella, että on saatavissa veroetua sillä, että varoja sijoitetaan ja nostetaan yhtiöstä edestakaisilla toimilla. Arvioitaessa osinkotulojen verotuksen edullisuutta vapaan oman pääoman rahaston jaossa on otettava kuitenkin huomioon, että tältäkin osin tulevat sovellettavaksi ansio- ja pääomatulon laskentaa koskevat säännökset. Vapaasta omasta pääomasta voidaan kerralla jakaa verovapaasti vain yhdeksää prosenttia nettovarallisuudesta vastaava määrä. Täydentävien säännösten tarve näyttäisi lähinnä liittyvän sellaisen hankintamenon oikaisemiseen luovutusvoiton verotuksessa, jota sijoitetun pääoman jakaminen takaisin on tosiasiaassa pienentänyt.

Työryhmä on arvioinut hankintamenon uudelleen määrittämiseen liittyviä vaihtoehtoja, kun sijoitettua pääomaa jaetaan takaisin osakkaalle. Ehdotetussa järjestelmässä harvinyhtiöt voivat vapaasti päättää, minkä verran osakkaat sijoittavat varoja vapaaseen omaan pääomaan. Sijoitusta vastaan voidaan antaa yhdenvertaisuusperiaatteesta kiinni pidettäessä mikä määrä osakkeita tahansa, eikä sijoituksella siten tarvitse olla mitään yhteyttä osakkeiden vasta-arvoon. Kun uuden osakeyhtiölain säännösten nojalla olisi mahdollista sijoittaa yhtiön pääomaa muutenkin kuin osakkeita vastaan, voidaan kysyä, eroaako pääomansijoitus hankintamenona luonteeltaan sen vuoksi, että siinä nimellisesti annetaan uusia osakkeita. Toisaalta osakkaiden vapaasti päätettävissä on, milloin ja missä määrin sijoitettuja varoja jaetaan takaisin, kunhan jakokelpoisuuden edellytykset täyttyvät. Sijoituksilla ei siis ole välttämättä suoranaista yhteyttä osakkeiden määrään, eikä niillä ole muuta pysyvyyttä kuin se, mikä jakokelpoisuuden kriteereistä seuraa.

Työryhmä on tämän vuoksi harkinnut myös sitä vaihtoehtoa, ettei sijoituksia vapaan oman pääoman rahastoon lainkaan käsiteltäisi hankintamenona. Tämä kanta voitaisiin esimerkiksi rajata listaamattomiin yhtiöihin. Tällainen säännös käytännössä estäisi pääosin verosuunnittelullisista syistä vapaan oman pääoman rahastoon merkittäviä osakeanteja. Se olisi rakenteellisesti epäjohdonmukaisen ankara silloin, kun takaisin jaettavia sijoituksia kuitenkin verotetaan osinkona. Lopputulos olisi laskentajärjestelmän kannalta erityisen ankara silloin, kun osakas luovuttaa yhtiön osakkeet ennen kuin hänelle on palautettu mitään vapaan oman pääoman rahastoon sijoitetusta määrästä.

Toinen rajoitetumpi tapa oikaista hankintamenon laskentaa olisi vähentää osakkeen hankintamenosta vapaan oman pääoman rahastosta jaettu osingon määrä. Jos hankintamenoa oikaistaisiin siltä osin kuin osinko on verovapaata tuloa, päädyttäisiin laskentajärjestelmän kannalta oikeimpaan lopputulokseen. Mallin ongelmana voidaan nähdä se, että edellä kuvatulla tavalla jaon lähde saattaa olla tulkinnanvarainen ja esimerkiksi yritysjärjestelyillä muunneltavissa. Käytännössä yritysjärjestelyt tosin lähinnä muuntaisivat voittovaroja vapaan oman pääoman rahastoksi. Lähinnä säännöstä vastaan puhuu sen ras-

kas hallinnollinen toteutettavuus. Varoja jakavan yhtiön olisi ilmoitettava, mistä varoista osinko on jaettu. Osakkaan olisi itse otettava huomioon vähennys luovutusvoitosta veroilmoitusta antaessaan.

Säännös tulisi sovellettavaksi vain sikäli kuin osinko on saatu listaamattomasta yhtiöstä, koska listatusta yhtiöstä saatu osinko on lähes poikkeuksetta osittain veronalaisista. Listaamattomista yhtiöistä säännös tulisi periaatteessa laajimmin sovellettavaksi tytäryhtiön jakaessa osinkoa emoyhtiölle. Koska suorasijoitusten luovutusvoitot ovat yleensä EVL 6 b §:n nojalla verovapaat, säännöksen merkitys rajoittuisi kuitenkin konserneissa harvoin tilanteisiin.

Työryhmä pitää nimellisarvosta ja vasta-arvosta luopumisen sekä vapaan oman pääoman rahaston käyttöönoton vaikutuksia veropohjaan ja verojärjestelmän rakenteeseen vielä tässä vaiheessa vaikeasti ennakoitavina. Osakeyhtiölainsäädännön muutokset saattavat luoda paineita yhdenmukaistaa luovutusvoittoverotusta ja osinkoverotusta. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa seurataan yksityishenkilöiden osakkeiden hankintamenoja ja osinkoverotuksen huojennukset perustuvat tähän hankintamenuun. Vastaavat huojennukset on liitetty myös luovutusvoittoverotukseen ja niitä tarkastellaan osinko- ja luovutusvoittoverotuksessa kokonaisuutena. Ruotsissa on myös vuoden 2006 alusta muutettu osinkoverotusta siten, että sijoitetun pääoman perusteella lasketusta osingon verovapaasta osasta luovutaan ja osinkotulojen veronalaisen osan verokantaa lasketaan. Suomessakin on tarpeen selvittää osinko- ja luovutusvoittoverotuksen suhdetta. Tällöin tulee myös arvioida nyt ehdotettavista muutoksista kertyneiden kokemusten perusteella, onko lakiin sisällytettävä säännökset hankintamenu vähentämisestä osingonjaon johdosta.

Työryhmä katsoo lisäksi, että edestakaisiin keinotekoisin järjestelyihin, joilla osingonjaolla pyritään pienentämään luovutusvoittoa, voidaan puuttua veron kiertämistä koskevan säännöksen nojalla.

Omien osakkeiden hankkiminen osakkaan verotuksessa

Yhtiön lunastaessa tai hankkiessa omia osakkeitaan osakkaan omistuksessa olevien osakkeiden lukumäärä muuttuu. Koska luovutusvoiton vero lasketaan osakekohtaisesti kunkin osakkeen hankintamenu ja luovutushinnan perusteella, on johdonmukaista verottaa yhtiölle osakkeita luovuttavaa luovutusvoitosta. Tätä periaatetta on sovellettu siinäkin tapauksessa, että kaikki osakkaat luovuttavat osakkeita yhtiölle omistuksen suhteessa, jolloin omistus ei todellisuudessa muutu. Tällöin on taloudelliselta luonteeltaan kysymys voitonjakoon verrattavasta vapaan oman pääoman jakamisesta. Voidaan pitää jossain määrin epäjohdonmukaisena, että vapaan oman pääoman jakamista verotetaan erilaista siviilioikeudellista menettelyä käytettäessä eri tavalla. Asian merkitys kasvoi varsinaisesti vasta OYL 7 lukuun lailla 145/1997 tehtyjen muutosten myötä, mutta tuossa yhteydessä verolainsäädännön muutostarvetta ei arvioitu.

Käytännössä yhtiö voi valita nykyisin veroseuraamusten perusteella edullisemman menettelytavan. Edullisuusvertailu ei ole kuitenkaan yksiselitteisesti tehtävissä ja johtaa eri osakkailla erilaiseen tulokseen. Jos yhtiölle kertyy huomattavasti – vaikkapa 70 prosenttia nettovarallisuudesta - yhtiön toiminnassa tarpeettomia varoja esimerkiksi käyttöomaisuuden myynnistä, varoja voidaan jakaa osinkona tai osakkeita lunastamalla. Yksityishenkilön luovutusvoiton verotuksessa hankintameno-olettaa hyödynnettäessä verorasitukseksi muodostuu 16,8 prosenttia jaetusta määrästä. Osinkona varoja voitaisiin jakaa verovapaasti, mutta vain yhdeksän prosenttia nettovarallisuudesta vuodessa eli jako kestäisi verovapaana useita vuosia. Kerralla osinkoa jaettaessa yksityishenkilöitä verotettaisiin osaksi ansiotulon verokannalla. Osingon verokohtelu saattaisi siten olla huomattavasti ankarampi kuin lunastuksessa, mutta tämä riippuisi tulon määrästä ja kunkin osakkaan ansiotulojen marginaaliverosta. Toisaalta yhteisön ollessa portfolio-omistaja luovutusvoiton verotus olisi ankarampaa kuin osingon verotus. Vertailussa olisi kuitenkin myös otettava huomioon, että jos varat jaetaan osinkona, osakkeiden hankintameno säilyy entisen suuruisena, vaikka niiden arvo alenee. Jos taas osakkeet luovutetaan, jäljelle jäävien osakkeiden hankintameno pienenee myös suhteessa vastaavasti. Seikan merkitys riippuu kunkin osakkaan hankintameno määrästä.

Vertailun tekee ongelmalliseksi sekin, että verotusmenettelystä annetun lain (1558/1995, jäljempänä VML) 29 §:n 2 momentin mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan myös omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla taikka osakepääomaa, vararahastoa tai ylikurssirahastoa alentamalla osingosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja. Säännös koskee juuri esimerkin tilannetta, mutta se soveltuu tähänastisen tulkintakäytännön perusteella asetelmaan huonosti. Soveltamisedellytyksiä tarkastellaan yhtiön kannalta ja lopputuloksen ”jako osingosta menevän veron välttämiseksi” on yleensä katsottu olevan saman kaikkien osakkaiden osalta, vaikka osinkoverotus olisi joillakin luovutusvoittoverotusta lievempää. Huomiota on lähinnä kiinnitetty yhtiön osinkopolitiikkaan, kertyneiden varojen tarpeettomuuteen yhtiön kannalta ja muihin seikkoihin, jotka eivät suoraan liity toimenpiteen veroetujen vertailuun.

Edellä vapaan oman pääoman rahaston jakamisen osalta omaksuttujen kannanottojen perusteella tulee ratkaistavaksi, onko yhtiön hankkiessa tai lunastaessa omia osakkeita osakasta edelleen kuitenkin verotettava luovutusvoittoa koskevien säännösten mukaan. Tällöin edellä mainitun esimerkin kuvaama valintatilanne edelleen säilyisi.

Tämänkin kysymyksen osalta kaikkia ratkaisuvaihtoehtoja voidaan pitää osaksi epäjohdonmukaisina. Varojenjaon yhdenmukainen kohtelu puoltaisi sitä, että myös omien osakkeiden lunastamista/hankintaa pidetään osinkona. Tämä ei kuitenkaan voi koskea tilanteita, joissa listattu yhtiö hankkii osakkeita arvopaperimarkkinoilta. Muissakin suunnatuissa hankinnoissa olisi ilmeisesti vaikea päätyä osinkoverotuksen kannalle, koska osakkaan omistusosuus muuttuu ja hän konkreettisesti luovuttaa osakkeita – ehkä jopa kaikki osakkeet. Toisaalta lievästi suunnatun hankinnan ja osakkeiden suhteessa tapahtuvan han-

kinnan erilainen verokohtelakin voisi vaikuttaa epäjohdonmukaiselta. Miten olisi esimerkiksi suhtauduttava hankintaan kaikille tasapuolisesti osoitetun tarjouksen perusteella, jonka seurauksena kuitenkin vain osa osakkaista luopuu omistuksistaan?

Uutta osakeyhtiölakia koskeva ehdotus tuo toisaalta osakeomistukseen piirteitä, jotka vaikeuttavat nykyisen kaltaista osakekohtaisen luovutusvoiton laskentaa. Yhtiö voi yhdenvertaisuusperiaatteen puitteissa lunastaa kaikilta osakkeita muullakin kuin osakekohtaisen arvon perusteella lasketulla käyvällä hinnalla. Osakkeita voidaan lunastaa ylihintaan ja toisaalta myös alihintaan tai jopa vastikkeettomasti. Viimeksi mainitussa tapauksessa ei tosiasiaassa synny luovutustappiota, vaikka laskennallisesti sitä luonnollisesti syntyy, jos osakkeet katsotaan luovutetun vastikkeettomasti.

Työryhmä katsoo, että omien osakkeiden hankinnan/lunastuksen verokohtelussa ratkaisevana on edelleen pidettävä osakekohtaisen luovutusvoiton laskentajärjestelmän johdonmukaisuutta. Vaikka uudessa järjestelmässä osakkeiden lukumäärän helppo muutettavuus sekoittaa tätä laskentajärjestelmää, johdonmukaisimpaan tulokseen päädytään, kun osakkeiden luovutusta yhtiölle pidetään edelleen kaikissa tapauksissa luovutusvoiton piiriin kuuluvana tapahtumana. Tätä periaatetta on kuitenkin syytä täydentää säännöksellä, jonka mukaan osakkeiden luovutuksesta yhtiölle käypää alemmalla hinnalla aiheutunut luovutustappio ei ole vähennyskelpoinen meno.

Työryhmä ehdottaa, että

***yhtiön omia osakkeita lunastamalla tai hankkimalla jakamia varoja verotettai-
siin luovutusvoittoa koskevien säännösten mukaan riippumatta siitä, lunaste-
taanko tai hankitaanko osakkeita omistuksen suhteessa vai suunnatusti.***

Yhtiön lunastaessa/hankkiessa osakkeita osakkaalle syntynyt luovutustappio ei olisi vähennyskelpoinen siltä osin kuin se johtuu siitä, että lunastushinta/hankintahinta on ollut käypää alempi.

7.3 Suosivan menettelyn verovaikutukset

7.3.1 Suosiva osingonjako

OYLE 13 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan vapaata omaa pääomaa voidaan kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella jakaa myös muulla kuin 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, jollei yhtiöjärjestyksestä johdu muuta. Esityksen perusteluiden mukaan säännöksen nojalla yksimieliset osakkeenomistajat voivat esimerkiksi päättää jakaa vapaata omaa pääomaa muussa suhteessa kuin osakkeenomistuksen tai yhtiöjärjestyksen

määräysten perusteella tulisi tehdä. Säännös soveltuisi myös, jos yhtiökokous päättäisi tehdä niin merkittävän lahjoituksen, ettei se olisi 13 luvun 8 §:n tarkoittamalla tavalla kohtuullinen.

Esityksen perusteluista ei suoraan ilmene, että kysymys olisi muutoksesta voimassa olevaan lakiin verrattuna. On esitetty, että myös voimassa oleva osakeyhtiölaki hyväksyisi saman periaatteen. Selvää onkin, että yksimieliset osapuolet voivat sopia varallisuudesta vapaasti. Siitäkin voidaan sopia, että osinko, johon osakkailla on oikeus, suoritetaan toiselle osakkaalle tai ulkopuoliselle. Nykyjärjestelmässä on kuitenkin selvä, ettei tätä pidetä osinkona.

Uusi säännös heijastelee työryhmän mielestä osakeyhtiöuudistuksen tavoitetta tuoda sopimusvapautta korostamalla harvinyhtiöihin henkilöyhtiön piirteitä. Henkilöyhtiössä kaksi tai useampi harjoittaa sopimuksen perusteella yhdessä elinkeinotoimintaa yhteisen taloudellisen tarkoituksen saavuttamiseksi. Henkilöyhtiössä vastuunalaiset yhtiömiehet ovat henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön veloista, ja yhtiön varat ovat toisaalta osakkaiden nostettavissa yksityisottoina. Varojenjaosta voidaan osakkaiden kesken vapaasti sopia. Yhtiöosuus voidaan luovuttaa vain muiden osakkaiden suostumuksella, ellei yhtiösopimuksesta muuta johdu. Henkilöyhtiön kohdalla onkin johdonmukaista nähdä oikeus yhtiön tuottoon yksinomaan yhtiömiesten tahdosta riippuvaksi.

Osakeyhtiö on pääomayhtiö, jossa yhtiöpanos suoritetaan pääomalla, mutta ei työpanoksella. Oikeus osinkoon tai muuhun varojen jakoon perustuu nykyisin osakkeen omistukseen. OYL 3 luvun 1 §:n mukaan kaikki osakkeet tuottavat osakeyhtiössä yhtäläiset oikeudet. Kaikilla osakkeilla on siten myös yhtäläinen oikeus osinkoon. Yhtiöjärjestyksessä voidaan tästä poiketa määräämällä, että yhtiöllä on tai voi olla oikeuksiltaan toisistaan poikkeavia osakkeita. Tällöin on mainittava osakkeiden väliset erot. Mikäli eri osakkeille jaetaan erisuuruinen osinko, yhtiöjärjestyksestä on siten ilmentävä, mikä on erilaisen osingonjaon peruste. Osakeyhtiön luonteestakin johtuu, että yhtiöjärjestyksestä on yksiselitteisesti ilmentävä, mitä oikeuksia osakkeet tuottavat, koska osakkeet ovat vaihdannan kohteena. Osakkaiden yhdenvertaisuusperiaate huomioon ottaen ei ole pidetty mahdollisena, että esimerkiksi yhtiöjärjestyksessä jätettäisiin vapaasti yhtiökokouksessa enemmistö päätöksellä päätettäväksi, kelle osakkaille tai mille osakkeille osinkoa maksetaan muita enemmän.

Kun arvioidaan osakkeiden varallisuusarvoa, perusteena käytetään osakeyhtiöoikeuden lähtökohtien mukaisesti lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan osakkeeseen perustuvia oikeuksia. Osakkaan velkoja voi olettaa, että osakkeista vapaan oman pääoman rahastoon sijoitettu määrä ja kertynyt tuotto jaetaan yhtiöjärjestyksen mukaisesti näille osakkeille. Samoin verojärjestelmä lähtee siitä, että osingossa on kysymys tietyn osakkeeseen liittyvän pääomasijoituksen tuotosta. Osinko on sen vuoksi vain osittain veronalaista tuloa, ja sen verotus ansio- ja pääomatulona määräytyy osakekohtaisen nettovarallisuuden mukaan. Osakkaan ja yhtiön suhteen rinnastaminen henkilöyhtiön tapaan edellyttäisi, että osakeyh-

tion muodossa harjoitettua toimintaa pidettäisiin verotuksessa osakkaiden toimintana siten, että tulosta verotettaisiin suoraan täysimääräisesti osakkaita ja he olisivat myös vastuussa yhtiön tulosta menevästä verosta.

Työryhmä on pitänyt säännöksen ilmaisemaa periaatetta verotuksellisesti ongelmallisena sen vuoksi, että se on ristiriidassa mainitun osinkoverotuksen peruslähtökohdan kanssa. Säännöksen mahdollistama joustava menettely saattaisi johtaa siihen, että verotuksellisenä osinkona ilmoitetaan varojenjakoja osakkaan läheisille, sekä suorituksia työpanoksen perusteella. Tätä tukee se, että kohtuuttoman suurten lahjoitusten on todettu kuuluvan säännöksen soveltamispiiriin. Säännöksen mukaan varat voitaisiin konserneissa jakaa yhtiöiden omistussuhteista poiketen samoin kuin yksityishenkilön ja tämän omistaman osakeyhtiön ollessa osakkaana. Säännökset näyttävät mahdollistavan myös sen, että osakassopimuksen perusteella osakkaiden osuus yhtiön varoihin määräytyy eri tavalla kuin osakeyhtiölain mukaiset osakkeisiin perustuvat oikeudet. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, että henkilö sijoittaa yhtiön vapaan oman pääoman rahastoon varoja ja hänellä selitetään osakassopimuksen perusteella olevan oikeus saada varoja takaisin omistuksesta riippumatta.

Työryhmän suorittamassa kuulemisessa useimmat verovelvollisia edustavat tahot ovat katsooneet, ettei OYLE 13 luvun 6 §:n 4 momentin säännös ole verotuksellisesti ongelmallinen ja ettei sen johdosta ole ryhdyttävä lainsäädäntötoimiin. Tätä on perusteltu sillä, että osinkoa pyritään nykyisinkin ohjaamaan tehdyn työpanoksen mukaan käyttämällä hyväksi erisarjaisia osakkeita. On vain käytännöllistä, että osinkoa voidaan maksaa joustavasti omistuksesta poiketen ilman yhtiöjärjestykseen liittyviä muodollisuuksia. Sitä, että voitonjaolla palkitaan osakeyhtiössä tehtyä työtä, ei ole muutenkaan pidetty ongelmallisena. Kannanotoissa on toisaalta myönnetty, että edellä mainittujen verotuksen peruseriaatteiden mukaisesti suosivaan voitonjakoon tulee puuttua ja että esimerkiksi suunnattaessa osinko osakkaan omaisille verotus on kohdistettava osakkaaseen. On kuitenkin pidetty riittävänä, että asiaan puututaan verotuksen kiertämistä koskevia säännöksiä soveltamalla. Asiaa koskevan nimenomaisen säännöksen sisällyttämistä lakiin on pidetty teknisesti vaikeana.

Monet syyt puoltavat sitä, että OYLE 13 luvun 6 §:n 4 momentin säännöksestä huolimatta osingon käsite jäisi yleisten tulkintaperiaatteiden varaan. Tyypillisissä tilanteissa on melko selvä, ettei omistukseen liittymätön tulo yhtiöstä voi olla jatkossakaan osinkoa. Nykyisinkin yksimieliset osakkaat voivat ilmoittaa jakaneensa osinkoa lain ja yhtiöjärjestyksen määräyksistä poiketen. Verotuksessa on kuitenkin katsottu, ettei laista tai yhtiöjärjestyksestä poikkeavalla perusteella saatua tuloa voida pitää luonteeltaan osinkona. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 25.3.1981 t. 1741 on katsottu, ettei voitonjako oikeuttanut miltään osin osinkovähennykseen, kun yhtiö, jonka 50 osakkeesta yksi henkilö omisti 48 osaketta ja toinen henkilö kaksi osaketta, jakoi kummallekin osakkaalle osinkona saman määrän.

Säännösten sisällyttämistä lakiin voidaan myös pitää lakiteknisesti ongelmallisena. Kysymyksen on osaksi siitä, että osakeyhtiön varojenjaon nimellä tapahtuvia suorituksia verotetaan niiden muun todellisen taloudellisen luonteen mukaisesti. Voidaan myös katsoa, ettei asialla ole verokertymän kannalta olennaista merkitystä. Osinko yhtiöön varoja sijoittamattomalle yksityishenkilölle on ansiotuloa, eikä osinkoon liity yhtiötasolla vähennysoikeutta, kuten palkkaan.

Työryhmä katsoo kuitenkin, että nimenomaisen säännöksen sisällyttäminen asiasta lakiin olisi tarpeellista. Tätä voidaan perustella ennen kaikkea käytännön syillä. Koska siviilioikeudellisesti edellä mainittuja omistuksesta poikkeavia suorituksia pidetään osinkona, yhtiöt myös ilmoittaisivat ne verotuksen massamenettelyssä osinkoina. Osingon verottaminen ilmoituksesta poiketen pelkästään verotuksen yleisten periaatteiden nojalla ei olisi hallinnollisesti mahdollista. Osinkoverotukseen toimittaessa pelkän veron kiertämistä koskevan säännöksen pohjalta liittyisi suurta epävarmuutta ja epäyhtenäisyyttä. Selvien säännösten puuttuessa verotuksellisen osingon käsite saattaisi selvitä oikeuskäytännössä vasta vuosien päästä. On myös epäselvää, voitaisiinko osingonjaon veroseuraukset määrätä veron kiertämistä koskevan säännöksen perusteella, jos laki nimenomaan sallii menettelyn.

Työryhmän ehdottaman säännöksen voidaan epäilemättä ajatella vaikeuttavan edellä mainittuja mahdollisuuksia käyttää varojenjakomenettelyä lahjoitusten tekemiseen, osakkaiden työn palkitsemiseen ja osakassopimuksiin perustuviin yhtiön varoja koskeviin järjestelyihin. Voidaan kuitenkin asettaa kyseenalaiseksi se, millaisia verotuksesta riippumattomia syitä olisi esimerkiksi palkita yhtiön hyväksi tehtyä työtä jakamalla voittovaroja niin, että korvaus työstä ilmoitetaan osingoksi.

Erisuuruinen osinko yhtiöjärjestyksen määräysten perusteella

OYLE 3 luvun 1 §:n mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että yhtiössä on tai voi olla oikeuksiltaan tai velvollisuuksiltaan toisistaan poikkeavia osakkeita. Tällöin yhtiöjärjestyksestä on käytävä ilmi osakkeiden väliset erot. Säännös vastaa pääosin voimassa olevaa lakia. Myös uuden osakeyhtiölain voidaan siten tulkita edelleen estävän sen, että yhtiöjärjestyksessä jätettäisiin vapaasti yhtiökokouksessa enemmistö päätöksellä päätettäväksi, kelle osakkaille tai mille osakkeille osinkoa maksetaan muita enemmän.

Nykyisessä osakeyhtiölaissa osakkaiden erilainen oikeus tuottoon on toteutettu siten, että yhtiöjärjestyksessä määrätään erilaisesta osingosta eri osakesarjoille. Tyypillisesti saatetaan määrätä, että B-sarjan osakkeilla on etusija osinkoon $x\%$:iin asti, ja jos voittovaroja jää, vasta sen jälkeen suoritetaan osinkoa A-sarjan osakkeille. Jos sarjojen tuottoerot on täsmällisesti määritelty yhtiöjärjestyksessä, tätä eroa ei voida pitää sinänsä osinkoverotuksen lähtökohtien kannalta ongelmallisena. Yhtiöjärjestyksen perusteella tiedossa

oleva tuottoero vaikuttaa osakkeen arvoon, ja tuotolla on taloudellisesti siten luonteva yhteys sijoitettuun pääomaan.

On arveltu, että uuden osakeyhtiölain nojalla olisi mahdollista sisällyttää yhtiöjärjestykseen määräyksiä siitä, että varoja ei jaeta saman sarjan osakkeille osakekohtaisesti samaa määrää vaan että varojenjako perustuu johonkin muuhun seikkaan kuin osakemistukseen. Näitä seikkoja voisivat esimerkiksi olla yhtiön hyväksi tehty työ, yhtiön palveluksien käyttö, yhtiön tuotteiden ostot jne. Tällainen olisi varsin harvinaista, elleivät mahdolliset veroedut siihen kannusta. Verotuksessa menettely olisi kuitenkin ongelmallinen, jos osingon muodossa ei maksettaisikaan pääoman tuottoa, vaan korvausta työstä.

Nykyisen lain voimassa ollessa on esimerkiksi eräissä lääkärikeskus- ja asianajotoimistoyhtiöissä pyritty yhtiöjärjestyksen määräyksillä luomaan järjestelmä, jossa yhtiön tuotto voidaan jakaa osakkaille heidän käyttämiensä yhtiön palveluksien mukaan. Yhtiöjärjestyksessä osakkeet voidaan esimerkiksi jakaa niin moneen osakesarjaan kuin yhtiössä on toimivia ammattia harjoittavia osakkaita. Kunkin sarjan osakkeet antavat oikeuden harjoittaa ammattitoimintaa yhtiön tiloissa. Kunkin osakesarjan osinko-oikeus määräytyy sen vastaanottokohtaisen tuloksen perusteella, minkä osakesarjan vastaanotto-oikeuden käyttö on yhtiöön tuottanut. Yhtiön laskentatoimi on yhtiöjärjestyksen mukaan hoidettava siten, että kuhunkin osakesarjaan liittyvän vastaanoton käyttöoikeuden tulos on todennettavissa.

Tällaisessa mallissa osingon peruste on täsmällisesti yhtiöjärjestyksessä määrätty, eikä osakkailla ole harkintavaltaa osingonjaon kohdistumisessa osakesarjojen kesken. Yhtiöjärjestys on tässä mielessä osakeyhtiölain lähtökohtien mukainen. Verotuksellisesti se on sikäli ongelmallinen, että osinko määräytyy pikemminkin työpanoksen kuin sijoitetun pääoman perusteella. Osinko luetaan pääomatuloksi vain yhdeksään prosenttiin asti nettovarallisuudesta, joten näin ollen esimerkissä ei synny veroetua siihen verrattuna, että kukin osakas olisi yksin osakkaana omassa osakeyhtiössä, joka hallitsisi osakkaan vastaanottotilaa. Olennaista tässä tarkastelussa on, että osinko perustuu yhtiöjärjestyksen riittävän yksiselitteiseen säännökseen, eikä jätä voiton jakautumista osakkaiden kesken sovittavaksi.

Tilanne on toinen, mikäli yhtiöjärjestyksessä esimerkiksi vain määrätään, että osinko jaetaan yhtiössä työskentelevien osakkaiden kesken heidän työskentelynsä määrien suhteessa. Tällöin jaetulla määrällä ei ole yhteyttä osakkeisiin. Ei ole selvää, että tällainen yhtiöjärjestysmääräys olisi ehdotetun osakeyhtiölain mukainen, koska varoja ei jaeta osakkeiden perusteella. OYLE 13 luvun 1 §:n mukaan yhtiön varoja voidaan jakaa osakkeenomistajille. Varojen jakaminen ulkopuolisille voi olla varojenjakoana vain 8 §:ssä tarkoitettu lahja. Näin ollen on joka tapauksessa selvä, ettei yhtiöjärjestyksen mukainen varojen jako muulle kuin osakkaalle voi olla osinkoa.

Työryhmä pitää tärkeänä, etteivät uuden osakeyhtiölain säännösten tulkinnat johda yhtiöjärjestyksiin, joilla työn arvoa tai muuta kuin osingonluonteista tuloa voidaan muuntaa edullisemmin verotetuksi osingoksi. Tässä vaiheessa on epäselvää, millaisia yhtiöjärjestyksiä uuden lain katsotaan sallivan. Työryhmän ehdotuksen lähtökohtana on, että

osingonjaon on tapahduttava lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan. Lisäksi tulisi siis edellyttää, että myös yhtiöjärjestyksessä varat määrätään jaettavaksi osakeyhtiön luonteen mukaisesti yhtiöjärjestyksestä yksiselitteisesti ilmenevillä perusteilla osakkeille. Osingosta ei taloudellisessa mielessä ole kysymys, jos yhtiöjärjestyksessä määrätään osingon jakamisesta tietylle henkilölle tai osingon jakautuminen osakkaiden kesken jätetään yhtiökouksen harkintaan.

Varojen jako yksimielisellä päätöksellä laista ja yhtiöjärjestyksestä poiketen

Edellä esitetyillä perusteilla varojen jaosta yksimielisellä päätöksellä ja yhtiöjärjestyksestä poiketen säädettäisiin erikseen verolaissa. Sen lähtökohtana on, että menettelyssä on kysymys osakkaiden osalta osinkotulon käytöstä. Osinko on tällöin katsottava siihen oikeutetun ja tulosta määränneen osinkotuloksi. Menettelyllä on yhteyttä esimerkiksi peiteltyyn osinkoon, jossa etuja annetaan osakkaan läheiselle. VML 29 §:n mukaan peitelystä osingosta verotetaan tällöin osakasta. Toisaalta peitelty osinko luetaan kokonaan edun saaneen osakkaan tuloksi ottamatta huomioon sitä, että muut osakkaat tavallaan luopuvat omasta osuudestaan voittoon. Tätä on voitu perustella peitellyn osingon erityisluonteella. Verotusmuotoa on yleensä pidetty muutenkin ankarana. Säännöksen tarkoituksena ei olisi, että yhdelle osakkaalle jaettu peitelty osinko luettaisiin lisäksi myös muiden osakkaiden tuloksi omistussuhteen perusteella. Sen sijaan osakkaan verokohtelu muodostuisi yhdenmukaiseksi peitellyn osingon kanssa, kun avointa osinkoa jaetaan osakkaan läheiselle.

Verolakiin esitetään sisällytettäväksi säännös, jonka mukaan jaettu määrä luetaan osakkaiden tuloksi sen mukaan kuin he ovat olleet osinkoon lain mukaan oikeutettuja, jos yhtiö on jakanut varoja OYLE 13 luvun 6 §:n 4 momentin nojalla tai muuten poiketen osakkeiden lain mukaisesta osinko-oikeudesta. Säännös koskisi kaikkea sellaista varojenjakoja, jota verotuksessa kappaleessa 7.1. ehdotetun mukaisesti käsitellään osinkona.

Varojenjakoja muille kuin osakkaille ei ole kuitenkaan perusteltua pitää osakkaan osinkotulon käyttönä eräissä tilanteissa. Ensinnäkin yhtiön varoja saatetaan jakaa työntekijöille kannustinjärjestelmän puitteissa tuloksen perusteella yhtiökokouksen yksipuolisella päätöksellä. Näissä tapauksissa suorituksia käsitellään yhtiön kirjanpidossa palkkana, eikä kysymys ole siten suorituksen käsittelystä osinkona. OYLE 13 luvun 8 §:n mukaan yhtiö voi myös jakaa varoja antamalla lahjoja yleishyödylliseen tarkoitukseen. Tällaisia lahjoituksia ei ole syytä pitää osakkaan osinkotulon käyttönä. Toisaalta lahjoitukset muihin kuin yleishyödyllisiin kohteisiin ja kohtuuttoman suuret lahjoitukset ovat tyypillistä osinkotulon käyttöä. Lakiin tulisi sisällyttää selventävä säännös näitä tilanteita koskien.

Ehdotettava säännös ei luonnollisestikaan koske niitä tilanteita, joissa yhtiön vastike palveluksista tai esimerkiksi korko luotosta määräytyy vuosivoiton tai jakokelpoisten varojen määrän perusteella. Tällaisissa tilanteissa ei ole kysymys OYLE 13 luvussa tarkoitettua varojen jakamisesta.

Varoja voidaan jakaa poikkeavasti monesta syystä. Perusteena voi olla lahjoitustarkoitus osakkaan läheiselle, yhtiön tai osakkaan hyväksi tehdyn työn palkitseminen, menettelyn liittyminen osakkaiden välisiin muihin siviilioikeudellisiin järjestelyihin jne. Välttämättä ei ole tiedossa, miksi suosivaan järjestelyyn on ryhdytty. Työryhmä katsoo, että siitä seikasta, miten suoritus otetaan huomioon sen saajan verotuksessa, ei ole tarkoituksenmukaista sisällyttää lakiin säännöstä, vaan tämä jää tilannekohtaisesti arvioitavaksi. Työpanoksen perusteella saatua tuloa verotettaisiin tällöin ansiotulona. Voidaan katsoa, että työskentelyn korvaaminen osinkona tulisi tällöin hyvin ankarasti verotetuksi, koska tuloa verotettaisiin sekä osakasta että työntekijää ja suoritukseen liittyisi vielä vähennyskeltottomuus. Ei ole kuitenkaan mitään perustetta suosia sitä, että korvausta työstä maksettaisiin osingon nimellä.

Työryhmä ehdottaa, että

osinkotulon verottamista koskevaan pykälään sisällytettäisiin säännös, jonka mukaan yhtiön jakaessa varoja poiketen osakkeiden lain tai yhtiöjärjestyksen mukaisesta osinko-oikeudesta, jaettu määrä luetaan osakkaiden tuloksi sen mukaan kuin he ovat olleet osinkoon lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan oikeutettuja.

7.3.2 Muu suosiva menettely

Osakeyhtiölakia koskeva lakiesitys sisältää muitakin säännöksiä, jotka mahdollistavat osakeomistuksen suhteesta poikkeamisen osakkeiden luovuttamisessa ja hankkimisessa. Poikkeaminen on mahdollista yhtiöjärjestyksen nojalla tai yhtiökokouksen päätöksellä. Kahden kolmasosan määräenemmistö voi päättää suunnatusta annista (9 luvun 2 §), optio-oikeuksien tai muiden erityisten oikeuksien antamisesta (10 luvun 2 §) ja yhtiön omien osakkeiden suunnatusta hankkimisesta (15 luvun 6 §). Ehdotuksen mukaan anti voi myös olla maksuton.

Työntekijöitä olisi mahdollisuus palkita nykyistä joustavammin esimerkiksi suunnatulla maksuttomalla tai alihintaisella annilla. Verojärjestelmän toimivuuden kannalta on tärkeää, ettei työstä saatua tuloa voida muuntaa järjestelyillä verovapaaksi tuloksi tai pääomatuloksi. Työsuhde-edusta on nimenomaisesti säädetty TVL 66 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan ansiotuloa on etu työsuhteeseen perustuvasta oikeudesta merkitä yhteisön osakkeita tai osuuksia käypää hintaa alempaan hintaan. Etu on veronalaista siltä osin kuin osakkeen tai osuuden hinnasta saatu alennus on enemmän kuin 10 prosenttia osakkeen tai osuuden käyvästä hinnasta. Jos etu ei ole henkilöstön enemmistön käytettävissä, saatu alennus on koko määrältään veronalaista tuloa.

TVL 66 §:n säännös soveltuu lähtökohtaisesti myös ehdotetun osakeyhtiölain mukaiseen järjestelmään. Verotukselliset ongelmat saattavat jatkossa liittyä siihen, että edun saantiajankohtaan ja arvostukseen liittyvät seikat eivät ole selviä. Lakiehdotuksen mukaan yhtiökokous voi päättää suunnattua antia koskevasta osakeantivaltuudesta. Valtuus on voimassa toistaiseksi, ellei valtuutuspäätöksessä toisin mainita, listatussa yhtiössä kuitenkin enintään viisi vuotta. Kun työntekijöiden kohdalla oikeuteen saada osakkeita annissa voidaan liittää ehtoja, saattaa olla epäselvää, milloin tulon katsotaan realisoituvan ja minkä ajankohdan mukaan tulo lasketaan. TVL 66 §:n 2 momentin mukaan julkisesti noteeratun osakkeen tai osuuden käypä hinta on osakeantipäätöstä edeltäneen kalenterikuukauden ajalta laskettu keskimääräinen hinta.

TVL 66 §:n 3 momentin työsuhdeoptioiden verotusta koskevan säännöksen soveltamisalaan kuuluu etu työsuhteeseen perustuvasta oikeudesta saada tai hankkia yhteisön osakkeita tai osuuksia käypää alempaan hintaan vaihtovelkakirjalainan, optiolainan, optio-oikeuden tai muun näihin rinnastettavan sopimuksen tai sitoumuksen perusteella. Uuden osakeyhtiölain tultua voimaan on tarpeen arvioida, onko säännöksen määritelmä ajan tasainen.

Koska tässä yhteydessä ei ole arvioitavissa, millaisia palkitsemisjärjestelyitä uusi osakeyhtiölaki mahdollistaa, ei ole perusteltua varautua säännöksillä kuviteltaviin tilanteisiin. Edellä mainittujen säännösten ilmaisema periaate työsuhde-etujen verottamisesta pääsääntöisesti täysimääräisesti ansiotulona koskee myös mahdollisia uusia järjestelyitä. Mikäli tätä ei voida TVL 66 §:n säännöksillä turvata, säännöksen täydentäminen jatkossa on tarpeen.

Osakeomistuksen suhteesta poikkeaminen osakkeiden luovuttamisessa ja hankkimisessa saattaa johtaa pyrkimykseen siirtää varallisuutta henkilöltä toiselle esimerkiksi perhepiirissä. Lähtökohtaisesti tämä on luonnollisesti mahdollista osakeantien hinnoittelussa harvainyhtiöissä nykyisinkin. Uuden osakeyhtiölain myötä tällaisiin järjestelyihin saattaa olla perusteltua puuttua verotuksessa nykyistä herkemmin. Lähinnä kysymys on lahjasta, ellei muuta perustetta ilmene.

7.4 Laittoman jaon ja peiteltyyn osingonjaon verotus

7.4.1 *Peitelty osinko ja ehdotetun osakeyhtiölain laitonta jakoa koskevat säännökset*

Peiteltyä osinkoa koskeva säännös on sisällytetty alun perin verolainsäädäntöön tulo- ja omaisuusverolain 30 §:ään vuonna 1943. Säännös on siirtynyt käytännössä samansisällöisenä verotuslain 57 §:ään ja VML 29 §:ään. Merkittävimmät muutokset säännökseen

tehtiin uudistettaessa peitellyn osingon verotusta yhtiöveron hyvitysjärjestelmän johdosta lailla 470/1998, jota sovellettiin ensimmäisen kerran vuodelta 1999 toimitettavassa verotuksessa. Uudistuksessa peitellyn osingon määritelmää lähinnä sanonnallisesti ajanmukaistettiin. Samassa yhteydessä peitellyn osingon verotusta kevennettiin siten, että se oikeutti yhtiöveron hyvitykseen. Säännöksen mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeetta.

VML 29 §:n 2 momentin mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan myös omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla taikka osakepääomaa, vararahastoa tai ylikurssirahastoa alentamalla osingosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja. Aikaisempaan määritelmään lisättiin lailla 470/1998 omien osakkeiden hankkiminen osakeyhtiölakiin lailla 145/1997 tehtyjen muutosten mukaisesti. Pykälän 4 momentin mukaan jaetut varat siltä osin katsottava osakkaan veronalaiseksi tuloksi, kun varojen jakaminen 2 momentissa tarkoitettussa muodossa on ilmeisesti tapahtunut osingosta menevän veron välttämiseksi. Säännös sisällytettiin lakiin ensimmäisen kerran verotuslain tullessa voimaan. Edeltävissä tulo- ja omaisuusverolaissa sitä ei ollut.

Vuoden 2005 alusta voimaantulleessa osinkoverouudistuksessa peitellyn osingon verotusta koskevia säännöksiä jouduttiin jälleen muuttamaan. Nyt päädyttiin malliin, jossa peitelty osinko on yksityishenkilölle ansiotuloa ja yhteisölle veronalaista tuloa. Verotuksen liiallisen kiristymisen välttämiseksi päädyttiin siihen, että peiteltyä osingosta on veronalaista tuloa vain 70 prosenttia sekä yksityishenkilöillä että yhteisöillä (TVL 33 d § 1 momentti ja EVL 6 a § 6 momentti).

Osakeyhtiöoikeudessa on kutsuttu laittomaksi varojenjaoksi sellaista varojenjakoja, jossa ei noudateta varojenjakoja koskevia määrällisiä rajoituksia tai varojenjaosta säädettyä menettelyä. Osakeyhtiölakiehdotuksessa varojenjaosta säädetään lakiteknisesti aikaisemmasta poikkeavalla tavalla. Laiton varojenjako on erikseen määritelty. Esityksen perusteluiden mukaan tältä osin ei ole tarkoitettu muuttaa nykytilaa. Laittoman varojenjaon alaan vaikuttaa kuitenkin myös, miten edellisessä kappaleessa arvioitu OYLE 13 luvun 6 §:n 4 momentti on menettelysäännöksenä ymmärrettävä.

OYLE 13 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan yhtiön varoja voidaan jakaa osakkeenomistajille vain sen mukaan kuin laissa säädetään 1 – 4 kohdassa mainituista varojenjako-voista. Pykälän 3 momentin mukaan muu liiketapahtuma (kuin 1 momentissa mainittu varojenjako), joka vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liiketaloudellista perustetta, on laitonta varojenjako. Luvun 4 §:n mukaan vastoin lain tai yhtiöjärjestyksen säännöksiä yhtiöstä saadut varat on palautettava, jos saaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että jakaminen tapahtui vastoin lain säännöksiä. Yhtiön hallitus tai muu asianomainen toimielin on laittoman voitonjaon perusteella vahingonkorvausvelvollinen 22 luvun mukaisesti.

Laittomasta varojenjaosta on kysymys, jos

- varojenjako ei ole ollut käytettävissä jakokelpoisia varoja eli vapaata omaa pääomaa, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat;
- varojenjaossa ei ole noudatettu varojenjako koskevia menettelysäännöksiä;
- varojenjaosta päätettäessä tiedetään tai olisi pitänyt tietää yhtiön olevan maksukyvyttö tai varojenjaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden (13 luvun 2 §); tai
- liiketapahtuma vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liiketaloudellista syytä (13 luvun 1 §:n 3 momentti).

OYLE 13 luvun 6 §:n 4 momentti on jossain määrin tulkinnanvarainen sen suhteen, tekekö säännös osakkaiden yksimielisesti hyväksymän jaon lailliseksi myös siinä tapauksessa, että jako on tapahtunut peiteltysti muussa kuin varojenjaon muodossa. Tyypillisesti kysymys tulee esille, jos yhdenyhtiön ainoa osakas nostaa yhtiöstä varoja vastikkeetta tai poikkeavalla hinnoittelulla, eli menettelyllä, joka täyttää peitellyn osingonjaon tunnusmerkit. Nykyistä osakeyhtiölakia on tulkittu siten, että tällainen peitelty osinko on myös aina laitonta varojenjako, vaikka yhtiöllä olisikin jakokelpoisia varoja. Peitellyn osingon katsominen hyväksyttäväksi OYLE 13 luvun 6 §:n 4 momentin nojalla saattaa olla velkojiensuojan ja verotuksen kannalta ongelmallista.

VML 29 §:n sanamuodon perusteella tulkittuna osakeyhtiölain mukainen laitton jako ei välttämättä ole peiteltyä osinkoa. Jos jaossa noudatetaan osakeyhtiölain varojenjako koskevia menettelysäännöksiä, mutta käytettävissä ei olekaan ollut riittävästi jakokelpoisia varoja, kysymys ei ole VML 29 §:n tilanteesta. Menettely ei ole peiteltyä, eikä siihen liity poikkeavaa hinnoittelua.

7.4.2 Laittoman jaon vaikutus verotukseen

Edellisissä luvuissa on tarkasteltu sitä, miten varmistetaan se, ettei IFRS-tilinpäätökseen siirtyneelle yhtiölle kertynyttä verottamatonta vapaata omaa pääomaa käytetä osingonjakoon. Työryhmä ehdottaa ratkaisuksi uuteen osakeyhtiölakiin säännöstä, jonka mukaan yhtiön vapaata omaa pääomaa ei voida tietyiltä osin käyttää varojenjako. Koska jakokelpoisuutta koskevalla säännöksellä on työryhmän ehdotuksissa keskeinen merkitys, on otettava kantaa siihen, mitä veroseuraamuksia uuden osakeyhtiölain vastaisesta varojenjaosta seuraa. Edempänä laittomalla jaolla tarkoitetaan tilannetta, jossa varojen jakoon ei ole ollut käytettävissä jakokelpoisia varoja. Muita laittoman varojenjaon tunnusmerkkejä tarkastellaan lopuksi erikseen.

Yhtiöveron hyvityksestä annetun voimassa ollessa ei ollut esillä kysymystä siitä, mitä osinkoverotukseen vaikuttaa, jos osingonjakoon ei ole ollut käytettävissä jakokelpoisia

varoja.²³ Tämä on ilmeisesti johtunut siitä, että osinkoon on liittynyt yhtiössä täydennysverovelvollisuus, joten jaettuun voittoon on joka tapauksessa kohdistunut vero yhtiön tasolla. Jos osinkoa jakaneella yhtiöllä ei ole ollut jakokelpoisia varoja, ei sillä yleensä ole ollut myöskään sellaista nettovarallisuutta, jonka perusteella osinko olisi yksityishenkilölle pääomatuloa. Tässä tilanteessa yhtiöllä ei ole välttämättä ollut myöskään veroylijäämiä, joten täydennysverovelvollisuus on aktualisoitunut. Laiton jako ei siten ole voinut olla verotuksellisesti edullista, eikä asiaa ole ollut syytä jaon laittomuuden kannalta selvittää.

Ennen yhtiöveron hyvitysjärjestelmää jakokelpoisten varojen piirillä oli sen sijaan merkitystä osinkoverotuksessa. Yhtiön ja osakkaan lähtökohtaisesti kahdenkertaista verotusta huojenettiin sekä yhtiötasolla että osakastasolla. Yhtiöillä oli jakamansa osingon perusteella oikeus osinkovähennykseen. Yhtiöt saivat vähentää valtionverotuksessa koko uudelle maksulliselle osakepääomalle jaetun osingon määrän (alkuperäinen EVL 61 §) tai vanhalle osakepääomalle jaetun osingon osalta 60 prosenttia osingon määrästä (alkuperäinen EVL 18 § 4 momentti). Järjestelmä otettiin käyttöön elinkeinoverolain tullessa voimaan verovuonna 1969.

Ratkaistaessa sitä, oikeuttiko osinko vähennykseen, jakajan verotuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, oliko osingonjakoon käytettävissä osakeyhtiölain mukaan jakokelpoisia varoja. Kielteisessä tapauksessa vähennys evättiin. Tämä kanta ilmenee useista tuon-aikaisista julkaistuista KHO:n ratkaisuista. Oikeuskäytännössä tulivatkin esille ongelmat, joita jakokelpoisten varojen tulkintaan ja selvittämiseen tuolloisen kirjanpitolain voimassa ollessa liittyi.²⁴

Samanaikaisesti kahdenkertaista verotusta huojenettiin osakastasolla omaisuustulovähennyksellä. Vähennystä koskevat säännökset olivat monimutkaiset ja muuttuivat usein. Vähennykseen oikeuttivat osinkotulojen lisäksi myös korko- ja vuokratulot. Omaisuustulovähennyksen kohdalla ei ilmeisesti käytännössä jouduttu pohtimaan, oikeuttiko laitton jako vähennykseen. Yhteisön saamien osinkojen ketjuverotus poistettiin järjestelmässä EVL 6 §:n 1 momentin 5 kohtaan sisältyneellä säännöksellä, jonka mukaan osakeyhtiön toiselta kotimaiselta osakeyhtiöltä saamat osingot olivat pääsääntöisesti verovapaata tuloa. Oikeuskäytäntöä ei ilmeisesti muodostunut siitä, estyikö tämä verovapaus osakeyhtiölain vastaisen jaon seurauksena.

23 Vrt. kuitenkin KHO 1996 B 533, jossa omien osakkeiden lunastaisa ei pidetty vapaan oman pääoman puuttumisesta huolimatta peiteltyä osinkona.

24 Ratkaisussa oli muun muassa esillä kysymys siitä, oliko osinkovähennys evättävä, kun yhtiön tilikauden voitto, josta osinko kirjausten mukaan jaettiin, oli kirjanpitolain vastaisen verojen kirjaamisen seurauksena liian suuri, mutta yhtiöllä olisi ollut osingonjakoon käytettävissä rahastoja. Jouduttiin myös arvioimaan jakokelpoisten varojen määrää, kun yhtiölle oli syntynyt kiinteistöjen arvonorotusten seurauksena fuusiovoitto (KHO 1981 II 528).

Edellä tässä mietinnössä on päädytty siihen, että jakokelpoisia varoja koskevien säännösten noudattamisella on verotuksen kannalta tärkeä merkitys. Veronsaajalle ei ole kuitenkaan käytännössä riittävän tehokkaita yhtiöoikeudellisia keinoja jakokelpoiset varat ylittävän varojenjaon estämiseksi. OYLE 13 luvun 4 §:n säännöksellä velvollisuudesta palauttaa laittomasti jaetut varat yhtiölle ei ole veronsaajan kannalta merkitystä. Myöskään OYLE 22 luvun 1 §:ssä säädetty vahingonkorvausvelvollisuus ei estä verotuksessa realisoitumattomien varojen jakamista, koska jaon ei voitane katsoa aiheuttavan lainkohdassa tarkoitettua vahinkoa. Verotuksellisia tavoitteita ei voida muutenkaan ajatella toteutettavan vahingonkorvauskanteella.

Monet syyt puoltavat sitä, että jakokelvottomien varojen jakamisen seuraamukset kohdistuisivat jakajayhtiöön. Jakokelpoisten varojen määrän ylittävä jako on ongelmallinen ennen kaikkea sen vuoksi, ettei yhtiö ole maksanut jaetuista varoista veroa. Jakoon käytettävissä olevien varojen määrän selvittäminen on yhtiön hallituksen ja sen alaisen tilinpäätöksen laadinnasta vastaavan henkilöstön asiana. Ainakaan pienosakkaat eivät yleensä voi olla edes tietoisia jakokelpoisuuteen vaikuttavista yksityiskohdista. Osakkaan kannalta osingon voidaan ajatella olevan samanlaista tuloa siitä riippumatta, mitä jakokelpoisuuden osalta yhtiön kirjanpidosta ilmenee. Tässä mielessäkin olisi luonteva kohdistaa verotus yhtiöön.

Edellä on kuitenkin päädytty siihen, ettei muun ohessa yhteisöoikeudellisista syistä ole mahdollista lukea realisoitumattomia eriä yhtiön tuloksi, jos ne käytetään osingonjakoon.²⁵ Samoista syistä olisi ongelmallista määrätä täydennysveron tapainen tulovero jaetun määrän perusteella. Emo-tytäryhtiödirektiivissä tarkoitettuna osinkona pidetään myös peiteltyä osinkoa. Näin ollen on ilmeistä, että myöskään laittoman jaon perusteella yhtiölle ei voi määrätä täydennysveroa siltä osin kuin osinko jaetaan direktiivin soveltamistilanteessa eli ulkomaiselle suorasijoituksen tekijälle. Työryhmä on harkinnut sitä mahdollisuutta, että vero yhtiölle voitaisiin kuitenkin määrätä muun osingonjaon osalta. Vaihtoehdolla on edellä mainitut edut. Työryhmä pitää kuitenkin hallinnollisesti vaikeana toteutettavana sellaista mallia, jossa yhtiölle määrätään portfolio-osinkoja koskevalta osin laittoman jaon perusteella täydennysvero. Olisi muun muassa ratkaistava veron suhde yhtiön tuloverotukseen, kun yhtiölle myöhemmin kertyy varoja, joista se maksaa veroa. Koska laittoman jaon tilanteet ovat suhteellisen harvinaisia, monimutkaista seuranta-järjestelmää voitaisiin pitää ylimitoitettuna. Malli soveltuu muutenkin huonosti nykyiseen osinkoverojärjestelmään, jossa täydennysverosta on nimenomaisesti luovuttu.

25 EY-tuomioistuimen ratkaisusta C-294/99 (Athinaiki Zythopoiia) on pääteltävissä, että laittoman osingonjaon perusteella yhtiölle määrätty vero saattaisi olla sellaista osingosta menevää veroa, joka on kielletty emo-tytäryhtiödirektiivin perusteella. Direktiivi kieltää veron perimisen tilanteissa, joissa osinko maksetaan Suomesta ulkomaiselle osakkaalle, joka omistaa osinkoa jakavan yhtiön osakepääomasta vähintään 10 prosenttia. Tässä Kreikkaa koskevassa tapauksessa oli kysymys täydennysveron tyyppisestä verosta järjestelmästä, jossa osingot olivat laajasti verovapaat.

Työryhmä on mainituista syistä päätenyt siihen, että jakokelvottomien varojen jaon veroseuraamukset kohdistetaan osakkaaseen. Kysymys on tällöin siitä, ettei osakas laitoman jaon perusteella ole oikeutettu osinkoverotuksen huojennuksiin. Huojennuksethan perustuvat siihen, että osinkona jaetusta määrästä on maksettu vero yhtiötasolla. Työryhmä katsoo, että laitton jako on luettava yksityishenkilöillä kokonaan eikä vain 70 prosenttisesti veronalaiseksi tuloksi. Tulolajiin jaon laittomuus ei suoraan vaikuttaisi. Listatun yhtiön varojen jako olisi pääomatuloa. Listaamattomasta yhtiöstä jaettu määrä olisi käytännössä yleensä ansiotuloa, koska jakavalla yhtiöllä ei yleensä olisi myöskään pääomatuloa kerryttävää nettovarallisuutta. Tämän vuoksi on perusteltua kaavamaisesti säätää, että listaamattoman yhtiön laitton jako yksityishenkilölle on ansiotuloa. Laittoman jaon verotus on tällöin tuloverotuksen yleisten periaatteiden mukainen. Luonnollisen henkilön saama kaikki tulo on lähtökohtaisesti täysimääräisesti ansiotuloa. Pääomatuloa on vain laissa erikseen lueteltu tulo, jota varallisuuden katsotaan kerryttäneen (TVL 32 §).

Myös osingonsaajaan kohdistuvia laittoman jaon verosanktioita voidaan pitää hallinnollisesti ongelmallisina. Laittomasta jaosta ei yleensä ilmoiteta yhtiön antaessa tietoja osakkaiden verotusta varten. Usein kysymys on tilanteesta, jossa vapaan oman pääoman määrää kuvaava tilinpäätös on laadittu virheellisesti. Veroseuraamukset perustetaan virheellisyyteen, jonka veroviranomainen havaitsee monesti vasta verotarkastuksessa. Käytännössä asia tulee siten esille osakkaiden verotuksessa vasta säännönmukaisen verotuksen toimittamisen jälkeen. Kysymys lienee osakkaan kannalta VML 56 §:n 3 momentissa tarkoitettusta tilanteesta, jos osakas ei ole tiennyt osinkotulon luonteesta. Osakkaiden verotusten oikaiseminen voi muodostua hallinnollisesti raskaaksi, jos osakkaita on paljon. Säännös ei tule kuitenkaan usein sovellettavaksi. Työryhmän mielestä tällä seikalla ei kuitenkaan voida perustella sitä, ettei säännöstä tarvittaisi. Säännös on tarkoitettu ennen kaikkea ennakolta estäväksi. Erityisesti yrityksissä, joilla on laaja omistajapiiri, se on omiaan varmistamaan, ettei jakokelpoisuutta koskevia rajoituksia rikota.

Yhteisön saamat osinkotulot ovat yleensä verovapaita. Laittoman jaon täysimääräinen verottaminen yhteisön tulona ei vaikuta verojärjestelmän kannalta perustellulta niissä tapauksissa, joissa myös osinkoa jakaneen yhtiön osakkeiden luovutusvoitto olisi verovapaata tuloa EVL 6 b §:n perusteella. Toisaalta edellä mainittu verotusmalli voi vaikuttaa epäjohtomukaiselta myös peiteltyyn osingonjaon verotukseen verrattuna. Laittomassa jaossa on osakkaan kannalta periaatteessa kysymys lievemmästä menettelystä kuin peiteltyssä osingossa, joka luetaan osakkaan ansiotuloksi vain 70 prosenttisesti. Kun peiteltyä osingosta verotetaan myös yhteisöä, ei yhteisöjen vapauttaminen laittoman jaon verotuksesta olisi täysin johdonmukaista. Työryhmä katsoo, että yhteisön verottamista laittomasta jaosta olisi syytä tarkastella jatkovalmistelussa rinnan peiteltyyn osingon verottamista koskevien säännösten muutostarpeen kanssa.

Ehdotettu veroseuraamus koskee siis tilannetta, jossa käytettävissä ei ole ollut jakokelpoisia varoja. Laitton jako on ehdotetun osakeyhtiölain mukaan kysymyksessä myös

silloin, jos varojenjaossa ei ole noudatettu varojenjako koskevia menettelysäännöksiä taikka liiketapahtuma vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liiketaloudellista syytä. Näiden tilanteiden osalta on usein kysymys peitelystä osingosta. Viimeksi mainittu tilanne liittyy yleensä siihen, että yhtiön varoja on vähennetty osakkaan intressissä esimerkiksi kirjaamalla kuluksi liiketoimintaan liittymättömiä yksityismenoja. Tilanteissa ei välttämättä ole myöskään jakokelpoisia varoja, mikä tukee sitä, ettei verokohtelun tulisi poiketa täyden ansiotuloverotuksen mallista.

Laittomasta jaosta on lakiehdotuksen mukaan kysymys myös, jos varoja jaettaessa olisi pitänyt tietää siitä aiheutuvan maksukyvyttömyyden, Tämän maksukykyyskriteerin perusteella osingonjakoa ei kuitenkaan voida verotuksessa katsoa laittomaksi. Kysymys on velkojaa suojaavasta erityissäännöksestä, josta voi aiheutua palautus- tai vahingonkorvausvelvollisuus, mutta joka ei sovellu verotuksen perusteeksi.

Työryhmä ehdottaa edellä esitetyillä perusteilla, että

siltä osin kuin yhtiön varojenjako ei ole ollut käytettävissä osakeyhtiölain mukaan jakokelpoisia varoja, jaettu määrä olisi yksityishenkilölle kokonaan veronalaista tuloa. Listatusta yhtiöstä jaettu määrä olisi pääomatuloa ja listamattomasta yhtiöstä jaettu määrä ansiotuloa.

7.4.3 Varojen jako muun kuin tilikauden tilinpäätöksen perusteella

Nykyisen OYL 12 luvun 2 §:n mukaan voitonjako ei saa ylittää viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen mukaisen voiton ja yhtiön muun vapaan oman pääoman yhteismäärää vähennettynä lainkohdassa mainituilla erillä. Voitonjaosta päättää luvun 4 §:n nojalla yhtiökokous. Päätös tehdään varsinaisessa yhtiökokouksessa. Osingonjaosta voidaan kuitenkin päättää myös myöhemmin ylimääräisessä yhtiökokouksessa. Jaettaessa lisää osinkoa tilikauden kestäessä on noudatettava 12 luvun 2 §:n rajoitusta, eikä tilikauden aikana syntynyttä voittoa voida jakaa.

OYLE 13 luvun 3 §:n mukaan varojen jakaminen perustuu viimeksi vahvistettuun tilinpäätökseen. Jaossa on otettava huomioon tilinpäätöksen laatimisen jälkeen yhtiön taloudellisessa asemassa tapahtuneet olennaiset muutokset. Tilinpäätös vahvistetaan 5 luvun 3 §:n mukaan varsinaisessa yhtiökokouksessa. Tällainen tilinpäätös on myös tarkastettava. Säännöksistä ei siis suoraan ilmene, että vahvistetulla tilinpäätöksellä tarkoitettaisiin muuta kuin koko tilikauden käsittävää tilinpäätöstä.

Esityksen perusteluissa todetaan toisaalta, että 13 luvun 3 §:n säännös tekee mahdolliseksi voitonjaon meneillään olevalta tilikaudelta. Tämä voidaan ymmärtää niin, että 30. päivänä kesäkuuta päivätyn välitilinpäätöksen osoittama alkuvuoden tuotto olisi mahdol-

lista jakaa jo tilikauden kestäessä siinä tapauksessa, että tilikausi on kalenterivuosi. Perusteluissa ei käsitellä tarkemmin sitä, missä tapauksessa muu kuin tilikauden kattava tilinpäätös voi olla lainkohdassa tarkoitettu vahvistettu tilinpäätös.

Säännöksen merkitys on kahtalainen. Koska osinkoa jakava yhtiö maksaa veroa vain tilikauden tuloksen perusteella, ei ole varmuutta, että tilikauden osan tuloksen perusteella jaettuun osinkoon lopulta liittyisi jaetun voiton verotusta. Työryhmä pitää edellä esitetyllä tavalla tärkeänä sitä, ettei voittoa jaeta verottamattomista varoista. Säännös on tämän vuoksi harvainyhtiöissä osinkoverotuksen lähtökohdan kannalta ongelmallinen. Siitä seuraisi, että maksukykyisyyden säilyessä yhtiö voi jakaa kesken tilikauden varoja sellaisen tuloksen perusteella, jota ei lopulta tilikaudelta muodostukaan. Säännöksen merkitykseen vaikuttaa jatkossa paljolti se, millaiseksi tilintarkastus harvainyhtiöissä muodostuu.

Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan säännöksen on todettu tekevän mahdolliseksi menettelyn, jossa jakautumisessa tai kombinaatiosulautumisessa syntynyt yhtiö jakaa ensimmäisessä varsinaisessa yhtiökokouksessa yhtiössä olevaa vapaata omaa pääomaa, vaikka yhtiö ei ole toiminut yhtään täyttä tilikautta. Osingonjako on näissä tilanteissa käytännössä hyväksytty nykyisenkin osakeyhtiölain aikana, eikä menettelyä ole ilmeisesti pidetty verotuksessa ongelmallisena.

Säännöksessä ei ole kysymys samasta tilanteesta kuin niin sanotussa ennakko-osinkojärjestelmässä. Se on hyväksytty verotuksessa ratkaisussa KHO 17.2.1999 t. 254. Siinä konsernissa emoyhtiön määräysvallassa oleva tytäryhtiö tekee ennakkollisesti päätöksen tilikaudelta jaettavasta osingosta. Osinko voidaan päätöksestä ilmi käyvillä edellytyksillä lukea jo emoyhtiön saman tilikauden tuloksi. Menettelyllä vältetään se, että voittovarojen siirtäminen tytäryhtiöketjussa emoyhtiölle vie kussakin portaassa tilikauden. Vastaavaan tulokseen päästään myös konserniavustuksella, joten käytännöllä on lähinnä merkitystä tilanteissa, joissa konserniavustus ei ole mahdollinen. Yleisimmin kysymys on ulkomailta saaduista osingoista tai raha- ja vakuutuslaitoksista. Ennakko-osinkojärjestelmä ei siis koske tilikauden osalta välitilinpäätöksen perusteella kertynyttä voittoa, kuten tarkasteltava säännös.

Ehdotetun osakeyhtiölain säännös tekisi mahdolliseksi voitonjaon meneillään olevalta tilikaudelta. Työryhmän mielestä ei ole kuitenkaan selvää, voiko vahvistettu tilinpäätös osakeyhtiöoikeudellisessa käsitteistössä tarkoittaa muuta kuin päättyneeltä tilikaudelta vahvistettua tilinpäätöstä. Tämän vuoksi verosäännösten muuttamiseen ei ole tältä osin tarvetta. Vaikka kesken tilikauden tapahtuvia jakoja voitaisiin jatkossa perustella 12 luvun 2 §:n säännöksellä, jakokelpoisuutta on kuitenkin verotuksessa arvioitava viimeisen tilikauden tilinpäätöksen perusteella. Jos jakokelpoisia varoja ei tämän tilikauden tilinpäätöksen perusteella ole ollut, kysymys on verotuksellisesti laittomasta jaosta.

7.4.4 Peitelty osinko

Peiteltyä osinkoa koskevat säännökset on juuri uudistettu, eikä uusien säännösten toimituksesta ole vielä käytännön kokemusta. Työryhmä on edellä selostetulla tavalla kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, että laittoman jaon verotustavalla on periaatteellinen yhteys peiteltyyn osingon verotukseen. Peiteltyyn osingon 70 prosentin verotustasoa voidaan perustella verotusmuodon ankaruudella, koska siihen liittyy usein myös tuloveron määrääminen yhtiölle. Näin ei kuitenkaan ole, mikäli menettely ei vaikuta yhtiön tulosta pienentävästi. Tällainen tilanne saattaa olla käsillä, jos yhtiön varoja siirtyy osakkaille yhtiön tulon muuttumatta. Johdonmukaista olisi, ettei verotus olisi lievempi kuin osakeyhtiölain päätöksentekomuotoja noudattaen toteutetussa laittomassa jaossa.

Työryhmä katsoo ehdotusta tekemättä, että jatkovalmistelussa olisi vielä syytä selvittää, voitaisiinko peitelty osinko lukea kokonaan ansiotuloksi ainakin niissä tapauksissa, joissa yhtiön tuloon ei tehdä lisäystä.

VML 29 §:n 2 momentti on ajalta, jolloin osakkeiden lunastukseen liittyvä luovutusvoiton verotus oli osinkoverotusta lievempää. Luovutusvoitot olivat yksityishenkilöille viiden vuoden omistuksen jälkeen kokonaan verovapaita. Säännöksen tulkinnasta on kehittynyt pääosin tuolta ajalta oikeuskäytäntöä, jossa on kiinnitetty huomiota ensinnäkin siihen, tapahtuuko lunastus tai hankinta kaikilta osakkailta samassa suhteessa. Tällöin soveltamisen torjuminen edellyttää painavia liiketaloudellisia syitä. Syynä on voitu pitää sitä, että yhtiön toiminta on voimakkaasti supistunut (KHO 1973 II 560). Tällä on ollut erityisesti merkitystä oman pääoman alentamisessa sen väitetyn liiallisuuden vuoksi. Säännöstä ei ole sovellettu sukupolvenvaihdostilanteessa, kun hankinta on kohdistunut luopuvan sukupolven osakkeisiin (KHO 2003:59). Myöskään julkisen osakeyhtiön omien osakkeiden hankintaa arvopaperipörssin välityksellä markkinoilta ei ole pidetty peiteltyinä osinkona (KVL 19/1997).

VML 29 §:n 2 momentti soveltuu huonosti nykytilaan, jossa yhtiöön sijoitettujen varojen palauttamista ja omien osakkeiden hankkimista pidetään yhtiöoikeudellisesti osinkoon rinnastettavana varojenjakoapana. Saavutettava hyöty siitä, verotetaanko jakoa osinkona vai luovutusvoittona, riippuu kunkin osakkaan yksilöllisestä tilanteesta. Säännöksen tulkintakäytäntö on tässä mielessä ongelmallinen, koska vakiintuneesti toimenpidettä tarkastellaan kaikkien osakkaiden kannalta samalla tavoin.

Työryhmä on edellä ehdottanut, että uuden osakeyhtiölain mukaisen vapaan oman pääoman rahaston jakamista verotettaisiin osinkona. Tämän varojenjakoapana osalta VML 29 §:n 2 momentti ei enää ole tarpeen. Osakepääoman alentamiseen ja omien osakkeiden hankkimistilanteisiin kohdistuisi osakkaalla sen sijaan edelleen luovutusvoiton verotus, vaikka kysymys on tosiasiallisesti varojenjaosta. Yhtiölle saattaa esimerkiksi kertyä myyntivoitoista huomattavasti vapaata omaa pääomaa, jonka se toimintaan nähden tarpeettomana jakaisi osakkaille. Tämä saatetaan pyrkiä toteuttamaan alentamalla osake-

pääomaa tai lunastamalla kaikilta osakkailta omistuksen suhteessa suurin osa osakkeista. Tällaisen tilanteen varalta säännökselle on edelleen perusteita.

Osakepääoman alentamisen ja omien osakkeiden hankinnan veroetu syntyy lähinnä siitä, että varoja jaetaan yli yhdeksän prosenttia nettovarallisuudesta. Tällöin toimenpiteellä vältetään osingonjakoon liittyvä ansiotulon verotus. Työryhmä katsoo, että VML 28 §:n 2 momenttia sovellettaessa olisi pidettävä silmällä juuri näitä tilanteita. Nykykäytännöstä poiketen lainkohtaa olisi sovellettava varojenjakoon silloin, kun osakkaat välttävät toimenpiteen johdosta ansiotulon verosta. Työryhmä ehdottaa

VML 29 §:n 2 momentin säännöstä muutettavaksi siten, että peiteltyllä osingolla tarkoitettaisiin osakepääomaa alentamalla ja omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla ansiotulona verotettavasta osingosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja.

7.4.5 Osakaslaina

OYL 12 luvun 7 §:n mukaan osakeyhtiö voi nykyisin antaa rahalainoja yhtiön lähipiiriin kuuluvalla vain voitonjakokelpoisten varojen rajoissa ja edellyttäen, että velalliselta saadaan turvaava vakuus. Rahalainan antamista koskevat säännökset koskevat vastaavasti vakuuden antamista pykälässä tarkoitetun henkilön velvoitteesta. Rahalainan saa kuitenkin antaa lähipiiriin kuuluvalla, jos velallinen on yhtiön kanssa samaan konserniin kuuluva osakeyhtiö tai osuuskunta taikka näihin rinnastuva ulkomainen yhteisö. Pykälän 2 momentissa on säädetty eräistä muistakin poikkeuksista kieltoon kaupallisilla perusteilla. Yhtiö ei saa kuitenkaan missään tapauksessa antaa rahalainaa tai muita yhtiön varoja käytettäväksi siihen tarkoitukseen, että varojen saaja tai tämän lähipiiriin kuuluva hankkisi varoilla yhtiön tai samaan konserniin kuuluvan toisen yhteisön osakkeita.

Ehdotettuun osakeyhtiölakiin ei enää sisälly edellä mainittuja lähipiirilainoja koskevia erityissäännöksiä. Eesityksen perusteluissa viitataan tältä osin siihen, että voimassa olevat yksityiskohtaiset säännökset ovat sikäli epäjohdonmukaisia, että niiden perusteluiksi esitettyjä ongelmia voi liittyä mihin tahansa yhtiön ja sen lähipiiriin välisiin toimenpiteisiin. Perusteluissa todetaan, että sääntely on voinut perustua verotuksellisille näkökohdille. Tavoitteena on ollut estää varojen jakaminen yhtiöstä pitkäaikaisten lainojen muodossa. Perusteluissa korostetaan toisaalta, että on vain harvoin yhtiön edun tai yhtiön toiminnan kannalta tarkoituksenmukaista lainata merkittäviä rahasummia omistajalle tai johdon jäsenelle. Oikeussuojaa tällaisia toimia vastaan tehostavat vahingonkorvausta koskevat esityksen ehdotukset.

Tuloverolainsäädäntöön sisällytettiin osakaslainojen verotusta koskevat säännökset lailla 475/1998, jota sovelletaan vuonna 1998 ja sen jälkeen otettuihin osakaslainoihin. Esitystä perusteltiin sillä, että osakeyhtiölain säännöksiä ei aina noudateta. Verotusaineistoa satunnaisotannalla tutkimalla oli todettu, että verosuunnittelussa hyödynnetään mahdollisuutta nostaa varoja yhtiöstä osakaslainana ilman välittömiä veroseuraamuksia. Varsinkin perheyhtiöissä osakaslainaa voitiin käyttää osingonjaon korvaavana keinona tyydyttää osakkaan rahoitustarvetta silloin, kun osinkona ei haluta nostaa juuri pääomatuloksi luettavaa määrää enempää. Näin varat voidaan saada osakkaan käyttöön ilman ansiotuloverotusta.

Esityksen valmistelun yhteydessä oli esillä useita vaihtoehtoisia verotustapoja, kuten osakaslainan verottaminen ansiotulona tai normaalin osinkoverotuksen soveltaminen osakaslainoihin. Vaihtoehtoisten mallien ongelmat liittyivät muun muassa lainan takaisinmaksuun, jonka huomioon ottamista on kohtuussyistä pidetty valmistelun lähtökohtana. Lainan lukemisen nostovuoden veronalaiseksi ansiotuloksi ja vastaavan vähennyksen myöntämisen takaisinmaksuvuonna katsottiin voivan progression vuoksi johtaa perusteettoman edulliseen lopputulokseen, jos verovelvollisen tulot takaisinmaksuvuonna ovat merkittävästi nostovuotta korkeammat. Jos lainaa ei maksettaisi takaisin määräajassa, lainan lukeminen ansiotuloksi olisi merkinnyt ankaraa verotusta verrattuna tuolloiseen peitellyn osingon verokohteluun.

Uudistus toteutettiin siten, että osakaslaina on kokonaan pääomatuloa. TVL 53 a §:n mukaan luonnollisen henkilön veronalaista pääomatuloa on osakeyhtiöstä verovuonna saadusta rahalainasta verovuoden päättyessä maksamatta oleva määrä, jos verovelvollinen, hänen perheenjäsenensä tai he yhdessä omistavat suoraan tai välillisesti vähintään 10 prosenttia yhtiön osakkeista tai heillä on vastaava osuus yhtiön kaikkien osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. TVL 54 c §:n mukaan verovelvollisella on oikeus vähentää tulonhankkimismenona pääomatuloistaan 53 a §:n nojalla tuloksi luetusta osakaslainasta takaisin maksamansa määrä, jos maksu on suoritettu viimeistään viidentenä verovuonna lainan nostamisvuoden jälkeen.

Osakaslainan verotussäännökset ovat turvanneet veronsaajan aseman aikaisempaa paremmin. Osakaslainan käyttö verosuunnitteluun on muutoksen jälkeen vähentynyt. Käytännössä osakaslainaan päädytään kuitenkin edelleen harvinyhtiöissä usein sen vuoksi, että tilinpäätöstä laadittaessa osakkaan todetaan nostaneen yhtiöstä varoja, joita ei voida merkitä osingoksi tai palkaksi joko verotuksellisista tai siviilioikeudellisista syistä. Osakaslainaan on liittynyt siviilioikeudellinen riski OYL 12 luvun 7 §:n kiellon vuoksi. Jos yhtiö on tullut maksukyvyttömäksi, osakkaan kannalta perusteluna tahallisuudelle velallisen epärehellisuuden tunnusmerkkien osalta on pidetty nimenomaan tämän kiellon rikkomista.²⁶

26 Esimerkiksi KKO 2005:68 ja KKO 2005:119

Vaikka osakaslainan verotus on nykysäännöksiin osin sanktioluontoista, käytännössä ei ole harvinaista, että perheyhtiön rahavaroja siirretään osakkaan käyttöön lainana. Monissa tämän muistion ehdotuksissa tähdätään siihen, että osakkaille ei jaettaisi sellaisia varoja, joita yhtiössä ei ole verotettu. Laittoman jaon ja peitellyn osingonjaon verotusta ehdotetaan muutettavaksi. Tämän vuoksi saattaa olla syytä arvioida uudelleen osakaslainaa koskevien verosäännösten tarkoituksenmukaisuus ja johdonmukaisuus muihin säännöksiin nähden samalla, kun tarkastellaan edellä esitetyn mukaisesti laittoman jaon ja peitellyn osingonjaon verotuksen muutostarvetta.

TIIVISTELMÄ

Työryhmä on arvioinut kansainvälisten tilinpäätösstandardien ja osakeyhtiölainsäädännön uudistamisen aiheuttamia muutostarpeita yritysverotukseen.

Euroopan unionissa sijaitsevien listattujen yhtiöiden on laadittava konsernitilinpäätöksensä kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja (IAS- ja IFRS-standardeja) noudattaen. Listatut yritykset saavat Suomessa laatia myös yhtiökohtaisen tilinpäätöksen IFRS-standardien mukaisesti.

Listattujen yhtiöiden lisäksi Suomessa on annettu tietyin edellytyksin kaikille yrityksille mahdollisuus laatia sekä konsernitilinpäätös että yhtiökohtainen tilinpäätös IFRS-standardeja noudattaen. Kirjanpitolakia on muutettu myös siten, että kaikki kirjanpitovelvolliset saavat arvostaa tilinpäätöksessään rahoitusvälineet käypään arvoon. Näihin muutoksiin liittyen työryhmä on tarkastellut verotuksen ja kirjanpidon suhdetta, verotuksen poistojärjestelmään kohdistuvia muutospaineita sekä realisoitumattomien arvonnousujen ja -alennusten kohtelua verotuksessa.

Osakeyhtiölain kokonaisuudistus on käsiteltävänä eduskunnassa. Uudistuksessa muutettaisiin muun muassa varojenjako koskevia säännöksiä siten, että erilaiset varojenjakotavat olisivat aiempaa helpommin käytettävissä. Myös käypään arvoon arvostamisesta aiheutuvien realisoitumattomien erien jakaminen osinkona olisi eräiltä osin mahdollista. Työryhmä on selvittänyt osakeyhtiölakiehdotuksen varojenjakotapojen verokohtelua.

Suomen yritysverotus on perustunut laajaan veropohjaan ja kansainvälisesti vertailun melko matalaan yhteisöverokantaan. Vuoden 2005 alusta voimaan tulleen yritysverouudistuksen yhteydessä luovuttiin yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä. Samalla poistui yhtiöiden vähimmäisverovaatimus, jolla varmistettiin jaetun voiton verotuksen toteutuminen yhtiötasolla. Lisäksi yhteisöjen veropohja kaventui, koska käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot säädettiin eräin edellytyksin verovapaiksi.

Osakastasolla osinkojen verotus muuttui epäyhtenäisemmäksi, kun yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä luovuttaessa siirryttiin osinkojen osittain kahdenkertaiseen verotukseen kuitenkin siten, että listaamattomasta yhtiöstä saamat osingot ovat merkittävältä osin verovapaita.

Työryhmän tavoitteena on ollut varmistaa verotuksen toteutuminen yhtiötasolla myös muuttuneessa tilanteessa, jossa tilinpäätökseen voi sisältyä osakkaille jaettavissa olevia realisoitumattomia arvonnousuja.

Realisoitumattomien arvonnousujen ja -alennemisten kohtelu verotuksessa

Realisoitumattomia arvonnousuja syntyy IFRS-tilinpäätöksissä rahoitusinstrumenttien, sijoituskiinteistöjen ja biologisten hyödykkeiden käypään arvoon arvostamisesta sekä aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden uudelleenarvostamisesta. Kirjanpitolain mukaan laaditussa tilinpäätöksessä käypään arvoon voidaan arvostaa rahoitusvälineet.

Kun yhtiö siirtyy arvostamaan edellä mainitut hyödykkeet käypään arvoon, käyvän arvon ja aikaisemman kirjanpitoarvon erotus merkitään omaan pääomaan. Siirtymisen jälkeen käyvän arvon muutokset merkitään joko tulosvaikutteisesti tai suoraan omaan pääomaan. Realisoitumattomat arvonnousut ovat vapaata omaa pääomaa lukuun ottamatta eräitä rahastoja, jotka on osakeyhtiölakiehdotuksessa ehdotettu kuuluvaksi sidottuun omaan pääomaan.

Työryhmä katsoo, ettei realisoitumattomia arvonnousuja tulisi pääsäännön mukaan säätää veronalaiseksi tuloksi. Sijoituskiinteistöjen ja biologisten hyödykkeiden käyvän arvon muutokset eivät olisi veronalaista tuloa eivätkä vähennyskelpoista menoa. Sama koski aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden uudelleenarvostusta käypään arvoon.

Pääsäännöstä poiketen veronalaista tuloa olisivat sellaisista rahoitusinstrumenteista syntyvät realisoitumattomat arvonnousut, jotka ovat kirjanpidossa käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavia rahoitusvaroja tai -velkoja. Nämä ovat useimmiten kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviä rahoitusvälineitä. Vastaavasti näiden rahoitusinstrumenttien realisoitumattomat arvonalenemiset olisivat vähennyskelpoista menoa. Myös siirtymähetkellä omaan pääomaan merkittävä muutos olisi näiden rahoitusinstrumenttien osalta veronalaista tuloa. Muiden kuin edellä mainittujen rahoitusinstrumenttien realisoitumattomat arvonnousut eivät olisi veronalaista tuloa eivätkä arvonalenemiset vähennyskelpoista menoa.

Verottamattomien varojen jakaminen

Työryhmä ehdottaa, että realisoitumattomista arvonnousuista muodostuneiden verottamattomien varojen jakamista ei tulisi sallia. Varojenjako rajoitettaisiin yhtiöoikeudellisella säännöksellä. Verottamattomien varojen jakaminen tulisi estää kokonaan eikä riittävänä pidettäisi varojenjaon estämistä vain tilinpäätökseen merkityn laskennallisen verovelan osalta.

Verotuksen poistojärjestelmä

IFRS-tilinpäätöksessä ei voida toteuttaa nykyisen kaltaista poistojärjestelmää, johon liittyy olennaisena osana kirjanpitosidonnaisuus. Kirjanpitosidonnaisuuden poistaminen taas voisi kerryttää yrityksiin verottamattomia voittovaroja, koska verotuksen sallimat poistot ovat useimpien hyödykkeiden kohdalla kirjanpidon suunnitelman mukaisia poistoja suuremmat.

Verotuksen poistojärjestelmän uudistamiselle on laajempiakin perusteita kuin kirjanpitosidonnaisuuden toteuttamisen vaikeus IFRS-tilinpäätöksessä. Nykyinen tuloksentasausjärjestelmänä toimiva poistojärjestelmä, joka sallii pitkäikäisen hyödykkeen hankintamennon vähentämisen voimakkaan etupainotteisesti, ei sovellu laajan veropohjan ja matalan verokannan järjestelmään. Verotuksen tason tulee määräytyä verokannan eikä veropohjan perusteella. Myös kansainväliseen verokilpailuun vastataan tehokkaimmin verokannan avulla.

Nykyinen verotuksen poistojärjestelmä on edullinen pääomavaltaisilla toimialoilla toimiville, pitkäikäistä käyttöomaisuutta omistaville yrityksille. Sen sijaan korkeaan osaamiseen investoivat toimialat ja työvaltaiset alat eivät hyödy nykyisestä järjestelmästä. Poistojärjestelmä kohtelee eri toimialoilla toimivia yrityksiä epäneutraalisti. Lisäksi verotuksen ja kirjanpidon erilaisten poistojärjestelmien seuraaminen on käytännössä hankalaa sekä yrityksille että verohallinnolle.

Työryhmä ehdottaa, että verotuksen irtaimen käyttöomaisuuden poistojärjestelmää uudistettaisiin vastaamaan kirjanpidon suunnitelman mukaisia poistoja. Menojäännöspoistojärjestelmästä luovuttaisiin. Käyttöomaisuushyödykkeille säädettäisiin myös enimmäispoistoprosentit, jotka kuitenkin asetettaisiin siten, että taloudellisen käyttöiän perusteella tehtävät suunnitelman mukaiset poistot olisivat aina vähennettävissä. Tällöin poistojärjestelmissä olevat erot eivät kerryttäisi yrityksiin verottamattomia voittovaroja. Poistojen kirjanpitosidonnaisuudesta luovuttaisiin IFRS-tilinpäätöksen laativien yhtiöiden osalta. Mahdollisuuksia yksinkertaistaa suunnitelman mukaisten poistojen käsittelyä pienten yritysten kirjanpidossa tulisi selvittää.

Muita verotukseen ja IFRS-tilinpäätökseen liittyviä kysymyksiä

IFRS-standardit vaativat tiettyjen yritysjärjestelyiden kohdalla siirtyvien varojen ja velkojen arvostamista käypään arvoon. Työryhmä ehdottaa, että yritysjärjestelyjen verokohtelussa ei enää edellytetäisi jatkuvuusperiaatteen noudattamista kirjanpidossa, vaan arvojen jatkuvuutta noudatettaisiin vain verotuksessa.

Liittymismaksujen käsittelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että siirtokelpoiset liittymismaksut, joihin ei liity palautusvelvollisuutta, olisivat saajan veronalaista tuloa ja maksajan vähennyskelpoista menoa.

Pitkäaikaishankkeesta IFRS-tilinpäätökseen kirjattu tuotto luettaisiin verovuoden tuotoksi samalla tavalla kuin menetellään kirjanpitolain mukaisen pitkäaikaishankkeen tuloutuksen kohdalla. Vaihto-omaisuuden hankintameno luetut kiinteät menot ja korkomenot luettaisiin omaisuuden hankintamenoon myös verotuksessa. Työryhmä ehdottaa myös, että realisoitumattomat valuuttakurssierot otettaisiin verotuksessa huomioon kuten kirjanpidossa.

Lisäksi työryhmä on tarkastellut konserniavustusjärjestelmän soveltumista kirjanpito- ja osakeyhtiölainsäädäntöön. Työryhmä katsoo, että nykyinen konserniavustusjärjestelmä tulisi korvata pelkästään verotuksen tuloksenlaskentaa koskevalla järjestelmällä.

Osakeyhtiölaki ja verotus

Työryhmä ehdottaa, että osingonjaon lisäksi osinkona pidettäisiin verotuksessa osakeyhtiölakiehdotuksessa tarkoitettua varojenjakoja sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta. Osakepääoman alentaminen ja omien osakkeiden hankkiminen verotettaisiin osakkaalla nykyiseen tapaan luovutusvoittoa koskevien säännösten mukaan. Samoin meneteltäisiin voimassa olevan osakeyhtiölain mukaisten ylikurssirahaston ja vararahaston palauttamisen kohdalla. Omien osakkeiden luovuttamisesta saatu voitto ei olisi enää yhtiölle veronalaista tuloa.

Osakeyhtiölakiehdotukseen sisältyvän suosivan jaon verokohtelua ehdotetaan selvennettäväksi siten, että jos yhtiö on jakanut varoja poiketen osakkeiden lain tai yhtiöjärjestyksen mukaisesta osinko-oikeudesta, jaettu määrä luettaisiin osakkaiden tuloksi sen mukaan kuin he ovat olleet osinkoon lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan oikeutettuja.

Työryhmä katsoo, että siltä osin kuin yhtiön varojenjako ei ole ollut käytettävissä osakeyhtiölain mukaan jakokelpoisia varoja, jaettu määrä olisi yksityishenkilölle kokonaan veronalaista tuloa. Listatusta yhtiöstä jaettu määrä olisi pääomatuloa ja listaamattomasta yhtiöstä jaettu määrä ansiotuloa.

Voimaantulo

Ehdotettujen muutosten voimaansaattaminen tulisi aloittaa vuoden 2007 alusta. Muutosten laajuudesta johtuen ehdotusten voimaantuloa jouduttaisiin porrastamaan. Uusi poistojärjestelmä ehdotetaan saatettavaksi voimaan vuonna 2008, jotta yrityksille ja verohallinnolle turvataan riittävä siirtymäaika.

SAMMANDRAG

Arbetsgruppen har utvärderat kraven på förändringar av företagsbeskattningen som härrör av att de internationella redovisningsstandarderna och lagstiftningen om aktiebolag har reviderats.

Börsnoterade bolag inom Europeiska unionen skall upprätta sina koncernbokslut med iakttagande av internationella redovisningsstandarder (IAS- och IFRS-standarderna). Börsnoterade företag får i Finland även upprätta bolagsspecifika bokslut med iakttagande av IFRS-standarder.

Förutom de börsnoterade företagen har man i Finland under vissa förutsättningar berett alla företag möjlighet att upprätta såväl koncernbokslut som bolagsspecifikt bokslut med iakttagande av IFRS-standarder. Bokföringslagen har även ändrats så att alla bokföringsskyldiga får värdera de finansiella instrumenten till sitt verkliga värde i bokslutet. I anslutning till dessa ändringar har arbetsgruppen undersökt förhållandet mellan beskattning och bokföring, förändringstrycket på avskrivningssystemet inom beskattningen samt behandlingen av orealiserade värdestegringar och värdeminskningar i beskattningen.

En totalreform av lagen om aktiebolag är under behandling i riksdagen. Vid revideringen ändras bl.a. bestämmelserna om utdelning av medel så att olika sätt att dela ut medel kan användas lättare än för närvarande. Till vissa delar skall det bli möjligt att som dividend dela ut orealiserade poster som uppstått av att de värderats till sitt verkliga värde. Arbetsgruppen har utrett den skattemässiga behandlingen av sätten att dela ut medel i förslaget till lag om aktiebolag.

Den finska företagsbeskattningen har grundat sig på en bred skattebas och på en internationellt sett rätt låg samfundsskattesats. I samband med att företagsskatteformen trädde i kraft vid ingången av 2005 slopades systemet med gottgörelse för bolagsskatt. Samtidigt slopades det minimiskattekrav på bolag genom vilket man säkrade att den utdelade vinsten beskattades på bolagsnivå. Dessutom krympte skattebasen för samfunden eftersom det bestämdes att överlåtelsevinster på aktier i anläggningstillgångar är skattefria under vissa förutsättningar.

På aktieägarnivå blev beskattningen av dividender mer oenhetlig då man vid slopan- det av systemet med gottgörelse för bolagsskatt övergick till en form av partiell dubbel- beskattning av dividender, dock så att dividender från icke börsnoterade bolag till störs- ta delen är skattefria.

Arbetsgruppens mål har varit att säkerställa genomförandet av beskattningen på bo- lagsnivå även om situationen förändras så att det i bokslutet kan ingå orealiserade värdes- tegringar som kan delas ut till aktieägarna.

Behandlingen av orealiserade värdestegringar och värdeminskningar i beskattningen

Orealiserade värdestegringar uppstår i IFRS-bokslut av att finansiella instrument, förvalt- ningsfastigheter och biologiska tillgångar värderas till det verkliga värdet samt av att ma- teriella och immateriella tillgångar omvärderas. I ett bokslut som upprättats i enlighet med bokföringslagen kan de finansiella instrumenten värderas till sitt verkliga värde.

Då ett bolag övergår till att värdera ovan nämnda tillgångar till det verkliga värdet upp- tas skillnaden mellan det verkliga värdet och det tidigare bokföringsvärdet under det eg- na kapitalet. Efter övergången upptas förändringarna i det verkliga värdet antingen på ett resultatpåverkande sätt eller direkt under det egna kapitalet. Orealiserade värdestegringar hänförs till det fria egna kapitalet med undantag av vissa fonder som i förslaget till lag om aktiebolag föreslås hänföras till det bundna egna kapitalet.

Arbetsgruppen anser att en orealiserad värdestegring inte enligt huvudregeln skall an- ges som skattepliktig inkomst. Förändringar i förvaltningsfastigheters och biologiska till- gångars verkliga värde är varken skattepliktig inkomst eller avdragsgill utgift. Detsamma gäller omvärdering av materiella och immateriella tillgångar till sitt verkliga värde.

Som skattepliktig inkomst anses, avvikande från huvudregeln, sådana orealiserade värdestegringar av finansiella instrument som i bokföringen tas upp som finansiella till- gångar eller finansiella skulder till sitt verkliga värde och på ett resultatpåverkande sätt. Dessa är ofta finansiella instrument som innehas för handel. På motsvarande sätt är ore- aliserade värdeminskningar i dessa finansiella instrument avdragsgill utgift. En betydande förändring i det egna kapitalet vid övergångstidpunkten är skattepliktig inkomst för des- sa finansiella instruments del. För andra finansiella instrument än de som nämns ovan är orealiserade värdestegringar inte skattepliktig inkomst liksom inte heller värdeminskning- garna är avdragsgill utgift.

Utdelning av obeskattade medel

Arbetsgruppen föreslår att utdelning av obeskattade medel som bildats av orealiserade värdestegringar inte bör tillåtas. Utdelningen av medel begränsas genom en bolagsrätts- lig bestämmelse. Utdelningen av obeskattade medel bör begränsas helt och hållet. Det an-

ses inte tillräckligt att begränsa utdelningen av medel enbart för den latent skatteskuld som upptagits i bokslutet.

Avskrivningssystem inom beskattningen

I IFRS-bokslut kan man inte tillämpa avskrivningssystem av det nuvarande slaget där bundenheten till bokföringen utgör en väsentlig del. Ett slopande av bundenheten till bokföring kan däremot medföra att obeskattade vinstmedel ansamlas i företag eftersom de avskrivningar som är tillåtna enligt beskattningen för de flesta tillgångars del är större än de i bokföringen planerade avskrivningarna.

Det finns även fler orsaker till en reform av avskrivningssystemet inom beskattningen än svårigheten att i IFRS-bokslut genomföra bundenheten till bokföringen. Det nuvarande avskrivningssystemet som fungerar som resultatutjämningsystem och tillåter att anskaffningsutgiften för en tillgång med lång livstid dras av degressivt lämpar sig inte för systemet med en bred skattebas och en låg skattesats. Skattenivån skall bestämmas enligt skattesatsen, inte enligt skattebasen. Även i den internationella skattekonkurrensen är skattesatsen vårt effektivaste medel.

Det nuvarande avskrivningssystemet inom beskattningen är fördelaktigt för sådana företag inom kapitalintensiva verksamhetsområden som äger anläggningstillgångar med lång livstid. Däremot gagnas inte branscher som investerar i hög kompetens och arbetsintensiva branscher av det nuvarande systemet. Avskrivningssystemet är inte neutralt mot företag inom olika branscher. Dessutom är det i praktiken svårt att följa olika avskrivningssystem för beskattningen och bokföringen för såväl företagen som skatteförvaltningen.

Arbetsgruppen föreslår att avskrivningssystemet inom beskattningen för lösa anläggningstillgångar ändras så att det motsvarar avskrivningar i bokföringsplanen. Systemet för avskrivning på utgiftsrest slopas. För nyttigheter som ingår i anläggningstillgångarna skall även anges maximiavskrivningsprocentsatser som dock är sådana att avskrivningar enligt plan som görs utifrån den ekonomiska livslängden alltid kan göras. Då ansamlas inte obeskattade vinstmedel i företagen på grund av skillnaderna mellan avskrivningssystemen. Bundenheten till att bokföra avskrivningar slopas för de bolag som upprättar IFRS-bokslut. Möjligheterna att förenkla behandlingen av planenliga avskrivningar i bokföringen för små företag bör utredas.

Andra frågor som hänför sig till beskattning och IFRS-bokslut

IFRS-standarderna förutsätter i fråga om vissa företagsarrangemang att de överförda tillgångarna och skulderna värderas till sitt verkliga värde. Arbetsgruppen föreslår att den skattemässiga behandlingen av företagsarrangemang inte längre förutsätter att kontinuitetsprincipen följs i bokföringen utan att värdekontinuitet endast följs i beskattningen.

Behandlingen av anslutningsavgifter föreslås bli ändrad så att anslutningsavgifter som kan överlåtas och inte omfattas av återbäringsskyldighet är skattepliktig inkomst för mottagaren och avdragsgill utgift för betalaren.

Den intäkt från entreprenadavtal som upptagits i IFRS-bokslutet beaktas som intäkt för skatteåret på samma sätt som man går till väga med intäktsföringen av entreprenadavtal enligt bokföringslagen. Fasta utgifter och ränteutgifter som beaktas som anskaffningsutgifter för omsättningstillgångar beaktas även i beskattningen som anskaffningsutgift för egendom. Arbetsgruppen föreslår också att orealiserade valutakursdifferenser beaktas i beskattningen så som de beaktas i bokföringen.

Arbetsgruppen har vidare granskat hur systemet med koncernbidrag passar ihop med bokföringslagstiftningen och lagstiftningen om aktiebolag. Arbetsgruppen anser att det gällande systemet med koncernbidrag bör ersättas med ett system som enbart gäller uträkandet av resultat i beskattningen.

Lagen om aktiebolag och beskattningen

Arbetsgruppen föreslår att man i beskattningen, utöver vinstutdelning, som dividend även beaktar sådan utdelning av medel ur fonder under investerat fritt eget kapital som avses i förslaget till lag om aktiebolag. Aktieägare beskattas liksom för närvarande enligt bestämmelserna om överlåtelsevinst för nedsättning av aktiekapital och inköp av egna aktier. Samma förfarande gäller utdelning ur överkursfonder och reservfonder enligt gällande lag om aktiebolag. Överlåtelsevinsten av egna aktier är inte längre skattepliktig inkomst för bolaget.

Det föreslås att den skattemässiga behandlingen av favoriserande utdelning som ingår i förslaget till lag om aktiebolag förtydligas så att om bolaget har delat ut medel med avvikelse från den rätt till utdelning som bestäms i lagen eller bolagsordningen skall den summa som delats ut räknas som inkomst för aktieägarna enligt hur mycket de hade varit berättigade till enligt lag eller bolagsordning.

Arbetsgruppen anser att till den del det för bolagets utdelning av medel har saknats medel att dela ut enligt lagen om aktiebolag, är den summa som delats ut skattepliktig inkomst för privatpersoner. För börsnoterade bolag är den utdelade summan kapitalinkomst och för icke börsnoterade bolag är den förvärvsinkomst.

Ikraftträdande

Ikraftsättande av de föreslagna ändringarna skall påbörjas vid ingången av 2007. På grund av ändringarnas omfattning är det nödvändigt att förslagen träder i kraft gradvis. Det nya avskrivningssystemet föreslås träda i kraft 2008 så att företag och skatteförvaltningen kan tryggas en tillräcklig övergångsperiod.

SUMMARY

The Working Group examined the possible need to make changes to corporate tax legislation as a result of the introduction of IFRS and the planned reform of Companies legislation.

Listed companies based in the European Union must prepare their consolidated financial statements in compliance with the International Financial Reporting Standards (IAS and IFRS standards). In Finland, listed companies may, additionally, prepare their non-consolidated financial statements using IFRS.

In addition to listed companies, all companies in Finland are allowed, on certain conditions, to prepare both consolidated and non-consolidated financial statements in accordance with IFRS. The Accounting Act has also been amended in such a way that all entities subject to accountability may measure financial instruments at fair value in their financial statements. In respect of these changes, the Working Group examined the relationship between corporate taxation and accounting, pressures to make changes to the depreciation method used for taxation purposes, as well as the tax treatment of unrealised gains and losses.

A comprehensive reform of the Finnish Companies Act is under consideration by Parliament. The reform would, amongst other things, change the regulation governing profit distribution in a manner that would improve the feasibility of different types of profit distribution methods. It would, to some extent, also allow the distribution of profit as dividends, arising from measuring unrealised items at fair value. The Working Group examined the tax treatment of the profit distribution methods outlined in the current proposal for amendments to the Finnish Companies Act.

Finnish corporate taxation is based on a wide tax base and, by international standards, a relatively low corporate income tax rate. The latest corporate tax reform, effective from the beginning of 2005, abolished the imputation system of corporate tax. It also did away with the minimum tax obligation for companies, which ensured the effective taxation of their distributed profits. In addition, the corporate tax base became narrower because capital gains on shares under fixed assets were, under certain conditions, legislated as exempt from tax.

As for shareholders, the taxation of dividends became less coherent, when, in abolishing the imputation system of corporation tax, there was a partial change to the double taxation of dividends. Dividends received from an unlisted company are largely tax exempt.

The aim of the Working Group was to ascertain the realisation of corporate taxation in those changed circumstances, where the financial statements may include unrealised gains distributable to shareholders.

Tax Treatment of Unrealised Gains and Losses

Unrealised gains arise in the IFRS-compliant financial statements in the measurement of financial instruments, investment property or biological assets at their fair value, and in the re-measurement of tangible and intangible assets. Financial statements prepared in compliance with the Accounting Act allow the measurement of financial instruments at their fair value.

When a company starts measuring the above-mentioned assets at their fair value, the difference between fair value and previous book value is recognised in shareholders' equity. Following the transition to the new measurement method, changes in fair value are recognised through profit or loss or directly in shareholders' equity. Unrealised gains are unrestricted shareholders' equity excluding certain funds that would be treated as restricted shareholders' equity under the proposed reform of the Finnish Companies Act.

The Working Group holds the view that unrealised gains should not, in principle, be legislated as taxable income. The changes in the fair value of investment property and biological assets would not be classified as taxable income or tax deductible expense. The same would apply to the measurement of tangible and intangible assets at fair value.

As an exception to this rule, unrealised gains on financial assets or liabilities recognised at their fair value through profit or loss would constitute taxable income. These are mostly financial instruments held for trading. By the same token, the unrealised losses on these financial instruments would be tax deductible expenses. Furthermore, the change in shareholders' equity, recognised during the transition to the measurement method, would be taxable income in respect of these financial instruments. All other unrealised gains would be tax exempt, and unrealised losses would not be tax deductible.

Distribution of Untaxed Assets

The Working Group proposes that the distribution of untaxed assets arising from unrealised gains should not be allowed, but be restricted by use of corporate legislation. The distribution of untaxed assets should be prevented completely. The prevention only of the distribution the assets associated with the deferred tax liability, as shown in the financial statements, would not alone be a sufficient measure.

Depreciation Method for Tax Purposes

The current depreciation method cannot be applied to IFRS-compliant financial statements since the accounting linkage forms an integral part of this. Abolishing this linkage would, in turn, result in the accumulation of untaxed profits for companies, as, for most assets, depreciation allowed for taxation purposes is greater than planned depreciation for accounting purposes.

Apart from the difficulty of resolving the accounting linkage applying to the IFRS financial statements, there are also wider grounds for amending the depreciation method used for taxation purposes. The current depreciation method, acting as a profit equalisation system and permitting the depreciation of a long-lived asset's cost largely at the beginning of the scheduled depreciation, is ill-suited to a system based on a broad tax base and low tax rate. The level of taxation should be determined by the tax rate and not by the tax base. We can also respond to international competition more effectively using tax rates.

The present depreciation method used for taxation favours capital-intensive companies, owning long-lived fixed assets. In contrast, labour-intensive sectors and industries investing in high-level know-how do not benefit from the current method. The depreciation method does not treat companies in different sectors in a neutral way. Furthermore, in practice, administering the different depreciation methods for taxation and accounting is cumbersome for both companies and the Finnish Tax Administration.

The Working Group proposes that the depreciation method used for the taxation of fixed assets be reformed to correspond to the depreciation for accounting purposes according to a plan. The pool basis declining balance method of depreciation would be abolished. Fixed assets would also be subject to maximum depreciation rates (percentages), which would, however, be set in such a way that planned depreciation based on the asset's useful life would always be deductible. For companies, this would prevent the accumulation of untaxed profits arising from differences in depreciation methods. For companies preparing financial statements in compliance with IFRS, the accounting linkage governing depreciation would be abolished. Possibilities for simplifying the treatment of planned depreciation in the accounts of small companies ought to be analysed.

Other Considerations regarding Taxation and IFRS Financial Statements

For certain corporate transactions, IFRS requires the measurement of transferred assets and liabilities at their fair value. The Working Group proposes that the tax treatment of corporate transactions would no longer require adherence to the consistency concept, but that the consistency of values would only be applied to taxation.

We propose to change the tax treatment of connection fees in such a way that transferable, non-refundable fees would be considered treated as taxable income for the payee and tax-deductible expenses for the payer.

Revenue received from a long-term project and recognised in the IFRS financial statements would be treated as income for the tax year, in keeping with the procedure laid down in the Accounting Act for the revenue recognition of a long-term project. Fixed costs and interest expenses included in the acquisition cost of inventories would also be recognised at cost for tax purposes too. The Working Group also proposes that unrealised exchange rate differences would be treated equally in taxation and accounting.

Moreover, the Working Group examined the applicability of the group contribution system to the Accounting Act and the Finnish Companies Act. The Working Group holds the view that the present system should be replaced by a system applying only to accounting for taxation purposes.

The Finnish Companies Act and Taxation

The Working Group proposes that, in addition to dividend distribution, for tax purposes the distribution of profit from unrestricted invested shareholders' equity, as outlined in the proposed reform of the Finnish Companies Act, would be treated as a dividend. A reduction of share capital and the purchase by a company of its own shares would be, as at present, taxable for a shareholder, according to the regulations regarding capital gains. This procedure would also apply to the refund of share premium and contingency reserves. Gains on the disposal of own shares would no longer be treated as taxable income for companies.

We propose that the tax treatment of the selective distribution of profits contained in the proposal for the reform of the Finnish Companies Act be clarified as follows: If a company has distributed profits, deviating from the share-based entitlement to dividends as provided in the Act or the company's articles of association, the distributed amount would count towards shareholders' income according to their entitlement to dividends as stipulated in the Act or the company's articles of association.

The Working Group holds the view that in so far as there are no profits attributable to shareholders (as defined by the Finnish Companies Act), the entire distributed amount would be taxable income for a private person. The amount distributed by a listed company would constitute capital gain and that distributed by an unlisted company earned income.

Implementation/Effective Date

The implementation of the proposed changes ought to take place from the beginning of 2007. Due to the extent of the proposed changes, the effective dates of the proposals would need to be staggered. The new depreciation method is proposed to be implemented in 2008 in order to ensure a sufficiently long transition period for companies and the Tax Administration.

Terhi Järvikare

Liite 1 IFRS-TILINPÄÄTÖKSEN JA VEROTUKSEN SIDONNAISUUDESTA ERÄISSÄ MAISSA

Yleistä

Tässä muistiossa tarkastellaan yhtiökohtaisen IFRS-tilinpäätöksen laatimista ja sen vaikutusta verotukseen eräissä maissa. Yhtiökohtaisen IFRS-tilinpäätöksen laatiminen on jäsenvaltioissa sallittua vain rajoitetusti. Esimerkiksi Saksassa, Ranskassa, Espanjassa, Itävallassa ja Ruotsissa yhtiöt eivät voi ainakaan toistaiseksi laatia tilinpäätöstään IFRS-standardien mukaisesti.

Jäsenvaltiot, joissa IFRS-standardien käyttö on sallittu myös yhtiökohtaisessa tilinpäätöksessä, ovat ainakin osittain sellaisia, joilla verotus ja kirjanpito on erotettu toisistaan tai joilla kirjanpito on ollut lähempänä IFRS-standardeja jo aikaisemmin. Näitä valtioita ovat esimerkiksi Tanska, Iso-Britannia, Italia ja Alankomaat.

Koska IFRS-tilinpäätösten laatiminen ei ole kovin laajasti sallittua, kansainvälisiä vertailukohtia ei ole juuri ollut käytettävissä etenkin sellaisista valtioista, joissa verotuksen ja kirjanpidon sidonnaisuus olisi samanlainen kuin Suomessa. Tässä muistiossa tarkastellaan tilannetta Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Isossa-Britanniassa.

Ruotsi

Ruotsissa yhtiökohtaisen tilinpäätöksen laatiminen IFRS-standardien mukaan ei ole toistaiseksi mahdollista. Kaikilla yrityksillä on kuitenkin mahdollisuus laatia konsernitilinpäätös IFRS-standardien mukaisesti.

IFRS-tilinpäätöksen laatimisen sijaan sekä listatuille että listaamattomille yrityksille annettiin mahdollisuus IFRS-pohjaisten kirjanpitokäytäntöjen soveltamiseen Ruotsin kirjanpitolain puitteissa. Näistä merkittävin on mahdollisuus arvostaa aineelliset ja aineettomat hyödykkeet käypään arvoon. Aineellisilla hyödykkeillä tarkoitetaan tässä yhteydessä myös IFRS-tilinpäätöksen mukaisia sijoituskiinteistöjä ja biologisia hyödykkeitä. Käy-

pään arvoon arvostamisen edellytyksenä on, että se on hyvän kirjanpitotavan mukaista ja antaa oikean kuvan yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Lainmuutos tuli voimaan vuodesta 2006 lähtien. Rahoitusinstrumenttien arvostaminen käypään arvoon on ollut mahdollista jo vuodesta 2004 lähtien ja myös sitä koskevat verosäännökset tulivat voimaan samaan aikaan.

Kirjanpitolainsäädäntöön tehtyjen muutosten vuoksi Ruotsissa asetettiin lokakuussa 2004 selvitysmies selvittämään, miten edellä mainitut muutokset vaikuttavat kirjanpidon ja verotuksen sidonnaisuuteen ja mitä muutoksia verotukseen olisi tehtävä yhtiötason verotuksen varmistamiseksi. Selvitysmiehen ohella asiaa pohtii asiantuntijoista koottu työryhmä. Työryhmä julkaisi kesäkuussa 2005 väliraportin, jonka mukaan yhtiötasolla taapahtuva verotus voitaisiin varmistaa kolmella vaihtoehtoisella tavalla. Ensimmäisenä on jaettuun voittoon yhtiötasolla kohdistuva verotus, toisena verottamattomien varojen jakamisen estäminen yhtiöoikeudellisin säännöksin ja kolmantena on tilikauden tuloksen ja verotettavan tulon yhdenmukaistaminen siten, että realisoitumattomat arvonnousut olisivat yhtiölle veronalaista tuloa.

Työryhmä teki väliraportissaan ehdotuksen realisoitumattomien arvonnousujen säättämisestä veronalaiseksi tuloksi, mutta lähti siitä, ettei ehdotuksia tulisi toteuttaa ennen kuin on selvitetty muut vaihtoehdot sen varmistamiseksi, että jaettua voittoa verotetaan osakastason lisäksi yhtiötasolla. Työryhmä ehdotti myös edellä mainitun käypään arvoon arvostamisen sallimisen lykkäämistä, kunnes siihen liittyvät verokysymykset on selvitetty. Työryhmän määräaika päättyi kesäkuussa 2007.

Norja

Norjassa IFRS-tilinpäätösten laatiminen on ollut sallittua vuoden 2005 alusta alkaen. Myös kansallista kirjanpitolainsäädäntöä on viety rajoitetusti lähemmäs IFRS-standardeja. Marraskuussa 2005 annettussa verolakien muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä käsitellään myös IFRS-standardien verolainsäädäntöön aiheuttamia vaikutuksia. Esityksessä ehdotetaan, että tulojen veronalaisuus ja menojen vähennyskelpoisuus määräytyisi realisointiperiaatteen mukaan. Realisoitumattomia arvonnousuja ei näin luettaisi veronalaiseksi tuloksi eikä realisoitumattomia arvonalenemisia vähennyskelpoiseksi menoiksi. Esityksen mukaan joitakin seikkoja, kuten esimerkiksi rahoitusinstrumenttien käsittelyä luottolaitosten kohdalla, tulisi harkita tarkemmin myöhempänä ajankohtana.

Tanska

Tanskassa IFRS-tilinpäätösten laatiminen on mahdollista kaikkien yhtiöiden kohdalla. Vuodesta 2009 lähtien IFRS-tilinpäätöksen laatiminen tulee listatuille yhtiöille pakolliseksi.

Tanskassa verotuksen ja kirjanpidon välillä ei ole samanlaista sidonnaisuutta kuin Suomessa. Sen vuoksi IFRS-tilinpäätöksen laatiminenkaan ei ole aiheuttanut olennaisia muutoksia verolainsäädäntöön.

Iso-Britannia

Isossa-Britanniassa IFRS-tilinpäätösten laatiminen on sallittua. Jotta IFRS-tilinpäätöksen laativilla yhtiöillä olisi riittävän samankaltainen verokohtelu kuin UK GAAP:n mukaan tilinpäätöksensä laativilla yhtiöillä, verolainsäädäntöön tehtiin eräitä muutoksia, jotka tulivat voimaan pääsääntöisesti vuoden 2005 alusta.

Realisoitumattomia arvonnousuja ei pääsääntöisesti lueta yhtiön veronalaiseksi tuloksi. Poikkeuksena ovat rahoitusinstrumentit, jotka arvostetaan melko laajasti käypään arvoon myös verotuksessa. Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien rahoitusinstrumenttien kohdalla käyvän arvon muutokset on luettu veronalaiseksi tuloksi ja vähennyskelpoiseksi menoksi jo aikaisemmin.

Isossa-Britanniassa käyttöomaisuushyödykkeistä kirjanpidossa tehdyt poistot eivät ole vähennyskelpoisia verotuksessa, vaan ne korvataan verolainsäädännössä määritellyin hankintamenon vähennyksin. Poistot eivät aiheuta siten IFRS-tilinpäätöksessä ongelmaa.

*Jari Salokoski
Jukka Vanhanen*

Liite 2 Käyttöomaisuuden poistot eräissä euroopan maissa

Selvitys keskittyy kuluvaan aineelliseen, erityisesti irtaimen käyttöomaisuuden poistosäännöksiin 16 EU-jäsenmaassa (Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Irlanti, Italia, Espanja, Hollanti, Belgia, Itävalta, Ruotsi, Tanska, Portugali, Puola, Tsekin tasavalta, Unkari ja Latvia) sekä Norjassa.

Lähteinä on käytetty IBFD:n julkaisuja *The Taxation of Companies in Europe, Taxation & Investment in Central and East European Countries* ja *European Taxation* sekä Varaus- ja poistojärjestelmän uudistamistyöryhmän muistiota (VM:n työryhmämuistio 1995:17).

Yhtiöverokantoina on ilmoitettu mainituissa lähteissä ilmoitettu yleinen yhtiöverokanta. Verokantatieto on mainittu vertailutietona. On kuitenkin muistettava, että useissa maissa on käytössä erilaisia verokantoja, jotka voivat perustua esimerkiksi verotettavan tulon määrään, verovelvollisen liikevaihtoon, taseen loppusummaan tai siihen, että verovelvollisen enemmistöosakas on luonnollinen henkilö. Koska tässä selvityksessä keskitytään poistojärjestelmien vertailuun, verokantojen eroja ei ole tarkemmin eritelty.

Tiivistettyjä havaintoja

Selvityksen kohdemaissa edellytetään pääsääntöisesti, että verotuksessa vähennettävät poistot on tehtävä myös kirjanpidossa. Aineistosta ei juuri selviä se, toteutuuko tämä siten, että verotukselliset ja kirjanpidolliset poistot ovat samat vai siten, että poistojen yhteneväisyys toteutetaan poistoeron kaltaisen erän avulla. Useissa maissa veropoistoilla ei kuitenkaan ole välitöntä yhteyttä kirjanpidollisiin poistoihin (Iso-Britannia, Irlanti, Italia, Unkari, Tsekin tasavalta, Latvia).

Poistomenetelmistä jokseenkin yhtä yleisiä näyttäisivät olevan tasapoisto ja jäännösarvopoisto. Tasapoistomenetelmässä poisto lasketaan alkuperäisen hankintamenon perusteella ja jäännösarvopoistomenetelmässä poistamattoman hankintamenon perusteella. Poistot tehdään pääsääntöisesti hyödykekohtaisesti. Jäännösarvomenetelmään pohjautu-

vaa menojäännöspoistoa soveltavissa maissa (5 maata) poisto tehdään kuitenkin hyödykeryhmän yhteenlasketusta poistamatta olevasta hankintamenosta. Eräissä maissa poistomenetelmä on valittavissa hyödykeryhmäkohtaisesti tai hyödykekohtaisesti. Valittua poistomenetelmää ei tällöin voi yleensä muuttaa.

Eräissä maissa poisto on pakollinen ja se on tehtävä säädetyn määräisenä tappiollisina-kin vuosina, toisissa taas poisto voidaan lykätä. Viimeksi mainituissa tilanteissa tekemättä jäänyt poisto voidaan tehdä seuraavina vuosina maksimipoiston lisäksi, yleensä kuitenkin vuosittain määritetyn enimmäismäärän puitteissa.

Keskeinen havainto on, että lähtökohtana veropoistojen mitoituksessa on lähes poikkeuksetta hyödykkeiden taloudellinen käyttöaika. Poistojen enimmäismäärät ja enimmäispoistoajat on tyypillisesti vahvistettu valtiovarainministeriön tai verohallinnon ohjeissa hyödykeryhmittäin. Lisäksi hyödykeryhmien sisällä on usein otettu erikseen huomioon samaan hyödykeryhmään kuuluvien hyödykkeiden erilainen käyttöaika. Selvityksen pohjana olevassa lähdeaineistossa on kuitenkin tyypillisesti ilmoitettu vain sallitut enimmäispoistot.

Lähdeaineiston mukaan mekanismiltaan Suomen tyypistä menojäännöspoistomenetelmää sovelletaan irtaimen käyttöomaisuuteen Ruotsissa, Tanskassa ja Isossa-Britanniassa. Isossa-Britanniassa kuitenkin pitkän käyttöajan omaavat hyödykkeet poistetaan alempien poistoprosenttien mukaan. Norjassa ja Latviassa sovellettavassa menojäännöspoistomenetelmässä otetaan huomioon taloudellinen käyttöaika siten, että käytössä on useampia menojäännöksiä käyttäiltään erilaisia hyödykeryhmiä varten. Suomen lisäksi vain Ruotsissa ja Tanskassa kaikki irtain kuuluva käyttöomaisuus kuuluu yhteen menojäännökseen, johon sovelletaan yhtä enimmäispoistoprosenttia. Muiden maiden kuvauksissa ei ole viittauksia menojäännösjärjestelmään.

Menojäännöspoistoa sovelletaan yleensä vain tarkemmin määritellyn kuluvan irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenon vähentämiseen. Luovutushinnat vähennetään menojäännöksen arvosta (Isossa-Britanniassa alkuperäisen hankintamenon ylittävä luovutushinta käsitellään myyntivoittona). Poistomenetelmänä on jäännösarvopoisto. Ruotsissa menojäännöksestä tehtävän poiston enimmäismäärä voi tosin määräytyä myös erityisen, tasapoistomenetelmään perustuvan laskelman mukaisesti.

Vähäisiin yksittäisiin hankintoihin (suuruusluokka 500 euroa) sovelletaan tyypillisesti kertapoistoa poistomenetelmästä riippumatta. Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa kertapoistoa voidaan lisäksi soveltaa hankintahinnasta riippumatta hyödykkeisiin, joiden käyttöikä on alle kolme vuotta.

Tyypillisesti kohdemaissa on mahdollista tehdä lisäpoistoja, jos käyttöomaisuushyödykkeen arvonaleneminen on ollut tehtyjä poistoja suurempi.

Käyttöomaisuushyödykkeen luovutuksen yhteydessä ylipoistot säännönmukaisesti palautuvat. Menojäännösmenetelmää soveltavissa maissa kyseessä olevan poistomenetelmän piiriin kuuluvien hyödykkeiden myyntivoitto tuloutuu epäsuorasti (Isossa-Britanniassa menojäännöksen muodostuessa negatiiviseksi negatiivinen menojäännös luetaan tuloksi vasta yritystoiminnan päättyessä.)

Useissa maissa on käytössä normaalien poistojen ylittäviä korotettuja veronhuojennuspoistoja: ne koskevat tyypillisesti kehitysalueilla tai erityistalousalueilla toimivien yritysten kone- ja kalustohankintoja tai rakennusinvestointeja, mutta voivat koskea myös tiettyjä toimialoja (esimerkiksi energiantuotantoa) tai toimialasta riippumatta kaikkien toimialojen tietyn tyyppisiä menoja (esimerkiksi tutkimus- ja tuotekehitysmenoja tai ympäristönsuojeluinvestointeja).

Jälleenhankintavarauksjärjestelmiä ei ole tässä yhteydessä erikseen selvitetty.

Maakohtainen tarkastelu

Saksa

Yhtiöverokanta on 26,38 %. Yleisen yhtiöveron lisäksi yhtiöt maksavat kunnallisveroa, mikä nostaa keskimääräisen yhtiöverokannan 38, 29 %:iin.

Veropoistot on tehtävä vastaavasti kirjanpidossa. Poisto on pakollinen eikä sitä voida siirtää.

Jäännösarvopoistoin poistettaessa koneiden ja kaluston jäännösarvopoistoprosentti on 20 % ja rakennusten poistoprosentti on 3 %. Muille omaisuuserille valtiovarainministeriön vahvistamat taloudellista käyttöaikaa koskevat suositukset perustuvat taloudelliseen pitoaikaan (esimerkiksi atk-laitteet 33 %).

Rakennuksiin sovelletaan pääsääntöisesti tasapoistoa. Liikerakennusten tasapoistoprosentti on 3 %. Asumiskäytössä olevien rakennusten tasapoistoprosentti on 2 %. Näihin voidaan soveltaa myös vaihtoehtoista jäännösarvopoistojärjestelmää, jolloin poistoprosentti on kahdeksana ensimmäisenä vuotena 5 %, ja myöhemmin alenee alimmillaan 1,25 %:iin. Korkeampaa poistoprosenttia voidaan soveltaa, jos rakennuksen käyttöiän osoitetaan olevan lyhyempi kuin se käyttöikä, johon normaali poistoprosentti pohjautuu (30 vuotta 3 %:n tasapoistolle). Jäännösarvopoistoa ei sovelleta enää 1.1.2006 jälkeen hankittuihin kiinteistöihin.

Koneiden ja kaluston hankintamenon vähentämiseen on valittavissa tasapoisto ja jäännösarvopoisto. Jäännösarvopoistosta voidaan siirtyä tasapoistoon mutta ei päinvastoin. Myös substanssipoistomenetelmä on käytettävissä, jos se on taloudellisesti perusteltua.

Valtiovarainministeriön vahvistamat yleiset tasapoistoprosentit ovat seuraavat:

koneet	6 - 10 %
toimistolaitteet	12,5 %
toimistokalusteet	8 - 10 %
tietokoneet	33,3 %
autot, trukit ym.	11 - 16 %

Tietyille toimialoille on lisäksi vahvistettu erityisiä poistotaulukoita.

Jäännösarvopoisto saa olla enintään kaksinkertainen vastaavaan sallittuun tasapoistoprosenttiin verrattuna ja enintään 30 % jäännösarvosta. Irtaimen hyödykkeen hankintameno voidaan poistaa hankintavuonna, jos hankintameno on alle 410 euroa ja hyödykettä voidaan käyttää ja poistaa erikseen. Kun hyödyke luovutetaan, myyntihinnan ja kirjanpitoarvon erotus verotetaan myyntivoittona.

Ranska

Yleinen yhtiöverokanta on 33,1/3 %.

Verotuksessa tehtävät poistot eivät saa olla kirjanpidon poistoja suurempia. Kirjanpidossa verotuksen jäännösarvopoistomenetelmän johdosta syntyvä taloudellisen kuluminen ylittävä poisto kirjataan taseen vastattaviin erityiseen tase-erään. Poistot tehdään vuosittain myös tappiollisina vuosina.

Koneisiin ja kalustoihin sovelletaan tasapoistomenetelmää tai jäännösarvopoistomenetelmää: edellytyksenä on, että hyödykkeet ovat uusia tai peruskorjattuja ja taloudellinen käyttöikä on vähintään kolme vuotta. Jäännösarvopoistoa voidaan soveltaa rajoitetusti yrityksen käyttöomaisuuteen kuuluviin hyödykkeisiin sekä hotelleihin ja kevyisiin teollisuusrakennuksiin, ei esimerkiksi henkilöautoihin. Poistomenettely on valittavissa hyödykeryhmäkohtaisesti tai hyödykekohtaisesti.

Yleisesti hyväksytyt poistoprosentit:

liikerakennukset	2 - 5 %
toimistolaitteet	5 - 20 %
koneet ja laitteet	10 - 20 %
ajoneuvot ja rekat	20 - 25 %
lentokoneet	12,5 %

Verohallinto on julkaissut ohjeita taloudellisesta käyttöiästä. Sovellettu käyttöikä ei saa poiketa liiaksi (yli 20 %) yleisesti sovellettavasta käytännöstä.

Jäännösarvopoiston enimmäismäärä on tasapoistoprosentti kerrottuna käyttöiästä riippuvalla kertoimella, joka on 1,25 hyödykkeille, joiden käyttöikä on 3 – 4 vuotta. Hyödykkeille, joiden käyttöikä on 5 - 6 vuotta kerroin on 1,75 ja hyödykkeille, joiden käyttöikä on yli 6 vuotta, kerroin on 2,25.

Tasapoistojärjestelmää voidaan käyttää ilman rajoituksia. Poiston määrä lasketaan jakamalla hyödykkeen hankintameno arvioidulla käyttöajalla, joka vastaa tavanomaista liiketoimintakäytäntöä. Verovelvollinen voi valita erisuuruisen poistoajan osoittamalla, että hänen olosuhteensa poikkeavat tavanomaisesta. Valittua poistomenetelmää ei saa muuttaa.

Vähäiset työkalut, laitteet ja toimistotarvikkeet, joiden hankintahinta ei ylitä 500 euroa, voidaan poistaa hankintavuonna.

Jäännösarvomenetelmää sovellettaessa yhtiö voi tehdä myös säännönmukaista pienemmän, tasapoiston määräisen, poiston. Poiston on aina oltava vähintään säädetyn tasapoiston suuruinen, silloinkin kun yrityksen tulo muodostuu tappiolliseksi. Tekemättä jäänyttä poistoa ei voida vähentää myöhempinä vuosina, eikä sitä oteta huomioon luovutusvoittoa laskettaessa. Jäännösarvopoistoa sovellettaessa poistojen kumulatiivisen yhteismäärän on oltava vähintään se, joksi se olisi muodostunut tasapoistomenettelyä sovellettaessa.

Iso-Britannia

Yhtiöverokanta on 30 %.

Isossa-Britanniassa hankintameno poistoa vastaa verolainsäädännössä määritelty vähennys (capital allowance). Vähennykset eivät ole sidoksissa kirjanpidollisiin poistoihin.

Koneiden ja laitteiden, tietotaidon ja patenttien hankintameno vähennetään jäännösarvomenetelmää soveltaen. Tasapoistoa sovelletaan rakennuksiin ja luonnonvaroihin.

Koneiden ja kaluston hankintameno yhdistetään yhteiseen menojäännökseen (pooling system). Eräät hyödykkeet, kuten alukset, muodostavat erillisen menojäännöksen (single asset pool). Pitkäaikaiset varat (käyttöikä vähintään 25 vuotta) ja ”overseas leasing assets” muodostavat omat menojäännösryhmänsä, ja niihin sovelletaan eri poistoprosentteja. Tietotaitoon ja patenteihin liittyvistä menoista muodostetaan myös omat menojäännösryhmänsä.

Vähennysprosentit ovat seuraavat:

koneet ja laitteet	25 %
teollisuusrakennukset	4 %
kaivosteollisuuden mineraalivarat	10 %
kaivosteollisuuden eräät muut menot	25 %
maatalousrakennukset	4 %
tutkimus ja tuotekehitysmenot	100 %
tietotaito	25 %
patentit	25 %
ruoppauksesta aiheutuvat kustannukset	4 %

Pitkäaikaisten (taloudellinen käyttöaika uutena vähintään 25 vuotta) jäännösarvopois-tomenetelmän piiriin kuuluvien hyödykkeiden hankintamenosta vähennys on 6 tai 10 %. Alennettua vähennysprosenttia ei kuitenkaan sovelleta mm. aluksiin ja rautateihin liitty-viin hyödykkeisiin, vaan ne kuuluvat 25 %:n vähennyksen piiriin.

Verovelvollinen voi valita lyhytaikaisten, samaan menojäännösryhmään kuuluvien hyödykkeiden (short-life assets) hankintamenon eriyttämistä erillisiksi poistokohteiksi: menettelyn piiriin eivät voi kuulua mm. autot, alukset ja leasing-sopimuksin vuokratta-vat hyödykkeet. Vähennysprosentti on yleinen 25. Tähän menojäännösryhmään kuuluvi-en hyödykkeiden osalta voidaan tehdä ylimääräinen vähennys (final balancing allowan-ce), jos hyödykkeen käyttöikä on lyhyempi kuin se aika, jona hankintameno olisi muutoin tullut verotuksessa vähennetyksi.

Yli 12 000 GBP hintaiset autot muodostavat erillisen menojäännöksen (single asset pool). Menojäännöksestä tehtävä vähennys on enintään 3 000 GBP.

Vähennys voidaan vaatia täysimääräisenä tai osittaisena. Jos vähennys tehdään enim-mäismäärää pienempänä, verovelvollinen ei voi vaatia enimmäismäärää suurempaa vä-hennyistä seuraavina vuosina (poikkeuksena alukset).

Vähennys myönnetään menojäännökseen kuuluvasta, vähentämättä olevasta hankin-tamenosta. Hyödykkeen hankintamenon vähentäminen alkaa sinä verovuonna, jona me-no on syntynyt.

Menojäännökseen kuuluvan hyödykkeen luovutushinta käsitellään seuraavasti. Kun hyödykkeen myyntihinta ylittää vähentämättä olevan hankintamenon, liian suurena teh-dyt vähennykset palautetaan pääsääntöisesti verotettavaan tuloon (balancing charge). Jos myyntihinta alittaa vähentämättä olevan hankintamenon, jäljelle jäävä hankintameno vä-hennetään (balancing allowance).

Irlanti

Yleinen yhtiöverokanta on 12,5 %

Poistot eivät perustu kirjanpidollisiin poistoihin, vaan verolainsäädännössä määriteltyihin vähennyksiin (capital allowance), kuten Isonsa-Britanniassa. Muutoin poistojärjestelmä poikkeaa merkittävästi Ison-Britannian järjestelmästä. Menojäännöspoistomenetelmää ei sovelleta.

Pääsääntöinen poistomenetelmä on tasapoisto, jäännösarvopoistoa sovelletaan lähinnä tiettyihin moottoriajoneuvoihin.

Yleiset poistoprosentit:

rakennukset	4 %
eräisiin sosiaali- ja terveystalveluihin	
käytetyt rakennukset, maatalousrakennukset, rautatiet	15/10 %
koneet ja laitteet (myös mm. tietokoneohjelmistot)	12,5 % (tasapoisto)
moottoriajoneuvot	12,5 % (jäännösarvopoisto)
taksit ja vuokra-autot	40 %

Muiden kuin edellä mainittujen käytössä olevien henkilöautojen osalta poistoja ei tehdä siltä osin kuin uuden auton hankintahinta ylittää 22 000 euroa.

Kalastuslusten hankintamenosta voidaan poistaa hankintavuonna 50 %. Jäljelle jäävä hankintameno poistetaan 20 %:n poistoin.

Jos yhtiö jättää tietyltä vuodelta poiston tekemättä koneista ja laitteista, poistoa ei voida ko. osin enää tehdä myöhemmin.

Luovutus voi johtaa lisäpoistoon (capital allowance), jos luovutushinta alittaa vähentämättä olevan hankintamenon tai verotettavaan tuloon (capital charge), jos myyntihinta ylittää vähentämättä olevan hankintamenon.

Koneiden ja laitteiden osalta vain liiketoiminnan päätyminen johtaa tehtyjen ylipoistojen palautumiseen. Jos luovutushinnat eivät ylitä 2 000 euroa, ja osapuolet ovat toisistaan riippumattomia, lisäystä verotettavaan tuloon ei tehdä.

Italia

Yleinen yhtiöverokanta 33 %.

Verotuksen poistosäännökset poikkeavat olennaisesti kirjanpidon poistosäännöksistä.

Aineellinen käyttöomaisuus poistetaan yksinomaan tasapoistomenetelmää soveltaen. Poistot määritetään valtiovarainministeriön hyödyketyypeittäin vahvistamien kertoimien perusteella, jotka perustuvat hyödykkeen normaaliin käyttöikään eri toimialoilla.

Poistoprosentit:

rakennukset	3 – 7 %
koneet ja laitteet	20 - 25 %

Poisto voidaan tehdä myös enimmäismäärää pienempänä. Erotus voidaan vähentää seuraavina vuosina. Maksimipoistoa suurempi poisto voidaan tehdä, jos hyödykkeen käyttö on ollut intensiivisempää kuin toimialalla yleensä. Jos hyödykkeen hankintahinta on enintään 516 euroa, hankintameno voidaan poistaa kokonaan hankintavuonna.

Verotuksessa poistamatta olevan hankintamenon ylittävä luovutushinta on veronalaista tuloa pääomavoittona, joka luetaan veronalaiseen tuloon. Verovelvollinen voi myös vaatia tulontasausta neljälle vuodelle, jos hyödyke on omistettu vähintään kolme vuotta. Luovutustappiot vähennetään normaaliin tapaan verotettavaa tuloa laskettaessa.

Espanja

Yhtiöverokanta on 35 %.

Irtaimen käyttöomaisuuden poistomenetelmiä ovat tasapoisto, jäännösarvopoisto ja ”sum-of the year’s digits”-, menetelmä (ks. jälj.) Poistomenetelmää ei voi vaihtaa. Verovelvollisten on laadittava poistosuunnitelma, jonka veroviranomaiset vahvistavat. Rakennuksiin sovelletaan vain tasapoistoa.

Poistot lasketaan hyödykekohtaisesti. Eri hyödykeryhmille on vahvistettu enimmäispoistoprosentit ja -poistoajat, jotka riippuvat taloudellisesta käyttöajasta. Tasapoistomenetelmää sovellettaessa minimi- ja maksimipoistot ovat seuraavat:

teollisuusrakennukset ja varastot	1,47 – 3 %
kaupalliset ja asuinrakennukset	1 – 2 %
sähköverkot	4 – 8 %
LVI-järjestelmät, tietojärjestelmät	5,55 – 12 %
toimistolaitteet ja -kalusteet, hissit	5 – 10 %
atk-laitteet	12,5 – 25 %
tavanomaiset työkalut	12,5 – 30 %
autot, rekat	7,14 – 16 %

Jos tietylle hyödykkeelle ei ole erikseen vahvistettu poistoprosenttia, sovelletaan rinnastettavalle hyödykeryhmälle vahvistettua prosenttia, ja jos tällaista ei ole, 10 %:n poistoa.

Poistot voidaan vapaasti tehdä myös säädettyä pienempänä. Jos taloudellisen käyttäjän mukainen poisto on edellä mainittua enimmäismäärää suurempi (verovelvollisella näyttövelvollisuus), poisto voidaan tehdä suurempana. Vähäisiä hankintamenoja ei ole säädetty vähennettäväksi hyödykkeen hankintavuonna.

Jäännösarvomenetelmää sovellettaessa poisto on hyödykkeen taloudellisesta käyttöajasta riippuva vastaava tasapoisto kerrottuna 1,5:llä, jos käyttöaika on vähemmän kuin 5 vuotta. Hyödykkeille, joiden käyttöaika on 5 – 8 vuotta, kerroin on 2,0 ja hyödykkeille, joiden käyttöaika on yli 8 vuotta, kerroin on 2,5.

”Sum-of the years´digits” -menetelmää sovellettaessa poisto on lineaarisesti aleneva osa hankintamenosta. Esimerkiksi hyödykkeestä, jonka taloudellinen käyttöaika on 5 vuotta, poisto on ensimmäisenä vuonna 5/15, toisena vuonna 4/15 jne. Murtoluvussa osoittajana on jäljellä olevien käyttövuosien määrä ja nimittäjänä jäljellä olevien käyttövuosien lukumäärien summa ($5 + 4 + 3 + 2 + 1 = 15$).

Kun hyödyke luovutetaan, myyntihinnan ja poistamatta olevan hankintamenon erotus luetaan tuloon.

Hollanti

Yleinen yhtiöverokanta vuonna 2006 on 30,5 % ja vuodesta 2007 alkaen 30 %.

Poistot ovat pakollisia riippumatta yhtiön tuloksesta. Poistoprosentit ja -ajat riippuvat taloudellisesta käyttöajasta.

Käytössä ovat tasapoistomenetelmä, jäännösarvopoisto ja ”sum-of the year´s digits” -menetelmä. Tasapoistomenetelmä on päämenetelmä. Muita menetelmiä voidaan soveltaa vain hyödykkeisiin, joiden tuottama hyöty alenee ajan kuluessa. Jos tasapoistosta poikeetaan, verovelvollisen on perusteltava valintansa. Poistomenetelmä on valittavissa hyödykeryhmäkohtaisesti. Valittua menetelmää voidaan vaihtaa, mutta vain jos se on vakiintuneen liiketoimintakäytännön mukaista.

Rakennukset	2 – 4 % (tasapoisto)
koneet ja laitteet	10 – 20 %
henkilökohtaiset tietokoneet	25 – 33,3 %
autot	20 %

Jos hankintameno on pienempi kuin 450 euroa, meno voidaan vähentää hankintavuonna. Poistamatta olevan hankintamenon ylittävä luovutushinta on veronalaista tuloa.

Belgia

Yleinen yhtiöverokanta on 33,99 %.

Veropoisto on tehtävä myös kirjanpidossa. Poiston lykkääminen ei ole sallittua. Taloudellisen kulumisen ylittävät poistot voidaan tehdä kirjanpidossa verosäännösten sallimalla tavalla. Jos verotukselliset poistot johtavat taloudellisen käyttöiän mukaisia poistoja suuremmiksi, tästä on annettava tieto tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Yleisimmät poistomenetelmät ovat tasapoisto ja jäännösarvopoisto. Poistomenetelmä on pitkälti valittavissa. Valinta voidaan tehdä hyödyke- tai hyödykeryhmäkohtaisesti. Valittua poistotapaa ei pääsääntöisesti voi muuttaa. Jos jäännösarvopoiston määrä jäisi pienemmäksi kuin vastaava tasapoisto, verovelvollinen voi siirtyä tasapoistoon.

Tasapoistot perustuvat pääsäännön mukaan hyödykkeen taloudelliseen käyttöikänsä. Poistoajat ja -prosentit määritetään normaalisti verovelvollisen ja verohallinnon välisin sopimuksin. Jos alkuperäinen arvio osoittautuu virheelliseksi, prosentit voidaan määritellä uudelleen jäljellä olevalle käyttöajalle.

Tietyille hyödykkeille verohallinto on kuitenkin määrännyt yleiset enimmäispoistot:

liikerakennukset	3 %
teollisuusrakennukset	5 %
toimistolaitteet	10 %
koneet ja laitteet	10 tai 33 %
erityiset esim. öljynjalostamon laitteistot	12,5 %

Sopimusperusteisten poistojen käyttöala näyttäisi olevan melko rajoitettu irtaimen kuluun käyttöomaisuuden osalta.

Tasapoistolle yleensä vaihtoehdoisen jäännösarvopoiston piiristä on rajattu mm. autot sekä vuoden 1990 jälkeen hankittu aineeton käyttöomaisuus. Jäännösarvopoisto on vastaava tasapoistoprosentti kerrottuna kahdella, kuitenkin enintään 20 % ja samalla enintään 40 % alkuperäisestä hankintamenoista.

Itävalta

Yhtiöverokanta on 25 %.

Veropoisto on tehtävä myös kirjanpidossa. Poisto on pakollinen eikä sitä voida lykätä.

Itävallassa sovelletaan yksinomaan tasapoistomenetelmää. Lisäpoisto voidaan tehdä, jos hyödykkeen tekninen tai taloudellinen arvo alenee.

Verotuskäytännön mukaiset poistoprosentit:

rakennukset	2 – 4 %
koneet ja kalusto:	keskimääräisenä käyttöaikana (lähempiä poistoprosentteja ei ole annettu, viittaus Saksan poistotaulukoihin)
autot	12,5 %

Enintään 400 euron arvoiset hyödykkeet ovat poistettavissa hankintavuonna. Kun hyödyke myydään, luovutushinnan hinnan ja poistamatta olevan hankintamenon ero tuloutuu.

Tanska

Yhtiöverokanta on 30 %.

Rakennusten poistot tehdään tasapoistoina, tavanomainen poistoprosentti on 5. Toimistorakennuksista, ja rahoitusalan liiketoiminnassa käytetyistä rakennuksista ja majoitustiloina olevista rakennuksista (poikkeus hotellit) poistoja ei voida tehdä.

Koneiden ja kaluston (sisältää mm. alukset) hankintameno vähennetään yhtenä eränä omaisuuden yhdistetystä menojäännöksestä. Enimmäispoisto on 25 %, alusten osalta 12 % (ensimmäisenä vuotena 20 %). Poistojen tekeminen ei ole pakollista.

Irtaimen käyttöomaisuuden (ml. alukset) hankintameno poistetaan yhtenä eränä omaisuuden yhdistetystä menojäännöksestä. Menojäännökseen lisätään verovuonna hankittujen hyödykkeiden hankintameno ja vähennetään myyntihinnat. Jos menojäännös muodostuu negatiiviseksi, eikä palaudu positiiviseksi seuraavan vuoden aikana uusien hankintojen johdosta, yli menevä osa luetaan tuloon.

Vuodesta 2001 lukien myyntitappio voidaan vähentää myyntivuonna. Myyntitappio syntyy, jos myyntihinta on poistamatonta hankintamenoa pienempi. Aiemmin myyntitappio vähennettiin tasapoistoina menojäännöksessä. Muutos sallii myyntitappion vähentämisen aikaisempaa aiemmassa vaiheessa: taustalla oli se, että veropoistot eivät korkean teknologian yrityksillä vastanneet taloudellisen käyttöajan mukaisia poistoja. Jäljellä oleva hankintameno voidaan poistaa kokonaan, jos menojäännös muodostuu 11 000 DKK: a pienemmäksi.

Jos hyödykkeen hankintameno ei ylitä 11 000 DKK tai sen käyttöikä on enintään kolme vuotta, meno voidaan vähentää hankintavuonna. Tutkimuksessa ja tuotekehityksessä käytetyt hyödykkeet (ml. alukset) voidaan myös poistaa hankintavuonna.

Ruotsi

Yhtiöverokanta on 28 %.

Irtaimen käyttöomaisuuden hankintameno poistetaan yleensä kirjanpidon mukaista poistomenetelmää noudattaen. Verotuspoiston edellytyksenä on vastaavan poiston tekeminen kirjanpidossa.

Poisto tehdään yhtenä eränä irtaimen käyttöomaisuuden yhteenlasketusta poistamatta olevasta hankintamenosta. Verovuoden aikana luovutetun omaisuuden luovutushinta vähennetään ja hankitun omaisuuden hankintameno lisätään menojäännökseen.

Järjestelmä tarjoaa kaksi vaihtoehtoa poiston laskemiselle. Pääsääntönä on, että poisto on 30 % menojäännöksestä. Verovelvollinen voi halutessaan soveltaa vaihtoehtoista sääntöä, jonka mukaan poisto voidaan tehdä hyödykkeiden hankintamenosta laskettavan 20 %:n tasapoiston määräisenä, jos näin laskettu poisto on enemmän kuin 30 % menojäännöksestä. Valittua menetelmää on sovellettava kaikkeen irtaimen käyttöomaisuuteen. Jos hyödykkeiden arvonaleneminen on ollut suurempi, voidaan tehdä todellista arvonalentumista vastaava poisto. Poisto voidaan tehdä myös maksimipoistoa pienempänä.

Kirjanpidon mukaiselle poistomenetelmälle vaihtoehtoinen (ja ainoa käytettävissä oleva niille, jotka eivät täytä kirjanpidon mukaisen poistomenetelmän soveltamisen edellytyksenä olevia, verovelvollisen kirjanpidon tasoa ja tarkkuutta koskevia vaatimuksia) on jäännösarvopoistomenetelmä, joka ei ole sidoksissa kirjanpidon poistoihin. Menetelmä on yleisesti ottaen sama kuin kirjanpidon mukaisessa menetelmässä, mutta poiston enimmäismäärä on 25 % irtaimen käyttöomaisuuden jäännösarvosta. Poistopohjan muodostaa tässäkin kaiken irtaimen käyttöomaisuuden yhteenlaskettu poistamatta oleva hankintameno lisätynä verovuonna tehdyillä hankinnoilla ja vähennettynä luovutushinnoilla.

Hyödykkeet, joiden käyttöikä on enintään kolme vuotta tai joiden arvo on vähäinen, vähennetään hankintavuonna. Raja on yleensä 2000 SEK, suurilla yrityksillä enintään 10 000 SEK.

Menojäännöspoistojärjestelmään kuuluvan käyttöomaisuuden luovutusvoitot tuloutuvat epäsuorasti. Jos luovutushinta ylittää menojäännöksen määrän, yli menevä osa on veronalaista tuloa. Verovuonna hankitun omaisuuden samana verovuonna tapahtuvasta mynnistä saatua luovutushintaa ei kuitenkaan käsitellä menojäännöksen kautta, vaan luovutusvoitto on verovuoden veronalaista tuloa.

Rautatiet, vesi- jätevesi, kaasujohdot, sähkökaapelit, aidat jne. poistetaan kuten koneet ja laitteet, jollei kyse ole rakennuksen osasta.

Rakennusten hankintameno vähennetään tasapoistoin. Poistot eivät ole sidoksissa kirjanpitoon, vaan verotusta varten laadittuun arvonalentumissuunnitelmaan. Veroviranomainen on antanut suositukset eri rakennustyyppien poistoprosenteiksi, jotka vaihtelevat 2 ja 5 %:n välillä. Myös rakennusten osalta voidaan tehdä kertapoisto hankintavuonna, jos rakennuksen todennäköinen käyttöikä on vain muutama vuosi.

Portugali

Yleinen yhtiöverokanta on 25 %.

Käyttöomaisuus poistetaan pääsääntöisesti tasapoistoina. Verovelvollinen voi kuitenkin halutessaan soveltaa jäännösarvopoistoa muuhun aineelliseen käyttöomaisuuteen kuin rakennuksiin, kevyisiin matkustaja-autoihin ja toimistokalusteisiin.

Jos omaisuus on erityisen kuluva intensiivisen käytön johdosta, poistomääriä voidaan korottaa 25 tai 50 %:lla.

toimistorakennukset	2 %
teollisuusrakennukset	5 %
kevyet rakennelmat	10 %

Tasapoistomenetelmää noudatettaessa maksimipoistoprosentit ovat seuraavat:

elektroniset laitteet	20 %
atk-laitteet ja kompressorit	25 %
tavanomaiset työkalut	25 %
mootorit ja raskaat konetyökalut	12,5 %
käsi­käyttöiset sähkötyökalut	20 %
moottorikulkuneuvot	14,28 / 20 / 25 %
toimistolaitteet	12,5 %
ohjelmistot	33,33 %

Jäännösarvomenetelmää sovellettaessa käytetään vastaavaa tasapoistoprosenttia korotettuna 50 %:lla, jos hyödykkeen taloudellinen käyttöaika on alle 5 vuotta. Korotus on 100 %, jos taloudellinen käyttöaika on 5 – 6 vuotta ja 150 %, jos hyödykkeen taloudellinen käyttöaika on yli 6 vuotta.

Hankintameno voidaan vähentää kokonaan hankintavuonna, jos hankintameno on enintään 200 euroa. Kun hyödyke luovutetaan, luovutushinnan ja verotuksessa poistamatta olevan hankintamenon erotus on veronalaista tuloa.

Norja

Yhtiöverokanta on 28 %.

Tietyille hyödykkeille on vahvistettu maksimipoistot, jotka perustuvat mahdollisimman tarkoin taloudelliseen käyttöaikaan.

Poistettavat hyödykkeet jaetaan yhdeksään ryhmään:

a) toimistokoneet ja –laitteet	30 %
b) goodwill	20 %
c) kuorma-autot, perävaunut, linja-autot, taksit	20 %
d) muut kuin ryhmän a) koneet ja laitteet henkilöautot, traktorit, työkalut jne.	15 %
e) alukset, porauslautat jne.	14 %
f) lentokoneet	12 %
g) sähkövoimalat ja niiden laitteistot, sähkön jakeluun käytetyt laitteet	5 %
h) rakennukset, hotellit, ravintolat	4 %
i) toimistorakennukset	2 %.

Poistomenetelmänä on jäännösarvopoisto. Ryhmien a – d hankintameno vähennetään kyseessä olevaan ryhmään kuuluvien hyödykkeiden yhteenlasketusta hankintamenoista, ryhmien h – i hankintameno puolestaan hyödykekohtaisesti.

Sellaisten hyödykkeiden, joiden käyttöikä on alle kolme vuotta tai hankintahinta alle 15 000 NOK, hankintahinta vähennetään hankintavuonna.

Poistoryhmien a – d yhteenlaskettuun hankintamenuon lisätään verovuonna hankittujen, kyseiseen ryhmään kuuluvien hyödykkeiden hankintameno ja vähennetään verovuonna luovutettujen hyödykkeiden luovutushinta tai kirja-arvo. Jos menojäännös muodostuu negatiiviseksi, verotettavaan tuloon lisätään tästä negatiivisesta arvosta kyseessä olevan ryhmän poistoprosentin mukaan laskettu määrä. Jos menojäännöksen määrä vähenee pienemmäksi kuin 15 000 NOK, se voidaan poistaa kokonaan. Yhtiön vaatimuksesta luovutushinta voidaan kuitenkin sellaisenaan lisätä verotettavaan tuloon, jolloin menojäännös säilyy ennallaan: luovutetun omaisuuden poistamaton hankintameno jää vähennettäväksi myöhemmin osana menojäännöksestä tehtävää poistoa.

Ryhmien e, f, g ja h kuuluvien hyödykkeiden osalta on valittavissa vaihtoehtoiset menetelmät:

- luovutushinnan ja poistamatta olevan hankintamennon erotus luetaan tuloksi; tai
- ryhmiin kuuluvien hyödykkeiden luovutusvoitot ja -tappiot siirretään erilliselle tilille, jossa voitot ja tappiot yhdistetään. Jos saldo muodostuu positiiviseksi, vähintään 20 % saldosta lisätään verovuoden verotettavaan tuloon. Jos saldo jää negatiiviseksi, enintään 20 % saldosta vähennetään verotettavasta tulosta.

Puola

Yhtiöverokanta on 19 %.

Yhtiöiden tuloverotus pohjautuu tilinpäätökseen, jonka mukaista voittoa oikaistaan tarvittavilta osin verotusta varten.

Poistomenetelmänä sovelletaan pääsääntöisesti tasapoistoa. Myös jäännösarvopoistomenetelmän käyttäminen on sallittu tietyissä tapauksissa, kuten kaivosteollisuuden laitteiden ja rakennelmien, putkistojen ja porauskaluston sekä eräiden kemianteollisuuden laitteiden kohdalla. Näissä myös korotetut poistot ovat mahdollisia. Korotetun poiston määrä ensimmäisenä vuotena on 30 %.

Yleiset poistoprosentit:

rakennukset ja rakennelmat	1,5 – 4,5 %
kaivosteollisuuden koneet ja laitteet	20 %
koneet ja laitteet	10 %
atk-laitteet	30 %
ajoneuvot	4,5 – 20 %
työkalut ja välineet	20 %

Henkilöautojen osalta poisto ei ole verotuksessa vähennyskelpoinen siltä osin kuin auton arvo ylittää 10 000 euroa.

Tsekin tasavalta

Yhtiöverokanta on 1.1.2006 alkaen 24 %.

Tuloverotus perustuu kirjanpidolliseen voittoon, jota oikaistaan verotuksellisilla erillä.

Veropoistot poikkeavat kirjanpidollisista poistoista. Verovelvollinen voi valita tasa-poiston tai jäännösarvopoistoa muistuttavan menetelmän. Poistomenetelmää ei voi muuttaa poistoaikana. Veropoistoa voidaan vapaasti lykätä.

Hyödykkeet on jaettu seitsemään ryhmään taloudellisen käyttöiän mukaan. Hyödykkeet, joita ei ole erikseen mainittu, kuuluvat luokkaan 2 (6 vuotta). Poistoprosentit ovat ryhmittäin seuraavat:

3 vuotta	maatalouskoneet ja kalusto, atk- ja toimistolaitteet	40,0
4 vuotta	henkilö- ja pakettiautot	28,6
5 vuotta	muut kuin 1-luokan koneet ja laitteet, rekat, nosturit, ilma-alukset	22,25
10 vuotta	tiettyjen teollisuusprosessien koneet ja laitteet (teräs- ja paperitehtaat) 1	10,5
20 vuotta	öljyjohdot, energiantuotannossa käytetyt koneet, laitteet ja kevyet rakennukset kaivosten rakennelmat	5,15
30 vuotta	muut rakennukset ja rakennelmat, sillat, tunnelit ja tiet ym.	3,4
50 vuotta	toimistorakennukset, hotellit, ostoskeskukset	2,02

Hyödykkeen hankintavuonna poisto on puolet edellä mainitusta. Neljään ensimmäiseen ryhmään kuuluviin hyödykkeisiin voidaan soveltaa erilaisia etupainotteisia poistojaksotuksia, jos yritys harjoittaa maa- tai metsätaloustuotantoa, on tietynlaisen vedenpuhdistus tai -käsittelylaitoksen ensimmäinen omistaja tai silloin kun muuten on kysymys hyödykkeen ensimmäisestä omistajasta.

Vaihtoehtoisessa etupainotteisessa poistomenetelmässä poistot lasketaan vuosittain poistamatta olevasta hankintamenosta. Ensimmäisen vuoden poiston määrä on hankintahinta jaettuna käyttöajalla, seuraavien vuosien poisto lasketaan laissa säädetyn laskukaaavan mukaisesti.

Poistot eivät palaudu hyödykettä myytäessä.

Latvia

Yhtiöverokanta on 15 %.

Veropoistot eivät perustu kirjanpitoon. Verotettavaa tulosta laskettaessa tilinpäätöksen osoittamaan voittoon lisätään kirjanpidolliset poistot ja vähennetään verolain mukaiset poistot.

Aineelliseen käyttöomaisuuteen sovelletaan jäännösarvopoistoa. Käyttöomaisuus jaetaan viiteen poistoluokkaan. Poistoluokat ja poistoprosentit ovat seuraavat:

1 rakennukset, rakennelmat ja tuotantolaitokset	10 %
2 rautatiekalusto, laivat ja niiden varusteet, kuljetusvälineet, satamalaitteet	20 %
3 atk-laitteet, tietojärjestelmät, ohjelmistot	70 %
4 muu aineellinen käyttöomaisuus	40 %
5 luonnonvarojen hyödyntämiseen käytetty käyttöomaisuus	15 %

Luokkiin 1 ja 5 kuuluvat hyödykkeet poistetaan hyödykekohtaisesti, muut vähennetään kysessä olevaan ryhmään kuuluvan omaisuuden muodostamasta menojäännöksestä.

Unkari

Yleinen yhtiöverokanta on 16 %.

Unkarin poistosäännökset ovat uudistuneet merkittävästi 2001 alusta laajan henkilöyrittäjä- ja arvonnäköuudistuksen yhteydessä. Veropoistot ovat nyt pitkälti riippumattomia kirjanpidollisista poistoista. Aineettomien hyödykkeiden osalta voidaan soveltaa kirjanpidon poistosäännöksiä.

Veropoistot tehdään alkuperäisestä hankintamenosta ”lineaarisesti”, jolla tarkoitetaan tasapoistoa. Kirjanpidolliset poistot puolestaan hankintamenosta, josta on vähennetty hyödykkeen oletettu jäännösarvo sen taloudellisen käyttöajan päättyessä. Käyttöomaisuuden poisto on pakollinen.

Poistoprosentit ovat seuraavat:

rakennukset	2 – 6 %
maatalousrakennukset ja rakennelmat	3,5 ja 10 %
rautatierakennelmat	4 – 6 %
sillat	4 %
sähkölinjat, öljy- ja vesijohdot	4 – 8 %
koneet ja laitteet yleensä	14,5 %
automaatiotekniikkaan liittyvät laitteet, atk-laitteet, toimistokalusteet	
ja eräisiin erityistarkoituksiin, mm. ympäristönsuojelu, käytetyt laitteet	33 %
moottoriajoneuvot	20%

Liite 3 Arvio irtaimen käyttöomaisuuden poistojärjestelmän uudistamisen vaikutuksista verotuottoon ja kone- ja laiteinvestointien tuottovaatimukseen

1 Yleistä

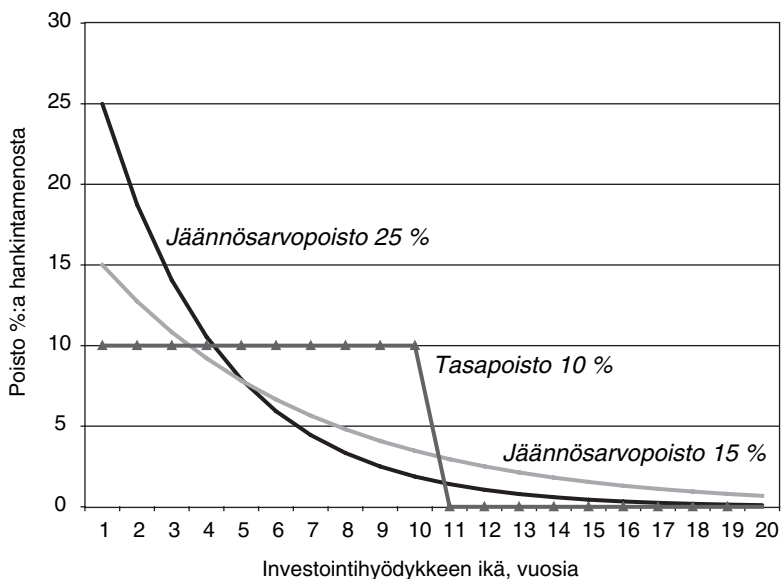
Työryhmä ehdottaa, että nykyisestä irtaimen käyttöomaisuuden 25 prosentin poistoasteeseen perustuvasta menojäännöspoistojärjestelmästä luovutaan ja siirrytään järjestelmään, jossa vähennyskelpoisia olisivat kirjanpidossa tehdyt suunnitelman mukaiset poistot. Verolainsäädäntöön otettaisiin säännökset investointien pitoaikaryhmittäisistä enimmäispoistoprosenteista. Uudistus sallisi veropoistojen tekemisen tasapoistoina tai jäännösarvopoistoina. Muutokset koskisivat vain uudistuksen voimaantulon jälkeen tehtyjä investointeja.

Uudistus merkitsisi siirtymistä järjestelmään, jossa irtaimen käyttöomaisuuden poistot perustuisivat nykyistä lähemmin investointikohteiden taloudelliseen vaikutusaikaan. Käyttöomaisuuden, jonka käyttöaika ylittää 10 vuotta, enimmäisjäännöspoistoaste pienenee ehdotuksen mukaan 25 prosentista 15 prosenttiin. Vastaavasti yli 20 vuotta käytettävän ja yli 40 vuotta käytettävän omaisuuden enimmäispoistoasteet alenisivat 7,5 ja 3,75 prosenttiin. Yleisesti voidaan todeta, että poistoasteen pieneneminen johtaa investoinnin hankintamenon vähentämiseen verotuksessa aiempaa hitaammin. Vähennysten ajoitus muuttuu, mutta vähennysten kokonaismäärä yli ajan pysyy entisellään.

Kuviossa 1 tarkastellaan 25 ja 15 prosentin jäännösarvopoistojen sekä 10 prosentin tasapoiston poistosarjoja. Yrityksen hyödyntäessä poistomahdollisuudet täysimääräisesti 25 prosentin jäännösarvopoisto johtaa neljänä ensimmäisenä vuotena suurempaan kulukirjaukseen kuin vertailukohteena olevat poistomenetelmät. Viidentenä vuotena jäännösarvopoistot ovat samansuuruiset. Kuudennesta vuodesta eteenpäin tasapoisto tuottaa suurimman poiston, 15 prosentin jäännösarvopoisto seuraavaksi suurimman ja 25 prosentin jäännösarvopoisto pienimmän vähennyksen. Poistoasteiden aleneminen johtaa siis käyttöomaisuushyödykkeestä tehtävien poistojen pienenemiseen alkuvuosina ja vastaavasti suurenemiseen pitoajan lopulla.

Vaikka poistojen kokonaismäärä on eri poistosarjoissa sama, nopea etupainoinen poisto on yrityksen kannalta edullisempi. Sen synnyttämä verosäästö kertyy nopeammin ja siten sen investointihetken diskontattu nykyarvo on suurempi kuin matalaan poistoasteeseen perustuvan poiston. Taulukossa 1 tarkastellaan poistojen ajoituksen vaikutusta poistojen houkuttelevuuteen laskemalla poistosarjan ja sen tuottaman verosäästön nykyarvot kolmelle erilaiselle jäännösarvopoistolle. Taulukon mukaan nykyisen 25 prosentin jäännösarvopoiston nykyarvo ylittää 15 prosentin poiston nykyarvon noin yhdellä seitsemäsosalla ja 7,5 prosentin poiston nykyarvon noin puolella.

Kuvio 1. Poisto suhteessa hankintamenoon eri poistomenetelmissä

Taulukko 1. Poistosarjan ja poistojen tuottaman verosäästön nykyarvo. Yhteisöverokanta 26 %. Laskentakorko 7 %. Investoinnin suuruus 1.

	Jäännösarvopoiston poistoaste		
	25 %	15 %	7,5 %
Poistosarjan nykyarvo	0,781	0,682	0,517
Verosäästön nykyarvo	0,203	0,177	0,134

Tässä muistiossa arvioidaan irtaimen käyttöomaisuuden poistoihin ehdotettujen muutosten vaikutuksia verotuottoon ja investointikannustimiin. Tarkastelu keskittyy poistoasteissa tapahtuviin muutoksiin. Sen ulkopuolelle jäävät siten mm. työryhmän ehdotukset koskien käyttöomaisuuden luovutusten tuloutustapaa. Arvio verotuottovaikutuksesta on puhtaasti staattinen eli ei ota huomioon käyttäytymisvaikutuksia. Arviot vaikutuksesta kone ja laiteinvestointien tuottovaatimukseen keskittyvät poistosäännösten välittömään vaikutukseen yritystason verokiilaan. Poistosäännökset saattavat vaikuttaa investointien tuottovaatimukseen myös välillisesti, nettovarallisuuden kautta. Tätä mekanismia laskelmissa ei ole otettu huomioon. Mekanismin merkitystä ei ole empiirisesti todennettu ja lisäksi se rajautuu pk-yrityksiin, joissa poistouudistuksen vaikutus on suhteellisen vähäinen.

2 Verotuottovaikutus

Arvio työryhmän poistojärjestelmää koskevien ehdotusten verotuottovaikutuksesta perustuu tilastokeskuksen vuoden 2001 tilinpäätöstilaston aineistolla tehtyyn koeverotukseen. Aineistossa oli mukana 89000 yhteisöä ja 104000 henkilöyhtiötä ja yksityistä elinkeinonharjoittajaa. Aineiston muuttujasisältöä täydennettiin verohallinnon EVR-rekisteristä poimituilla tulo-, tappio- ja käyttöomaisuustiedoilla. Kullekin yritykselle laskettiin verojen määrä nykyjärjestelmän mukaisesti ja uusilla poistosäännöksillä. Poistouudistuksen verotuottovaikutus saatiin näiden erotuksena.

Uuden järjestelmän mukaisten poistoprosenttien asettamisessa hyödynnettiin tilastokeskuksen pääomakantatilastojen toimialakohtaisia tietoja käyttöomaisuuden rakenteesta ja pitoajoista. Kyseisestä tietolähteestä oli saatavilla kone- ja laiteinvestointien keskimääräiset pitoajat erikseen kuljetusvälineille sekä muille koneille ja laitteille. Tilastokeskuksen tietojen rinnalla hyödynnettiin suosituksia kirjanpidon sumu-poistoperusteista.

Uusien poistosäännösten mukainen verovuoden aikana hankitun käyttöomaisuuden poisto laskettiin jakamalla aluksi uuden irtaimen käyttöomaisuuden investoinnit kuljetusvälineisiin sekä koneisiin ja laitteisiin hyödyntäen tilastokeskuksen tietoja pääomakannan rakenteesta. Tämän jälkeen laskettiin uuden järjestelmän mukainen poisto kummallekin irtaimen käyttöomaisuuden ryhmälle hyödyntäen em. toimialoittaista ja omaisuusryhmäkohtaista informaatiota pitoajoista. Laskennassa sovellettiin tasapoistojärjestelmää.

Koeverotuksen tulosten mukaan siirtyminen pitoajan perusteella porrastettuun poistojärjestelmään nostaisi verotuottoa nettomääräisesti 170 miljoonalla eurolla, mistä teollisuuden osuus on 115 miljoonaa euroa ja muiden toimialojen 55 miljoonaa euroa (Taulukko 2). Vaikutus syntyisi lähes kokonaan yhteisömuotoisissa yrityksissä. Pienessä osassa yrityksiä verotus kevenisi. Vaikutusarvio on esitetty vuoden 2006 tasossa²⁷ ja se kuvaa ensimmäisen vuoden vaikutusta uudistuksen voimaan tulon jälkeen.

²⁷ Koeverotuksen tulokset korotettiin vuoden 2006 tasolle hyödyntäen tietoja investointien toteutuneesta ja ennustetusta kehityksestä vuodesta 2001 vuoteen 2006.

Taulukko 2. Poistouudistuksen nettovaikutus verotuottoon

	Milj. €	Yhteisöverotuotosta, %
Teollisuus	115	5,8
Muut toimialat	55	1,7
Yhteensä	170	3,3

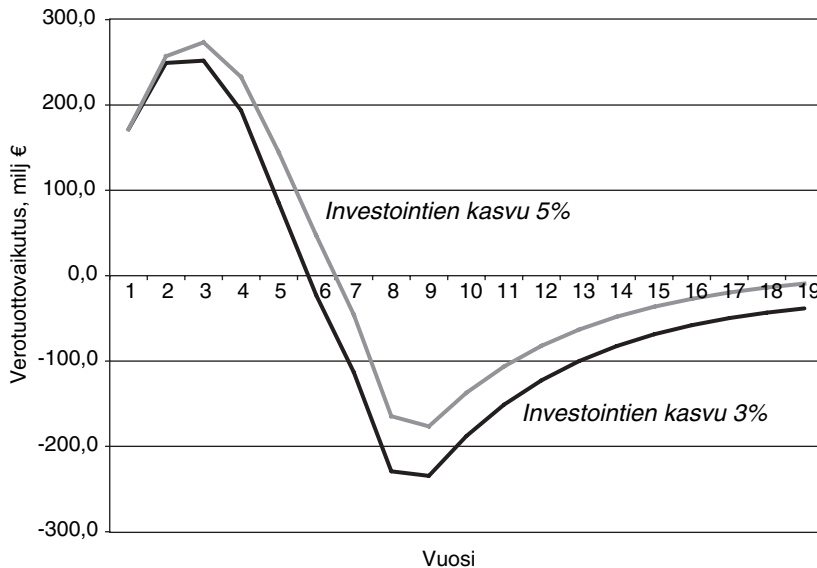
Työryhmän ehdottama poistojärjestelmämuutos koskee vain uutta, uudistuksen voimaantulon jälkeen hankittua käyttöomaisuutta. Edellä esitetty koeverotus kuvaakin uudistuksen verotuottovaikutusta vain yhden investointivuosikerran osalta. Uudistuksen piiriin kuuluvan käyttöomaisuuden määrä kasvaa kuitenkin vuosi vuodelta uusien investointivuosikertojen tullessa käyttöön. Tästä seuraa myös, että uudistuksen vaikutus verotuottoon ei pysy ensimmäisen vuoden vaikutuksen tasolla vaan pikemminkin kasvaa siitä.

Seuraavassa arvioidaan uudistuksen keskipitkän ja pitkän aikavälin vaikutusta kaavamaisella dynaamisella laskelmalla, jossa oletetaan, että uusien säännösten piiriin tulee vuosittain tietty kasvava määrä uutta käyttöomaisuutta. Kullekin käyttöomaisuusvuosikerralle lasketaan nykyjärjestelmän ja uudistusehdotuksen mukaiset poistosarjat ja edelleen niiden erosta johtuva verojen vuosittainen muutos investoinnin koko pitoajalle. Poistouudistuksen aiheuttama lopullinen vuosittainen verotuottovaikutus saadaan yhdistämällä eri investointivuosikertoihin liittyvät verojen muutossarjat. Ensimmäisen vuoden kokonaisuuteen vaikuttaa vain ensimmäisen vuoden investoinnit, toisen vuoden muutokseen ensimmäisen ja toisen vuoden investoinnit jne. Kuviossa 2 on esitetty tällä tavoin laskettu verojen pitkän aikavälin muutos. Uusien poistojen on oletettu noudattavan tasapoistojen. Kuvio on piirretty kahdella investointien nimellismäärän kasvuasteella 3 prosenttia ja 5 prosenttia.

Verojen muutos kasvaa laskelman mukaan ensimmäisen vuoden 170 milj. eurosta enimmillään vajaan 250-270 miljoonaan euroon. Verojen kasvun huippu toteutuu kolmantena vuonna. Tämän jälkeen verojen muutos kääntyy laskuun ja on kuudennesta vuodesta lähtien negatiivinen. Enimmillään verojen väheneminen olisi 180-230 miljoonaa euroa. Tämän jälkeen uudistuksen vaikutus verotuottoon pienenesi vähitellen olemattomaksi. Verovaikutuksen kääntyminen negatiiviseksi johtuu siitä, että uuden järjestelmän tasapoistot ovat pitoajan lopulla merkittävästi suuremmat kuin nykyjärjestelmän menojäännöspoistot (ks. kuvio 1). Vuosina 7-10 juuri ensimmäisten investointivuosikertojen suuret tasapoistot nostavat poistosummaa verrattuna nykyjärjestelmän poistoihin ja johtavat verotuoton vähenemiseen.

Pitkän aikavälin vaikutusta koskeva laskelma on jonkin verran herkkä tehdyille oletuksille koskien mm. poistomenetelmää (tasapoistoja vai jäännösarvopoisto) sekä luonnolli-

Kuvio 2. Verojen muutos pitkällä aikavälillä, käyvin hinnoin

sesti myös investointien kasvua. Laskelma on tehty tasaisen kasvun oletuksella. Jos taas kone- ja laiteinvestointien kokonaismäärässä esiintyy voimakasta vuosittaista vaihtelua, verotuottovaikutus ei enää välttämättä noudata kuvion 2 mukaista kehitystä.

3 Poistouudistuksen vaikutus investointikiihokkeeseen

Seuraavassa tarkastellaan uudistuksen vaikutusta kone- ja laiteinvestointien tuottovaatimukseen ja efektiiviseen rajaveroasteeseen (EMTR). Tuottovaatimus kuvaa reaalista vähimmäistuottoa ennen yhteisöveroa, joka investoinnin tulisi ansaita, jotta sen tuotosta voitaisiin kattaa investoinnin rahoituskustannukset ja verot. Se on taloustieteessä vakiintunut tapa tarkastella verotekijöiden ja rahoituskustannusten vaikutusta investointikiihokkeeseen ja investointien määrään. Tuottovaatimus ei ole luonnollisestikaan ainoa eikä ehkä myöskään tärkein investointien määrää selittävä tekijä. Taloustiede on kiinnittänyt huomiota mm. kysyntäodotusten, rahoitusrajoitteiden, epäsymmetrisen informaation ja epä-

varmuuden vaikutuksiin. Empiirisissä tutkimuksissa on kuitenkin lähes säännöllisesti raportoitu lievä käänteinen yhteys tuottovaatimuksen ja investointien määrän välille.²⁸

Tarkastellaan irtaimen käyttöomaisuuden poistoperusteiden muuttamisen vaikutusta kahdessa investointikohteessa, joiden pitoajat ovat 22 vuotta ja 12 vuotta. Työryhmän ehdottamassa poistojärjestelmässä näiden investointikohteiden enimmäispoistoasteet sovellettaessa jäännösarvopoistoja ovat 7,5 ja 15 prosenttia.²⁹ Nykyjärjestelmässä veropoisto on kyseisille investointikohteille 25 prosentin jäännösarvopoisto.

Investointikohteiden pitoajat on valittu siten, että 12 vuoden pitoaika vastaa karkealla tasolla kaupan, liikenteen kone- ja laiteinvestointien käyttöaikoja. 22 vuoden pitoaika on valittu kuvaamaan teollisuuden raskaita investointeja. Palvelualoilla käyttöomaisuuden pitoajat ovat tyypillisesti tässä tarkasteltuja lyhyempiä.

Taulukossa 1 esitetään mainittujen kahden investointikohteen (reaalinen) tuottovaatimus, verokiila ja efektiivinen rajaveroaste (EMTR) nykyisessä ja uudessa järjestelmässä. Nimelliskoroksi on oletettu 7 prosenttia ja inflaatioksi 2 prosenttia. Laskelmat tarkastelevat vain yritysverotusta. Investointi oletetaan rahoitettavan omalla pääomalla.³⁰ Yhteisöverokanta on nykyisessä ja uudessa järjestelmässä 26 %. Laskelmissa on sovellettu ns. King-Fullerton –menetelmää.³¹

Taulukko 3. Investoinnin tuottovaatimus, verokiila ja efektiivinen rajaveroaste (EMTR). Korke $i = 7\%$ ja inflaatio $\pi = 2\%$

	Nykyjärjestelmä	Uusi järjestelmä
Pitoaika 22 vuotta		
Tuottovaatimus, p	6,0	7,1
Investoinnin verokiila, w	1,0	2,1
Efektiivinen veroaste, EMTR=w/p	15,8	29,4
Pitoaika 12 vuotta		
Tuottovaatimus, p	6,5	7,1
Investoinnin verokiila, w	1,5	2,1
Efektiivinen veroaste, EMTR=w/p	22,6	29,8

28 Ks. esim. Hassett, K.A. ja Hubbard, R.G. (2002) Tax policy and business investment, teoksessa Auerbach ja Feldstein (toim.) Handbook of Public Economics vol 3, North-Holland.

29 Tässä luvussa poistometodiksi on oletettu jäännösarvopoisto, koska sen käsittely on sovelletun metodin puitteissa vaivattomampaa.

30 Rajautuminen yritystason verotekijöihin ja velan rajaaminen pois rahoitusmuotona eivät ole tulosten ja keskeisten päätelmien kannalta merkityksellisiä.

31 King, M. and Fullerton, D. (1984): "The Taxation of Income from Capital: A Comparative Study of the United States, the United Kingdom, Sweden and West-Germany", University of Chicago Press

Investoinnin jonka käyttöikä on 22 vuotta reaalin tuottovaatimus nousisi noin 1,1 %-yksikköä ja lyhyemmän käyttöiän investoinnin noin 0,6 %-yksikköä. Investoinnin efektiivinen rajaveroaste nousisi pidemmän käyttöiän investoinnin tapauksessa 15,8 prosentista 29,4 prosenttiin ja lyhyemmän tapauksessa 22,6 prosentista 29,8 prosenttiin.

Arvioitaessa tuottovaatimuksen tasoa ja muutosta on hyvä pitää mielessä, että tuottovaatimus on reaalin käsite ja sen luonteva käsitepari on reaalikorko, joka taulukon 3 laskelmissa on 5 prosenttia. Tuottovaatimus ylittää nykyjärjestelmässä pitkän käyttöiän investoinnin tapauksessa reaalikoron 1,0 prosenttiyksiköllä. Tätä tuottovaatimuksen poikkeamaa reaalikorosta nimitetään verokiilaksi w ja se kuvaa investoinnin tuotosta maksettavien verojen määrää. Jaettaessa verokiilalla tuottovaatimuksella saadaan suhteellinen verokiila, eli investoinnin efektiivinen rajaveroaste, EMTR.

Taulukon perusteella voidaan todeta, että nykyjärjestelmä kohtelee tarkasteltuja investointiprojekteja keskenään epäneutraalisti. Se suosii pitkän käyttöiän investointiprojektia, mikä näkyy alempana pääomakustannuksena ja pienempänä efektiivisenä veroasteena. Uusi järjestelmä puolestaan kohtelee projekteja keskenään lähes neutraalisti. Pieni 0,04 prosenttiyksikön jäljelle jäävä ero (ei erotu taulukossa) tuottovaatimuksissa on inflaation aiheuttama.

Taulukoissa 4 ja 5 tarkastellaan tulosten herkkyyttä korko- ja inflaatio-oletuksille. Taulukossa 4 kuvataan investoinnin tuottovaatimusta kolmella nimelliskoron tasolla inflaation ollessa vakio 2 prosenttia. Uudistuksen aiheuttama pääomakustannuksen muutos nousee lievästi nimelliskoron mukana. Suhteellinen muutos on kuitenkin hieman suurempi alemmilla nimelliskoron tasoilla. Kaikkiaan korkotason varioiminen ei juuri muuta kuvaa poistouudistuksen vaikutuksista investointi-insentiviin.

Taulukko 4. Tuottovaatimus eri korkotasolla, inflaatio $\pi=2\%$, investoinnin pitoaika 22 vuotta

Nimelliskorko	Tuottovaatimus		Muutos %-yks.	Muutos %
	Nykyinen	Uusi		
$i=10\%$	9,5	11,1	1,5	16,1
$i=7\%$	6,0	7,1	1,1	19,1
$i=5\%$	3,9	4,4	0,8	23,3

Taulukossa 5 esitetään laskelmat varioiden inflaatiota ja pitäen samalla reaalikorko vakiona. Poistojärjestelmämuutoksen vaikutus tuottovaatimukseen on vain lievästi riippuvainen inflaation tasosta. Taulukosta voidaan tehdä se lisähavainto, että inflaatio nostaa investoinnin tuottovaatimusta ja efektiivistä veroastetta. Tämän voidaan tulkita seuraavan siitä, että inflaatio alentaa indeksoimattomaan historialliseen hankintamenuun perustuvan veropoiston reaaliarvoa suhteessa pääoman todelliseen kulumiseen.

Taulukko 5. Tuottovaatimus kun inflaatio on 0 ja 2 %, reaalikorko $r=5$ %, investoinnin pitoaika 22 vuotta

	Nykyinen	Uusi
Inflaatio $\pi=2$ %		
Tuottovaatimus, p	6,0	7,1
EMTR	15,9	29,4
Inflaatio $\pi=0$ %		
Tuottovaatimus, p	5,7	6,7
EMTR	12,6	25,6

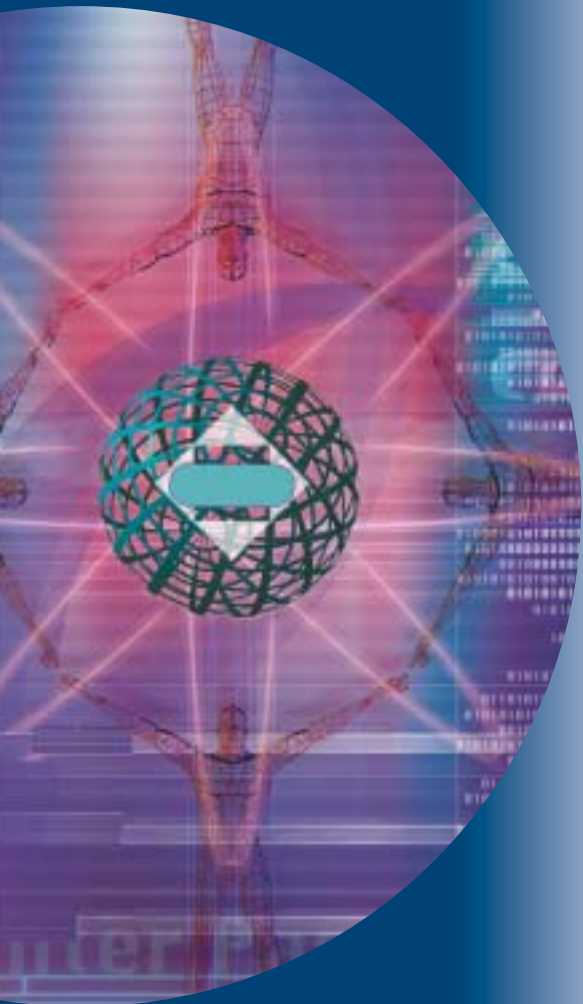
Yhteenvedona edellä esitetystä voidaan todeta, että työryhmän irtaimen käyttöomaisuuden poistojärjestelmää koskeva muutosehdotus nostaisi tarkastelluista esimerkkiinvestointikohteista pidemmän käyttöiän investoinnin (22 vuotta) tuottovaatimusta runsaalla prosenttiyksiköllä ja lyhyemmän käyttöiän investoinnin (12 vuotta) tuottovaatimusta vajaalla prosenttiyksiköllä. Muutokset johtaisivat erilaisten investointikohteiden tuottovaatimusten yhdenmukaistumiseen. Siten uudistus parantaisi verotuksen poistojärjestelmän neutraalisuutta ja vähentäisi verotuksen vääristävää vaikutusta investointien kohdentumiseen. Samalla uudistus merkitsisi kone- ja laiteinvestointien tuottovaatimuksen lievää nousua.

Työryhmämuistioita -sarja

VUODEN 2006 AIKANA SARJASSA ILMESTYNEET JULKAISUT

- 1/2006 Laajapohjaisen valmistelun kehittäminen
- 2/2006 Parempaan lainsäädännön taloudellisten vaikutusten hallintaan
- 3/2006 Valtionhallinnon ylimmän johdon virat, vastuut ja kehittäminen
- 4/2006 Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus
Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005

TYÖRYHMÄ- MUISTIOITA

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin: (09) 160 01
Telefaksi: (09) 160 33123
www.vm.fi

4/2006
VEROTUS, TILINPÄÄTÖS JA
YHTIÖOIKEUS
Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005

ISSN 0788-6322
ISBN 951-804-588-7 (nid)
ISBN 951-804-589-5 (pdf)